

Меѓународен Универзитет Визион- International Vision University
Universiteti Ndërkombëtar Vizion- Uluslararası Vizyon Üniversitesi
Adres: Ul. Major C. Filiposki No.1, Gostivar - Kuzey Makedonya
tel: +389 42 222 325, www.vizyon.edu.mk, info@vizyon.edu.mk

SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ
KLİNİK PSİKOLOJİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLENİN KONTROL EKSİKLİĞİ, SERBEST
ZAMAN VE YOKSULLUK FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

(Kuzey Makedonya Örneği)

DOKTORA ADAYI:

M-r. Yasemin ŞABANİ

DANIŞMAN:

Prof. Dr. Musa MUSAI

Gostivar - 2025

Меѓународен Универзитет Визион- International Vision University
Universiteti Ndërkombëtar Vizion- Uluslararası Vizyon Üniversitesi
Adres: Ul. Major C. Filiposki No.1, Gostivar - Kuzey Makedonya
tel: +389 42 222 325, www.vizyon.edu.mk, info@vizyon.edu.mk

SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ
KLİNİK PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

DOKTORA TEZİ

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLENİN KONTROL EKSİKİĞİ, SERBEST
ZAMAN VE YOKSULLUK FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

(Kuzey Makedonya Örneği)

HAZIRLAYAN

M-r. Yasemin Şabani

DANIŞMAN

Prof. Dr. Musa Musai

ONAY

Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı Öğrencisi Yasemin ŞABANİ tarafından hazırlanan ‘Suça Sürüklenen Çocuklarda Ailenin Kontrol Eksikliği Serbest Zaman ve Yoksulluk Faktörünün İncelenmesi’ konulu çalışması jürimizce Doktora Tezi olarak **Oy Birliği/ Oy Çokluğuyla** kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi:

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı)

İmzası

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Musa Musai
(Tez Danışmanı)

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Abdülmecit Nuredin
(Başkan)

Jüri Üyesi : Проф. Др. Лупчо Кеверески
(Üye)

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Müedin Kahveci
(Üye)

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Bülent Derviş
(Üye)

İTHAF

Nurullah İsmail'in

Anısına

Seni asla unutmayacağız...

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde, içindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ederek sunduğumu, bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı çalışmanın özgün olduğunu ve Prof. Dr. Musa Musai danışmanlığında tarafımdan yürütüldüğünü beyan ederim.

TEŞEKKÜR

Hayatım boyunca her daim koşulsuz sevgisi, desteği ve inancıyla yanımda olan; doktora tez sürecimde en büyük motivasyon kaynağı olarak varlığını omuzlarımda hissettiğim, zekâsı, bilgeliği ve akademik birikimiyle bana rehberlik etmiş, bu süreçte en büyük ilham kaynağım olan kıymetli ablam, dostum ve yol arkadaşım Doç. Dr. Havva Şaban'a en derin şükranlarımı sunarım.

Bilgi ve tecrübelerini cömertçe paylaşarak yolumu aydınlatan, akademik yolculuğum boyunca bana rehberlik eden ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Musa Musai'ye minnettarım.

Uluslararası Vizyon Üniversitesi Yönetimine, özellikle Prof. Dr. Abdülmecit Nuredin'e yardımları ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocalarım Bülent Dervişe, Aybeyan Selime, İlker Aliye ve Arafat Hüseyine katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan ve varlıklarıyla bana güç veren değerli aile bireylerime; babama, anneme ve kardeşlerime kalpten teşekkür ederim.

Akademik yolculuğumda benimle birlikte aynı zorlukları göğüsleyen, yardımları ve dostluğuyla yanımda olan doktora arkadaşım, yeni mezun Dr. Esra Baki'ye teşekkür borçluyum. Bu süreçte bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan tüm meslektaşlarıma ve çalışma arkadaşlarıma en içten şükranlarımı sunarım. Çalışma arkadaşım Psikolog Arzu Karpuzaya da teşekkür ederim.

Islah evinde görev yapan değerli psikolog ve diğer tüm çalışanlara nazik karşılamaları ve verdikleri destek için içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca, iş birliğinden dolayı Gostivar şehrindeki Sosyal Hizmetler birimine ve orada görev yapan Psikolog'a da teşekkürlerimi sunarım.

Bilimsel düşünceyi ve eğitimi toplumun temeline yerleştirme idealiyle yola çıkan, eğitime olan katkılarıyla birçok gencin hayatına dokunan Dituria Vakfı'na teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ve aramızdan ayrılmış olsa da, eğitime olan bağlılığı, mütevazı duruşu ve özverili çalışmalarıyla daima hatırlayacağımız, bizlere hem insan hem de akademisyen olarak örnek olmuş değerli hocamız Galip Hoca'yı derin bir saygı ve rahmetle anıyorum.

ÖZET

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLENİN KONTROL EKSİKLİĞİ, SERBEST ZAMAN VE YOKSULLUK FAKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

Bu doktora araştırması, Kuzey Makedonya'daki suça sürüklenen çocukların davranışlarını anlamak amacıyla aile içindeki kontrol eksikliği, serbest zamanın kullanım biçimi ve yoksulluk koşullarının etkilerini incelemektedir. Çalışma, bireysel özelliklerden çok, çocukların yaşadığı ailevi, sosyal ve ekonomik bağlamın suça yönelme eğilimlerini belirlemede ne derece kritik olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda hem ıslah evinde bulunan çocuklar hem de mahkeme tarafından “uyarı” tedbiri verilen çocuklarla yapılan karşılaştırmalı incelemeler, çocuk suçluluğunun çok katmanlı yapısına ışık tutmaktadır.

Nicel boyutta, ebeveyn tutumlarını ölçmek için Anne-Baba Tutum Ölçeği, Serbest zaman algısını değerlendirmek için Serbest Zaman Tutum Ölçeği-Kısa Formu uygulanmış, ek olarak demografik bilgilerle sosyoekonomik durumlar incelenmiştir. Nitel boyutta ise görüşmeler ve gözlemler aracılığıyla çocukların kişisel deneyimleri, aile ilişkileri ve toplumsal dışlanma süreçleri derinlemesine analiz edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmış; betimsel istatistikler, korelasyon analizleri, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Scheffe Post-Hoc testleri uygulanmıştır. Ayrıca çoklu regresyon, ki-kare (χ^2) ve Lambda istatistikleriyle değişkenler arasındaki ilişkiler ve yordayıcı etkiler incelenmiştir. Tüm testlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

Elde edilen bulgular, aile içi denetimin zayıf olmasının suça sürüklenmeyi doğrudan artıran en güçlü faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. İlgisiz ebeveynler, tutarsız disiplin anlayışları ya da baskıcı yaklaşımlar, çocukların sosyal normlara uyumunu zayıflatmakta ve suç davranışını teşvik etmektedir. Demokratik ebeveyn tutumunun eksikliği, suç eğilimini özellikle güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Çocukların boş zamanlarını denetimsiz, plansız ve çoğu kez sokakta geçirmeleri de benzer şekilde suça yönelme olasılığını artırmaktadır. Serbest zaman tutum ölçeğinde düşük puan alanların suça eğilim göstermesi, yapılandırılmış sportif, sanatsal ve kültürel faaliyetlerin önleyici gücünü teyit etmektedir.

Yoksulluk ise çocuk suçluluğunda kritik bir risk faktörü olarak öne çıkmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanamaması, aile içi çatışmaların artması ve sosyal dışlanma duygusu, çocukların riskli davranışlara yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Gelir düzeyi ile suça sürüklenme arasında negatif yönde bir ilişki bulunmasına karşın, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır; bu durum, yoksulluğun tek başına belirleyici olmaktan ziyade aile işlevselliği ve serbest zaman kullanımını gibi faktörlerle etkileşim halinde rol oynadığını göstermektedir.

ANOVA ve t-testi sonuçları, yaş, yaşanılan yer (köy/şehir), etnik köken ve eğitim durumu gibi temel demografik değişkenlerin, suça sürüklenme düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir. Bu durum, aile içi işlev bozukluğu ve kontrol eksikliğinin, demografik farklılıkları gölgede bırakacak ölçüde evrensel bir risk faktörü olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, farklı etnik kökenlerden gelen veya farklı bölgelerde yaşayan çocuklar, işlevsiz aile ortamlarına maruz kaldıklarında, benzer suç riskleri taşımaktadır.

Bu, aile dinamiklerinin, kültürel ve coğrafi sınırları aşan bir etkiye sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak, bu tez aile içi kontrol zayıflığı, yapılandırılmamış serbest zaman ve yoksulluk faktörlerinin çocuk suçluluğunu besleyen en önemli etkenler olduğunu ortaya koyarak, olgunun yalnızca bireysel değil, toplumsal boyutlarını da görünür kılmaktadır. Bulgular, ebeveynlerin demokratik tutumlarla desteklenmesi, çocukların boş zamanlarının anlamlı ve üretken faaliyetlerle yapılandırılması ve yoksullukla mücadeleye dönük sosyal desteklerin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Çalışma, Kuzey Makedonya örneğinde elde edilen sonuçlarıyla yalnızca ulusal ölçekte değil, benzer sosyoekonomik yapıya sahip Balkan ülkeleri için de önemli çıkarımlar sunmakta ve hem akademik literatüre hem de sosyal politika üretim süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Anahatar kelimeler: suça sürüklenen çocuklar; aile kontrolü, serbest zaman; yoksulluk

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF FAMILY CONTROL DEFICIENCY, LEISURE TIME, AND POVERTY FACTORS IN JUVENILE DELINQUENCY

This doctoral dissertation examines the impact of deficiencies in family control, the use of leisure time, and conditions of poverty on the behaviors of children in conflict with the law in North Macedonia. Rather than focusing on individual traits, the study highlights the critical role of familial, social, and economic contexts in shaping children's propensity toward delinquency. In this regard, comparative analyses conducted with both children placed in correctional institutions and those subjected to judicial "warning" measures shed light on the multilayered nature of juvenile delinquency.

In the quantitative dimension, the Parental Attitude Scale was administered to measure parenting styles, while the Leisure Attitude Scale–Short Form was employed to assess perceptions of leisure time; additionally, demographic information and socioeconomic conditions were examined.

In the qualitative dimension, children's personal experiences, family relationships, and processes of social exclusion were analyzed in depth through interviews and observations. Data analysis was conducted using the SPSS software package, applying descriptive statistics, correlation analyses, independent-samples t-tests, one-way analysis of variance (ANOVA), and Scheffe Post-Hoc tests. Moreover, multiple regression, chi-square (χ^2), and Lambda statistics were used to investigate relationships among variables and their predictive effects. A significance level of $p < .05$ was adopted for all tests.

The findings reveal that weak parental supervision constitutes one of the strongest direct factors increasing juvenile delinquency. Neglectful parents, inconsistent disciplinary practices, or authoritarian approaches undermine children's adherence to social norms and foster delinquent behavior. The absence of democratic parenting styles emerges as a particularly significant element in reinforcing delinquent tendencies. Similarly, children spending their leisure time in unmonitored, unstructured, and predominantly street-based activities are more likely to engage in delinquency. The tendency of those who score low on the Leisure Attitude Scale to display delinquent behaviors further confirms the preventive power of structured sports, artistic, and cultural activities.

Poverty, meanwhile, is confirmed as a critical risk factor in juvenile delinquency. Unmet basic needs, heightened family conflicts, and feelings of social exclusion appear to facilitate risk-taking behaviors. Although a negative relationship was found between household income and delinquency, this relationship did not reach statistical significance; this suggests that poverty does not operate as a stand-alone determinant but exerts its influence in interaction with family functioning and leisure time use.

The results of ANOVA and t-tests indicate that core demographic variables such as age, place of residence (urban/rural), ethnicity, and educational background do not produce significant differences in delinquency levels. This finding underscores that family dysfunction and deficiencies in parental control constitute universal risk factors that override demographic distinctions. In other words, regardless of ethnic or geographic background, children exposed to dysfunctional family environments face similar risks of delinquent behavior. This highlights the cross-cultural and trans-geographic relevance of family dynamics.

In conclusion, this dissertation demonstrates that weakened family control, unstructured leisure time, and poverty collectively nurture juvenile delinquency, thereby rendering the phenomenon not merely individual but deeply social. The findings call for strengthening democratic parental attitudes, structuring children's free time around meaningful and productive activities, and reinforcing social support mechanisms aimed at combating poverty. By situating its results within the North Macedonian context, the study offers insights not only of national significance but also relevant for other Balkan countries with comparable socioeconomic structures, thereby contributing to both academic literature and social policy development.

Keywords: juvenile delinquency, family control, leisure time, poverty

РЕЗИМЕ

ИСТРАЖУВАЊЕ НА НЕДОСТАТОК НА СЕМЕЈНА КОНТРОЛА, СЛОБОДНОТО ВРЕМЕ И ФАКТОРИТЕ НА СИРОМАШТИЈА КАЈ ДЕЦА ВОДЕНИ НА КРИМИНАЛ

Оваа докторска дисертација има за цел да ја истражи улогата на семејната контрола, начинот на користење на слободното време и факторот сиромаштија во процесот на деликвентно однесување кај децата во Северна Македонија. Истражувањето полазува од претпоставката дека индивидуалните карактеристики сами по себе не се доволни за да се објасни склоноста кон криминал, туку клучно е да се земат предвид пошироките семејни, социјални и економски контексти во кои децата растат и се развиваат. Во таа насока, споредбените анализи направени со деца сместени во воспитно-поправни установи и со оние на кои им е изречена судска мерка „опомена“, ја разоткриваат повеќеслојната природа на детската деликвенција.

Во методолошка смисла, трудот применува комбиниран пристап, комбинирајќи квантитативни инструменти – Скала за перцепција на родителски ставови и Кратка форма на Скала за ставови кон слободното време – со демографски прашалник, како и квалитативни методи преку индивидуални интервјуа и теренски набљудувања. На тој начин, дисертацијата овозможува подлабоко разбирање на субјективните искуства на децата, нивните односи со родителите и процесите на социјална маргинализација.

Во квалитативната димензија, личните искуства на децата, семејните односи и процесите на социјална исклученост беа продлабочено анализирани преку интервјуа и набљудувања. Анализата на податоците беше спроведена со програмскиот пакет SPSS;, користејќи дескриптивна статистика, корелациски анализи, t-тестови за независни примероци, еднофакторска анализа на варијанса (ANOVA) и Scheffe Post-Hoc тестови. Дополнително беа применети повеќекратна регресија, χ^2 и Lambda статистики за да се испитаат релациите меѓу варијаблите и нивните предиктивни ефекти. Нивото на значајност беше поставено на $p < .05$.

Добиените резултати покажуваат дека слабата родителска супервизија претставува еден од најсилните директни фактори што ја зголемуваат детската деликвенција. Негрижливи родители, недоследни дисциплински практики или авторитарни пристапи ја поткопуваат усогласеноста на децата со социјалните норми и го поттикнуваат деликвентното однесување. Отсуството на демократски родителски ставови се јавува како особено значаен фактор што ја зајакнува склоноста кон деликвенција. Слично на тоа, децата кои го поминуваат своето слободно време без надзор, без структура и претежно на улица, имаат поголема веројатност да се вклучат во деликвентно однесување. Тенденцијата на оние што постигнуваат ниски резултати на Скала за ставови кон слободното време да покажуваат деликвентни однесувања дополнително ја потврдува превентивната улога на структурираните спортски, уметнички и културни активности.

Сиромаштијата, пак, е потврдена како критичен ризик-фактор во детската деликвенција. Неподмирените основни потреби, зголемените семејни конфликти и чувството на социјална исклученост го олеснуваат насочувањето на децата кон ризично однесување. Иако беше утврдена негативна релација меѓу семејниот приход и деликвенцијата, таа не беше статистички значајна; ова укажува дека сиромаштијата не дејствува како самостоен детерминант, туку своето влијание го остварува во интеракција со семејната функционалност и начинот на користење на слободното време.

Резултатите од ANOVA и t-тестовите покажуваат дека основните демографски варијабли, како што се возраста, местото на живеење (град/село), етничката припадност и образованието, не создаваат значајни разлики во нивото на деликвенција. Ова укажува дека семејната дисфункција и недостатокот на контрола претставуваат универзални ризик-фактори што ги надминуваат демографските разлики. Со други зборови, без оглед на етничкото или географското потекло, децата изложени на нефункционални семејни средини се соочуваат со слични ризици од деликвентно однесување. Ова ја нагласува прекултурната и трансгеографската релевантност на семејната динамика.

Заклучно, оваа дисертација покажува дека слабата семејна контрола, неструктурираното слободно време и сиромаштијата заеднички ја поттикнуваат детската деликвенција, правејќи ја оваа појава не само индивидуална туку и длабоко општествена. Наодите укажуваат на потребата од зајакнување на демократските родителски ставови, структурирање на слободното време на децата преку значајни и продуктивни активности,

како и засилување на социјалните поддршки насочени кон справување со сиромаштијата. Со позиционирање на резултатите во контекстот на Северна Македонија, студијата нуди увид не само од национално значење, туку и релевантен за други балкански земји со слични социоекономски структури, придонесувајќи како за академската литература, така и за развојот на социјалните политики.

Клучни зборови: детска деликвенција, семејна контрола, слободно време, сиромаштија

İÇİNDEKİLER

ONAY	III
İTHAF.....	IV
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	V
TEŞŞEKKÜR	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	IX
РЕЗИМЕ.....	XI
İÇİNDEKİLER	XIV
KISALTMALAR	XIX
TABLolar LİSTESİ.....	XXI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XXIII
EKLER.....	XXIV
BÖLÜM I.....	25
1.GİRİŞ	25
1.1. Arka Plan ve Kontekst	28
1.2.Araştırmanın Amacı.....	31
1.3.Araştırmanın Önemi	32
1.4.Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları:.....	32
1.5. Tanımlar.....	33
1.5.1. Suça Sürüklenen Çocuk Yasal Tanımı	33
1.5.2. Aile Kontrol Eksikliği	35
1.5.3. Serbest Zaman.....	36
1.5.4. Yoksulluk.....	37
1.5.5. Islah Evi/ Eğitim ve Islah Kurmu Tanımı	38
BÖLÜM II	40
2. Kuramsal Çerçeve ve Literatür Taraması.....	40
2.1 Çocuk Kavramı ve Kelime Kökeni	40
2.1.1. Suçun Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	43
2.1.2. Çocuk Suçluluğunun Tanımı.....	44
2.1.3. Çocukları suça sürükleyen faktörler	47

2.1.4. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	50
2.1.5. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	57
2.1.6. Kuzey Makedonya Çocuk Adalet Yasası	59
2.1.6. Tetova Eğitim Islah Kurumu İç Yönetmeliği	81
2.1.7. Dünyadaki İlk Çocuklar Elçiliği Megjashi/Üsküp	82
2.2. Ailenin Rolü ve Kontrol Eksikliği:.....	82
2.2.1. Aile İçi İlişkiler ve İletişim	84
2.2.2. Ebeveyn Tutumları ve Suç Eğilimi	85
2.3.Serbest Zaman Kavramı	89
2.3.1.Yapılandırılmamış Serbest Zamanın Riskleri	89
2.3.2.Serbest zaman katılım engelleri	90
2.4. Yoksulluk	90
2.4.1. Ailenin Ekonomik Düzeyi ve Çocuk Suçluluğu	93
2.5. Kuramsal Yaklaşımlar.....	94
2.5.1. Biyolojik Kuramlar:	95
2.5.2 Psikolojik Kuramlar:	97
2.5.3 Sosyolojik Kuramlar	104
2.6. Benzer Çalışmalar	107
2.6.1. Kuzey Makedonyada Yapılan Araştırmalar	107
2.6.2. Balkan Ülkelerinde Yapılan Araştırmalar	109
2.7. Kuzey Makedonya'da Çocuk Suçluluğu İstatistikleleri	111
BÖLÜM III	115
3.Araştırmanın Metodolojisi	115
3.1. Araştırmanın Konusu.....	115
3.2. Araştırmanın Problemi.....	115
3.3. Araştırma Soruları	116
3.4. Arştırmanın Modeli	117
3.5. Evren ve Örneklem.....	117
3.5.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	120

3.6. Araştırmanın Hipotezleri	126
3.7. Araştırmanın Ölçeği (Veri Toplama Araçları)	127
3.7.1. Demografik Bilgi Formu.....	127
3.7.2. Anne-Baba Tutum Ölçeği.....	127
3.7.3. Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form:.....	128
3.7.4. Verilerin Toplanma Süreci.....	129
3.7.5. Verilerin Analizi	130
3.7.5.1. Nicel Yöntem.....	130
3.7.5.2. Nitel Yöntem	131
3.7.6. Etik İlkeler.....	132
BÖLÜM IV	134
4.BULGULAR.....	134
4.1. Anne Baba Tutum Ölçeği Güvenilirlik Analizi	134
4.1.1. Serbest ZamanTutum Ölçeği- Kısa Formu Güvenirlik Analizi	135
4.2. Korelasyon Analizleri	135
4.2.1. Ailede Kontrol Eksikliği (Ke) ile Suça Sürüklenme (Ss) Düzeyi Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi.....	136
4.2.2. Anne-Baba Tutumları (Abt), Serbest Zaman Tutumları (Szt) ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Pearson Korelasyon Analizi	137
4.2.3. Anne-Baba Tutumları (Abt) Değişkenine Ait Normal Q-Q Grafiği	138
4.2.4. Serbest Zaman Ölçeğinde Düşük Puan Alan Katılımcılar ile Suça Yönelim Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi.....	139
4.2.5. Aile Gelir Düzeyi ile Suça Sürüklenme (Ss) Arasındaki İlişki	140
4.2.6. Anne-Baba Tutumları (Abt) ile Serbest Zaman (Szt) Tutumları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi.....	142
4.2.7. Ebeveynleriyle Yaşayan Çocuklar’ın Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi.....	144
4.2.8 Anne-Baba Tutum Düzeyi (Abt) ile Serbest Zaman (Szt) Duyuşsal Boyutu Arasındaki İlişki	145

4.2.9. Anne Baba Tutum Ölçeği'nin Demokratik, Koruyucu ve Otoriter Alt Boyutları ile Suç Sürüklenen Çocukların Arasında İlişkinin İncelenmesi..	146
4.3. Değişkenler Arasında Farklar ile İlgili Bulgular.	148
4.3.1. Suça Sürüklenme ve Yaş Grupları Arasında Farkların Karşılaştırılması .	148
4.3.2. Yaşam Yeri (Köy/Şehir) ile Çocukların Suça Sürüklenme Düzeylerinin Karşılaştırılması	149
4.3.3. Etnik Köken ve Suça Sürüklenme Düzeyi Arasında Farkların İncelenmesi	150
4.3.4. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi....	153
4.3.5. İslah Evi ve Sosyal Hizmet Kurumları Arasındaki Suça Sürüklenme Düzeylerinin İncelenmesi	155
4.3.6. Etnik Köken ve Anne Baba Tutumu Arasındaki Farklar	156
4.3.7. Etnik Gruplar Arasında Anne-Baba Tutumlarının Karşılaştırılması (Scheffe Testi Sonuçları).....	157
4.4. Regresyon Analizleri	158
4.4.1. Suça Sürüklenmenin Aile İçi Kontrol Eksikliğini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi.....	159
4.4.2. Suça Sürüklenme ile Kontrol Eksikliği Arasındaki Korelasyon ve Tolerans Değerleri.....	160
BÖLÜM V	161
5. TARTIŞMA.....	161
5.1. Çalışmanın Güvenirlilik Analizleri.....	161
5.2. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.....	162
5.3. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Farkların Değerlendirilmesi.....	179
5.4. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Regresyon Analizleri	188
SONUÇ	192
ÖNERİLER.....	196
KAYNAKÇA	200
EKLER.....	213

Ek 1	213
Ek 2	216
Ek 3	221
Ek 4	223

KISALTMALAR

ABTÖ – Anne Baba Tutum Ölçeği

ANOVA- Varyans Analizi

APA – American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Derneği)

BM – Birleşmiş Milletler

BMÇHS – Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

ÇHS -Çocuk Hakları Sözleşmesi

CMK – Ceza Muhakemesi Kanunu

ÇKK – Çocuk Koruma Kanunu (Türkiye)

DZS – Државен завод за статистика (Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu)

DMK – Demokratik Anne Baba Tutumu

DSPDP – Државен совет за превенција на детската преступност (Kuzey Makedonya Çocuk Suçluluğu Önleme Devlet Konseyi)

EİK (ВПД)- Боспитен Поправен Дом (Eğitim ve Islah Kurumu)

GAM – Gostivar Asliye Mahkemesi

İNEB – İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İYM – İç Yönetmelik (Tetovo Eğitim–Islah Kurumu-Куќен Ред)

KE – Kontrol Eksikliği

KM- Kuzey Makedonya

KOR – Koruyucu Anne Baba Tutumu

OBSE- Organization for Security and Co-operation in Europe (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)

OTR – Otoriter Anne Baba Tutumu

SPSS – Statistical Package for the Social Sciences (İstatistiksel Sosyal Bilimler Paketi)

SS – Suça Sürüklenme

SZTD – Serbest Zaman Duyuşsal Tutum

SZTÖ-KF – Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form

TDK – Türk Dil Kurumu

UNICEF – United Nations International Children’s Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi)

WHO – World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Dağılımı.....	118
Tablo 2. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı	120
Tablo 3. Katılımcıların Etnik Kökene Dağılımı.....	121
Tablo 4. Araştırmaya katılan katılımcıların Yaşam Yeri	121
Tablo 5. . Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumu	122
Tablo 6. Araştırmaya katılan katılımcıların Anne eğitim durumu	122
Tablo 7. Araştırmaya katılan katılımcı Anneleri'nin çalışma durumu	123
Tablo 8. Araştırmaya katılan katılımcı Babaları'nın eğitim durumu	123
Tablo 9. Araştırmaya katılan katılımcı Babaları'nın çalışma durumu	124
Tablo 10. Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların aile ile yaşama durumu	124
Tablo 11. Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların aile gelir düzeyi.....	125
Tablo 12. İslah evinde kalan ve uyarı cezası almış fakat ıslah evine girmemiş çocukların dağılımı.....	125
Tablo 13. Anne Baba Tutum Ölçeği Güvenilirlik Analizi.....	134
Tablo 14. Serbest Zaman Tutum Ölçeği Güvenilirlik Analizi	135
Tablo 15. Spearman Korelasyon Analizi	136
Tablo 16. Anne-Baba Tutumları, Serbest Zaman ve Gelir Düzeyi Korelasyon Analizi	137
Tablo 17. Serbest Zaman Ölçeğinde Düşük Puan Alan Katılımcılar ile Suça Yönelimi Korelasyonu.....	139
Tablo 18. Aile Gelir Düzeyi ile Suça Sürüklenme	140
Tablo 19. Anne-Baba Tutumları (Abt) ile Serbest Zaman Korelasyon Analizi	142
Tablo 20. Aile ile yaşama durumu Korelasyon Analizi	144
Tablo 21. Anne-Baba Tutum Düzeyi (Abt) ,Serbest Zaman (Szt) ve Duyuşsal Boyutu Alt Boyut	145
Tablo 22. Anne Baba Tutumlarında Demokratik, Koruyucu ve Otoriter Alt Boyutları ve Suça Sürüklenme.....	146
Tablo 23. Yaş Grupları ve Suç	148
Tablo 24. ANOVA analizi yaş grupları	148
Tablo 25. Yaşam yeri ve Suç	149
Tablo 26. Bağımsız Örneklem Testi	150
Tablo 27. Etnik Köken ve Suç Varyansların Homojenliği Testi	150
Tablo 28. Etnik köken ve Suça Sürüklenme Anova Analizi	151
Tablo 29. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme Varyansların Homojenliği Testi	153

Tablo 30. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme ANOVA analizi	153
Tablo 31. Kurumlar arası Analiz	155
Tablo 32. Bağımsız Örneklem T-Testi	155
Tablo 33. Anne Baba Tutumları ve Etnik Köken	156
Tablo 34. Bağımlı Değişken: Anne-Baba Tutumu – Scheffe Testi	157
Tablo 35. Etnik Köken Gruplarına Göre Anne-Baba Tutumu Puanlarının Scheffe Homojenlik Testi Sonuçları	158
Tablo 36. Suça Sürüklenmenin Aile İçi Kontrol Eksikliğini Regresyon Analizi.....	159
Tablo 37. Suça Sürüklenme ile Kontrol Eksikliği Korelasyonlar ve Tolerans Analizi	160

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Anne baba tutumları Q-Q Grafiği	138
Grafik 2. Normal Olasılık–Olasılık (P–P) ve Suça Sürüklenme Grafiği	141
Grafik 3. Serbest Zaman Olasılık–Olasılık Grafiği.....	143
Grafik 4. Çocukların yaşlarına göre suça sürüklenme eğilimlerindeki dalgalanmalar	149
Grafik 5. Etnik köken değişkenine göre suça sürüklenme puanlarının dağılımı.....	152
Grafik 6. Eğitim Düzeyi ile Suça Sürüklenme Arasında ilişki.....	154

EKLER

Ek 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	213
Ek 2. ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ	216
Ek 3. SERBEST ZAMAN TUTUM ÖLÇEĞİ – KISA FORM	221
Ek 4. İZİN BELGELERİ	223

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Çocuğun gelişiminde en temel ve belirleyici yapı taşı aile, ardından ise içinde bulunduğu toplumsal çevredir. Çocuk, doğuştan belirli kalıtsal özellikleri ve karakter yapısını miras alır. Bu bağlamda, entelektüel gelişim açısından belirli bir potansiyele sahip olsa da, genel anlamda henüz olgunlaşmamış ve büyüdüğü çevreye bağımlı bir bireydir. Doğumdan itibaren tamamen savunmasız ve bakıma muhtaçtır. Gelişim süreci boyunca ailesiyle birlikte yaşar ve ailesinin sosyal konumu, gelenekleri, değer yargıları, ideolojisi ve toplumla kurduğu ilişkiler çerçevesinde şekillenir. Çocuğun karakteri ve bireysel yetenekleri, öncelikle annesinin, daha sonra ise her iki ebeveynin rehberliğiyle gelişim gösterir. Biyolojik etkenler gelişimde önemli bir rol oynasa da, çocuğun kişilik yapısının oluşumunda en etkili faktörler anne, aile ve daha geniş anlamda toplumdur. Bunun yanı sıra, eğitim kurumları, okul dışındaki sosyal etkileşimler, arkadaş ilişkileri ve çocuğun yer aldığı spor, sanat ya da kültürel faaliyetler de kişilik gelişimi üzerinde güçlü etkiye sahiptir. (Stanković, 2017)

Çocuk, genel anlamda doğduğu andan itibaren gelişmekte ve büyümekte olan bir varlık olarak tanımlanır. Gelişim evrelerinde, aile ve çevreden bilgi, beceri ve değerler açısından güçlü bir alıcı konumundadır. Hukuksal açıdan ise birey, 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2020). Biyolojik perspektiften bakıldığında çocuk, “gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaştır” (Yörükoğlu, 2007). 1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “erken yaşta reşit olma durumu hariç olmak üzere, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” ifadesi yer almaktadır. Çocukluk, yetişkinlerden ayrı ve kendine özgü bir sosyal kategori olarak ele alınmalı, bu da çocukluk sosyolojisinin temel kabulünü oluşturmaktadır (Şenol & Taş, 2020).

Çocuk ve ergen karşılaştırıldığında çoğu insan, ergenlerin çocuklara kıyasla daha “zeki” olduklarını kabul eder. Ergenler, çocuklara göre daha fazla bilgiye sahiptirler ve aynı zamanda, yaş ilerledikçe yeni bilgiler edinme fırsatları da artmaktadır. Ergenler yalnızca daha fazla şey bilmekle kalmaz, aynı zamanda çocuklara kıyasla daha gelişmiş, daha verimli ve genel olarak daha etkili düşünme biçimlerine de sahip olurlar.

Ergenlik döneminde çocuklar gerçek olanla sınırlı kalmaksızın, olasılıkları düşünme konusunda daha yetkindirler ve soyut kavramlar üzerine düşünmede daha başarılıdırlar. Aynı zamanda düşünceleri daha çok çok boyutludur; yalnızca tek bir konuya odaklanmakla sınırlı

değildir ve olaylara daha çok göreceli bir bakış açısıyla yaklaşır; mutlak değerlendirmelerden ziyade bağlama duyarlıdır.

Bu bilişsel avantajların her biri, ergenlik dönemine özgü düşünce yapısının daha esnek, dinamik ve sorgulayıcı bir yapıya kavuştuğunu göstermektedir (Steinberg, Adolescence, 2020).

Çocukluktan ergenliğe geçiş genel olarak bir çok değişmeyi kapsamaktadır. Bu sadece fiziksel değişimlerin değil, aynı zamanda bilişsel, sosyal, duygusal, dönüşümlerin de yaşandığı karmaşık ve engebeli bir gelişim dönemidir. Bu süreçte birey; kimlik inşası, bağımsızlık arzusu, sosyal ilişkilerde yeniden yapılanma, akademik başarı, ve aile içi çatışmalar gibi çok boyutlu zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar, hem ergenin bireysel gelişimini hem de çevresiyle olan ilişkilerini etkileyebilecek durumları da beraberinde getirir.

Eric Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre ergenlik dönemi, "kimliğe karşı rol karmaşası" evresi olarak tanımlanır ve bu dönemde birey, kim olduğunun arayışı içine girer. Neye inandığını ve gelecekte nasıl bir rol üstleneceğini sorgular. Ancak bu süreçte aile baskısı, toplumsal beklentiler, ve arkadaşlarının veya akranlarının etkisi, bireyin içsel çatışma yaşamasına neden olabilir. Ergenlik döneminde, bireyde yoğun duygusal dalgalanmalara yol açabilir. Araştırmalar, bu dönemde anksiyete, sinirlilik, kendine zarar verme davranışları ve depresyon belirtilerinin arttığını göstermektedir (Blakemore, 2012; Casey et al., 2008).

Bu dönemlerde ergen bireyler, akran kabulünü oldukça önemser ve arkadaşlık ortamı sosyal çevre onlar için önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle arkadaş gruplarından dışlanma ya da onay alamama, ergenin benlik saygısını olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Ayrıca, akran baskısıyla riskli davranışlara yönelme (madde kullanımı, suça eğilim, okuldan kaçma vb.) bu dönemde sıkça gözlemlenir (Brown & Larson, 2009). Bağımsızlık arayışıyla birlikte ergenler, ailelerine karşı daha eleştirel ve mesafeli davranışlar sergileyebilir. Ebeveynler ise bu değişimi otoriteye karşı bir tehdit olarak algılayabilir. Bu durum, aile içi çatışmaların artmasına neden olur (Smetana, 2011).

Dolayısıyla, çocukluktan ergenliğe geçiş, yalnızca biyolojik bir olgunlaşma değil, aynı zamanda çok katmanlı bir psikososyal yeniden yapılanma sürecidir. Bu dönemde yaşanan sorunlar, bireyin gelişimsel seyrine yön verirken, aynı zamanda müdahale edilmediğinde ruh sağlığı sorunlarının temelini oluşturabilir. Bu nedenle, geçiş döneminde genç bireyleri destekleyen aile, okul ve toplum temelli yapıların güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Suç sürüklenen çocuklarla sürüklenmeyenler arasındaki temel farklardan biri dürtü kontrolüdür.

Suçta sürüklenmeyen bireyler, suçluluk dürtülerini denetleyebilmekte ve bu dürtülere sosyal açıdan kabul gören faaliyetler aracılığıyla çıkış yolları bulabilmektedir. Bu becerilerin gelişimi büyük ölçüde sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmeyi gerektirir. Bireyin doğuştan sahip olduğu eğilimler, içinde bulunduğu toplumsal bağlamda biçimlenmekte ve anlam kazanmaktadır. Nitekim literatürde birçok çalışma, suç davranışına zemin hazırladığı öne sürülen zihinsel yetersizlikler, fiziksel anomaliler ya da psikolojik bozuklukların tek başına belirleyici olmadığını, ancak olumsuz sosyal çevre koşullarıyla etkileşim içinde etkili hale gelebildiğini göstermektedir (Yavuzer, 2013; Akt. Karataş & Mavili, 2019).

Suçta sürüklenen çocuklar genellikle psikolojik sorunlar yaşayan, ekonomik yoksunluk içinde bulunan, toplumsal normlara uyum sağlayamayan, toplumla bütünleşme olanağını yakalayamayan, ihmal edilmiş ve sosyal dışlanmaya maruz kalmış ebeveynlerin çocuklarıdır (Duyan vd., 2014, s. 188–189; akt. Eryalçın & Duyan, 2016).

Suç, her toplumda farklı biçimlerde ortaya çıkan ve sosyal düzeni tehdit eden temel bir sorundur. Bu nedenle, suçta sürüklenen çocuklar yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Çocukluk dönemi, kişilik gelişiminin ve değer sisteminin şekillendiği kritik bir evredir. Bu süreçte yaşanan olumsuz ailevi, ekonomik ve sosyal koşullar, çocukların suçta yönelme riskini artırabilmektedir. Suç işleyen çocuklar, çoğu zaman yalnızca fail değil, aynı zamanda mağdur konumundadır; çevresel ve bireysel risk faktörlerinin etkisi altında hareket etmektedirler.

Bu araştırma, suçta sürüklenen çocukların suç davranışları üzerinde aile içi kontrol eksikliği, serbest zamanın olumsuz kullanımı ve yoksulluk gibi değişkenlerin etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Kuzey Makedonya'daki ıslah evinde kalan çocuklar ile suç işlemiş olmakla birlikte Gostivar Asliye Mahkemesi tarafında uyarı cezası almış çocuklardan oluşan iki farklı örneklem grubu üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada karma yöntem benimsenmiş olup, nicel ve nitel veri toplama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Nicel veriler anketler aracılığıyla elde edilirken, nitel veriler bireysel görüşmeler ve gözlemler yoluyla toplanmıştır. Bu sayede çocukların suçta sürüklenmesinde etkili olan sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörleri daha bütüncül bir biçimde ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışma sonunda, suçla mücadele politikalarına katkı sağlanması, çocukların rehabilitasyon süreçlerinin güçlendirilmesi ve suç oranlarının azaltılmasına yönelik olarak aile eğitimi, serbest zamanın yapılandırılması ve yoksullukla mücadele gibi alanlarda somut öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1.1. Arka Plan ve Kontekst

İlk sosyal kriminolog olarak kabul edilen Adolphe Quetelet'e göre suçun temel sebebi kişinin çevresidir. Bir bakıma "Suçu cemiyet hazırlar, fert işler." sözü suça sürüklenen çocuklar için yapılmış en uygun tanımlardan birisidir. (Kandemir, 2025)

Suçta sürüklenen çocuklar konusu, psikoloji, kriminoloji, sosyoloji ve hukuk gibi disiplinlerin kesişiminde yer alan, çok boyutlu, son derece kritik ve yüksek öneme sahip bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Hukuki normları ihlal eden bireyler olmalarından ziyade, suça sürüklenen çocuklar; karar alma süreçlerini etkileyen çok katmanlı sosyoekonomik, ailesel ve yapısal dinamiklerin yansımasıdır. Bu olgunun bütüncül bir şekilde kavranması, yalnızca çocukların etkili bir şekilde rehabilite edilmesi açısından değil, aynı zamanda suçun önlenmesine yönelik sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi ve toplumsal uyumun uzun vadede sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Suçta sürüklenen çocuklar, yalnızca bireysel davranış problemleriyle değil, aynı zamanda toplumların sosyal yapılarındaki aksaklıkların doğrudan bir yansımasıdır. Aynı zamanda çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Bu durum, adaletin inşası hem toplumsal barışın hem de koruyucu-önleyici sosyal politikaların geliştirilmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Suç davranışı gösteren çocukların sadece "suçlu" değil, aynı zamanda toplumsal ihmalin, yapısal eşitsizliklerin ve sistemsal aksaklıkların kurbanı olarak da değerlendirilmesi gerektiği gerçeğini beraberinde getirir.

Toplumsal Açıdan Önemi

Toplumsal Açıdan, çocukların suça sürüklenmesi incelendiğinde, yalnızca bireysel kayıplara değil, kamu güvenliği, sosyal istikrar, ve toplumsal barış üzerinde de olumsuz etkilere yol açmaktadır. Suç davranışı sergileyen her bir çocuk, toplumun ihmal ettiği bir ihtiyacın ya da bastırıldığı bir yapısal sorunun dışavurumudur. Aile içi şiddet, parçalanmış aile yapısı, yoksulluk, akran baskısı ve sosyal destek sistemlerine erişim eksikliği suça yönelme

davranış riskini de beraberinde getirmektedir. Çocuk suçluluğun yoğunluk oranı yüksek olan ülkelerde suç davranışlarının ortaya çıkış sebepleri, eğitim, sosyal yardım ve aile politikalarındaki yapısal eksikliklerin olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Çocuklukta başlayan suç davranışı ayrıca, yetişkinlikte devam eden suça yönelimin temelini oluşturabilmektedir. Bu nedenle, risk altındaki çocuklara yönelik erken müdahale yöntemleri ve yeniden entegrasyon programları, kamu güvenliği açısından ve sosyal bir sorumluluk açısından, kritik öneme sahiptir.

Toplumsal işlev bozukluğu ve yapısal eşitsizlikleri çocuk suçluluğu özünü oluşturur. Parçalanmış aile sistemleri, ekonomik zorluklar ve duygusal açıdan ihmal edilmiş çocuklar toplumsal ve hukuksal kurallara karşı çıkmaya daha eğilimlidir. İlgisizlik, yetersizlik veya yokluk nedeniyle olsun, tutarlı ebeveyn denetiminin olmaması, sokak kültürü, çocukları akran gibi olumsuz etkilere karşı çocuklar savunmasız kalır ve suça yönelirler. Özellikle gençlik hizmetlerinden yoksun topluluklarda, gözetimsiz ve plansız serbes zamanı olan çocuklar riskli ve yasa dışı faaliyetlerde bulunma olasılıkları daha yüksektir. Bütün bu risklerin üstüne de yoksulluk eklenirse riskler daha kötüleşir. Bu sorunun ele alınması, yalnızca bireysel rehabilitasyon için değil, aynı zamanda toplumsal uyum ve kamu güvenliğinin sağlanması için de büyük önem taşımaktadır.

Tarihsel Açıdan Önemi

Geçmiş tarihlere bakıldığında günümüze kadar, suça karışan çocuklara yönelik yaklaşımlar köklü bir dönüşüm geçirmiştir. 19. yüzyılda suç işleyen çocuklar çoğunlukla yetişkinlerle aynı yargı süreçlerine tabi tutulur ve benzer cezalar alırlardı. Ancak zamanla, çocuk kurtarma hareketi olarak bilinen yaklaşımın etkisiyle, cezalandırma yerine rehabilitasyon temelli ayrı bir çocuk adalet sisteminin oluşturulması savunulmuştur (Platt, 1969).

Geçmişte suç işleyen çocuklar, çoğunlukla yetişkinlerle aynı hukuki işlemlere tabi tutulmaktaydı. Fakat zamanla çocukların gelişim düzeyi, yaş, ve korunma ihtiyacı göz önüne alınarak **çocuk adalet sistemleri** oluşturulmaya başlandı ve bu tarihsel süreç, çocukların "suçlu" değil, "korunmaya muhtaç bireyler" olarak görülmesi gerektiği anlayışını da ortaya çıkardı. Çocukların gelişimsel olarak yetişkinlerden farklı olduğu anlayışıyla hareket ederek ilk çocuk mahkemesi, 1899 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago kentinde kurulmuştur. Bu tarihsel değişim, dünya genelindeki modern çocuk adalet sistemlerinin temelini oluşturmuştur. Bu mahkeme, çocuklara ceza vermekten ziyade, hem çocuk hem de

toplum açısından en yararlı çözümü belirlemeyi amaçlamıştır. Desteksiz, terkedilmiş veya suçla sürüklenmiş çocuklar için koruyucu önlemler öngörülmüş; büyük şehirlerde bu davaları yürütecek özel hâkimler atanmıştır. Çocukların damgalanmasını önlemek için duruşmalar kapalı yapılmış ve mahkemeye, alınan tedbirleri uygulamak üzere yardımcı personel görevlendirme yetkisi tanınmıştır. Bu sistem, dönemi açısından oldukça ileri düzeyde bir yaklaşımdı (Güven, 2021).

Bilimsel Açıdan Önemi

Çocuk suçluluğunun aile dinamikleri, akran ilişkileri ve çevresel risk faktörleriyle yakından bağlantılı olduğu iddiasını destekleyen çok sayıda disiplinlerarası araştırma bulunmaktadır. Ampirik çalışmalar, düşük ebeveyn gözetimi, düzenli aktivite eksikliği ve kronik yoksulluğun ergenlik dönemindeki suç davranışının güçlü belirleyicileri olduğunu göstermektedir (Hawkins vd., 2000; Loeber ve Farrington, 2012).

Ayrıca, nörobilimsel araştırmalar, ergen beyninin, özellikle de dürtü kontrolü ve karar verme süreçlerinden sorumlu olan prefrontal korteksin, yirmili yaşların başlarına kadar gelişmeye devam ettiğini ortaya koymuştur (Steinberg, 2009). Bu bulgular, özellikle gözetimin eksik olduğu ve temel ihtiyaçların karşılanmadığı yüksek riskli ortamlarda bulunanlar için, gelişimsel olarak uygun stratejilerle erken müdahalenin önemini pekiştirmektedir. Dolayısıyla, bilimsel açıdan bakıldığında araştırma konusu, yalnızca suçluluğun ortaya çıkışını açıklamakla kalmayıp aynı zamanda kanıt dayalı önleme ve rehabilitasyon programlarını da bilgilendiren sağlam teorik ve ampirik literatüre dayanmaktadır. Çocuk suçluluğunu sosyal, tarihsel ve bilimsel açılardan ele almak, etkili müdahale ve önleme stratejilerinin geliştirilmesi açısından sağlam bir temel sunmaktadır. Suç işleyen çocuklar, yalnızca cezalandırılması gereken kişiler değil, aynı zamanda çok yönlü olumsuzluklar içinde şekillenmiş bireylerdir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Kuzey Makedonya'daki ıslah evlerinde bulunan ve Gostivar Asliye Mahkemesi tarafından “uyarı” (makedonca: ukor) cezası verilmiş suça sürüklenmiş çocuklar özelinde; ailede kontrol eksikliği, serbest zamanın verimsiz ve denetimsiz kullanımı ile yoksulluk gibi belirleyici sosyoekonomik ve çevresel risk faktörlerinin, çocukların suça yönelme eğilimleri üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir yaklaşımla incelemektir.

Araştırma, söz konusu risk faktörlerinin çocukların psikososyal gelişimi, davranış örüntüleri ve toplumsal uyum kapasiteleri üzerindeki etkilerini analiz ederek, bu çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik bilimsel temelli erken müdahale modellerinin ve koruyucu sosyal politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışmada ele alınan aile içi denetim eksikliği, yapılandırılmamış serbest zaman kullanımı ve sosyoekonomik yoksunluk gibi değişkenler ile çocukların suç davranışları arasındaki ilişkiler istatistiksel ve nitel veriler ışığında değerlendirilecektir. Ayrıca, elde edilecek bulgular doğrultusunda, çocuk adalet sistemi, sosyal hizmet uygulamaları ve aile destek programlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik somut öneriler geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma, yalnızca bireysel suça yönelimleri anlamlandırmayı değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde yapısal eşitsizliklerin ve ihmal edilen sosyal ihtiyaçların çocuk suçluluğu üzerindeki rolünü görünür kılmayı da hedeflemektedir. Böylelikle, çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik çok düzeyli stratejilerin oluşturulmasına akademik bir zemin hazırlanması beklenmektedir. Araştırmanın özgün yönlerinden biri de hem ıslahevinde bulunan çocuklarla hem de “uyarı” tedbiri verilmiş fakat kurum dışında yaşayan çocuklarla karşılaştırmalı veri toplayarak, çocukların hangi koşullar altında kurumsal tedbirlere yönlendirildiğini, hangilerinin sistem dışında bırakıldığını ortaya koymaktır. Böylece adalet sisteminin işleyişi, sosyal hizmet müdahalelerinin etkinliği ve çocuklara sunulan rehabilitasyon olanakları da dolaylı olarak değerlendirilecektir.

Bu araştırma, elde edilecek veriler ışığında, çocuk adalet sistemine yönelik reform önerileri, aile temelli müdahale stratejileri, ve sosyal hizmetlerin önleyici rolünün güçlendirilmesi amacıyla somut çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, bulgular doğrultusunda kamu politikalarının çocuk hakları perspektifiyle yeniden yapılandırılması yönünde katkı sağlanması beklenmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca suça yönelmiş çocuklara ilişkin açıklayıcı bir çerçeve sunmakla kalmayıp, aynı zamanda erken müdahale programlarının geliştirilmesine, çocukları suça sürükleyen risk ortamlarının tanımlanmasına ve toplumsal eşitsizliklerin görünür kılınmasına yönelik çok yönlü bir akademik katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Kuzey Makedonya'daki suça sürüklenen çocukların aile kontrolü eksikliği, serbest zamanın yapılandırılmadan geçirilmesi ve yoksulluk gibi temel risk faktörleriyle ilişkisini inceleyerek, çocuk suçluluğuna dair elde edilecek veriler ışığında çok boyutlu bir bakış sunmaktadır. Bu çalışma, hem teorik literatüre katkı sağlamayı hem de erken müdahale ve sosyal politika geliştirme süreçlerine rehberlik etmeyi hedeflemektedir. Suça sürüklenen çocuklara ilişkin literatürde sıklıkla karşımıza çıkan üç temel faktörü – **ailede kontrol eksikliği**, **serbest zamanın** ve **yoksulluk** ile birlikte ele alarak, çocuk suçluluğunun çok boyutlu yapısına dikkat çekmektedir.

Bu araştırma, özellikle Kuzey Makedonya'da, bu çocukların suçlu davranışlarını önlemeye yönelik aile destek programları ve toplumsal önlemlerin geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu çalışma, benzer sosyo-ekonomik koşullara sahip ülkelerde yapılacak araştırmalara da ışık tutacaktır. Ayrıca bu çalışma, psikoloji, kriminoloji ve sosyal hizmet disiplinleri arasında köprü kurarak çok disiplinli bir analiz sunmaktadır. Çalışma, ampirik veri ile desteklenerek, aile içi kontrol mekanizmalarının zayıflığı, çocukların boş zamanlarını denetimsiz ortamlarda geçirmesi ve ekonomik yoksunluk gibi değişkenleri de analiz ederek kapsamlı bir araştırmayı da ortaya çıkaracaktır.

1.4.Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları:

Bu araştırma, Kuzey Makedonya'da yer alan tek çocuk ve gençlik ıslah kurumu olan Volkova Eğitim ve Islah Kurumu'nda (ВПД Волково) kalan suça sürüklenmiş çocuklar ile Gostivar Asliye Mahkemesi tarafından "uyarı" (ukor) cezası verilmiş çocuklar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu bireyler, çeşitli suçlara karışmış ve adli makamlar tarafından rehabilitasyon amacıyla kuruma yönlendirilmiş çocuklardır. Araştırma kapsamında, çocukların aile yapıları, sosyal çevreleri ve içinde buldukları ekonomik koşulların suç davranışı üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

2025 yılı itibarıyla yaklaşık 2 milyon nüfusa sahip olan Kuzey Makedonya, Avrupa'daki diğer ülkelere kıyasla nispeten düşük genel suç oranına sahiptir (State Statistical Office of North Macedonia, 2024). Ancak, aile içi işlev bozuklukları, artan sosyal eşitsizlikler ve

ekonomik yoksunluk gibi yapısal sorunlar, çocuk ve genç suçluluğunu toplumsal düzeyde önemli bir risk faktörü haline getirmektedir.

Kuzey Makedonyada tek bir tane ıslah evi bulunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada ülke genelindeki tüm suça sürüklenmiş çocukların temsili mümkün olmamakla birlikte, nitelikli örneklem yoluyla belirlenen çocuklar üzerinden elde edilen bulgular, Kuzey Makedonya'daki benzer sosyoekonomik risk taşıyan gruplar için genellenebilir niteliktedir. Dolayısıyla araştırmanın kapsamı, Kuzey Makedonya'daki tek ıslah kurumunda yer alan çocukların ile suç işleyip mahkeme tarafında uyarı cezası alan çocuklar ile sınırlıdır. Aile kontrol eksikliği, serbest zaman kullanımı ve yoksulluk bağlamındaki deneyimlerinin analizini içerirken; sınırları ise örneklemin büyüklüğü, kurum odaklı veri toplama imkânı ve kültürel bağlamla sınırlı ölçme araçlarıyla tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bu araştırma gelecekte yapılacak daha kapsamlı çalışmalara da zemin hazırlamaktadır. Araştırmanın zamansal sınırı, 2024–2025 yılları arasında gerçekleştirilen görüşmeler, anket uygulamaları ve saha gözlemleriyle sınırlıdır. Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçme araçları (örn. Anne Baba Tutum Ölçeği, Serbest Zaman Tutum Ölçeği) belirli kültürel ve bağlamsal uyarlamalara tabi tutulmuş olup, bu durum bulguların yorumlanmasında dikkatle ele alınmıştır. Aynı çalışma tasarımı, Kuzey Makedonya genelinde farklı şehirlerde veya kırsal bölgelerde tekrarlanarak bölgesel farklılıklar incelenebilir. Ayrıca, ileride gerçekleştirilecek araştırmalarda akran grubu etkisi, okul başarısı, göç deneyimi, dijital bağımlılık, psikolojik travmalar gibi başka önemli değişkenler de modele dahil edilerek çocuk suçluluğunu etkileyen çok yönlü faktörler daha derinlemesine analiz edilebilir.

1.5. Tanımlar

1.5.1. Suça Sürüklenen Çocuk Yasal Tanımı

Türkiyede ve Kuzey Makedonyada suça sürüklenen çocukların yasal tanımları

➤ Türkiyede Çocuk Koruma Kanunu: Madde 3- (1)

Çocuk Koruma Kanunu'na (2005) göre:

Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

Açıklama

“Çocuk” tanımı da aynı kanunda yapılır: 18 yaşını doldurmamış herkes çocuk sayılır (ÇKK m.3/1-a).

“Suça sürüklenme” kavramı, çocuğun suçlu olarak damgalanmasını önlemek amacıyla tercih edilmiştir.

Bu tanım, yalnızca mahkûmiyet alan çocukları değil, hakkında soruşturma/kovuşturma açılan tüm çocukları kapsar. Yasa, çocuğu cezalandırmadan çok korumayı ve rehabilite etmeyi amaçlar (Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK),2005).

Ceza Muhakemesi Hukuku ile İlişkisi

Türk Ceza Kanunu’na (2004) göre çocukların ceza sorumluluğu yaşları üç grupta ele alınmaktadır:

0–12 yaş: Ceza sorumluluğu yok (TCK m.31/1).

12–15 yaş: Fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği araştırılır (TCK m.31/2).

15–18 yaş: Ceza sorumluluğu var, ancak indirim uygulanır (TCK m.31/3).

Bu düzenlemeler, suça sürüklenen çocuk tanımının hangi yaş aralıklarını kapsadığını anlamak için önemlidir. (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004, m. 31)

- Kuzey Makedonya Suça Sürüklenen Çocuk Yasal Tanımı
Kuzey Makedonya’da Yasal Tanım

Kuzey Makedonya mevzuatında “suça sürüklenen çocuk” kavramı, **Çocuk Adaleti Kanunu’nun** (Закон за правда за децата, 2013) 2. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendinde tanımlanmaktadır.

İlgili maddeye göre:

„Дете во судир со законот“е дете кое не наполнило 18 години и за кое постои основ за сомнение дека сторило кривично дело, прекршок или друго казниво дело предвидено со закон.

Türkçe çeviri:

“Kanunla ihtilafa düşen çocuk”, henüz 18 yaşını doldurmamış ve hakkında suç, kabahat veya yasada öngörülen başka bir yaptırımlik fiil işlediğine dair makul şüphe bulunan çocuktur. (Çocuk Adaleti Kanunu [Закон за правда за децата], 2013, m. 2/1-2).

Ceza Sorumluluğu Yaşı (aynı kanunda belirtilen)

Kuzey Makedonya’da çocukların ceza sorumluluğu yaş sınırları Ceza Kanunu’nda (Кривичен законик, 1996) düzenlenmiştir. Kanunun ilgili maddelerine göre:

14 yaş altı: Ceza sorumluluğu yok, yalnızca koruyucu tedbirler uygulanabilir.

14–18 yaş: “Малолетник” (küçük) olarak özel usullerle yargılanır.

18 yaşını doldurmamış ancak 16 yaşından büyük çocuklar için bazı suçlarda daha ağır tedbirler öngörülebilir (Ceza Kanunu [Кривичен законик], 1996).

1.5.2. Aile Kontrol Eksikliği

Aile içindeki disiplin ve denetim eksiklikleri, çocuğun sınırları ve sosyal normlara uygun davranış geliştirmesini engelleyen faktörlerdir.

Aile kontrol eksikliği; , tutarsız disiplin uygulamaları, ebeveynin çocuğa karşı ilgisizliğidenetim ve rehberlik eksikliği gibi unsurları kapsar ve bu durum, çocukların riskli davranışlara yönelme neden olur. Aynı şekilde uça sürüklenme olasılığını artırır bu yüzden önemli bir ailevi faktör olarak değerlendirilir.

Ölçek nasıl değerlendirilir?

Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği (AATÖ), Türkiye’de en yaygın kullanılan anne-baba tutum ölçme araçlarından biridir ve Kuzgun, 2005 tarafından geliştirilmiştir. Doktora tezinde ailede kontrol eksikliği faktörünü ölçmekte kullanabileceğin önemli bir araçtır.

Ölçeğin Yapısı

Ölçek ana baba tutumlarını üç temel boyutta değerlendirir:

- Demokratik tutum (Destekleyici, sıcak, özerklik tanıyan)
- Otoriter tutum (Katı, kuralcı, cezalandırıcı)
- Koruyucu tutum.

Ölçek 40 maddeden oluşur ve her madde Likert tipi (1–5 arası) puanlanır

Puanlama

Her alt boyut için ilgili maddeler toplanır. Maddelerden bazıları ters puanlanır (örn. olumsuz ifadeler). Alt boyut puanları ayrı ayrı hesaplanır: Yüksek puan → o tutumun algısının güçlü olduğu anlamına gelir. Örneğin, otoriter tutum puanı yüksekse, çocuk anne-babasını daha baskıcı algılıyordur.

1.5.3. Serbest Zaman

Bireyin sosyal becerilerini geliştirdiği ve kişisel ilgi alanlarına yöneldiği önemli bir olduğur. Temel yaşam gereksinimleri, çalışma, eğitim, uyku gibi yerine getirdikten sonra kendi istekleri doğrultusunda, özgür bir şekilde değerlendirebileceği zaman dilimidir. Sosyal etkileşim, spor, kültürel faaliyetler veya kişisel gelişim amaçlı faaliyetlere katılarak değerlendirilir. Serbest zaman, bireyin sosyal, zihinsel ve fiziksel iyilik halini destekler ve birey için destekleyici bir yaşam alanı oluşturmasını sağlar.

Ölçek nasıl değerlendirilir?

Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form:

Bu ölçek, bireylerin serbest zaman etkinliklerine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Levent Önal ve Fatih Bedir (2023) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe geçerlik-güvenirlilik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, genç yetişkin ve yetişkin bireyler için uygun olup, bireylerin boş zamanlara ilişkin tutumlarını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda değerlendirmektedir.

Ölçek Yapısı ve Boyutlar:

- 1–6. Maddeler → Bilişsel Tutum
- 7–12. Maddeler → Duyuşsal Tutum
- 13–18. Maddeler → Davranışsal Tutum

Toplam 18 maddeden oluşan ölçek, beşli Likert tipi puanlama sistemiyle değerlendirilir. Katılımcılar her maddeyi, kendilerine ne ölçüde uygun olduğunu belirtmek üzere 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (Kesinlikle katılıyorum) arasında derecelendirir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır.

Ölçekten alınabilecek toplam puan 18 ile 90 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, bireyin serbest zamana yönelik tutumunun daha olumlu ve güçlü olduğunu göstermektedir. Bu

durum, bireyin boş zamanlarını anlamlı, planlı ve tatmin edici biçimde değerlendirme eğilimini yansıtır.

Uygulama ve Etik Bilgilendirme: Bu çalışmada kullanılan Serbest Zaman Tutum Ölçeği - Kısa Form, geliştiricilerinden gerekli kullanım izni alınarak kullanılmıştır.

1.5.4. Yoksulluk

Çocuğun ekonomik açıdan zor bir ortamda yetişmesi, temel ihtiyaçların karşılanamaması ve ailedeki maddi sıkıntıların çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz etkilemesidir.

Yoksulluk, bireylerin asgari yaşam standartlarını sürdürebilmek için gerekli olan maddi kaynaklardan ve imkânlardan yoksun olması durumu olarak ifade edilir. Bu durum yalnızca gelir yetersizliği ile sınırlı olmayıp, eğitim, sağlık, barınma, beslenme, sosyal hizmetlere erişim gibi temel ihtiyaçların karşılanamamasını da kapsamaktadır.

Ölçek nasıl değerlendirilir?

Bu araştırmada yoksulluk faktörü, demografik bilgi formunda yer alan “Ailenin aylık toplam gelir durumu” sorusu aracılığıyla ölçülmüştür ve bu şekilde yoksulluk düzeyi ile alakalı doğrudan gelir verileri üzerinden değerlendirilecektir. Katılımcılardan, hane halkının toplam aylık gelirini önceden belirlenmiş gelir aralıklarından birini seçerek belirtmeleri istenmiştir

Örnek:

Ailenizin Gelir Düzeyi:

Düşük

Orta

Yüksek

1.5.5. Islah Evi/ Eğitim ve Islah Kurmu Tanımı

Islah Evi (Juvenile Correctional Facility)

Bu çalışma bağlamında “juvenile correctional facility”, suça sürüklenen çocukların barındırıldığı, rehabilitasyon amacıyla eğitim, psikolojik destek ve gözetim hizmetlerinin sunulduğu kurumlardır. Aile kontrol eksikliği veya sosyoekonomik faktörler nedeniyle risk altındaki gençlerin yeniden topluma kazandırılmasını hedefleyen bu tesisler, cezalandırmadan ziyade rehabilitasyon odaklı yaklaşımlar içerir (Encyclopaedia Britannica, t.y.).

Genellikle genç veya ilk kez suç işlemiş kişilerin eğitilmesi ve yeniden topluma kazandırılması amacıyla faaliyet gösteren düzeltme tesisi” olarak tanımlanır (Justia, t.y.).

Çocukların geçici ve güvenli ortamlarda tutulduğu, eğitim, beslenme, sağlık ve gözetim hizmetlerinin sağlandığı kurumlar olarak tanımlar (Office of Justice Programs, 2009).

Haluk Yavuzer’e (1981) göre, Türkiye’de geçmişte “ıslah evi” olarak adlandırılan bu kurumlar, günümüzde “çocuk eğitimevi” adını taşımaktadır. Temel amaç çocukların meslek sahibi olmaları, eğitilmeleri ve topluma yeniden kazandırılmalarıdır.

Tetovo Eğitim–Islah Evi, yarı açık tipte faaliyet gösteren, uzmanlaşmış bir eğitim–ıslah kurumudur. Temel işlevi, mahkeme kararıyla “Eğitim–Islah Evine Yerleştirme” tedbiri uygulamasına hükmedilmiş, 14 ila 23 yaş arasındaki erkek çocuk ve gençlere yeniden eğitici ve rehabilite edici müdahalelerde bulunmaktadır. Mart 2024’te yürürlüğe giren Çocuk Adaleti Yasası’nın 48. maddesinin 3. ve 4. Fıkraları uyarınca, eğitim–ıslahevinde çocuklar en az altı ay, en fazla beş yıl veya 23 yaşını dolduruncaya kadar kalacağı hükme bağlanmıştır. Bu süre boyunca kurum, her altı ayda bir çocuğun gelişim durumu ve uyum sürecine ilişkin raporu ilgili mahkemeye sunmakla yükümlüdür. Yeni yerleşkesinde Tetovo Eğitim–Islah evi, toplam 16.000 m²’lik bir alan üzerine kurulu bina kompleksinden oluşmaktadır. Kompleks; güvenlik amacıyla tel örgüler, yürüyüş alanları, spor tesisleri ve futbol ile hentbol sahaları gibi sosyal alanlarla donatılmıştır. Kurumun bağımsız şekilde faaliyet gösterebilmesi için gerekli tüm altyapı koşulları sağlanmıştır.

Yerleşkede, açık bölüm ve sıkı gözetim bölümünde kullanılmak üzere toplam 1.920 m² alana sahip üç barınma binası; ayrıca 1.603 m²’lik idari blok ve çeşitli destek alanları bulunmaktadır.

Resosyalizasyon, suça surklenen çocukların topluma yeniden uyum sağlamalarını hedefleyen; eğitim, mesleki gelişim ve sosyal beceri kazandırma süreçlerini kapsayan çok yönlü bir müdahale yaklaşımıdır. Bu süreçte amaç; çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmeleri, toplumsal normlara uyum sağlamaları ve yeniden suç işlemlerinin önlenmesi amaçlanır.

Tedavi ise, bireysel ihtiyaçlara göre yapılandırılmış; psikososyal destek, davranış değişikliği programları ve beceri geliştirme faaliyetlerini içeren planlı uygulamalardan oluşur. Hem resosyalizasyon hem de tedavi süreci, çocukların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılmaları açısından kritik öneme sahiptir (Република Северна Македонија, 2025).

BÖLÜM II

2. Kuramsal Çerçeve ve Literatür Taraması

2.1 Çocuk Kavramı ve Kelime Kökeni

“Çocuk” kavramı Orta Çağ’dan günümüze kadar farklı sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal etkiler doğrultusunda çeşitli biçimlerde tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Orta Çağ’da çocuğa yönelik olumsuz tutumlara rastlanırken zamanla çocuğun değeri daha fazla anlaşılmiş ve bu değişimde psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim ve fen bilimleri alanında yapılan çalışmalar belirleyici rol oynamıştır (Takıl & Sönmez, 2021).

Türk Dil Kurumu’na göre “çocuk”; doğum ile ergenlik yaşı arasındaki gelişme döneminde bulunan birey olarak tanımlanmaktadır (TDK, t.y.).

Literatürde ise çocuk, “zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplumdaki rol ve görevlerini henüz öğrenmekte olan, bakıma ve eğitime ihtiyacı olan varlık” şeklinde tanımlanır (Doğan, 1996: 72; Çakır, 2013: 9, akt. Gökkaya, 2022).

Gelişimsel açıdan çocuk, anne karnından başlayarak bebeklikten ergenliğe kadar uzanan süreci kapsayan birey olarak tanımlanmakta; bu süreç, çocuğun biyopsikososyal gelişimi dikkate alınarak değerlendirilmelidir (Akyayla, 2014; akt. Gökkaya, 2022). Bu yaklaşım çocuk adalet sistemi gibi uygulamalarda farklı değerlendirme gerekliliğine işaret etmektedir

Hukuki açıdan “çocuk” ve “küçük” kavramları, gelişimsel sorunlar ve toplumsal birey olma sürecini tamamlamamış 18 yaş altındaki bireyleri ifade etmektedir. Türk hukuk sisteminde ise 11 yaşını doldurmuş fakat 16 yaşından gün almamış bireyler “küçük”; 16 yaşından gün almış fakat 18 yaşını tamamlamamış bireyler ise “çocuk” olarak tanımlanmaktadır (Uluğtekin, 1991; akt. Güler, 2010).

Gelişim psikoloji çerçevesinde 12 yaş öncesi dönem çocuklukluk, 12-18 yaş arası ergenlik ve 18-30 yaş arası ise genç yetişkinlik olarak ele sınıflandırılmaktadır (Gander & Gardiner, 1993).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde çocuk; “on sekiz yaşından küçük her insan” olarak tanımlanır. Ancak bu sınır, ulusal mevzuatın daha erken bir reşitlik yaşı belirlemesi halinde değişebilir (UNICEF,1998). Aynı sözleşmenin 20 Kasım 1989 tarihli versiyonunda da bu tanım korunmuş, “çocuğa uygulanabilecek olan yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” hükmü getirilmiştir.

Çocuk fiziksel ve ruhsal olarak gelişimini tamamlamamış bireydir.

Çocuk; yaşamı doğuştan başlayıp erginliğe kadar olan süreçte yaşayan varlık olarak tanımlandığı gibi; gelişmekte olan bir insan yavrusu, olgunlaşmamış bir “ergin” olarak da tanımlanmaktadır. (Akarslan, 1988)

Türk tarihine bakıldığında, her dönemde çocuğun aile içerisinde değerli ve saygın bir yere sahip olduğu gözlemlenir. İslam düşünürlerinden Gazali, çocuğun kalbini “saf bir cevher” olarak tanımlamış ve eğitimin öneminde dikkat çekmiştir. Ona göre çocuk “taş üzerine nakış işler gibi” eğitilmeli ve bu görev aileye düşmektedir (Yavuzer, 2021)

Dağ ve Öymen (1974), çocuğun kalbini “ayna”ya benzetmiş ve çevresinde gördüğü her şeyi yansıttığını vurgulamıştır. Bu nedenle, çocukların ideal bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için iyi örneklerle yönlendirilmesi gerekmektedir. Aksine kötü yetiştirilir ve ihmal edilirse topluma zarar veren biri haline gelebilir (Dağ & Öymen, 1974, akt. Arıcı, 2016).

İbn-i Sina eğitim, bilim ve mutluluk arasında bir bağ kurmuş bunu “aklî tasavvuf” diye sistemleştirmiştir. Eğitimi yalnızca bilişsel gelişim değil; moral ve karakter gelişimini de içeren bütüncül bir süreç olarak görmüştür. Ona göre eğitim; beden, zihin ve ahlaki değerlerin tümünü kapsamaktadır (Akyüz, 2013, akt. Merey, 2020).

İlkel toplumlarda çocuk, ekonomik bir kaynak olarak görülmüş, zayıf ve güçsüz çocuklar toplumun dışına itilmiştir. Kız çocukları ise erkekler kadar iş gücü sağlayamadığı için bazı toplumlarda yok edilmiştir (Karadoğan, 2019). Orta Çağ'da çocuklar “eksik yetişkinler” olarak değerlendirilmiş; kötü yaşam koşulları ve tıbbi imkansızlıklar nedeniyle çocuk ölümleri oldukça yaygın olmuştur (Tamkan, 2022).

Çocukluk fikri, eğitim düşüncesiyle birlikte 17. ve 18. yüzyıllarda - “Aydınlanma Dönemi” olarak bilinen bu süreçte – yeniden şekillenmiştir. John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi ve Wilhelm August Frobel gibi düşünürler, çocukluk kavramını eğitimin merkezine almışlardır (Koru & Gündüz , 2022).

Comenius (1592- 1671) tarafından, eğitim; ruhbilim verilerine dayalı olarak ilk defa tasarlanarak, ortaçağ eğitimine ve dolayısıyla çocukluk anlayışına vurulan ilk darbelerden birisi oldu. Bu zihniyet değişimi, J. Locke'un (1632- 1704) tabula rasa ilkesiyle sarsılmaya devam etmiştir (Güçlü, 2016).

Comenius, *Didactica Magna* (Büyük Didaktika) adlı eserinde eğitimin yaş gruplarına göre yapılandırılması gerektiğini savunmuş ve çocuklara gelişimsel olarak hazır olmadıkları bilgilerin verilmesinin etkisiz olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca, Avrupa'da basılan ilk resimli kitap olan *Orbus Sensualium Pictus* (Resimlerle Görünür Dünya) adlı eseriyle çocukların günlük yaşam nesnelere tanımlarını ve dil becerilerini geliştirmelerini amaçlamıştır. (Çırak, 2020)

Eğitim felsefesi açısından çocukluk kavramına dair önemli yaklaşımlar John Locke ve Jean-Jacques Rousseau tarafından ortaya konmuştur. Locke, çocuğun zihnini doğuştan “boş bir levha” olarak tanımlamış ve bu levhanın eğitim yoluyla doldurulmasının, bireyin iyi ya da kötü bir insan haline gelmesini belirleyeceğini savunmuştur. Bu anlayışa göre, çocuk çevresel etkiler doğrultusunda şekillenir ve eğitim yoluyla yönlendirilmesi mümkündür. Öte yandan Rousseau, çocuğun doğuştan masum olduğunu, eğitimin ise bu masumiyeti bozmak yerine geliştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre çocukluk, yetişkinliğe hazırlık değil, kendi içinde değerli ve özgün bir dönemdir (akt. Koru & Gündüz, 2022).

Rousseau, çocuğun kendine has duygu ve düşünce şemalarının olduğunu ve doğanın kanunu gereği bunların zamanla değiştiğini, daha karmaşık bir hale geldiğini ifade etmektedir. Bu nedenle de çocuk, doğası gereği farklı aşamalarda farklı özellikler ve beceriler geliştirecektir, çevre çok da önemli değildir. Ancak bazı gelişim psikologları Rousseau'nun aksine bireyin sosyal dünya ile etkileşim içinde ve bu dünya içinde geliştiğini ifade eder (Yeşilyaprak, 2016).

20. yüzyıla gelindiğinde çocukluğun altın çağı başlamış, bilimsel buluşlar, teknik yenilikler ve artan refah seviyesi çocukların hayatına köklü değişimler getirmiştir. Tıptaki ilerlemeler çocukların sağlıklı büyümelerini, hastalıklardan korunmalarını sağlamış, eskiden toplu ölümlere neden olan hastalıklar tedavi edilip ölümler azaldıkça çocuğun değeri de artmıştır (Kor, 2013)

2.1.1. Suçun Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Suç olgusunun bilimsel yöntemlerle ele alınması, diğer bir ifade ile, insanlar neden suç işler, suç nedir, hangi fiiller suçtur, suçlu kimdir ve benzeri sorulara akılcı, nesnel, sistematik açıklamaların getirilmesi daha eski olup ilk defa Batı Avrupa’da 18. yüz yılda gündeme gelmiştir. O zamana kadar Avrupa’da yöneticilerin ilahi göndermelerle meşrulaştırmaya çalıştıkları keyfilik ve zorbalıkla karakterize edilen bir suç, sapkınlık ve ceza anlayışı hâkim olmuştur. Suç ya sıklıkla hurafe ve batıl inanç temelinde günah olarak tanımlanmış ve cadı avı, cin çarpması, şeytan çıkartma gibi yaygın akıldışı uygulamalarda ifadesini bulan bir ceza sistemi uygulanmış veya her türlü sapma ve norm ihlali toplumun kendisine yönelik bir tehdit olarak algılanarak cezalandırıcı hukuk sistemi marifetiyle şiddetle cezalandırılmıştır. Bu tarihten itibaren Batı Avrupa’nın toplumsal, düşünsel, siyasal yaşamında meydana gelen bir dizi tarihsel gelişme ile birlikte söz konusu suç anlayışı ve uygulanan ceza hukuk sistemi de köklü biçimde değişmeye başlamıştır. (Yüksel M. , 2017).

İnsanlıkla beraber ortaya çıktığı kabul edilen suç; sosyolojik, psikolojik, biyolojik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel kaynakları ile çok boyutlu ve genel bir kavramdır (Özsan, 1990).

Suçun tanımı ve algısı, tarihsel süreçte toplumsal ve felsefi düşünce sistemlerine bağlı olarak önemli değişiklikler göstermiştir. Antik Çağ’da Platon, suçu bir tür ruh hastalığı olarak değerlendirmiş ve bireyin içsel düzeniyle ilgili bir bozulma olarak görmüştür. Orta Çağ’da ise suç, şeytani güçlerin etkisiyle işlenen bir eylem olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde suç, Tanrı’ya karşı bir isyan ya da kötülüğün dışavurumu olarak algılanmıştır. Modern hukuk sistemlerinde ise suç, kanunlarda açıkça tanımlanmış, hukuka aykırı bir eylem olup, karşılığında yaptırım uygulanması gereken bir toplumsal düzen ihlalidir (Arabacı & Taş, 2017).

Suç, evrensel, genel ve toplumsal bir olgudur. Toplumun sosyal yapısına, ekonomik koşullarına ve dönemin ruhuna bağlı olarak çeşitli özellikler gösterir. Bu farklılıklar doğaldır; çünkü suç, her toplumun kendi sosyo-kültürel ve manevi dinamiklerine göre şekilleni (Dönmezer, 1984).

Hukuki açıdan suç, “kanunun cezalandırdığı fiil” dir. Hukuka göre bir fiilin suç sayılabilmesi için o fiilde dört özelliğin bulunması gerekir:

- Kanuni özellik. (Fiilin kanundaki tarife uygunluğu)
- Hukuka aykırılık özelliği. (Fiilin yapılmasına hukuk düzenince izin olmaması).

- Maddi özellik. (Bir fiil bulunması)
- Manevi özellik. (Fiilin kusurlu olarak işlenmiş olması) (Peker, 1994).

Psikolojik açıdan suç, “*sosyal olarak kötü uyumun bir şekli ve bir davranış problemi*” dir. Özellikle ceza yasasına karşı olan ve genel olarak kabul edilebilir bir sosyal düzen çerçevesinde sıkıntılara neden olan insan faaliyetidir. (İçli, 2007)

Suçluluk (criminalite/delinquency), toplum içinde yaşayan bireyi diğerleriyle çatışma içine sokan bir olgunun ürünüdür. Ceza Hukuku bağlamında, suç, yasanın cezalandırdığı eylem olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede Paul Lutz, genç bir suçluyu, Ceza Yasası'na göre, suça neden olan bir kabahat işlemiş birey olarak açıklar. Ancak bu hukuki tanım, her ne kadar basit görünse de oldukça farklı olguları kapsar. Örneğin, otobüste biletini ödemedi yolculuk eden de suçludur, hırsızlık sırasında iki üç kişiyi öldüren de (Yavuzer, 2020)

2.1.2. Çocuk Suçluluğunun Tanımı

Nikolić-Ristanović ve Konstantinović-Vilić'e (2018) göre, çocuk suçluluğu olgusunu açıklamaya yönelik literatürde iki temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır: geniş (ekstensif) anlayış ve dar (restriktif) anlayış. Geniş anlayış, yalnızca ceza kanunlarında tanımlanmış suçları değil, aynı zamanda toplumun yerleşik ahlaki normlarına aykırı tüm davranışları da kapsar. Evden kaçma, okuldan kaçma, başıboşluk ve amaçsız dolaşma gibi fiiller, suç sayılmasa da sosyal müdahale ve eğitsel önlem gerektiren davranışlar olarak değerlendirilir. Dar anlayış ise çocuk suçluluğunu sadece ceza kanunlarına göre suç sayılan fiillerle sınırlandırır. Bu yaklaşımda, çocuklar tarafından işlenen suçlar, yetişkin suçluluğu ile benzer biçimde değerlendirilir. Önsuç niteliğindeki davranışlar ise suç kapsamında görülmez; ancak koruyucu ve önleyici tedbirlerin gerekliliğine işaret eder. Bazı yaklaşımlar, hukuki suçların yanında; dilencilik, başıboş dolaşmak, fuhuş, kumar gibi toplum düzenini bozan ve bazı ülkelerde suç sayılan fiilleri de bu kapsama dahil eder (Ristanović & Vilić, 2018).

Çocuk adalet sisteminde kullanılan kavramlar, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal etkiler doğurur. Bu bağlamda “suçlu çocuk” yerine “suça sürüklenen çocuk” ifadesinin benimsenmesi, çocukları damgalamaktan uzak, onarıcı adaleti merkeze alan bir yaklaşımın göstergesidir. Yüksel'e (2024) göre, bu kavram yalnızca hukuki terminolojide bir tercih değil, çocuk adalet sisteminin hedeflerine ulaşması açısından yaşamsal bir bilinç düzeyini yansıtır. Uygulamada “şüpheli”, “sanık” veya “suçlu” gibi ifadelerin çocuklar için kullanılması, onların etiketi içselleştirmesine ve suçla özdeşleşmesine yol açabilir. Oysa

çocuğun suça yönelmesinde toplumsal, ailesel ve çevresel faktörlerin etkili olduğu dikkate alınmalı ve çocuğun suçun faili değil, mağduru olduğu yaklaşımı benimsenmelidir.

Çocuğun suça sürüklenmesini kabul eden çağdaş yaklaşımlar, çocuğu cezai anlamda fail olarak değil; çeşitli psikolojik, sosyal ve ekonomik etkenler sonucunda suça yönelmiş birey olarak değerlendirmektedir. Bu anlayış doğrultusunda, suça sürüklenen çocuğun cezalandırılması değil, korunması ve topluma yeniden kazandırılması temel amaç olarak öne çıkmaktadır (Apaydın, 2015; akt. Yüksel, 2024).

Çocuk suçluluğu; “Bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir davranışa dönüşmesi” olarak tanımlanmaktadır. Batı ülkelerinde çocuk suçluluğu kavramı (Juvenile Delinquency) kanuna karşı gelmiş 18 yaşın altındaki çocukları kapsamaktadır (UNICEF, 1997, s. 3; akt. Öter, 2018).

Bal (2004)’a göre ise çocuk suçluluğu; çocuk yaşta kabul edilen kişilerin yasaların veya toplumun suç saydığı bir fiili işlemi olarak tanımlanmıştır. (Bal, 2004)

Çocuk suçluluğu kavramı; “ergin olmayan kişilerin kanunlara karşı çıkmaları veya suç teşkil eden bir eylemi işlemiş olmaları” (Köksal, 2014: 16-17) anlamına gelmektedir. Ancak çocukların, henüz kişilik gelişimini tamamlayamadığından, suç işleyen değil suça sürüklenen veya suça itilen çocuk olarak ifade edilmesi gerektiği kabul edilmektedir (İçli, 2004; Afşin ve Öğretir-Özçelik, 2018, s. 385; Keş ve Yılmaz, 2019, s. 26; akt. Gökkaya, 2022).

Çocuk suçluluğu, yalnızca bireysel davranışlara değil, aynı zamanda çocuğun sosyal çevresiyle olan uyumuna dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Sevük’ün (1998) tanımına göre çocuk suçluluğu, çocuktaki sapmış davranışların yasal müdahale gerektirecek düzeye ulaşması ya da sosyal uyumsuzluk göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bazı ülkelerde bu tanım, 17 veya 18 yaş sınırları içinde kalan bireylerin ceza yasalarını ihlali durumunda ortaya çıkmaktadır (İçli, 2009).

Çocuklar tarafından işlenen suçlar, yetişkinlerin işlediği suçlardan yalnızca hukuki değil, aynı zamanda gelişimsel ve sosyolojik bakımdan da önemli farklar taşımaktadır. Yavuzer’e (2009) göre, klasik ceza hukukunda yer alan “kanunun suç saydığı fiili işleyen kişi suçludur” anlayışı, çocuk suçluluğunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Zira çocuk suçluluğu yalnızca hukuki bir mesele değil; psiko-pedagojik ve toplumsal yönleri olan çok boyutlu bir olgudur. Bu farkın temelinde, çocuğun henüz kişilik gelişiminin oluşma aşamasında olması yatar. Gelişim evreleri olan çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik keskin sınırlarla ayrılmadığı gibi; bu

dönemlerin her biri, duygusal, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerden etkilenecek şekilde şekillenmektedir (Yavuzer, 2009).

Gençlere ilişkin suçluluk, yetişkin suçluluğundan ayrı ele alınmaktadır. Bunun temel nedeni, çocukların gelişimsel olarak tam olgunlaşmamış olmaları sebebiyle cezai sorumluluklarının sınırlı olduğu kabulüdür.

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçlarından ayıran en temel farklardan biri, suçta sürüklenmenin sıklıkla gelişimin kritik bir evresi olan ergenlik dönemine rastlamasıdır. Bu dönem, bireyin “Ben kimim?”, “Toplumda nasıl görünmeliyim?”, “Neye benzemeliyim?” gibi kimlik odaklı sorulara yanıt aradığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecini ifade eder. Yavuzer’e (2021) göre, bu dönemde yaşanan kimlik karmaşası, bireyin davranışlarında yönsüzlük, sınırları zorlama ve otoriteyle çatışma gibi sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla çocuk suçluluğu, yalnızca bir hukuk sorunu değil; aynı zamanda gelişimsel, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin kesişiminde yer alan karmaşık bir olgudur (s. 30).

Ergenlerin suç davranışlarına yönelik artan eğilimleri, bu gelişim döneminde ortaya çıkan çok boyutlu biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerle ilişkilendirilmektedir. Özellikle, karar verme ve dürtü kontrolünden sorumlu olan prefrontal korteksin tam olarak olgunlaşmamış olması, buna karşılık duygusal tepkilerden sorumlu amigdala aktivitesinin daha baskın şekilde çalışması, ergenlerin riskli ve suç içerikli davranışlara yönelme olasılığını artıran temel nörofizyolojik etkenler arasında gösterilmektedir (Popma & Raine, 2006, akt. Šobot ve ark., 2010; Cauffman & Steinberg, 2000, akt. Šobot ve vd., 2010).

Gelişmemiş soyut düşünme ve ahlaki muhakeme yetileri, düşük zihinsel esneklik, anı yaşamaya odaklılık ve zayıf uzun vadeli öngörü becerileri, ergenlik döneminin karakteristik bilişsel özellikleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, artan dürtüsellik, zayıf duygu kontrolü, saldırganlık, duygulara dayalı olarak rasyonel davranma ve karar verme becerisinin sınırlı olması gibi duygusal faktörler, gençleri riskli ve düşüncesizce gerçekleştirilen suç davranışlarına daha yatkın hale getirmektedir. Bununla birlikte, ergenlerin daha fazla özerklik kazanması, ebeveynlerle olan bağların zayıflaması ve akranlara yönelik sadakat ile akran etkisinin güçlenmesi, suç eğilimli akranlarla yakınlaşma ve gruplaşma ihtimalini artıran sosyal koşulları oluşturmaktadır (Šobot, Ivanović-Kovačević, Marković, Srdanović- Maraš, & Mišić-Pavkov, 2010).

Hukuksal açıdan çocuk suçluluğu “Ergin çağa gelmemiş kişilerin kanunlara karşı çıkmaları anlamına gelir. Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu; hukuksal açıdan olduğu gibi

sınırlı bir çerçevede ele alınmaz; sosyal değerler, sosyal yapılar ve sosyal normlar açısından daha geniş boyutlarıyla irdelenir

Psikolojik açıdan çocuk suçluluğu; psikolojik, psikiyatrik ve psiko analitik görüş açısından ele alınmaktadır. Psikolojik görüş, günümüze gelinceye kadar akıl bozukluğuyla suç arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Yapılan zeka testleriyle suçluların zeka dereceleri düşük insanlar oldukları ispat edilmeye çalışılmıştır. Psikiyatrik görüş, akıl hastalıklarını, psikoza, duygusal bozuklukları ve psikopatili suçun nedeni olarak görür. Psikanalitik görüş açısından ise, id, ego, süper ego sistemi içinde id, kişiyi suça yönlendirir. Suç işleyen çocukların davranışlarında id ağır basmaktadır (Öter, 2018)

2.1.3. Çocukları suça sürükleyen faktörler

- Bireysel Faktörler
- Ailesel Faktörler
- Çevresel Faktörler

Literatürde çocukların suça sürüklenmesinde birçok faktörün (aile, arkadaş, okul, kitle iletişim araçları, göç, kentleşme, madde kullanımı/bağımlılığı, boş zaman değerlendirme vb. faktörler) etkili olduğu görülmektedir. Ancak bu faktörlerden çocuğun ilk toplumsallaştığı yer olan aile ve dinamikleri, diğer faktörlere nazaran daha çok öne çıkmaktadır. (Gökkaya, 2022)

Suçluluk olgusunu araştıran uzmanların bir bölümü, kalıtsal, biyolojik ve fizyolojik nedenler üzerinde dururken, bir bölümü de duygusal, toplumsal ve yakın çevresel faktörlere ağırlık vermektedirler (Yavuzer, Çocuk ve Suç, 1994)

Çocuk suçluluğunun anlaşılabilmesi için öncelikle çocukların neden suça sürüklendiklerinin belirlenmesi gerekmektedir.

- **Bireysel Faktörler:** Suç işlemede önemli bir unsur bireysel nedenlerdir. Araştırmacılar bireyin suç işlemede organik ve biyolojik etkenlerin dolaylı ya da doğrudan bir etkiye sahip olduğunu göstermektedirler. (Temel & Aksoy, 2005)

Sadece bireysel özellikler, çocukları suça sürüklememekte; ancak onların suça yönelmesine ya da suç mağduru olmasına neden olabilecek bir ortam oluşturabilmektedir. Örneğin; hafif düzeyde zihinsel geriliği olan bir çocuk hem suça yönlendirilme hem de suç mağduru olma konusunda diğer çocuklara göre daha dezavantajlıdır. (Karataş, Akbaş, & Orhan, 2020)

Abhishek ve Balamurugan (2024) tarafından gerçekleştirilen bu literatür taraması çalışmasında, çocuk suçluluğunun bireysel faktörlerden çok, toplumsal kökenli etkenlerle şekillendiği vurgulanmaktadır. Yoksulluk, parçalanmış aile yapısı, eğitim eksikliği ve sosyal dışlanma gibi faktörler; çocukları suça sürükleyen başlıca sosyal risk alanları olarak tanımlanmıştır. Yazarlar, çocuk suçluluğunun önlenmesi için sosyal politikaların çok boyutlu ve yapısal bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini savunmaktadır. (Abhishek & Balamurugan, 2024)

Genetik teorilerin öne sürdüğü gibi, suç davranışının aynı aileden gelen bireyler arasında daha yüksek oranlarda görüldüğü çeşitli araştırmalarla desteklenmiştir. Örneğin, 397 aile üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, hüküm giymiş veya hakkında dava açılmış kişilerin yarısının yalnızca 23 aileye mensup olduğu belirlenmiştir. Aile bireylerinden birinin suç işlemiş olmasının, aynı aileden diğer kişilerin de suç işleme olasılığıyla yüksek derecede ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca, tutuklanan anne ve babaların yaklaşık dörtte üçünün çocuklarının da yaşamlarının bir döneminde tutuklandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmayı yürüten Farrington'a göre, "suç davranışı hukuki ve sosyal olarak tanımlanmış bir kavram olduğundan, kalımsal olarak doğrudan aktarılması mümkün değildir. Ancak suç işleme davranışıyla bağlantılı olan zeka, dürtüsellik ve saldırganlık gibi bazı kişilik özelliklerinin kalımsal olarak aktarılması söz konusu olabilir" (Ögel, 2014).

➤ Ailesel Faktörler

Aile, çocuğun ilk çevresi ve ilk toplumsallaşma kurumudur. Çocuğun doğumundan itibaren başlayıp, ömür boyu devam eden toplumsallaşma sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinde ailenin önemi büyüktür. Aile kurumunda yaşanan olumsuzluklar çocuğun toplumsallaşma sürecini olumsuz etkileyebilmekte ve çocuğu suça itebilmektedir (Bağış, 2019).

Akyüz'e (2024) göre, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi, ancak sevgi dolu ve güvenli bir aile ortamında sağlıklı biçimde gerçekleşebilir. Bu nedenle çocukların yetiştirilmesi tarih boyunca ailelerin en temel ahlaki sorumluluğu olarak görülmüştür.

Aile, yalnızca çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir kurum değil, aynı zamanda sevgi, güven, değer görme ve aidiyet duygularını besleyen temel bir gelişim ortamıdır. Bu tür ihtiyaçların aile ortamında yeterince karşılanamaması durumunda ise çocuklarda ilgisizlik, özbakım yetersizliği ve davranışsal sorunlar ortaya çıkmakta; bu da suça sürüklenme riskini artırabilmektedir (Eryalçın & Duyan, akt. Vural & Yıldızlar, 2023).

Ailesel faktörlerin çocuk davranışları üzerindeki etkisi, literatürde sıklıkla vurgulanan bir konudur. Özellikle aile içi etkileşim biçimi, iletişim kalitesi ve ebeveynlik tarzı gibi unsurların, çocukların olumlu ya da olumsuz davranışlarını doğrudan etkilediği belirtilmektedir (Dundan, Boisjoly & Mullan Harris, akt. Korkmaz & Erden, 2010).

Aile, çocuklar ve gençler için sosyal kontrol ve koruyucu işlevi gördüğünden, aile hayatının yokluğu ya da sorunlu oluşu çocukları güçlü bir şekilde etkilemekte ve önce uyumsuzluğa daha sonra suça sürükleyebilmektedir (Acar, Demir, Görmez, & Keser, 2015).

Ailenin eğitim, sosyal ve ekonomik düzeylerinin düşük olması, parçalanmış aile ve çocukla ilişkilerinin yetersiz olması, aile bireylerinde alkol ve/veya madde kullananların olması, aile üyelerinin suça karışmış olması, ailenin çocuğa karşı işlevlerini yerine getirmede yetersiz kalınması gibi sebepler, çocukların suça sürüklenmelerinin önemli nedenleri arasındadır (Çabuk, 2022)

Düşük ekonomik gelir de çocuk suçluluğuyla ilişkili bulunmuştur (Kocadaş, 2007; Parker ve Morton, 2009). Çocuklara kendilerini suça iten sebepler sorulduğunda ilk sırada “ekonomik zorlukları” belirttikleri görülmüştür (Kocadaş, 2007). Ailenin sosyo-ekonomik durumunun, çocukların içinde bulunduğu okul ve çevre şartlarını belirleyerek çocuğun zaman geçireceği akran gruplarına etki ettiği ve bu dolaylı yolla da suç davranışında rol oynayabileceği düşünülmektedir (Garnier ve Stein, 2002). Akt. (Korkmaz & Erden, Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri, 2010)

➤ Çevresel Faktörler:

Aile, çocuğun dengeli bir birey olması için ihtiyacı olan güven duygusunu aşılır. Aile çocuğun sorunlarına çözüm getirir, uygun davranış biçimlerini öğreterek toplumsallaşmasını ve toplumsal kurallara uyum sağlamasına yardımcı olur. Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder ve çocuğun yeteneklerini geliştirerek okul ve güncel yaşamda başarılı olmasını sağlar. Aile içinde olumlu özdeşim yapacak modeller bulamayan çocuk sapan davranış gösterebilir (Yörükoğlu, 2007). Çatışma ve kavgaların yaşandığı ailelerde ve özellikle ailesinden sevgi görmeyen, reddedilen çocukların diğerlerine göre suç işlemeye daha eğilimli oldukları görülmektedir. (Temel & Aksoy, 2005)

Suçluluk üzerine yapılan araştırmalarda ortaya çıkan en etkili unsurun aile olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, suçlu çocukların önemli bir bölümü yaşamlarının

ilk yıllarını anlayıştan yoksun anne babalarla, sosyal, moral ve ekonomik düzensizliğin hakim olduğu bir aile ortamında geçirmişlerdir. (Ereş, 2009)

Çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan çevresel nedenlere göz atıldığında ise; okul, arkadaş, kitle iletişim araçları, madde kullanımı, boş zaman değerlendirme, göç, kentleşme, aile vb. nedenler göze çarpmaktadır. (Gökkaya, 2022)

Çocukların suça sürüklenme nedenleri, biyolojik veya psikolojik nedenlerden kaynaklanabileceği gibi aile, okul, sosyal çevre, ekonomik ve sosyal etmenler gibi toplumsal nedenlerden de kaynaklanabilir ve günümüzde toplumsal nedenlerin daha fazla olduğu ifade edilmektedir (Demirbaş, 2020).

Akran grupları ile kurulan ilişkilerin özellikleri, özellikle ergenlik döneminde suç işleme, madde kullanımı ve diğer antisosyal davranışların gelişiminde kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Suç geçmişi olan ve problemlili davranışlar sergileyen bireylerden oluşan akran gruplarıyla kurulan ilişkiler, çocuk veya ergenlerde suçla ilgili davranışların ortaya çıkmasında ve bu davranışların zamanla artmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. İngiltere’de gerçekleştirilen “**Gençlerin Yaşam Tarzı Araştırması**”, 12-17 yaş aralığındaki erkeklerin tekrarlayan ve ciddi suçlara karışmasında, daha önce polisle sorun yaşamış kişilerle arkadaşlık etmenin önemli bir risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur (Ögel, 2014,s. 11).

2.1.4. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Toplam 54 madden oluşan bu metin çocuk haklarını kapsamlı bir biçimde düzenlemektedir. Bu sözleşme, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını güvence altına almakla beraber ülkelere çocukların üstün yararını gözetme yükümlülüğü de yüklemektedir. Bu çalışmada, sözleşmenin tamamına yer verilmemektedir. Sadece araştırmanın amacı doğrultusunda ve problem alanı ile ilişkili olan 3, 5, 6, 12, 15, 27, 31, 37 ve 40. maddeler ele alınmıştır. Bu maddeler, çocuk adalet sistemi bağlamında, özellikle aile içi denetim, yaşam standartları, boş zaman etkinlikleri çalışmanın kuramsal temelini güçlendirmektedir.

Madde No	İlgili Alan	Kısa Açıklama
Madde 3	Çocuğun üstün yararı	Tüm müdahalelerde çocuğun yararı esas alınmalıdır.
Madde 5	Aile rehberliği	Ebeveynin yönlendirici rolü, kontrol mekanizması açısından önemlidir.
Madde 6	Yaşam ve gelişim hakkı	Yoksulluk ve ihmal, çocuğun gelişimini olumsuz etkiler.
Madde 12	Görüş hakkı	Çocukların fikirlerini ifade edebilme hakları vardır.
Madde 15	Toplanma özgürlüğü	Akran gruplarıyla ilişki ve sosyal etkileşim özgürlüğü tanınmalıdır.
Madde 27	Yaşam standardı	Çocuğun yeterli yaşam düzeyine sahip olması güvence altına alınmalıdır.
Madde 31	Boş zaman ve oyun hakkı	Çocukların serbest zaman etkinliklerine erişimi sağlanmalıdır.
Madde 37	Özgürlükten yoksun bırakılma	Çocukların özgürlükten yoksun bırakıldıkları durumlarda korunmaları gerekir.
Madde 40	Adil yargılanma hakkı	Suçta sürüklenen çocukların adil ve onarıcı yaklaşımla yargılanmaları gerekmektedir.

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu *düşünerek*,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha

doğrulmuş olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını *hatırda tutarak*,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yeralan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini *kabul ederek*,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini *anımsayarak*,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna *inanmış olarak*,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini *kabul ederek*,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini *gözönünde bulundurarak*,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (özellikle 10'uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını *hatırda tutarak*,

Çocuk Hakları Bildirisi'nde de belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu *hatırda tutarak*,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini *anımsayarak*,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu *bilinci içinde*,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi *gözönünde tutarak*,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin *bilincinde olarak*,

aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik,sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana–babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılmaz.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana–babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana–babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım

giderlerinin karşılanması sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

1. Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
2. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
3. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
4. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız

makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:
 - İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
 - Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
 1. Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;
 2. Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;
 3. Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;
 4. Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
 5. Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

6. Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
 7. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak
3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:
1. Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü;
 2. Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.
 3. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

2.1.5. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi, 1924

1924 yılında Milletler Cemiyeti (LON), tarihte ilk kez çocuklara özgü hakların varlığını ve yetişkinlerin çocuklara yönelik sorumluluğunu tanıyan ve teyit eden tarihi bir belge olan Cenevre Bildirgesi'ni kabul etmiştir.

İlk Çocuk Hakları Bildirgesi'nin Kökeni

I. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkıma tanıklık eden Eglantyne Jebb, çocukların özel bir korunmaya ihtiyaç duyduğunu fark etmiştir.

1919 yılında kız kardeşi Dorothy Buxton'ın desteğiyle Londra'da Save the Children Fund (Çocukları Kurtarın Fonu)'nu kurarak savaş mağduru çocuklara yardım ve koruma sağlamayı amaçlamıştır.

1920 yılında, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin (ICRC) desteğiyle bu fon, Uluslararası Çocukları Kurtarma Birliği çatısı altında örgütlenmiş ve kurumsallaştırılmıştır.

23 Şubat 1923'te, Uluslararası Çocukları Kurtarma Birliği, dördüncü genel kurulunda ilk Çocuk Hakları Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Taslak metin, 28 Şubat 1924'te gerçekleştirilen beşinci genel kurulda onaylanmıştır. Jebb, bu belgeyi Milletler Cemiyeti'ne göndermiş ve şu ifadeyle belgenin ruhunu açıklamıştır: “Çocuklar için belirli hakları talep etmeli ve bunların evrensel düzeyde tanınması için çaba göstermeliyiz.”

26 Eylül 1924'te Milletler Cemiyeti bu bildirgeyi kabul ederek Cenevre Bildirgesi adını vermiştir. Bu tarih, çocuklara özgü hakların ilk kez uluslararası düzeyde tanındığı tarihi bir dönüm noktası olmuştur.

Cenevre Bildirgesi'nin İçeriği

1924 Cenevre Bildirgesi, insanlığın “çocuğa sahip olduğu en iyiyi vermekle yükümlü” olduğunu vurgulamaktadır.

“Basit bir ifadeyle (belgede doğrudan ‘haklar’ kavramına atıf bulunmamakla birlikte) Bildirge, yetişkinlerin çocuklara yönelik sorumluluklarını ortaya koymaktadır.”(1)

Çocukların temel ihtiyaçları beş ilke etrafında özetlenmiştir. Belge, çocukların refahına odaklanmış; onların gelişim, yardım, destek ve korunma hakkını tanımıştır.

Bununla birlikte, bildirge temel bazı hakları dile getirirse de hukuken bağlayıcı bir niteliğe sahip değildir. 1934 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, Cenevre Bildirgesi'ni bir kez daha onaylamıştır. İmzacı devletler, belgedeki ilkeleri ulusal yasalarına dâhil etme taahhüdünde bulunmuş, ancak bu konuda hukuki bir zorunluluk altına girmemişlerdir.

Tüm sınırlılıklarına rağmen Cenevre Bildirgesi, tarihte çocuk haklarını özel olarak ele alan **ilk uluslararası insan hakları belgesi** olma özelliğini korumaktadır.

Çocuk Hakları Bildirgesi (Cenevre Bildirgesi)

Önsöz

Bu Çocuk Hakları Bildirgesi, yaygın olarak bilinen adıyla “**Cenevre Bildirgesi**”, tüm milletlerden kadın ve erkeklerin; insanlığın çocuğa verebileceği en iyiyi sunmakla yükümlü olduğu ilkesini kabul ve teyit ederek, ırk, milliyet ya da inanç farklılıklarının ötesinde, çocuklara karşı yerine getirilmesi gereken görevleri ilan etmektedir.

Madde 1

Çocuğa, hem maddi hem de manevi açıdan normal gelişimi için gerekli tüm imkânlar sağlanmalıdır.

Madde 2

Aç olan çocuk doyurulmalı; hasta olan çocuk tedavi edilmeli; geri kalmış çocuk desteklenmeli; suça sürüklenmiş çocuk topluma yeniden kazandırılmalı; öksüz ve kimsesiz çocuk korunmalı ve himaye edilmelidir.

Madde 3

Felaket ve sıkıntı dönemlerinde öncelikli yardım alması gereken ilk kişi çocuk olmalıdır.

Madde 4

Çocuğa, geçimini sağlayabilecek bir konuma gelmesi için gerekli koşullar sunulmalı; her türlü sömürü biçimine karşı korunması güvence altına alınmalıdır.

Madde 5

Çocuk, sahip olduğu yetenekleri insanlığa hizmet etmek üzere kullanması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

2.1.6. Kuzey Makedonya Çocuk Adalet Yasası

Kuzey Makedonya Çocuk Adalet Yasası ilk yasal düzenlemeyi 2007 yılında (çocuk adaleti) kanunu” ile ortaya çıkmıştır. Bu yasa, çocuk suçlulara yönelik özel hükümler içermesi bakımından oldukça önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir.

Ancak, bu düzenleme yalnızca altı yıl sonra, 2013 yılında (Закон за правда зад деца) (Çocuklara Adalet Kanunu) adı altında yürürlüğe giren daha kapsamlı bir yenileme ile tamamen revize edilmiştir (Trpevska & Lazetic, 2021).

2024’te yürürlüğe giren Çocuklar İçin Adalet Yasası ile çocuk adalet sisteminde önemli bir reform gerçekleştirmiştir. Yasa, çocukların adalet sistemiyle temas ettiği her durumda çocuğun yüksek yararı ilkesini merkeze almakta, onarıcı adalet yaklaşımını benimsemekte ve amaç olarak rehabilitasyon ile topluma yeniden kazandırmayı öne çıkarmaktadır. Bu, çocukların sadece suçla ilişkilendirilmeden, öncelikle “çocuk” olarak görülmesini sağlayan bir

anlayış değişimini temsil etmektedir. Ancak bu reformun etkili olabilmesi için, adalet, eğitim ve sağlık kurumları arasında güçlü iş birliği ile yeterli kaynak tahsisi şarttır. (UNICEF, 2024).

Kuzey Makedonya Çocuklar Adalet Yasası toplam 190 madden oluşmuştur. Bu Kanun, risk altındaki çocuklar ile kanunda suç ve kabahat olarak öngörülen fiilleri işleyen çocukların, yardım, bakım ve koruma tedbirlerinin, çocuk ve genç yetişkinlere yönelik eğitim ve alternatif tedbirler ile cezalandırma tedbirlerinin uygulanma şartlarını düzenler. Bu çalışmada, sözleşmenin tamamına yer verilmemektedir. Sadece araştırmanın amacı doğrultusunda ve problem alanı ile ilişkili olan 1,2,7,15,42,49, 74, 134, 166, 173 maddeler ele alınmıştır. Bu maddeler, çocuk adalet sistemi bağlamında, özellikle aile içi denetim, yaşam standartları, boş zaman etkinlikleri çalışmanın kuramsal temelini güçlendirmektedir.

Madde No	Kapsam	Tezde Kullanılabilecek Bölüm
Madde 1	Yasanın kapsamı ve uygulama alanı	Giriş / Hukuki çerçeve
Madde 2	Yasanın amacı, yorum ilkesi	Kuramsal çerçeve
Madde 7	Çocuğun üstün yararı ilkesi	Psikolojik ve sosyal analiz
Madde 15	Çocuklara yönelik ilkeler	Onarıcı adalet
Madde 42–49	Koruma ve destek tedbirleri	Aile ve sosyal çevre faktörleri
Madde 74	Alternatif tedbirler	Rehabilitasyon ve serbest zaman bölümü
Madde 134	İslah kurumlarına yerleştirme	Tetovo örneği / Kurumsal yapı
Madde 166–173	Geçici hükümler	Yasanın geçiş süreci ve etkisi

Madde 1

Bu Kanun, risk altındaki çocuklar ile kanunlarda suç ve kabahat olarak öngörülen eylemleri işleyen çocukla yönelik yürütülecek işlemler düzenlenmekte, yardım ve koruma tedbirlerinin, eğitim ve alternatif tedbirlerin uygulanma koşulları ile çocuk ve genç

yetişkinlerin cezalandırılmasının esaslar belirtilmektedir. Bu yasa kapmasında ayrıca kanunen suç olarak tanımlanan fiilerin maduru olan çocukların ve tanık olarak yer alan çocuklara yönelik yardım ve koruma tedbirleri ile çocuk suçluluğunun önelenmesine ilişkin önlemler yer almaktadır.

Madde 2

(1) Bu yasanın amacı ve uygulanmasının hedefleri; çocukların suç, şiddet ve özgürlükleri ile haklarını tehdit eden her türlü tehlikeden korunması, doğru gelişimlerinin sağlanması, kanunla suç veya kabahat olarak tanımlanan fiilleri işleyen çocukların korunması ve bu fiilleri tekrar işlemelerinin önlenmesi, onların sosyalleştirilmesi, eğitilmesi ve yeniden eğitilmesi, çocuklara yardım ve bakım sağlanması ile mahkeme ve diğer organlar önündeki yargılamalarda özgürlük ve haklarının korunmasıdır. Bu hak ve özgürlükler, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve çocukların statüsüne ilişkin, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası uyarınca onaylanmış diğer uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmıştır.

(2) Bu yasanın hükümleri, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası uyarınca onaylanmış uluslararası sözleşme hükümleri çerçevesinde yorumlanmalı ve uygulanmalıdır.

Madde 7

(1) Kanunla suç olarak tanımlanan fiillerin mağduru olan çocuklar, ceza yargılamasının öncesinde, sırasında ve sonrasında, reşit mağdurların sahip olduğu aynı haklara sahiptir. Ayrıca, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası uyarınca onaylanmış diğer uluslararası sözleşmeler ile tanınan özel haklardan da yararlanırlar.

(2) Kanunla suç olarak tanımlanan fiillerin mağduru olan çocuklar ve çocuk tanıklar, çocuk adalet sistemi içindeki tüm kurumlar, organlar ve bireyler tarafından artırılmış koruma ve destek görür. Bu koruma ve destek, suçun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı, kurumların işlem ve uygulamalarının çocuğun sağlıklı gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini önlemeyi ve çocuğun yetkili mahkemeler önünde korunma talebinde bulunmasını teşvik etmeyi amaçlar.

Madde 15

Bu kanunla öngörülen tedbir ve yaptırımların uygulanması ile çocuğa yönelik tüm işlemler, çocuğun korunması, eğitilmesi, yeniden eğitilmesi ve sağlıklı gelişimi amacına hizmet edecek şekilde düzenlenir.

Madde 42

(1) Çocuğun kişiliği ve davranışları üzerinde uygun kısa süreli tedbirlerle etkide bulunulmasının gerekli olduğu durumlarda, mahkeme “Çocuk Merkezi’ne Yönlendirme” şeklinde bir eğitim tedbiri uygular.

(2) Bu tedbir kapsamında mahkeme, çocuğu:

Tatil günlerinde, günde belirli sayıda saat olmak üzere ve en fazla birbirini izleyen dört tatil günü boyunca, veya

Günlük belirli sayıda saat olmak üzere, en fazla bir ay süreyle Çocuk Merkezi’ne yönlendirebilir.

(3) Mahkeme, bu tedbiri uygularken çocuğun düzenli eğitimine veya işine devam etmesini engellemeyecek şekilde karar verir.

(4) Çocuk Merkezi’nde, çocuk psikofiziksel durumuna uygun faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetler, Sosyal Hizmetler Kurumu tarafından hazırlanmış Çocuk Merkezi Çalışma Programı çerçevesinde gerçekleştirilir.

(5) Mahkeme, bu tedbirin uygulanması sırasında veya tamamlanmasının ardından, çocuğun en fazla altı ay süreyle Sosyal Hizmet Merkezi’nin sıkı denetimine tabi tutulmasına karar verebilir.

Madde 43

(1) Mahkeme, ebeveynlerin veya vasinin çocuğu denetleme imkânına sahip olmalarına rağmen bu görevi ihmal ettikleri durumlarda, “ebeveynler veya vasi tarafından sıkı denetim” şeklinde bir eğitim tedbiri uygular.

(2) Mahkeme, bu tedbiri uygularken ebeveynlere veya vasilerine, çocuğun eğitimi, tedavisi ve üzerinde olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması için alınması gereken önlemler konusunda belirli yükümlülükler getirir ve gerekli talimatları verebilir.

(3) Mahkeme, bu tedbirin sona ermesine ayrıca karar verir. Tedbirin süresi bir yıldan az, üç yıldan fazla olamaz.

Madde 44

(1) Ebeveynlerin veya vasinin çocuğu denetleme imkânına sahip olmaması ya da bu durumun onlardan makul olarak beklenememesi hâlinde, çocuk, kendisini kabul etmek isteyen ve üzerinde sıkı denetim yapma kapasitesine sahip özel bir koruyucu aileye, Sosyal Koruma Kanunu hükümlerine uygun olarak teslim edilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen tedbirin uygulanmasına, ebeveynlerin veya vasinin çocuğu sıkı denetim altında tutma imkânına yeniden kavuşması ya da yapılan eğitim ve yeniden eğitim çalışmaları sonucunda sıkı denetim ihtiyacının ortadan kalkması hâlinde son verilir.

Madde 45

(1) Ebeveynlerin veya vasinin çocuk üzerinde sıkı denetim uygulama imkânına sahip olmaması ve çocuğun sıkı denetim için özel bir koruyucu aileye yerleştirilmesine imkân bulunmaması hâlinde, çocuk, Merkezin gözetimi altına alınır.

(2) Mahkeme, birinci fıkrada belirtilen tedbirin sona ermesine ayrıca karar verir; ancak bu tedbir bir yıldan kısa, üç yıldan uzun olamaz.

(3) Birinci fıkrada öngörülen tedbir süresince, çocuk ebeveynleri, vasisi veya bakımını üstlenen diğer kişilerle yaşamaya devam eder; ancak çocuk üzerinde sıkı denetim Merkez tarafından yürütülür.

(4) Çocuğun yaşadığı ailede kalmasının mümkün olmaması hâlinde, Merkez çocuğu bir eğitim kurumuna yerleştirir ve onun eğitimi veya istihdamıyla, zararlı çevreden uzaklaştırılmasıyla, gerekli tedavisinin sağlanmasıyla ve yaşam koşullarının iyileştirilmesiyle ilgilenir.

Madde 46

(1) Sıkı denetim tedbirinin uygulanmasına karar verildiğinde, mahkeme, bu tedbirin daha etkili şekilde yerine getirilmesi amacıyla çocuğa bir veya birden fazla özel yükümlülük getirebilir. Bu yükümlülükler özellikle şunları içerebilir:

Mağdur kişiden şahsen özür dilemek,

İşlenen fiil nedeniyle oluşan zararı gidermek veya tazmin etmek,

Eğitim s¼recine katılmak ve okula d¼zenli olarak devam etmek,

15 yaş ¼zerindeki çocuklar için işyerinden devamsızlık yapmamak,

Temel eğitimi tamamlamış olmak koşuluyla, çocuğun yeteneklerine, ilgilerine ve fiziksel g¼c¼ne uygun bir içe hazırlanmak,

15 yaş ¼zerindeki çocuklar için iş kabul etmek,

Alkol, uyuşturucu, diğer psikotrop maddeler veya prek¼rs¼rleri kullanmaktan kaçınmak,

Uygun uzmanlaşmış kurumlarda tedavi veya sosyal rehabilitasyona tabi olmak,

Boş zamanını yararlı şekilde değerlendirmek,

Kişiliğine olumsuz etki eden kişilerle g¼r¼řmemek,

Temel eğitimi tamamlamış olmak koşuluyla, mevcut işini korumak veya istihdam olasılıklarını artırmak amacıyla mesleki eğitim veya yeniden eğitim almak,

Elde ettiği maaş ve diğer gelirlerin kullanımı konusunda denetime izin vermek ve ¼nerileri kabul etmek,

Bir insani yardım kuruluşunda, belediye hizmetlerinde, çevresel veya sivil toplum kuruluşunda çalışmak,

Belirli bir spor, k¼lt¼rel veya eğlence derneğine katılmak ve d¼zenli prova veya antrenmanlara devam etmek,

Saat 22:00 ile 05:00 arasında, ebeveyn(ler)i, vasisi veya bakıcısı olmaksızın dışarıda bulunmamak.

Madde 47

(1) Mahkeme, s¼rekli denetim gerektiren bir çocuğu, eğitim, yeniden eğitme ve doğru gelişimin sağlanması amacıyla uzman kişiler tarafından g¼zetim yapılacak eğitim kurumuna yerleştirebilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen ocuk, eğitim kurumunda en az altı ay, en fazla ¼ yıl kalır.

(3) Mahkeme, tedbiri belirlerken s¼resini de tespit eder. Eğitim kurumu, her altı ayda bir ve ayrıca mahkemece belirlenen s¼renin bitiminden en geç 60 g¼n ¼nce rapor sunar.

(4) Mahkeme, çocuğun eğitim kurumunda kalma gerekliliğini resen ya da cumhuriyet savcısının veya müdafinin talebi üzerine gözden geçirir. Ancak bu talep, mahkemenin önceki kararının kesinleşmesinden itibaren en az altı ay geçmeden yapılamaz.

(5) Mahkeme, üçüncü fıkroda belirtilen rapor veya dördüncü fıkroda yer alan talepler doğrultusunda, kapalı duruşmada; tedbirin uzatılmasına, sona erdirilmesine veya birinci fıkroda belirtilen tedbirin başka bir tedbirle değiştirilmesine karar verir. Kapalı duruşma hakkında savcı, çocuk, anne-baba veya vasisi, müdafî, Sosyal Hizmet Merkezi temsilcisi ve kurum temsilcisi bilgilendirilir.

Madde 48

1) Mahkeme, daha uzun süreli ve yoğunlaştırılmış eğitim–yeniden eğitim tedbirlerinin uygulanması ve çocuğun mevcut çevresinden tamamen ayrılması gerektiğinde, çocuğu eğitim–ıslah evine yerleştirebilir.

(2) Mahkeme, birinci fıkroda belirtilen tedbiri uygulayıp uygulamama konusunda karar verirken; işlenen fiilin ağırlığı ve niteliğini, ayrıca çocuğa daha önce herhangi bir eğitim tedbiri veya çocuklar için öngörülen hapis cezası uygulanıp uygulanmadığını özellikle dikkate alır.

(3) Çocuk, eğitim–ıslah evinde en az altı ay, en fazla beş yıl ya da 23 yaşını dolduruncaya kadar kalabilir.

(4) Mahkeme, birinci fıkroda belirtilen tedbiri uygularken süresini de belirler ve bu süreye çocuğun gözaltında geçirdiği zaman da dahil edilir. Eğitim–ıslah evi, her altı ayda bir ve ayrıca mahkemece belirlenen sürenin bitiminden en geç 60 gün önce rapor sunar.

(5) Mahkeme, çocuğun eğitim–ıslah evinde kalma gerekliliğini resen ya da cumhuriyet savcısının veya müdafinin talebi üzerine gözden geçirir. Ancak bu talep, mahkemenin önceki kararının kesinleşmesinden itibaren en az altı ay geçmeden yapılamaz.

Madde 49

(1) Yoğunlaştırılmış denetim veya kurum içi eğitim tedbiri kararı verildikten sonra, kararın alındığı sırada mevcut olmayan veya bilinmeyen, ancak kararın verilmesinde etkili olabilecek yeni koşullar ortaya çıkarsa; verilen eğitim tedbirinin uygulanması durdurulabilir veya başka bir yoğunlaştırılmış denetim tedbiri ya da kurum içi eğitim tedbiri ile değiştirilebilir.

(2) Birinci fıkradaki düzenlemeden istisna olarak, belirli tedbirler için aksi öngörülmedikçe; yoğunlaştırılmış denetim veya kurum içi eğitim tedbiri, çocuğun eğitim ve

yeniden eğitimi sürecinde elde edilen başarı dikkate alınarak durdurulabilir veya aynı türden başka bir tedbirle değiştirilebilir.

Madde 74

(1) Bu Kanunun 70 ve 71. maddelerinde belirtilen şekilde, çocuklar ve genç yetişkinler hakkında verilen yaptırımların kaydını, doğum yeri esas alınarak yetkili mahkeme tutar. Doğum yeri bilinmiyorsa veya çocuk ya da genç yetişkin yurtdışında doğmuşsa, kayıt, birinci derece yargılamayı yapan mahkeme tarafından tutulur.

(2) Birinci fıkrada belirtilen yetkili mahkeme, en geç her ayın beşinci gününe kadar, bir önceki ay içerisinde çocuklar ve genç yetişkinler hakkında işlenmiş ve kanunla suç veya kabahat olarak tanımlanan fiillerden dolayı verilen yaptırımların kaydını, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Çocuklara Yönelik Yaptırımların Tekil Sicilini tutan Üsküp Temel Ceza Mahkemesine iletmekle yükümlüdür.

(3) İkinci fıkrada belirtilen Tekil Sicile, ayrıca birinci fıkrada belirtilen yetkili mahkeme tarafından, yurtdışında doğmuş veya doğum yeri bilinmeyen çocuklar ve genç yetişkinler hakkında, kanunla suç veya kabahat olarak tanımlanan fiillerden dolayı verilen yaptırım bilgileri de eklenir.

(4) İkinci fıkrada belirtilen sicile elektronik erişim, mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı tarafından sağlanabilir. Bunun yanında, kanunla suç veya kabahat olarak tanımlanan fiiller nedeniyle çocuk veya genç yetişkin hakkında yürütülen yeni bir dava ile bağlantılı olarak, çocukların korunmasıyla ilgilenen kurumlara, talep üzerine, verilen yaptırım bilgileri sağlanabilir.

Madde 134

(1) Cumhuriyet savcısının teklifinin alınmasından sonra, çocuk mahkemesi hakimi, hazırlık soruşturmasında tartışmasız bir maddi durumun tespit edilmesi hâlinde kurul toplantısı için tarih belirler.

(2) Çocuk kurulu toplantısında, maddi durumun yeniden belirlenmesinin gerekli olması hâlinde duruşma yapılmasına karar verilebilir.

(3) Cezalar ve kurumsal tedbirler yalnızca duruşma yapıldıktan sonra verilebilir. Diğer yaptırımlar ise kurul toplantısında da verilebilir.

(4) Çocuk ceza kurulunun başkanı, Cumhuriyet savcısının teklifinin alındığı günden itibaren, hazırlık soruşturmasının tamamlanmasından veya kurul toplantısında

duruşma yapılmasına karar verilmesinden itibaren sekiz gün içinde duruşma veya kurul toplantısı tarihini belirlemek zorundadır. Sürenin her uzatılması için çocuk hakiminin mahkeme başkanından onay alması gerekir.

Kuzey Makedonya Çocuk Adaleti Yasası (Законот За Правда За Децата)

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin 2024 yılında yürürlüğe koyduğu *Çocuk Adaleti Yasası* (Законот За Правда За Децата), çocukların haklarının korunması, suçla ilişkilendirilmelerinin önlenmesi ve adalet süreçlerine erişimlerinde özel düzenlemeler yapılmasını hedefleyen kapsamlı bir hukuki düzenlemedir. Yasa, çocuk haklarının korunmasında uluslararası standartlara uyum sağlamayı ve toplumsal rehabilitasyon süreçlerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Kuzey Makedonya'da Çocukların Ceza Ehliyeti, Cezai ve Alternatif Tedbirler

Kuzey Makedonya'da çocuk suçluluğu, çocukların yaş gruplarına göre farklı hukuki tedbirlerle ele alınmaktadır. Çocukların suça sürüklenmeleri durumunda uygulanacak tedbirlerin belirlenmesinde, çocuğun yaşı, suçun niteliği ve çocuğun suç işleme koşulları gibi etkenler göz önünde bulundurulur. Çocuk adalet sistemi, cezalandırmadan ziyade çocukların topluma kazandırılmasını ve rehabilite edilmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda, çocuklar için farklı cezai ve alternatif tedbirler öngörülmüştür. Bu makalede, çocukların ceza ehliyeti, cezai ve alternatif tedbirler ile bu tedbirlerin amaçları ele alınacaktır.

1. Yaş ve Ceza Ehliyeti

Kuzey Makedonya'da çocuk suçluluğuna ilişkin ceza ehliyeti, çocukların yaşlarına ve gelişimsel düzeylerine göre farklılaşmakta olup, bu sistem çocuk adaletinin temel prensiplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çocukların cezai sorumlulukları yaşlarına göre kategorize edilerek belirli hukuki sınırlar çizilir ve çocukların içinde bulunduğu psikososyal gelişim düzeyleri dikkate alınarak, yaşa göre farklı tedbir ve cezalandırma yöntemleri öngörülür. Bu sistemde, çocukların yaşlarına göre ceza ehliyetleri aşağıdaki gibi kategorize edilmektedir:

a. 14 Yaş Altındaki Çocuklar

Kuzey Makedonya yasalarına göre, **14 yaşın altındaki çocuklar** cezai sorumluluktan muaftır. Bu çocuklar, yasal olarak cezai ehliyete sahip olmadıkları kabul edilir ve suç işlemiş olsalar dahi, onlara karşı herhangi bir cezai işlem veya yargılama süreci başlatılmaz. Bu durum,

çocukların gelişimsel süreçlerinin henüz tamamlanmamış olduğu ve suçun sonuçlarını anlayacak olgunluğa erişmemiş oldukları varsayımına dayanır.

Suçta karışmış 14 yaş altındaki çocuklar için cezalandırıcı tedbirler yerine **koruyucu ve eğitimsel tedbirler** uygulanır. Bu tedbirler, çocukların suça yönelme riskini azaltmak, suça iten koşulları ortadan kaldırmak ve çocukları topluma kazandırmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, 14 yaş altındaki çocuklar için uygulanan tedbirler şunları içerebilir:

- **Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri:** Çocuğun sosyal, psikolojik ve eğitimsel gereksinimleri göz önünde bulundurularak çocuğa ve ailesine psikolojik danışmanlık sağlanır. Bu süreçte, çocuğun suç işleme nedenleri analiz edilerek, benzer davranışların tekrarlanmasını önleyici önlemler alınır.
- **Gözetim ve Sosyal Hizmet Tedbirleri:** Sosyal hizmet birimleri, çocuğun gelişimini takip etmek ve sağlıklı bir çevrede büyümesini sağlamak amacıyla gözetim altında tutma tedbirleri uygular. Bu kapsamda çocuğun ailesine sosyal destek sağlanarak, çocuğun güvenli bir ortamda yetişmesi sağlanır.

Bu tedbirler, çocukların rehabilitasyonuna odaklanır ve cezalandırma yerine onları eğitmek, korumak ve topluma kazandırmak amacı taşır. 14 yaş altındaki çocukların ceza yargılamasına tabi tutulması söz konusu olmadığı için, sosyal hizmet birimleri tarafından yapılan müdahalelerle, çocukların toplumsal uyumu ve sağlıklı bir şekilde büyümeleri sağlanmaya çalışılır.

b. 14-18 Yaş Arasındaki Çocuklar

Kuzey Makedonya hukukunda, **14-18 yaş arasındaki çocuklar** cezai ehliyete sahip kabul edilirler ancak yetişkinlerden farklı olarak **“genç suçlu”** olarak adlandırılırlar. Bu yaş grubundaki çocukların cezai sorumluluğu, onların suçun sonuçlarını idrak edebilecek yaş ve olgunluk seviyesine erişmiş oldukları varsayımı ile kabul edilir. Ancak, genç suçlular için cezai tedbirlerin uygulanmasında dikkatli bir denge gözetilir ve cezanın yanı sıra rehabilitasyon öncelikli bir unsur olarak değerlendirilir. Bu gruptaki çocukların suç işlemeleri durumunda, cezai veya alternatif tedbirler uygulanmaktadır.

Genç suçlulara yönelik uygulamalar, işlenen suçun niteliği, çocuğun suç işleme motivasyonu, suçun tekrarlanma riski ve çocuğun topluma kazandırılma ihtiyacı gibi unsurlar dikkate alınarak belirlenir. 14-18 yaş aralığındaki çocuklar için ceza ehliyetinin uygulanmasında şu hususlar ön plandadır:

- **Cezai Tedbirler:** Bu yaş grubundaki çocuklar, ağır suçlar işlemeleri durumunda cezai tedbirlere tabi tutulabilirler. Ancak bu tedbirler, yetişkinlere uygulanan cezai tedbirlerden farklı olarak çocuğun gelişim sürecine ve eğitimine zarar vermeyecek şekilde düzenlenir. Bu bağlamda, ağır suç işleyen genç suçlular için geliştirilen cezai tedbirler, onların sorumluluk duygusunu geliştirmeye yönelik rehabilitasyon programları içerebilir. Genç suçlulara yönelik cezai tedbirler arasında gözetim altında denetimli serbestlik, özel ıslah merkezlerine yerleştirme ve istisnai durumlarda hapis cezası gibi uygulamalar yer alır.
- **Alternatif Tedbirler:** 14-18 yaş arası çocuklar için, cezai tedbirlerin dışında alternatif tedbirler de uygulanabilir. Bu alternatif tedbirler, çocuğun toplumdaki kopmasını önlemek ve sosyal uyumunu artırmak amacı taşır. Alternatif tedbirler arasında toplum hizmeti, psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet birimleri tarafından gözetim ve aileye yönelik destek programları bulunur. Bu tedbirler, çocuğun suça yönelme nedenlerini ortadan kaldırmayı ve onun topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar.

Çocukların Gelişimsel Düzeylerinin Cezai Sorumluluğa Etkisi

Çocukların cezai ehliyetine ilişkin farklılaşan bu yaş sınırlamaları, çocukların psikolojik, bilişsel ve ahlaki gelişim düzeylerinin suç işleme konusundaki farkındalıklarını doğrudan etkilediği varsayımına dayanır. Küçük yaş grubundaki çocukların, suçun sonuçlarını ve eylemlerinin toplum üzerindeki etkilerini kavrama kapasitelerinin sınırlı olduğu kabul edilirken, daha büyük yaş grubundaki çocukların bu farkındalığa erişmiş olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle, cezai ehliyetin yaşa göre belirlenmesi, çocuğun bilişsel gelişimini ve suça yönelik bilinç düzeyini dikkate alan bir yaklaşımdır.

Aynı zamanda, 14-18 yaş grubundaki çocuklar için cezalandırıcı önlemlerin yanında rehabilitasyon odaklı tedbirlerin öne çıkması, çocuğun gelecekte toplumla uyumlu bir birey olmasına katkı sağlama amacını taşır. Bu yaş grubundaki çocuklara uygulanan cezai tedbirlerde, cezalandırmanın yanı sıra sosyal entegrasyon, kişisel gelişim ve suç işlemeyi önleyici becerilerin kazandırılması esas alınır.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Koruyucu Hukuki Tedbirler

Kuzey Makedonya çocuk adalet sistemi, çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik olarak koruyucu ve önleyici tedbirlerin geliştirilmesini de öngörmektedir. Çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla eğitim programları, aile danışmanlık hizmetleri, sosyal ve psikolojik destek uygulamaları geliştirilmiştir. Sosyal hizmet birimleri, çocukların suçtan uzak

tutulması, sağlıklı bir çevrede büyümesi ve gerekli eğitim ve rehabilitasyon imkanlarının sağlanması konusunda aktif rol oynamaktadır. Bu çerçevede, çocuğun suça sürüklenmesini engelleyici sosyal politikalar, çocukların suçtan uzak bir hayat sürmelerine katkı sağlamaktadır.

3. Alternatif Tedbirler

Kuzey Makedonya'da, 14-18 yaş aralığındaki genç suçlular için cezalandırma yerine **alternatif tedbirlerin uygulanması** mümkün olup, bu tedbirler gençlerin topluma entegre olmalarını, sorumluluk bilinci kazanmalarını ve suç davranışlarını değiştirmelerini amaçlayan yapısal önlemler olarak öne çıkar. Alternatif tedbirlerin uygulanmasındaki temel amaç, genç suçluların cezaevine girmeden rehabilite edilmesi ve suç döngüsünün kırılmasıdır. Bu tür tedbirler, suçun niteliğine ve çocuğun ihtiyaçlarına uygun olarak bireyselleştirilir ve her bir tedbirin hem genç suçlunun gelişim sürecine hem de kamu güvenliğine katkı sağlaması hedeflenir.

Alternatif tedbirlerin, çocuk adalet sisteminde tercih edilmesi, çocukların cezalandırılmasından çok onları topluma kazandırmayı önceleyen bir anlayışı temsil eder. Bu bağlamda, Kuzey

Makedonya hukukunda öngörülen başlıca alternatif tedbirler şunlardır:

a. Toplum Hizmeti

Toplum hizmeti, genç suçlulara yönelik olarak mahkemeler tarafından verilen bir yükümlülük olup, genç suçluların belirli bir süre boyunca toplumsal fayda sağlayacak görevlerde çalışmasını zorunlu kılar. Toplum hizmeti cezası, çocukların toplumla daha yakın bir bağ kurmalarını sağlar ve sosyal sorumluluk bilinci geliştirmelerine katkıda bulunur. Aynı zamanda, genç suçlulara kamuya hizmet eden bir birey olma fırsatı vererek, suç davranışının olumsuz etkilerini anlamalarını amaçlar. Bu tür bir tedbir, gençlerin çalışma disiplini öğrenmeleri, topluma karşı sorumluluk hissetmeleri ve sosyal becerilerini geliştirmeleri açısından önem taşır.

Toplum hizmeti uygulamasında, görevler çocuğun yaşı, sağlık durumu ve suçun niteliğine göre belirlenir. Örneğin, çevre temizliği, sosyal yardım kuruluşlarında gönüllü çalışma veya kamu yararına hizmet eden diğer etkinlikler toplum hizmeti olarak öngörülebilir. Bu tedbir, genç suçlunun hapis cezası gibi ağır bir yaptırım yerine, toplumla olumlu bir ilişki kurarak rehabilite edilmesini amaçlayan etkin bir yöntemdir.

b. Psikolojik ve Sosyal Danışmanlık

Psikolojik ve sosyal danışmanlık tedbiri, genç suçluların suç davranışlarının altında yatan nedenleri anlamalarına ve bu davranışları düzeltmelerine yardımcı olmayı hedefler. Bu tedbir kapsamında, gençlere bireysel veya grup halinde psikolojik destek sağlanır ve duygusal ihtiyaçları, suça neden olan davranışlarının altında yatan etkenler analiz edilerek çözümler geliştirilir. Psikolojik destek, gençlerin duygusal dengeyi sağlamalarına ve suç döngüsünden çıkmalarına katkıda bulunur.

Bu tedbir, genç suçlunun içsel çatışmalarını ve suç işlemeye iten kişisel sorunları çözmeye yardımcı olarak, suça yönelme eğilimlerinin azalmasını sağlar. Sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar tarafından yürütülen bu süreçte, gençlerin özgüven kazanmaları, empati yeteneklerini geliştirmeleri ve sağlıklı iletişim becerileri kazanmaları teşvik edilir. Psikolojik destek programları, gençlerin gelecekte suç davranışından uzak durmalarını sağlamak adına uzun vadeli bir sosyal entegrasyon aracı olarak işlev görür.

c. Arabuluculuk (Mediya)

Arabuluculuk (mediyaörlük), genç suçlular ile mağdurlar arasında bir iletişim ve uzlaşma sürecidir. Küçük çaplı suçlarda uygulanan bu tedbir, taraflar arasında barışçıl bir çözüm bulmayı ve genç suçlunun yaptığı hatanın sorumluluğunu alarak mağdura karşı duyarlılık geliştirmesini sağlamayı amaçlar. Arabuluculuk, özellikle maddi zarar veya hafif suçlar söz konusu olduğunda etkili bir çözüm yöntemidir.

Arabuluculuk süreci, mağdur ve genç suçlu arasında bir diyalog kurarak, genç suçlunun mağdurun zararını anlamasını sağlar ve pişmanlık duygusunu geliştirmesine yardımcı olur. Bu süreçte, arabulucu olarak görev yapan kişiler, her iki tarafın da haklarını ve duygularını göz önünde bulundurarak bir çözüm yolu bulmaya çalışır. Arabuluculuk, genç suçlunun suçun etkilerini daha derinlemesine anlamasını sağlayarak, benzer davranışlardan kaçınması için bir farkındalık yaratır. Aynı zamanda, mağdurun zararının giderilmesiyle toplumsal adaletin sağlanmasına da katkı sunar.

d. Sosyal Hizmet Gözetimi

Sosyal hizmet gözetimi, sosyal hizmet uzmanlarının genç suçlunun gelişim sürecini izlediği ve ona rehberlik sağladığı bir tedbirdir. Bu gözetim, çocuğun yaşam koşullarını, eğitim durumunu ve psikososyal gelişimini takip ederek, rehabilitasyon sürecinde ihtiyaç duyulan

desteği sunar. Sosyal hizmet uzmanları, genç suçlunun ailesi ile iş birliği içinde çalışarak, ailenin de rehabilitasyon sürecine katkı sağlamasını amaçlar.

e. Sosyal Hizmet Merkezi Tarafından Güçlendirilmiş Gözetim

Ebeveynlerin veya vasi olarak görevlendirilen kişilerin çocuğa gerekli güçlendirilmiş gözetimi sağlayamadığı durumlarda ve çocuğun güçlendirilmiş gözetim amacıyla uzmanlaşmış bir koruyucu aileye yerleştirilmesi mümkün değilse, çocuğun gözetim sorumluluğu Sosyal Hizmet Merkezi tarafından üstlenilir. Bu gözetim süreci boyunca çocuğun, mevcut ebeveynleri, vasisi veya geçimini sağlayan diğer kişilerle birlikte yaşamaya devam etmesine izin verilir; ancak güçlendirilmiş gözetim hizmeti Sosyal Hizmet Merkezi tarafından sağlanır.

Bu tedbirin sona erdirilmesi, mahkeme tarafından ayrıca değerlendirilir ve gözetim süresi bir yıldan az, üç yıldan fazla olamaz. Eğer çocuğun mevcut ailesi ile kalması mümkün değilse, Sosyal Hizmet Merkezi çocuğu uygun bir eğitim kurumuna yerleştirir ve eğitim veya istihdam olanaklarına erişimini sağlar. Ayrıca, çocuğun zarar verici çevreden uzaklaştırılması, gerekli tıbbi tedavinin sağlanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi konularda da gerekli desteği sunar.

Sosyal hizmet gözetimi, genç suçluların denetimli bir ortamda yeniden suç işlemelerinin önüne geçmek ve topluma kazandırılmalarını sağlamak amacıyla uygulanır. Bu tedbirin uygulanmasında sosyal hizmet görevlileri, gençlerin davranışlarını düzenli olarak gözlemler ve gerektiğinde müdahalelerde bulunur. Sosyal hizmet gözetimi, çocuğun sosyal çevresindeki olumlu değişimleri ve gelişimsel ihtiyaçlarını destekleyerek, suç davranışından uzaklaşmasını teşvik eder.

f. Islah Merkezine Yerleştirme

Bazı durumlarda, genç suçlunun daha yoğun bir gözetim ve desteğe ihtiyaç duyması durumunda ıslah merkezine yerleştirme tedbirleri uygulanabilir. Islah merkezinde yerleştirme, genç suçlunun denetimli bir ortamda eğitim almasını ve sosyal becerilerini geliştirmesini sağlar.

Islah merkezleri, genç suçluların eğitim ve rehabilitasyon sürecini destekleyen özel merkezlerdir. Bu merkezlerde, çocuklara psikolojik destek, eğitim programları, sosyal beceri geliştirme etkinlikleri ve mesleki eğitimler sunulur. Islah merkezleri, genç suçluların topluma yeniden uyum sağlamalarına yardımcı olarak, suç döngüsünün kırılmasını hedefler. Bu tedbir,

genç suçluların yalnızca cezalandırılmasından ziyade, onların ihtiyaç duyduğu eğitici ve yönlendirici desteklerin sağlanmasını amaçlar.

Alternatif Tedbirlerin Amaç ve Önemi

Alternatif tedbirlerin uygulanmasının amacı, çocukların topluma kazandırılması, sosyal uyumlarının sağlanması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesidir. Bu tedbirler, genç suçluların eğitimine ve gelişimine zarar vermeden onları yeniden topluma kazandırmayı amaçlayan rehabilitasyon odaklı tedbirlerdir. Alternatif tedbirlerin uygulanması, çocuk adalet sisteminde cezalandırmadan ziyade eğitici ve yönlendirici bir yaklaşım benimsemek anlamına gelir. Bu tür tedbirler, gençlerin topluma uyum sağlamalarına ve gelecekte suçtan uzak durmalarına olanak tanır.

Kuzey Makedonya çocuk adalet sisteminde alternatif tedbirlerin uygulanması, çocukların toplumdan dışlanmasını önleyerek onları pozitif bir şekilde topluma entegre etmeyi hedefler. Alternatif tedbirler, hem kamu güvenliğini hem de çocukların geleceğini koruyan etkili bir çözüm sunar.

4. Alternatif Tedbirlerin Uygulanma Koşulları

Alternatif tedbirlerin uygulanabilmesi, belirli hukuki ve psikososyal koşulların sağlanmasına bağlıdır. Bu tedbirlerin uygulanması için mahkemenin, çocuğun suç işlemeye devam etmeyeceği ve topluma yeniden kazandırılabilirliği yönünde kanaate varması gereklidir. Alternatif tedbirlerin uygulanmasında mahkemenin göz önünde bulundurması gereken koşullar şu şekildedir:

- **Pişmanlık ve Davranış Değişikliği İradesi:** Çocuğun, işlediği suçtan dolayı samimi bir pişmanlık duyması ve suça yönelik davranışlarını değiştirme yönünde bir irade sergilemesi temel bir şarttır. Mahkeme, çocuğun davranışlarındaki olumlu değişimi ve yeniden topluma entegre olma isteğini dikkate alarak, alternatif tedbirlerin etkin bir rehabilitasyon aracı olabileceği kanaatine varmalıdır.
- **Rehabilitasyon Olanaklarının Mevcudiyeti:** Alternatif tedbirlerin başarılı bir rehabilitasyon süreci sunabilmesi için toplum hizmeti, psikolojik danışmanlık veya arabuluculuk gibi tedbirlerin uygulanabilir ve ulaşılabilir olması gereklidir. Mahkeme, çocuğun kişisel ihtiyaçlarına uygun rehabilitasyon olanaklarının mevcut olduğunu değerlendirerek, alternatif tedbirlerin uygulanmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda,

mahkeme, tedbirlerin çocuğun sosyal uyumunu geliştirmeye ve suç eğilimini azaltmaya yönelik etkili bir yol sunabileceğine inanmalıdır.

- **Hapishane Tedbirine Gerek Olmaması:** Mahkeme, çocuğun rehabilitasyonunun hapis cezası gibi özgürlüğü kısıtlayıcı bir tedbir olmaksızın sağlanabileceğine dair yeterli kanaate sahip olmalıdır. Hapishane yerine alternatif tedbirlerin uygulanması, çocuğun cezaevinde daha fazla suç eğilimli davranışlara maruz kalmasının önüne geçmek ve topluma daha sağlıklı bir şekilde kazandırılmasını sağlamak amacı taşır. Alternatif tedbirlerin, çocuğun toplumsal entegrasyonunu ve suçtan uzak bir yaşam sürmesini sağlayabileceğine inanıldığında, hapis cezası yerine bu tedbirlere başvurulmalıdır.

Alternatif tedbirlerin uygulanması, çocukların cezalandırılmalarından ziyade rehabilitasyon süreçleri ile topluma kazandırılmalarını amaçlar. Bu nedenle, mahkeme, çocuğun bireysel özelliklerini, suça yönelme nedenlerini ve rehabilitasyon olanaklarını titizlikle değerlendirerek, alternatif tedbirlerin çocuğun toplumsal uyumuna ve gelecekteki suç işleme riskinin azaltılmasına katkı sağlayacağı kanaatine vardığında bu tedbirleri uygular.

5. Alternatif Tedbirlerin Amacı

Kuzey Makedonya’da çocuk suçlulara yönelik uygulanan alternatif tedbirlerin temel amacı, çocukların ceza infaz kurumlarına girmeden, rehabilite edilerek topluma kazandırılmalarını sağlamaktır. Çocuk adalet sisteminin insan hakları ve çocuk hakları temelli yaklaşımlarını benimseyen bu tedbirler, çocukların cezalandırılmasından ziyade eğitici ve yönlendirici bir sistemin parçası olarak işlev görmektedir. Bu doğrultuda, çocuk suçlulara yönelik alternatif tedbirlerin temel amaçları aşağıda detaylandırılmıştır:

a. Rehabilitasyon ve Sosyal Entegrasyon

Alternatif tedbirlerin en önemli amaçlarından biri, çocukların cezalandırılmadan rehabilite edilmesi ve sağlıklı bir şekilde topluma entegre olmalarının sağlanmasıdır. Cezai yaptırımların çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakma riski göz önünde bulundurularak, alternatif tedbirler aracılığıyla çocukların suça yönelme nedenlerinin incelenmesi ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması hedeflenir. Toplum hizmeti, arabuluculuk, danışmanlık gibi rehabilitasyon odaklı tedbirlerle, çocukların sorumluluk bilinci kazanmaları ve sosyal çevreleriyle uyumlu bir birey olarak gelişmeleri sağlanır.

Rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon sürecinde çocuklara, eğitim ve psikolojik destek sağlanarak onların suç döngüsünden uzaklaşmaları amaçlanır. Alternatif tedbirler, çocuğun toplumsal normlara uyum sağlaması için fırsat sunar ve suç işlemeyi engelleyici kişisel gelişim olanakları oluşturur. Bu süreç, çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesine katkıda bulunurken, kamu güvenliğini de dolaylı olarak destekler.

b. Psikolojik Destek ve Davranışsal Gelişim

Alternatif tedbirler kapsamında sunulan psikolojik destek, çocukların suç davranışlarının altında yatan kişisel ve psikososyal sorunların çözülmesini amaçlar (UNODC, 2013). Çocuk suçlular, suç davranışlarına iten içsel ve dışsal faktörlerin etkisinde olabilir ve bu faktörler doğru bir psikolojik rehberlik ile ele alınmadığında suça yönelme eğilimleri artabilir. Psikolojik danışmanlık ve destek programları, çocukların duygusal ihtiyaçlarına uygun şekilde yapılandırılır ve onların içsel çatışmalarını çözerek olumlu davranış değişiklikleri kazanmalarına katkı sağlar.

Bu süreçte, çocuklara bireysel veya grup halinde terapi ve danışmanlık hizmetleri sağlanarak, suç davranışları yerine sağlıklı iletişim ve problem çözme becerileri kazandırılır. Psikolojik destek ve davranışsal gelişim hedefleri, çocukların suç işlemeye yönelik tutumlarını değiştirerek, sosyal ilişkilerinde daha sağlıklı bağlar kurmalarına ve gelecekte topluma daha uyumlu bireyler olarak katılmalarına olanak tanır.

c. Sosyal ve Ahlaki Değerlerin Gelişimi

Çocuk suçlulara yönelik alternatif tedbirlerin bir diğer temel amacı, çocukların sosyal ve ahlaki değerleri öğrenmelerini sağlamak ve bu değerleri içselleştirerek tekrar suç işlemelerinin önüne geçmektir. Çocuk suçluların, suça yönelmeden önceki eğitim ve aile yaşamlarında eksik kalmış olabilecek sosyal ve ahlaki değerlere dair bilgi ve deneyim kazanmaları, suç davranışlarından uzaklaşmalarında önemli bir rol oynar.

Bu tedbirler kapsamında çocuklara, toplumsal değerler, sorumluluk bilinci, empati ve ahlaki prensipler kazandırılmaya çalışılır. Örneğin, toplum hizmeti gibi tedbirler sayesinde çocuklar, topluma katkı sağlamanın değerini öğrenir ve başkalarına yardım etme, işbirliği yapma gibi pozitif sosyal beceriler kazanırlar. Sosyal ve ahlaki değerlerin gelişimi, çocukların yalnızca suça yönelik eğilimlerini değil, aynı zamanda gelecekte topluma uyumlu, sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerini de sağlar.

d. Çocukların Ceza Sisteminden Uzak Tutulması ve Toplumla Bütünleşme İmkânı

Alternatif tedbirler, çocukların geleneksel ceza infaz sistemine dâhil edilmeden topluma kazandırılmasını amaçlar. Cezaevleri, çocuklar üzerinde travmatik etki bırakabilen, suç eğilimlerini pekiştirme riski taşıyan ortamlardır. Bu nedenle, çocukların özgürlüklerinden mahrum bırakılmadan rehabilite edilmeleri, onların psikolojik sağlığı ve topluma uyum süreçleri açısından büyük önem taşır. Alternatif tedbirlerin uygulanması, çocukların cezaevi koşullarına maruz kalmalarını önleyerek, daha sağlıklı bir gelişim süreci izlemelerini sağlar.

Bu tedbirler, çocukların cezaevine girmeden topluma entegre olmalarına olanak tanır ve onları suça iten koşulların ortadan kaldırılması hedeflenir.

Alternatif tedbirler, çocukların toplum içinde kalmalarına olanak sağlayarak, sosyal bağlarını güçlendirir ve suç döngüsünden çıkmalarına yardımcı olur.

6. Alternatif Tedbirlerin Türleri

Kuzey Makedonya yasalarına göre, 16 yaşından büyük ve cezai ehliyeti olan çocuklar için işledikleri suçlar nedeniyle çeşitli alternatif tedbirler uygulanabilir. Bu tedbirler arasında, korumalı gözetim ile şartlı hüküm, dava sürecinin koşullu olarak durdurulması ve kamu yararına çalışma gibi önlemler yer almaktadır. Ceza Kanunu'nda alternatif tedbirlere yönelik düzenlemeler, bu kanunda aksi belirtilmediği sürece, 16 yaşından büyük çocuklar için de geçerlidir.

Alternatif tedbirlerin temel amacı, cezalandırma yerine eğitim ve rehabilitasyon önlemlerini kullanarak çocuğun doğru gelişimini sağlamaktır. Bu tedbirler, çocuğun suç işleme davranışını engellemeyi ve caydırıcı bir etki yaratmayı hedefler. Ceza tehdidinin yanı sıra, çocuk için koruma ve destek tedbirlerinin devreye sokulması, gözetim altında sosyal uyumunun sağlanması, rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması amaçlanır.

Alternatif tedbirlerin uygulanabilmesi, çocuğun açık ve özgür iradesiyle rızasının alınmasına ve sürecin çocuk haklarına uygun olarak yürütülmesine bağlıdır. Korumalı gözetimle birlikte şartlı hüküm, çocuğa üç yıla kadar hapis veya para cezası verildiğinde uygulanabilir. Çocuğa hem hapis hem de para cezası verildiğinde ise mahkeme, her iki ceza veya sadece hapis cezası için şartlı hüküm uygulayabilir. Şartlı hüküm süresi, bir yıldan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere mahkeme tarafından belirlenir.

Korumalı gözetim, çocuğun uyması gereken bazı özel yükümlülükleri içerir ve bu yükümlülükler kanunun ilgili maddelerinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Sosyal Hizmet Merkezi, çocuğun bu yükümlülükleri yerine getirmesi için yardım, rehberlik ve gözetim sağlar. Ebeveyn veya vasilerle iş birliği yaparak çocuğa destek sunar ve her üç ayda bir mahkemeye yükümlülüklerin yerine getirilme durumunu rapor eder. Çocuğun yükümlülükleri yerine getirmemesi veya üç yıldan uzun hapis cezasını gerektiren yeni bir suç işlemesi durumunda, mahkeme şartlı hükmü iptal eder ve iptal edilen sürenin yerine geçen tutukluluk süresini de hesaba katar.

Mahkeme, 16 yaşından büyük bir çocuğun işlediği ve kanunen hapis veya para cezası gerektiren bir suçtan dolayı pişmanlık göstermesi, suçu telafi etmesi ve mağdurla uzlaşması durumunda dava sürecini şartlı olarak durdurabilir. Ancak bu durumda, çocuğun iki yıl içinde yeniden suç işlememesi gerekmektedir.

Mahkeme, kanunen üç yıla kadar hapis veya para cezası gerektiren bir suç işleyen 16 yaşından büyük bir çocuğa beş ila 100 saat arasında kamu yararına çalışma cezası verebilir. Bu ceza, çocuğun davranışlarını düzeltmesi ve toplumsal sorumluluk bilincini kazanması amacıyla uygulanır. Kamu yararına çalışma tedbirinin denetimi Sosyal Hizmet Merkezi tarafından yapılır ve en az ayda bir olmak üzere mahkemeye rapor sunulur. Çocuk, kamu yararına çalışma yükümlülüğünü yerine getirmez veya düzensiz bir şekilde yerine getirirse, mahkeme bu tedbiri çocuk merkezine yönlendirme veya güçlendirilmiş gözetim tedbiriyle değiştirebilir.

Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması

Kuzey Makedonya yasalarına göre, çocuklara yönelik olarak verilen eğitim tedbirleri veya çocuklara özgü hapis cezasıyla birlikte, Ceza Kanunu'nda belirtilen şartlar doğrultusunda güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Cezai sorumluluğu olmayan çocuklara, kanunda öngörülen koşullara göre zorunlu psikiyatrik tedavi ve sağlık kuruluşunda gözlem altında tutulma veya serbestlikte zorunlu psikiyatrik tedavi uygulanabilir. Alkol veya uyuşturucu bağımlısı çocuklara ise eğitim tedbiri veya ceza verilmeden de zorunlu tedavi tedbiri uygulanabilir. Bu tedbirler, uzmanlaşmış birimler tarafından yerine getirilir. Güvenlik tedbirinin uygulanması için geçirilen süre, verilen çocuk hapis cezası veya kurum tedbiri süresine dâhil edilir. Güvenlik tedbirinin uygulanmasından sonra mahkeme, çocuk hapis cezası veya kurum tedbirinin devam edip etmeyeceğine karar verir.

Kabahatlere Yönelik Yaptırımlar

14 ila 16 yaş arasındaki çocukların işlediği kanunen kabahat olarak tanımlanan fiiller için uyarı veya ebeveyn, vasi ya da Sosyal Hizmet Merkezi tarafından denetim altına alınma gibi eğitim tedbirleri uygulanabilir. Kabahatlere yönelik olarak verilen eğitim tedbirleri, kanunun eğitim tedbirlerine ilişkin hükümlerine tabidir. Güçlendirilmiş denetim tedbiri en az 30 gün ve en fazla bir yıl sürebilir. 16 yaşından büyük çocuklara, işledikleri kabahatler nedeniyle bu tedbirlerin yanı sıra kamu yararına çalışma veya yabancı çocuklar için sınır dışı edilme gibi alternatif tedbirler de uygulanabilir. Kamu yararına çalışma tedbiri, 16 yaşından büyük çocuklara, işledikleri kanunen kabahat sayılan fiiller için beş ila 50 saat arasında verilir ve çocuk üzerinde eğitici bir etki oluşturmayı amaçlar. Bu tedbirin denetimi, kanunun ilgili hükümlerine göre yapılır.

Çocukluk Döneminde İşlenen Suçlar İçin Yetişkinlere Uygulanan Yaptırımlar

21 yaşını doldurmuş bir yetişkine, 14 ila 16 yaş arasıdayken işlediği kanunen suç olarak kabul edilen fiiller için yargılama yapılamaz. Ancak, 21 yaşını doldurmamış bir yetişkine, çocukken işlediği ve cezası beş yılı aşan suçlar için yargılama yapılabilir. Bu durumdaki bir kişiye, mahkeme yalnızca güçlendirilmiş denetim veya kurum tedbiri gibi eğitim tedbirleri uygulayabilir. Bu tedbirlerin belirlenmesinde suçun niteliği, suçun işlenmesinden bu yana geçen süre, failin davranışları ve tedbirin amacı dikkate alınır. 16 yaşını doldurmuşken işlediği bir suç nedeniyle yetişkin bir kişiye güçlendirilmiş denetim, kurum tedbiri, ceza veya alternatif tedbir uygulanabilir. Mahkeme, bu yaptırımları belirlerken suçun ağırlığı, suçun işlenme tarihi ve failin davranışlarını göz önünde bulundurur. Mahkeme, yargılama sırasında 21 yaşını doldurmuş bir yetişkine çocuk hapis cezası yerine hapis cezası veya şartlı hüküm verebilir. Bu durumda çocuk hapis cezasının rehabilitasyon, sabıkanın silinmesi ve hukuki sonuçlar açısından çocuk hapis cezasıyla aynı hukuki etki sağlanır.

Genç Yetişkinlere Uygulanan Eğitim Tedbirleri

21 yaşını doldurmamış bir genç yetişkine, çocukken işlediği bir suç nedeniyle mahkeme güçlendirilmiş denetim veya kurum tedbiri gibi eğitim tedbirleri uygulayabilir. Bu tedbirin amacı, cezanın hedeflediği sonucun eğitim tedbiri yoluyla sağlanabileceği durumlarda bu amaca ulaşmaktır. Bu durumda mahkeme, genç yetişkinin kişisel özellikleri ve suçu işlediği koşulları göz önünde bulundurur.

Eğitim tedbiri uygulanan genç yetişkine ayrıca kanunda öngörölen koşullara göre güvenlik tedbiri de uygulanabilir. Verilen eğitim tedbiri en fazla kişinin 23 yaşını doldurmasına kadar devam edebilir.

Çocuklara Yönelik Yaptırımların Uygulanmasında Görevli Mahkeme

Çocuklara yönelik yaptırımların uygulanmasında, ilgili yaptırımı veren ocuk mahkemesi yetkilidir.

7. Çocuklara Yönelik Yaptırımların Etkisi, Rehabilitasyon ve Zaman Aşımı

1. Çocuklara Yönelik Yaptırımların Etkisi

Yasa gereği çocuklara verilen yaptırımlar, belirli hakların kazanılmasını engelleyici hukuki sonuçlar doğurmaz.

2. Uygulanan Yaptırımların Kaydı

Çocuklara ve genç yetişkinlere uygulanan yaptırımların kaydını, doğum yerine göre yetkili mahkeme tutar. Doğum yeri bilinmiyorsa veya ocuk yurt dışında doğmuşsa, davayı yürüten mahkeme bu kaydı tutar. Yetkili mahkeme, her ayın beşine kadar çocuklara ve genç yetişkinlere yönelik uygulanan yaptırımların listesini Üsküp Ceza Mahkemesi'ne ileterek çocuklara yönelik yaptırımların merkezi kayıt sistemine kaydeder. Bu sistemde, yurt dışında veya bilinmeyen bir yerde doğmuş çocukların kaydı da bulunur. Kayıtlara elektronik erişim, mahkeme ve savcılığa açıktır. Ayrıca, ocukların korunması ile ilgilenen kuruluşlar, çocuğa yönelik yeni bir işlem başlatılması durumunda kayıt bilgilerine erişebilir.

Bir kişi, kayıtlardan eğitim tedbirleri, gözetim altına alma veya kabahat yaptırımlarının silinmesini talep edebilir. Eğer ocuk bir yıl içinde yeni bir suç işlemezse, bu kayıtlar sistemden kaldırılır. Korunmalı gözetimle birlikte verilen şartlı hüküm kararları, denetim süresinin sona ermesinin ardından bir yıl içinde yeni bir suç işlenmemesi halinde silinir. Kurum tedbirleri, para cezaları ve alternatif tedbirler de bir yıl içinde yeni bir suç işlenmemesi durumunda kayıtlardan çıkarılır. ocuk hapis cezası ise beş yıl içinde yeni bir suç işlenmemesi halinde kayıtlardan silinir. Bu koşullar sağlandığında, yetkili mahkeme kaydı siler ve belgeler iptal edilir. Kayıtlardan silinmeyen diğer bilgiler, çocukların 18 yaşına ulaşmasından itibaren 10 yıl sonra ya da genç yetişkinler için 21 yaşını tamamladıktan sonra silinir.

3. Yaptırımların Zaman Aşımı

Çocuk hapis cezası, kararın kesinleşmesinden itibaren 10 yıl geçmesi halinde 5 yıldan uzun hapis cezaları için, 5 yıl geçmesi halinde 3 yıldan uzun cezalar için ve 3 yıl geçmesi halinde ise 3 yıla kadar olan cezalar için zaman aşımına uğrar. Para cezaları, kararın kesinleşmesinden itibaren 2 yıl içinde ödenmezse zaman aşımına uğrar. Motorlu taşıt kullanma yasağı veya yabancı çocukların ülkeden sınır dışı edilmesi gibi yaptırımların süreleri dolduğunda veya sınır dışı işlemi kalıcı olarak verilmişse 5 yıl sonra zaman aşımına uğrar. Alternatif tedbirler, güvenlik tedbirleri ve kabahat yaptırımları bir yıl geçtikten sonra zaman aşımına girer. İslah evine yerleştirme tedbiri, kararın kesinleşmesinden 5 yıl sonra zaman aşımına uğrar. Eğitim kurumlarına yönlendirme ve güçlendirilmiş gözetim tedbirleri ise kararın kesinleşmesinden itibaren 3 yıl sonra zaman aşımına uğrar. Çocuk merkezine yönlendirme tedbiri, kararın kesinleşmesinden 6 ay sonra zaman aşımına girer.

Kuzey Makedonya’da Çocuk Adalet Sisteminde Alternatif Tedbirlerin Önemi

Kuzey Makedonya çocuk adalet sistemi, çocuk haklarına saygılı ve toplumsal entegrasyonu esas alan bir yaklaşımla yapılandırılmıştır. Çocuk suçlulara yönelik olarak alternatif tedbirlerin benimsenmesi, çocukların cezalandırılmaları yerine, eğitici ve rehabilite edici bir sürece dâhil edilmelerini sağlamakta ve onlara ikinci bir şans sunmaktadır. Çocuk adalet sisteminin bu yönü, toplumsal uyumun artırılması, çocukların suç döngüsünden uzaklaştırılması ve kamu güvenliğinin korunması bakımından önem arz eder.

Uluslararası alanda Alternatif tedbirlerin uygulanması, çocuk suçluların topluma kazandırılmalarını sağlarken, aynı zamanda onları suç eğilimlerinden arındırarak topluma uyumlu bireyler haline getirmeyi amaçlar.

Bu yaklaşım, çocukların tekrar suç işlemelerinin önüne geçilmesi, sosyal ve ahlaki değerler kazanması ve sorumluluk bilinci geliştirmesi için önemli bir zemin oluşturur. Kuzey Makedonya çocuk adalet sistemi, çocuk suçluluğunun toplumsal bir sorun olduğu bilinciyle, rehabilitasyon odaklı tedbirlerin etkin bir şekilde uygulanmasını teşvik eder.

Kuzey Makedonya’da çocuk suçlulara yönelik olarak uygulanan alternatif tedbirlerin amacı, çocukları ceza infaz kurumlarından uzak tutarak onlara toplum içinde yeniden bir yer edinme fırsatı sunmak, suç eğilimlerini azaltmak ve çocukların topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktır. Çocuk adalet sistemi, çocukların eğitilerek ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırılarak topluma kazandırılmalarını destekler ve çocukların topluma katkıda bulunan

bireyler olarak yetişmeleri için gerekli olanakları sunar. Bu sistem, çocuk haklarına saygılı bir yaklaşımla çocukların toplumsal entegrasyonunu ve sağlıklı bireyler olarak gelişimlerini teşvik eder (*Закон за правда за деца* [Çocuklar için Adalet Yasası], 2024).

2.1.6. Tetova Eğitim İslah Kurumu İç Yönetmeliği

Bu iç yönetmelik, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti sınırları içerisinde faaliyet gösteren Tetovo Eğitim–İslah Kurumu'na yerleştirilen çocukların günlük yaşamına, haklarına, sorumluluklarına ve kuruma ilişkin işleyişe dair temel düzenlemeleri içermektedir.

1. Temel Hükümler ve Kuruma Kabul

Yönetmelik, çocukların kuruma kabul süreçlerini, mahkeme kararları ve sosyal hizmet birimleri ile koordinasyonu esas alarak tanımlar. Kuruma kabul, çocuğun resmi evraklarla birlikte teslimiyle gerçekleştirilir. Kabul sürecinde ilgili tüm kurumlara bilgi verilir.

2. Günlük Yaşam ve Eğitim Süreci

Kurum içindeki günlük programlar pedagojik ekiplerce hazırlanır; eğitim, kişisel bakım, serbest zaman, kültürel ve fiziksel etkinlikleri kapsar. Çocukların ilköğretim ve ortaöğretim süreçleri desteklenir; rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sağlanır.

3. Sağlık ve Hijyen

Kurum, çocuklara düzenli sağlık kontrolleri ve gerekli tıbbi desteği sağlamakla yükümlüdür. Kişisel hijyen, sağlıklı beslenme ve ortak alan temizliğiyle ilgili yüksek standartlar belirlenmiştir.

4. Aile İlişkileri ve İletişim

Çocukların aile bireyleriyle iletişim kurma hakkı korunur. Ziyaretler, telefon görüşmeleri ve mektuplaşmalar belirli kurallara tabi olarak gerçekleştirilir. Aile ile ilişkiler pedagojik ekip tarafından izlenir.

5. Disiplin ve Güvenlik

Kurum, çocukların güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Şiddet, tehdit, kaçma girişimi gibi disiplin ihlallerine karşı kademeli yaptırımlar uygulanır. Tüm disiplin önlemleri pedagojik ilkelere ve çocuk haklarına uygun biçimde yürütülür.

6. Ödüllendirme ve Teşvik

Olumlu davranışlar teşvik edilir. Sözlü takdir, sosyal etkinliklere katılım izni, ek aile görüşmeleri gibi ödüllerle çocukların sosyalleşmesi desteklenir.

7. Kurumdan Ayrılış ve Rehabilitasyon

Tedbir süresi sonunda çocuğun kuruma vedası planlı bir biçimde yürütülür. Bireysel gelişim raporları hazırlanır ve çocuk, en az 6 ay süreyle Sosyal Hizmet Merkezi tarafından izlenir. Gerekli durumlarda sosyal rehabilitasyon ve meslekî yönlendirme sağlanır (Күкеш Ред).

2.1.7. Dünyadaki İlk Çocuklar Elçiliği Megjashi/Üsküp

1992’de Kuzey Makedonya’nın başkenti Üsküp’te kurulan Megjashi, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla faaliyet gösteren öncü bir sivil toplum kuruluşudur. Çocukların güvenli, yaratıcı ve destekleyici bir ortamda büyümesini sağlamak, farklı sosyoekonomik ve kültürel geçmişlerden gelen çocuklar arasında anlayış geliştirmek ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasını teşvik etmek temel hedefleridir.

Kuruluş, gönüllülük esasına dayalı çalışmalarıyla erken çocukluk desteği, güvenli ortamlar oluşturma ve çocuk hakları konusunda toplumsal farkındalık yaratma alanlarında önemli projeler yürütmüştür. Ulusal ve uluslararası kurumlarla iş birliği içinde çalışan Megjashi, USAID, AB Komisyonu ve Hollanda Kraliyet Elçiliği gibi bağışçıların desteğiyle projelerini genişletmiştir.

Çocuk koruma alanındaki en önemli girişimlerinden biri, 2005’te kurulan ve 14 yıl boyunca 17.000 çağrı alan ücretsiz SOS hattı (0800 12222) ile psikolojik danışmanlık hizmetleridir. Megjashi, hem Kuzey Makedonya’da hem de uluslararası düzeyde çocuk refahı ve hakları konusunda etkili bir savunucu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

2.2. Ailenin Rolü ve Kontrol Eksikliği:

Aile, tüm toplumlar için vazgeçilmez bir sosyal kurumu olup çocuklar için sevgi, güven ve sosyal desteğin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Çocukların toplumsal hayata katılmadan önce gerekli sosyal, duygusal ve davranışsal becerileri aile içinde kazanmaları beklenir. Bu nedenle, aile yaşamının, ilişkiler, duygular ve kurallar açısından çocuklara rol model oluşturulması büyük önem taşır. Aile içindeki tutarlı davranışlar ve çocuğun olumlu gelişimini destekleyen koşulların sağlanması, ruhsal açıdan sağlıklı bir gelişimin temel öncülerindedir (Eker, Kolburan, & Gündoğmuş, 2021).

Çocuğun dünyaya gelişinden itibaren karşılaştığı ilk toplumsallaşma kurumu ailedir. Aile içindeki olumsuz ilişkiler ve kötü toplumsallaşma süreci, çocukların suç sayılabilecek davranışlara yönelmesinden ve suça sürüklenmesinde büyük katkı sağlamaktadır. (Polat,2004, akt. Ereş, 2009) Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği, bir çocuğun ilerleyen yaşamda suç davranışına yönelip yönelmeyeceğini olmayacağını belirleyen önemli bir etkidir.

Araştırmalar, aile destek sistemlerinin belirli özelliklerinin suçlulukla ilişkili olduğunu göstermektedir (Sobotkova ve diğerleri, 2013; Van Ryzin & Dishion, 2012). Özellikle ebeveyn gözetimi, bir gencin suç davranışı sergileyip sergilemeyeceğinde kritik rol oynamaktadır (Fosco ve diğerleri, 2012). Capaldi ve Shortt (2003) aile içi uyumsuzluk ve tutarsız ya da uygunsuz disiplin yöntemleri de suçlulukla ilişkilidir. (Santrock, Children, 2016)

Hoeve ve arkadaşlarının (2009) araştırması, ebeveyn denetimi, psikolojik kontrol ve olumsuz destek gibi ebeveynlik tutumlarının çocuklarda suçluluk eğilimleri üzerinde belirleyici etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Çalışmada özellikle babaların destek eksikliklerinin, erkek çocuklarda daha belirgin sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştır (Hoeve, ve diğerleri, 2009).

Farklı ebeveynlik faktörleri arasında, ebeveyn kontrolü ergen suçluluğunun gelişimi için önemlidir ve literatürde iki boyutta incelenmektedir: davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol. (Barber, Stolz, Olsen, Collins, & Burchinal, 2005) Davranışsal kontrol, ebeveynlerin çocukların nerede oldukları ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayarak çocuklarla hangi davranışın kabul edilemez olduğu hakkında iletişim kurmalarını ve çocuklarda gelecekteki suçluluğu azaltmalarını sağlar. (Walters, 2017)

Psikolojik kontrolde ise ebeveynler, çocukların davranışlarını manipüle etme ve suçluluk uyandırma, sevgiyi geri çekme, kişisel saldırı ve saygısız ebeveynlik gibi sinsi davranışlarla onların düşüncelerini ve duygularını kontrol etmeye çalışırlar.

Araştırmalar bu kontrolcü ebeveynlik tarzının çocukların öz-yeterlilik, öz-kimlik ve benlik saygısı gibi öz-temsile ilişkin kavramlarını olumsuz etkilediğini, bunun da uzun vadede işlevsiz başa çıkma stratejilerinin gelişimine yol açtığını göstermektedir. (Barber B. K., 2002)

2.2.1. Aile İçi İlişkiler ve İletişim

Çocuk gelişimi, duygusal, entelektüel, sosyal ve fiziksel boyutlara kapsar ve aile, bu gelişimin temel yapı taşlarını oluşturur. Aile yapısı, bir çocuğu şekillendirirken, güven sağlayarak ve değerler ve beceriler geliştirerek kritik bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, ailesinden daha fazla sıcaklık, ilgi, sevgi ve şefkat gören çocukların suç işleme olasılığının çok daha düşük olduğunu doğrulamıştır. Buna karşılık, ebeveynlerinden bu tür gözetim ve sevgiyi eksik alan çocuklar sadece sağlık sorunları yaşama olasılığı daha yüksek olmakla kalmaz, aynı zamanda suç işleme eğilimindedirler. (Sun & Wang, 2023)

Trudeau ve arkadaşlarının (2012) çalışması, etkili ebeveynlik davranışlarının ergenlerin sorunlu akran ilişkilerinden kaynaklanan davranış problemlerini azaltmada koruyucu bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Araştırmada ayrıca bu etkinin ebeveyn ile çocuğun cinsiyetine göre değişiklik gösterdiği bulunmuştur. Özellikle baba-kız ilişkilerinde, babaların etkili ebeveynlik uygulamalarının, kızlarının davranış sorunlarını anlamlı düzeyde azalttığı saptanmıştır (Trudeau, Mason, Randall, Spoth, & Ralston, 2012)

Demir'in (2016) çalışmasında, aile ve genç suçluluğu üzerine yapılan araştırmalarda yoğun olarak ele alınan konular arasında, ailede suç işlemiş bireylerin varlığı, kalabalık aile yapısı, aile içi şiddet, ebeveynlerin düşük eğitim seviyesi, yoksulluk, göç, ailede uyuşturucu madde veya alkol kullanımı ve parçalanmış aile yapısının yer aldığı belirtilmiştir (Demir, 2016, akt. Şentürk Dızman & Oktı, 2022). Aile içindeki olumsuz ilişkiler ve bireyler arasındaki olumsuz tutumlar, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyerek suç işleme eğilimlerini artırabilmektedir (Akyüz, 2000). Temel ve Aksoy'a (2005) göre, ailesinde sevgi ve destek görmeyen ya da reddedilen çocukların suç işleme eğilimi, diğer çocuklara kıyasla daha yüksek düzeydedir.

Tutarlı bir aile veya yetişkin gözetimi, rehberliği olmayan çocukların ve gençlerin riskli ve zararlı davranışlarda bulunma olasılığı diğer yaşlılarına göre daha fazladır. (Ataç, 2023) Pratt ve Cullen (2000), ebeveynlerin etkili bir gözetim geliştirmelerinin, çocuğun öz kontrol sisteminin oluşturulmasında önemli olduğunu belirtmiş ve sosyal etkenlerin yanı sıra ebeveynlerin zayıf kontrol eksikliğinin suçu artırdığını ifade etmiştir. (Çalışkan, 2021) Hoeve ve arkadaşları (2008), gelişimsel kriminolojinin, aile faktörleri ve ebeveyn tutumlarının çocuk suçluluğundaki etkisini vurguladığını belirtmiştir.

2.2.2. Ebeveyn Tutumları ve Suç Eğilimi

Çocuğun kişiliğinin oluşumu ailenin yetiştirme biçimi ve sergilediği tutumlarla şekillenmektedir. Anne baba tutumları çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli bir rol oynamakta ve onların davranış örüntüleri üzerinde belirleyici etkiler yaratmaktadır. Nitekim ailenin çocuk yetiştirme tarzı, çocuğun gelişimini etkileyen en temel faktörlerden biridir. Anne-babanın çocuk yetiştirme yaklaşımları ise, kendi kişilik özelliklerinden, ebeveynlerinden öğrendikleri davranış kalıplarından, içinde buldukları çevresel koşullardan, eğitim düzeylerinden ve benzeri etmenlerden etkilenmektedir (Özgüven, 2001; Güngör, 2002, akt. Sarı, 2007)

Gelişim psikoloğu Diana Baumrind, anne-babaların ne cezalandırıcı ne de mesafeli bir yaklaşım benimsemeleri gerektiğini savunmuş, bunun yerine çocukları için kurallar geliştirmeleri ve aynı zamanda şefkatli bir tutum sergilemeleri gerektiğini ileri sürmüştür (Santrock, 2019). Günümüzde psikolojide yaygın olarak kullanılan ebeveynlik stilleri de Baumrind'in çalışmasına dayanmaktadır. Baumrind, çocuk yetiştirme tarzlarını üç temel kategoride sınıflandırmıştır: otoriter, serbest (izin verici) ve demokratik. Daha sonra Eleanor Maccoby ve John Martin bu sınıflandırmaya dördüncü bir kategori ekleyerek ihmalkar (ilgisiz) ebeveynlik kavramını geliştirmiştir (Şirin, 2019).

Otoriter ebeveynlik, çocukların katı kurallara ve ebeveyn emirlerine uymak zorunda bırakıldığı, sınırlayıcı ve cezalandırıcı bir tutum olarak tanımlanmaktadır.

Bu ebeveynlik stilinde ebeveynler çocuk üzerinde sıkı sınırlar koyar ve kontrolü elinde tutar; çocuğa çok az söz hakkı tanınır ve sözel etkileşim sınırlıdır. Örneğin bir konuda farklı bir görüş ortaya çıktığında, otoriter ebeveyn “Benim dediğim olacak, yoksa...” gibi bir tutum sergileyebilir. Araştırmalar, otoriter ebeveynlik ile yetişen çocukların sosyal becerilerde yetersizlik, düşük girişimcilik ve kendilerini başkalarıyla kıyaslama eğilimleri gösterme eğilimleri daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, otoriter ebeveynliğin etkilerinin kültürel bağlama göre farklılık gösterebileceği de vurgulanmaktadır (Laura King).

Otoriter ebeveynler, çocuklarına çalışkanlık, otoriteye saygı, düzenin ve geleneksel yapıya bağlılık gibi geleneksel değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Ancak bu ebeveynlik stilinde, çocukların kuralları ve beklentileri sorgulamaksızın kabul etmeleri gerektiği düşünülür; bu nedenle disiplin konularında karşılıklı iletişim ve tartışmaya fırsat tanınmaz. Otoriter ebeveynler çocuğun özerklik gelişimini desteklemekten ziyade bağımsız davranışları sınırlama eğiliminin göstermektedir (Slater & Bremner, 2017).

Tapia, Alarid ve Clare'in (2018) çalışması, otoriter ebeveynlik tarzının hem anne hem de baba gruplarında ergenlerin suça eğilimli davranışları ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık hoşgörölü ve ihmalkâr ebeveynlik tarzlarının yalnızca baba figürü açısından anlamlı bir etki yarattığı saptanmıştır. Ayrıca, cinsiyet farklılıklarından bağımsız olarak erkek ergenlerin, kız akranlarına kıyasla daha yüksek düzeyde suç davranışları sergiledikleri de araştırma bulguları arasında yer almaktadır (Tapia, Alarid, & Clare, 2018).

Demokratik ebeveynlik, çocukları bağımsız olmaya teşvik ederken aynı zamanda onların eylemlerine sınırlar ve kontroller getiriren bir tutumdur.

Demokratik ebeveynler, çocuklarının davranışlarını kararlı ve tutarlı bir şekilde yönlendirir; aynı zamanda onların ev içi sorumluluklar olarak aile yaşamına etkin biçimde katılmalarını beklerler. Disiplin söz konusu olduğunda ise, çocuklarıyla akılcı, probleme odaklı ve diyaloga dayalı bir iletişim tarzı benimserler. Bu ebeveynlik biçimi, yüksek düzeyde denetim ile yüksek düzeyde duyarlılığın dengeli bir şekilde bir arada kullanılmasıyla karakterize edilmektedir (Slater & Bremner, 2017, s. 593).

Demokratik ebeveynler, çocuklarının görüş ve ihtiyaçlarına duyarlıdır; onların düşüncelerini önemser ve mantıklı gerekçelerle dile getirdikleri talepleri dikkate alarak kararlarını gözden geçirmeye açıktırlar. Bu yaklaşım, çocuğun bireyselliğine saygı duyarak, onun gelişimsel ihtiyaçlarını gözetten bir etkileşim zemini oluşturur. Araştırmalar, demokratik ebeveynlik tarzıyla yetişen çocukların genellikle daha olumlu bir duygudurum geliştirdiklerini, sosyal ilişkilerde daha özgüvenli davrandıklarını ve en önemlisi duygularını daha etkili biçimde düzenleyebildiklerini ortaya koymaktadır. Kısacası, demokratik ebeveynlik; hem çocuğun hem de ebeveynin haklarına ve bireysel farklılıklarına saygı gösteren, esnek ama tutarlı bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. (Şirin, 2019)

İhmalkar ebeveynlik, ebeveynlerin çocuklarının yaşamına karşı son derece ilgisiz ve duysarsız, kaldıkları bir tutumu ifade etmektedir. Bu tür ebeveynliğe maruz kalan çocuklar, genellikle sosyal yeterlilik açısından yetersizlik eğilimleri göstermekte, öz denetim becerileri zayıf olmakta ve bağımsızlıklarını sağlıklı bir biçimde yönetememektedir. Çoğu zaman düşük özsaygıya sahip olan bu çocuklar, duygusal olgunlukta eksiklikler yaşamakta ve aileleriyle yabancılaşma geliştirebilmektedir. Ergenlik döneminde ise okuldan kaçma, riskli davranışlara yönelme ve suç davranışları sergileme olasılıkları artmaktadır (Santrock, 2019).

İhmalkar ebeveynler çoğunlukla çocuklarından duygusal olarak kopuk olup, onların ihtiyaçlarına minimal düzeyde yanıt vermektedir (Hirschi, 1977; Lee ve ark., 2006). Bunun

yanı sıra, çocukların yasa dışı maddelere, silahlara veya uygunsuz içeriklere erişimini göz ardı edebilmektedirler (Samuels, 2011, akt. Tapia, Alarid & Clare, 2018). Literatürde ihmalkar ebeveynlik çocukların suç davranışlarına karışma riskinin en yüksek olduğu ebeveynlik türü olarak tanımlanmaktadır. (Simons & Conger, 2007; Hoeve ve ark., 2011, akt. Tapia, Alarid & Clare, 2018).

Mwangangi (2019) tarafından yürütülen çalışmada, ihmalkâr ebeveynlik tutumlarının çocuk suçluluğu ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgisiz ve denetimsiz olmaları, çocukların suça yönelme riskini artırmaktadır. Zayıf aile bağları, fiziksel şiddet ve ebeveyn sorumluluğunun yetersizliği gibi faktörler, çocuğun antisosyal davranışlar geliştirmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bulgular, ihmalkâr ebeveynliğin çocuk suçluluğu açısından en yüksek risk gruplarından biri olduğunu ortaya koymaktadır (Mwangangi, 2019)

İhmalkâr ebeveynlik, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmaması, gerekli maddi ve manevi desteğin sağlanmaması ve yetersiz gözetim gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Yoğun iş yükü veya ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocuklarıyla yeterli ilgiyi göstermeyen ebeveynler, çocukların kendi başlarına kalmasına, akran çevresine bağımlı hale gelmesine ve riskli davranışlara yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu koşullar altında çocuklar, ebeveyn ilgisi ve denetiminden yoksun kalarak ihmalin doğrudan mağduru olmakta; bu durum onların suça yönelim eğilimlerini artıran önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır. Sonuç olarak ihmalkâr ebeveynlik, çocukların sosyal normları içselleştirme ve sağlıklı davranış kalıpları geliştirme süreçlerini olumsuz etkileyerek suç davranışlarının ortaya çıkma ihtimalini artırmaktadır. Bu bağlamda, devletin ve ilgili sosyal kurumların çocukların korunması ve davranışlarının denetimi için gerekli önlemleri almasının önemini ortaya koymaktadır (Lakušić, Lolić, & Račić, 2022).

Hoşgörülü ebeveynlik, ebeveynlerin çocuklarına sınırsız bir özgürlük tanıdıkları, denetim son derece düşük ancak hoşgörünün sınırsız olduğu bir ebeveynlik tarzı olarak tanımlanmaktadır (Aral & Kadan, 2018).

Aşırı hoşgörülü anne babalar, çocuğun hiçbir davranışına sınırlama getirmez, hatalı davranışlarını bile büyük bir hoşgörüyle karşılar, çocuğu serbest bırakırlar. Çocuğun her istediğini yerine getirip sınırsız haklar tanırlar. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar istediği her şeyi elde etmeye alıştığı için doyumsuz, kural tanımayan, yardımlaşma, paylaşma ve işbirliği gibi sosyal davranışlar yönünden yetersiz ve sabırsız çocuklardır. (Gürsoy & Özasan, 2018)

İzin verici ebeveynler genellikle son derece destekleyici, ulaşılabilir ve hoşgörülüdür. Ancak, bu tür ebeveynler çocukları için sınırlar koymaz ve kuralları nadiren uygularlar. Hoeve ve arkadaşları (2008), ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını izleme ve kontrol etme konusundaki yetersizliğinin, sapkın davranışları fark edememe ve uygun şekilde cezalandırmama durumuyla, birleşerek çocuklarda özdenetim eksikliğine yol açtığını ve bunun da suç işleme riskini artırdığını belirtmiştir. (Tapia, Alarid, & Clare, 2018)

Son araştırmalar, ailenin ergeni bulunduğu yer ve eylemlerine dair izlemesine dayalı rolünün vurgulanmasından uzaklaşarak ergenin ailesinin bilgiye ulaşmasının yönetimde oynadığı aktif role doğru vurgu yapılmaktadır (Kwijzers ve Lairf, 2010). Araştırmacılar, ergenlerin ailelerine nerede olduklarına, neler yaptıklarına ve arkadaşlarına dair açıklamalarının olumlu ergen uyumu ile bağlantılı olduğunu söylemektedir.

Serbestlik ve Dentimin Dengelenmesi: Ergenler bağımsızlığa doğru hareket etmelerine rağmen aileleri ile bağlantılı kalma ihtiyacı duyarlar (Hair ve diğerleri, 2008). Örneğin 12.000'den fazla kişi üzerinde yapılan ergen sağlığı konulu ulusal uzunlamasına bir çalışmada, haftada beş gün ya da fazla gün ailesiyle akşam yemeği yemeyen ergenlerin sigara içme, alkol alma, marihuana kullanma, kavgaya karışma ve cinsel faaliyetlere başlama oranlarının ciddi biçimde yüksek olduğu bulunmuştur (Santrock, s.390).

Schroeder ve Mowen'in (2012) gerçekleştirdiği çalışmada, ergenlik döneminde ebeveynlik tarzlarında meydana gelen değişimlerin, özellikle ebeveynin çocuklarına yönelik duyarlılık düzeyindeki azalma ile talepkârlık seviyesindeki değişikliklerin, ergenlerde görülen suç davranışları üzerinde etkili olabileceği araştırılmıştır. Çalışma bulguları, ebeveynlik stilindeki geçişlerin suç davranışlarında anlamlı değişimlere yol açtığını göstermektedir. Ayrıca, annelerle kurulan bağlanma ilişkisinin, ebeveynlik tarzı değişimlerinin suç davranışları üzerindeki etkisini kısmen aracıladığı belirlenmiştir (Schroeder & Mowen, 2012)

2.3.Serbest Zaman Kavramı

Serbest zaman insanlar için özgürlük ihtiyacı hissettikleri, zamanlarını kontrol ettikleri, yönlendirdikleri, önceliklerini geliştirme imkanı buldukları, yaşamlarına zenginlikler katabildikleri için önemli yer tutmaktadır. Aynı zamanda insanlar serbest zamanlarında toplum değerlerini ifade edebilmek, kazandıkları parayı harçayabilmek ve en değerli varlıkları olan zamanı en verimli ve erdemli bir şekilde tüketebilmek için imkan bulurlar. Yaşam kalitesini arttırmak için serbest zamanı kullanmak önemli bir durum haline gelmiştir ki, serbest zamanı iyi değerlendirmek ise serbest zaman eğitimi ile olmaktadır. (Ağaoğlu & Boyacı, 2013)

Zorunluluklardan muaf olunan zaman çalışma hayatının dışında kalan (işdışı zaman) ve biyolojik ihtiyaçlarımızı (yeme, içme, uyuma vb.) karşıladığımız zamanın dışında kalan özgürlüğü vurgulamaktadır. (İskender & Güçer, 2018) Bu zaman dilimi Karaküçük'e (2008) göre bireylere huzur veren, bireylerin yenilenmesine katkı sağlayan ve rahatlmasını ifade eden yeteneklerin bütününe içeren bir kavramı ifade etmektedir.

Serbest zaman etkinlikleri insan yaşamının temel ihtiyaçlarından biridir. İnsanlar günlük hayatın stresinden uzaklaşmak, hayatın stresini atmak, kendilerini tazelemek ve yenilemek için boş zaman aktivitelerini tercih edebilirler. Kişiler boş zamanlarında kendileri için verimli ve etkili faaliyetlerde bulunmazlarsa zihinsel, psikolojik ve fiziksel sorunlarla karşılaşabilirler. (Çiftçi, 2022)

Serbest zaman yönetim becerisi daha güçlü olan bireyler,serbest zamanlarında yaşadıkları verim ve tatmin düzeylerini de artırabilir. Bu durum ise kişinin genel olarak yaşamdan daha fazla haz duymasına ve genel doyumunun artmasına katkı sağlaması açısından önemlidir. (Polat & Yıldız, 2019)

2.3.1.Yapılandırılmamış Serbest Zamanın Riskleri

Çocuk ve gençlerin boş zamanlarını değerlendirecek yerlerin olmaması, onların ruhsal ve bedensel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek ortamlara kaymasına yol açabilir. Doğan,Ceylan, Sümer'e göre, kötü ortamlarda bulunmaları veya yanlış arkadaşlıklar kurmaları sonucunda uyuşturucu ve diğer zararlı maddeleri kullanan, yasa dışı eylemlere yönelerek suç işleyen çocuk ve gençlerin sayısının verilere göre her yıl artması buna örnek gösterilebilir (Büküşoğlu & Bayturan, 2005).

Serbest zamanda sıkılma deneyiminin bireyleri bir takım riskli davranışlar sergilemeye yönlendirdiği belirtilmektedir Yurtsever (2008) genç bireylerde sigara, alkol ve hareketsiz

yaşam vb. riskli kabul edilen eylemlerin olağan kabul edildiği durumlarda bu durumun çok daha büyük sorunlara yol açabileceğini vurgulamaktadır. Genç bireyler genellikle risk içeren eylemleri bir çözüm aracı olarak kabul etmektedir.

2.3.2.Serbest zaman katılım engelleri

Serbest zaman faaliyetlerine katılımı kısıtlayan faktörler üç ana gruba ayrılır: Bireysel, yapısal ve toplumsal (Crawford ve arkadaşları, 1991). Bireysel kısıtlamalara örnek olarak alaka eksikliği, gerginlik, bunalım, kaygı, öz-yeterlilik vb. kavramları gösterilebilir. Toplumsal kısıtlamalarda örnek olarak bireyin eğlence faaliyetlerine katılımı için gerekli diğer kişilerin eksikliği ya da bireyin tek başına katılmak istememesi yer almaktadır. Yapısal kısıtlamalar ise, parasal yetersizlik, zamansal yetersizlik, kötü hava koşulları, bilgi ve ulaşım eksikliği, sosyo-kültürel yapılar vb. olarak gösterilebilir (Tüver, 2021).

Bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen diğer önemli bir faktör de gelirdir. Özellikle belli bir harcama gerektiren boş zaman faaliyetlerine katılmanın ön koşulu harcanabilir gelire sahip olmaktır. Bireyler temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra gelirlerinden bir kısmını artırabiliyorlarsa, gelirlerinin arta kalan kısmı ile boş zaman faaliyetlerine katılmaları söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, bireylerin elde etmiş oldukları gelir sadece katılabilecekleri boş zaman faaliyetinin türünü değil aynı zamanda katılım sıklığını da etkileyebilmektedir. Eğitim düzeyi ile bireylerin katıldıkları boş zaman faaliyetleri arasında da önemli bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin eğitim düzeyi yüksek bireyler, sinema, tiyatro, opera, bale gibi kültürel faaliyetleri eğitim seviyesi düşük bireylere nazaran daha fazla tercih etmektedirler. (Demir & Demir, 2006)

2.4. Yoksulluk

Yoksulluk günümüzün temel sorunlarından biri olup, bu sorun iktisadi alanı fazlasıyla aşan ve sosyolojik alana yansımaları itibarıyla ele alınması gereken bir olgudur.

Dünya Sağlık Örgütüne göre, yoksulluk, yalnızca gelir eksikliği ile sınırlı olmayan, bireylerin yaşam koşullarını çok boyutlu biçimde etkileyen bir dizi temel insan niteliğinin zayıflamasıyla ilişkilidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yoksulluğu, bireylerin temel sağlık hizmetlerine, yeterli ve dengeli beslenmeye, temiz suya ve sanitasyon olanaklarına erişememesi; bunun sonucunda fiziksel, zihinsel ve sosyal iyilik hâllerinin sürdürülememesi durumu olarak tanımlamaktadır.

Yoksullar genellikle daha fazla kişisel ve çevresel sağlık risk faktörüne maruz kalır, sağlık hizmetlerine daha az erişebilir ve yaşam tarzıyla ilgili sınırlı seçeneklere sahiptir (WHO, 2025)

Birleşmiş Milletler (BM) ise yoksulluğu “insan onurunu zedeleyen, temel ihtiyaçlara (yeterli beslenme, temiz içme suyu, sanitasyon, barınma, eğitim, sağlık) erişimi engelleyen ve ekonomik, sosyal, siyasal katılım fırsatlarını kısıtlayan durum” olarak tanımlamaktadır. Yoksulluk, yalnızca gelir yoksunluğu değildir. Hizmetlere ve sosyal koruma önlemlerine erişim, görüş ve tercihlerini ifade edebilme, pazarlık yapabilme gücü, sosyal statü, insana yakışır iş ve fırsatlar gibi pek çok sosyoekonomik boyutu vardır. ihlalinin temel nedenidir (UN, 2025)

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki yoksulluk, çocukların suça sürüklenmesinde hem **doğrudan** hem de **dolaylı** etkileri olan güçlü bir risk faktörüdür. Maddi yoksunluk, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamada aileleri zor durumda bırakırken; eğitim, sağlık, sosyal etkinlikler gibi koruyucu unsurlara da erişimi ciddi kısıtlılıklar yaşadıkları görülmüştür.

Yoksunluk içinde büyüyen çocuklar, sağlık, eğitim, sosyal etkinlikler ve güvenli yaşam alanları gibi koruyucu unsurlardan yoksun olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu durum, onların suçun daha yaygın olduğu sosyal çevrelere maruz kalma ihtimalini ve olumsuz akran gruplarına yönlendirilmesi olasılığını da artırmaktadır. Ayrıca, yoksul ailelerin sınırlı sosyal sermayesi ve düşük ebeveyn denetimi, çocukların riskli davranışlara karşı daha savunmasız olmasına neden olarak suça sürüklenme olasılığını artırır.

Yoksulluk, tanımı ve kapsamı üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamış, çok boyutlu bir kavramdır. Sadece ekonomik bir sorun olarak değil; sosyal, siyasal ve yönetsel boyutları olan, insan hayatının ekonomi, eğitim, sağlık, insan hakları ve çevre gibi tüm alanlarını etkileyen karmaşık bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Toplumsal sorunlar söz konusu olduğundan birçok kategori karşımıza çıkmaktadır. Bu kategorilerden biri de de ergen suçluluğudur. Toplum düzenini bozan ve bazı bireylerin sergilediği olumsuz davranışlar, ulusun inşasının önündeki zorluklardan biridir. Bu durum nihayetinde bir ülkenin mali istikrarını, kültürel kimliğini, ülkenin altyapısını, mali istikrarını, ve genel toplumsal ilerlemesini de negative olarak etkileyebilir. Psikoloji, kriminoloji ve felsefe gibi farklı alanlar ahlak dışı davranışların nedenlerini anlamaya çalışmaktadırlar. Teorisyenlerin ve araştırmacıların temel odak noktası, suça yönelme olasılığını artıran bireysel, çevresel ve sosyal risk faktörlerini belirlemek olmuştur.

Toplumsal açıdan gençlik sadece üretken bir kesim değil, aynı zamanda yeniliklerin ,toplumsal dönüşümün ve değişimin de en önemli taşıyıcı unsurlarından biri temsil etmektedir.

Gençler, sahip oldukları sorgulayıcı bakış açılarıyla, yaratıcılıkları ve enerjileri, yaratıcılıkları toplumların ekonomik, kültürel ve siyasi yapılarında yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasında belirleyici bir rol üstelenmektedirler. Ayrıca mevcut yapıların dönüşmesine de öncülük ederler.

Gençlik, toplumsal değişimin ve kalkınmanın temel unsurlarından biridir. Sahip oldukları potansiyelin toplumsal refah için olumlu yönde kullanılabilmesi, uyuşturucu bağımlılığı, işsizlik, yetersiz eğitim, dışlanma ve suç gibi risklerle etkin mücadele edilmesini gerektirir. Gençleri anlamak, onlarla sağlıklı iletişim kurmak ve psiko-sosyal gelişimlerini desteklemek, olumsuz davranışlara yönelimlerini engellemede ve toplumsal ilerlemeyi sağlamada kritik öneme sahiptir (Aslan, 2017)

Türkiye’de yapılan bir ampirik araştırmada, Tekirdağ/Süleymanpaşa ilçesinde suça sürüklenen 460 çocuk üzerinde sosyo-ekonomik düzey ile suç oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, çocukların %65,7’sinin düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olduğunu göstermiştir (Günaydın & Vatanel, 2024).

Atrey ve Singh (2024) tarafından gerçekleştirilen nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı çalışma, sosyoekonomik koşulların genç suçluluğunun oluşumunda ve devamında önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, 250 katılımcı (suça sürüklenen gençler, ebeveynler, polis memurları ve avukatlar) ile yürütülmüştür. Elde edilen bulgulara göre: ebeveyn eğitimi düzeyi, düşük aile geliri ile gençlerin suç eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırmada genç suçluluğunun ortaya çıkışında ve sürmesinde sosyoekonomik koşulların etkili rolü de vurgulanmaktadır.

Araştırmada sınırlı eğitim olanakları yoksulluk, işsizlik gibi faktörlerin, gençlerin suça yönelmesinde kritik risk faktörleri olarak tanımlanmıştır. Yoksulluk, aile ve toplum baskılarını gençleri hayatta kalma amacıyla yasa dışı faaliyetlere yönlendirdiğini, sınırlı eğitim erişimi ise yoksulluk ve suç döngüsünü pekiştirerek sosyal hareketlilik yollarını kapattığını da vurgulamışlardır.

Devlet politikalarının sosyoekonomik eşitsizlikleri yeterince yervermemesi, genç suçluluğu oranlarının yükselmesinde etkili olduğu da görülmektedir. Ayrıca araştırma, ebeveyn katılımının ve destekleyici aile ortamlarının artırılması, eğitim ve mesleki eğitim fırsatlarının

genişletilmesi ile yoksulluğa dayalı risklerin azaltılmasının genç suçluluğunun önlenmesinde kilit rol oynadığını vurgulamaktadır (Atrey & Singh, 2024).

2.4.1. Ailenin Ekonomik Düzeyi ve Çocuk Suçluluğu

Ailenin ekonomik düzeyi, çocuk suçluluğu açısından temel belirleyicilerden biridir. Maddi yetersizlik yaşayan ailelerde çocuklar, çoğunlukla elverişsiz fiziksel koşullar altında; kalabalık hane yapısı, düşük gelir düzeyi ve yetersiz konut şartlarında büyümektedir. Bu tür sosyoekonomik dezavantajlar, çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyerek antisosyal davranışlara yönelmesine neden olabilmektedir. Konanç (1974) ve Yavuzer'in (1994) bu konuda ortaya koyduğu değerlendirmelere göre, yoksullukla birlikte artan konutsal ve ailesel yetersizlikler, suça sürüklenme riskini artıran başlıca çevresel faktörler arasında yer almaktadır. (Bağış, 2019)

Çocuğun suça yönelmesinde aile, arkadaş grubu, okul ortamı temel faktörler olmakla birlikte toplumda görülen işsizlik, yoksulluk, göç ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sorunlar da çocuğun suça sürüklenmesinde önemli faktörlerdir. (Aslan Y. , 2021)

Ekonomik yetersizlik, çocukların yaşam koşullarını hem doğrudan hem de dolaylı yollarla etkilemektedir. Maddi sıkıntı yaşayan ailelerde çocuklar, erken yaşlardan itibaren çalışmak zorunda kalabilir; bu durum çocuğun eğitim sürecini sekteye uğratarak geleceğini şekillendiren önemli bir risk faktörüne dönüşebilir. Aynı zamanda kötü beslenme, uzun süreli açlık ve yetersiz sağlık koşulları çocukların fizyolojik dirençlerini zayıflatırken, psikolojik olarak da ekonomik yoksunlukla başa çıkma stratejileri geliştirmeyen çocuklarda suça yönelme davranışları gözlemlenebilir (Vural & Yıldızlar, 2023)

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki en önemli etkilerinden biri, suça sürüklenme olasılığını artırmasıdır. Harrell vd. (2014) ve Dong vd. (2020), özellikle yoksul ailelerde yetişen çocukların, boş zamanlarında katılabilecekleri sportif ve sanatsal etkinliklerden mahrum kalmaları; bunun yanında akran baskısı gibi çevresel etkenlere açık olmaları, uyuşturucu kullanımı ve suça karışma risklerini artırmaktadır (Shaw vd., 2007; akt. (Günaydın & Vatanel, 2024)

Javed, Azhar, Anwar ve Sohail (2012) tarafından Pakistan'ın Pencap bölgesindeki Borstal (ıslahevi) cezaevlerinde yapılan bu araştırma, çocuk suçluluğu üzerinde etkili olan temel sosyoekonomik faktörleri incelemiştir. Araştırma bulguları, **yoksulluk, düşük eğitim düzeyi, aile içi huzursuzluk ve işsizlik** gibi etmenlerin suça sürüklenmede belirleyici

olduğunu göstermiştir. Çalışmada, ebeveyn ilgisizliği, parçalanmış aile yapısı ve ailede suç öyküsünün varlığı da çocukların suça yönelme riskini artıran faktörler arasında yer almıştır. Araştırma, sosyoekonomik eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın çocuklar üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Mudassar, Azhar, Anwar, & Sohail, 2012).

Aile içi iletişim biçimi de bu bağlamda önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Etkili iletişim, çocukların sağlıklı gelişimi ve eğitimi için kritik bir unsur olup; ailenin ekonomik ve sosyal koşulları, bu iletişimin niteliğini doğrudan şekillendirmektedir. Maddi imkânları yüksek aileler, çocuk yetiştirme sürecinde daha istikrarlı bir ortam sağlayabilmekte; buna karşılık, yoksulluk ve kaynak yetersizliği, suça sürüklenme riskini artırabilmektedir. Bununla birlikte, yoksulluk her zaman olumsuz sonuçlar doğurmaz; güçlü ahlaki değerlere sahip aileler, zorlu koşullarda dahi uyumu sürdürebilmektedir. Benzer şekilde, maddi refahın tek başına davranışsal sorunların önlenmesini garanti etmediği de görülmektedir. Ebeveynlerin istihdam durumu, ailenin yaşam standardını belirleyen temel unsurlardan biridir. Her iki ebeveynin de işsiz olduğu durumlarda, özellikle kentsel bölgelerde, sosyoekonomik zorlukların çocuk suçluluğu ile ilişkili olma olasılığı artmaktadır. Öte yandan, her iki ebeveynin çalıştığı ailelerde dahi, yeterli sosyal destek ve denetimin sağlanmaması, çocuklarda olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Jašović, 1983: 246; Andrejić, 2024).

2.5. Kuramsal Yaklaşımlar

Çocuk suçluluğunun teorik temelleri, çocukların suç işleme davranışlarını anlamak ve bu davranışların nedenlerini açıklamak için çeşitli teoriler ve yaklaşımlar sunar. Bu teoriler, çocuk suçluluğunu biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve çevresel faktörler bağlamında ele alır.

Suç olgusu ve suçluluk kavramlarını açıklayan birçok teori bulunmasına rağmen, genel itibarıyla bütün teoriler bireysel ve sosyolojik temelde olmak üzere iki ana grupta toplanmıştır. Sosyolojik temelde açıklayanlar, suçu toplumsal koşulların bir nedeni olarak kabul ederken, bireysel temelde açıklayanlar, daha çok kişilik yapıları ve bireyin zekâsını ön plana çıkartmıştır (Erkan, 2002: 54). Bu bakış açısı itibarıyla bireyleri suç işlemeye iten nedenleri genel olarak bireysel, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik teoriler olmak üzere dörde ayrılmaktadır. (Yıldırım A. , 2014)

Suç olgusunu açıklamaya çalışan erken dönem biyolojik teorilerin en bilinenleri frenoloji ile ilgili olanlardır. Frenoloji bireylerin kafa yapısı ile davranışları arasında ilişki kurmayı amaçlayan alanı kapsamaktaydı. Bu anlayış suçlu bireylerin kafa yapısının suç

işlemeyen bireylere göre daha farklı olduğunu düşünerek gözlemler ve ölçümler yoluyla bu farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktaydı.

Beyin anatomisini inceleyen erken dönem suç antropologlarından Alman doktor Franz Joseph Gall (1758–1828), 1800’lü yıllarda geliştirdiği frenoloji teorisi ile 19. yüzyılda önemli bir etki yaratmıştır. Gall ve öğrencisi Johann K. Spurzheim (1776–1832), kafatası şeklinin kişilik ve davranışlarla ilişkili olduğunu savunmuşlardır. Özellikle suçu sabit kişilerin kafataslarını ve beyinlerini inceleyerek, bireyin ahlaki eğilimleri, karakteri ve suç davranışlarına yatkınlığı hakkında fiziksel özellikler üzerinden çıkarım yapılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Gall’a göre kafatası, bireyin zihinsel ve duygusal yeteneklerini gösteren bir harita gibidir. Bu harita; hafıza, şiiir yeteneği, sadakat, inanç, hatta hırsızlık ve cinayet içgüdüğü gibi toplam 27 bölgeden oluşmaktadır. Kafatasındaki çıkıntı ya da çöküntüler, bireyin güçlü veya zayıf yönlerini belirleyici olarak yorumlanmıştır. Her ne kadar bu görüşler günümüz bilimsel ölçütleri açısından geçerliliğini yitirmiş olsa da, Gall’ın çalışmaları beynin davranışlarla ilişkisini kurmaya çalışan ilk biyolojik temelli kuramlar arasında yer almakta ve Cesare Lombroso gibi sonraki dönem kriminologları üzerinde büyük etki bırakmıştır (Darçın & Darçın, 2021)

2.5.1. Biyolojik Kuramlar:

Biyolojik yaklaşımlar suça ve suçlu davranışa ilişkin erken bilimsel çalışmalar olarak öne çıkmaktadır. Suçlular ile suç işlemeyenler arasındaki biyolojik-fiziksel farklılıklardan hareketle suçlu davranışı açıklamaya çalışan biyolojik yaklaşımlara göre biyolojik ve fiziksel özellikler bireyleri suça yöneltmektedir. (Yüksel M. , 2017)

Biyolojik yaklaşım suçların davranışlarının biyolojik bozukluklar sonucunda oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre suçlarda kalıtsal bozukluklar vardır, endokrin dengelerin patolojik ya da beyinlerinde hasar sözkonusudur. Yani bedensek özellikleri ve mizaçları onları suça yöneltmektedir. Bu yaklaşımın ilk temsilcilerinden olan **Cesare Lombosso**, suç eğilimlerinin kalıtsal olduğunu ve suçlu doğanların, insanoğlunun ilkel atalarıyla biyolojik ve fizyolojik benzerlikler gösterdiğini ileri sürmektedir. (Kaner, 1992)

Lombroso, insan davranışının belirli biyolojik özellikler sonucunda ortaya çıktığını vurgulamış, bireylerin suçu miras aldığını ve “suçlu olarak doğduğunu” ileri sürmüştür (Miller, 2009, s. 185; akt. Gökulu, 2019).

“Biyolojik teorilere göre suç teşkil eden davranışlar, esasen bireyin kontrolü dışında cerayan eden bir takım biyolojik mekanizmalar neticesinde meydana gelen ve iradenin herhangi bir etkisinin olmadığı refleksif davranışlardır.” (Dolu, 2012)

Antisosyal ve şiddet eğilimli davranışların nedenlerini açıklamak amacıyla biyolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimli yapısını ele alan çalışmalarda son yıllarda artış gözlemlenmektedir. Bu bağlamda **Raine** (2002), çocuk ve yetişkinlerdeki antisosyal davranışlara ilişkin biyososyal etkileşimleri inceleyen 39 ampirik çalışmayı analiz etmiştir. İncelemede genetik yatkınlık, beyin yapısı ve işlevselliği, hormonal dengesizlikler gibi biyolojik faktörlerin; düşük sosyoekonomik düzey, aile içi ilgisizlik, yetersiz ebeveyn denetimi gibi sosyal risklerle birlikte ele alındığında, antisosyal davranışların görülme olasılığının anlamlı biçimde arttığı ortaya konmuştur.

Bulgulara göre, tek başına biyolojik veya sosyal bir risk etkeninden ziyade, bu iki alanın bir arada bulunması durumunda antisosyal davranış riskinin katlanarak arttığı saptanmıştır. Ayrıca, bazı biyolojik duyarlılıkların, özellikle olumlu ve destekleyici aile ortamında büyüyen bireylerde daha görünür hale geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, sosyal çevrenin yalnızca koruyucu değil, aynı zamanda biyolojik eğilimleri tetikleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak Raine, suç davranışlarının önlenmesine yönelik müdahalelerin yalnızca sosyal ya da biyolojik temelli yaklaşımlarla sınırlı kalmaması; her iki alanı bütüncül biçimde ele alan biososyal modellerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Raine, 2002).

Gail S. Anderson'un *Biological Influences on Criminal Behavior* (2007) başlıklı çalışması, suç davranışlarının oluşumuna dair geleneksel sosyal açıklamaların ötesine geçerek, biyolojik etkenlerin de analize dâhil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Anderson, uzun yıllar boyunca kriminoloji literatüründe ihmal edilen biyolojik değişkenlerin – özellikle genetik faktörler, hormonal dengesizlikler, beyin yapısı ve işlevselliği, nörokimyasal süreçler ile beslenme biçimleri – suça yönelme üzerinde önemli etkiler yaratabileceğini ampirik bulgular ışığında ortaya koymaktadır.

Çalışmada, evrimsel kuram ve doğal seçim bağlamında saldırganlık eğilimleri analiz edilmekte; kalıtsal örüntüler, cinsiyete bağlı özellikler, testosteron gibi hormonların düzeyleri ve premenstrüel sendromun (PMS) suç davranışıyla ilişkisi ele alınmaktadır. Yazar, biyolojik faktörlerin suç davranışının tek belirleyicisi olmadığını, ancak bu faktörlerin sosyal etkenlerle etkileşim hâlinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, suçun oluşumuna ilişkin daha bütüncül ve bilimsel temelli bir anlayış geliştirilmesine katkı sunmaktadır (Anderson, 2007).

2.5.2 Psikolojik Kuramlar:

Psikoanalitik Yaklaşım

Psikiyatriler göre çocukların suç işleminin temelinde, beyinlerinin henüz tam olarak olgunlaşmamış olması ve dürtü denetim mekanizmalarının yeterince gelişmemiş olması yatmaktadır. Değişen yaşam tarzları, yeterli ebeveyn denetiminin olmaması, madde kullanımına maruz kalma gibi pek çok etken, çocuklarda suç eğilimlerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır (Ranga & Kumari, 2021).

Psikolojik kuramlar zeka, öğrenme ve kişilik ile suç ve suçluluk arasında güçlü bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, psikolojik kuram da kendi içinde farklı yaklaşımlar içermektedir. Bu yaklaşımlardan psikanalitik kuram ile, bilişsel kuram öne çıkmaktadır.

Psikanalitik kuramlara göre, ergenlik dönemindeki sapkın ya da uyumsuz davranışlar, bireyin zihinsel dünyasında çözülmemiş içgüdülerden ve dürtü çatışmalarından kaynaklanmaktadır. Bu içsel çatışmalar uygun şekilde çözülemediğinde, bireyde suça yönelim veya diğer olağandışı davranışlar görülebilmektedir. Bununla birlikte, bazı araştırmalar yoksulluk, ekonomik ve sosyal dışlanmışlık, akran baskısı ve madde kullanımı gibi çevresel faktörlerin de çocukların suça sürüklenmesinde önemli rol oynadığını ortaya koymuştur (Ranga & Kumari, 2021)

Psikoanalitik yaklaşım, ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarının ego ve süperego gelişimi üzerindeki etkisine vurgu yapmakta ve suç davranışını, çocukluk döneminde süperegonun aşırı gelişmesi ya da az gelişmesi üzerinden açıklamaktadır. Psikanalitik yaklaşıma göre süperego yeterli şekilde gelişmediğinde, suçluluk duygusundan kaynaklı itkilerin kontrol edilmesi zorlaşabilmekte ve çocukta saldırgan davranışlar ortaya çıkabilmektedir. (Durak & Durak, 2020)

Freudyen yaklaşıma göre suç olgusunu ortaya çıkaran nokta bireyin istekleri ve onu sınırlandıran kuralları içselleştirme mekanizmaları arasındaki yaşadığı dengesizliklerdir. Bu yaklaşıma göre suçlu davranışın ortaya çıkışında etkili olan ilk etken zayıf bir Süperego'nun varlığıdır. Bireyin uyması gereken temel kuralları ve nasıl davranması gerektiğine yönelik içsel bölümü oluşturan Süperego'nun zayıf olması cinsel suçlarla, birlikte cinayet ve saldırı gibi şiddet suçlarının da görülmesini beraberinde getirir. Süperego'su bütünüyle gelişmemiş bir bireyde psikopat ya da sosyopat eğilimlerin gözlemlenmesi mümkündür (Schmallegger, 2003, akt. Gökulu, 2019).

Psikanalitik kuramın temel varsayımı şudur; insanın kişiliğinin, temelleri erken çocukluk döneminde bulunan bilinçaltı zihinsel süreçler tarafından kontrol edildiği ve özellikle erken çocukluk döneminde yaşanan travmalar, sosyalizasyon sürecindeki sorunlar ve bunların yol açtığı iç çatışmaların kişilerin ilerleyen yaşlarda suç işlemlerini etkilediğidir. (Yüksel M., 2017)

Psikanatik yaklaşıma göre bireylerin suç işlemesine neden olabilecek bir diğer nokta bireylerde aşırı gelişmiş bir Süperego'nun bulunmasıdır. Aşırı gelişmiş Süpergo bireyler istediklerini gerçekleştirdiğinde bu eylemi neden yaptığını sorgulamasına ve bireyin kendini suçlamasına neden olmaktadır. Birey kendini yaptıkları eylemlerden dolayı ne kadar suçlu hissederse Süpergo'su onun o ölçüde cezalandırmasını talep etmektedir. Bu bakımdan, bazı insanlar yakalanmak ve cezalandırılmak istedikleri için suç işleyebilirler (Vito & Maahs, 2017, s. 97, akt. Gökulu, 2019)

Freud, saldırganlığı bireyin doğuştan getirdiği bir dürtü olarak tanımlar ve bunu 'id'in parçası olarak görür. Buna karşılık davranışçı yaklaşımın temsilcilerinden Skinner, saldırganlığı çevresel pekiştirmeler yoluyla öğrenilen bir davranış olarak değerlendirir. Saldırganlık eğilimi gösteren bir çocuğu ele alalım. Bu çocuğun içinde yetiştiği ortam incelendiğinde, Skinner'e göre şu durumlar ortaya çıkıyor: Çocuk, saldırgan davranmadığı zaman kimse ona dikkat etmiyor ve kendisinden kuvvetli olan diğer abla ve abiler ona ne yiyecek, ne de oyuncak bırakıyor. Bu koşullarda çocuk, saldırganlıkla istediklerini elde edebileceğini öğrenmiş oluyor. Kendi ailesi içinde öğrendiği bu davranışı, diğer ortamlara genelleyerek, yaşam biçimi olarak sürekli saldırgan davranmaya başlıyor. Skinner'e göre saldırganlık diğer öğrenilmiş davranışlardan farklı değildir: öğrenilir ve çevre tarafınan pekiştirildiği sürece devam eder (Cüceloğlu, 2006).

Psikolojik kuramlar, suça farklı noktalardan bakmışlar ancak suçu açıklamayı bir bütün olarak ele almışlardır. Freud, davranışlarımızın temelini dürtülerin ve biyolojinin oluşturduğunu ifade etmektedir. Ona göre süperegosu yeteri kadar gelişmemiş olan birey, toplumsal değerleri hiçe sayar ve dürtüsel davranarak suç işler. Suça ilişkin diğer bir psikolojik açıklama Adler tarafından yapılmıştır. Adler, suçu çevrenin, özellikle ebeveynlerin çocuğun davranışları üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle ortaya çıktığını belirtmiştir (Geçtan, 2008)

Sosyal Öğrenme kuramı:

Suça ilişkin açıklamalardan bir diğeri ise Sosyal Öğrenme Kuramından gelmektedir. Kuram, taklit davranışına dikkat çekerek suçun olumsuz davranışların taklit edilmesiyle ortaya çıktığı üzerinde durur. Eşine karşı şiddet davranışları olan bir babanın çocuğu da benzer davranışları gösterecektir. Bu çocuğun şiddete başvurması öğrenilmiş bir davranıştır ve suç davranışı için bir risk faktörü olabilmektedir. Kuramın eksik yanı ise suçun hangi mekanizmalar dâhilinde öğrenildiğini açıklayamamasıdır. Ancak Sosyal Öğrenme Kuramı, suçun nedenlerini en iyi açıklayan kuramlardan biri olarak belirtilmektedir (Görgülü, 2021)

Suç-sapkın davranışları açıklayan sosyal öğrenme kuramı, ilk olarak Burgess ve Akers tarafından,ayırıştırıcı çağırışlar kuramının edimsel koşullanma presiplerine göre yeniden şekillendirilmesiyle oluşmuştur. Buna göre suç/sapkın davranışın öğrenilmesi ve sürdürülmesi, bu davranışın sosyal ortamlar içerisinde ne kadar ödüllendirildiğine, kabul gördüğüne ya da reddedildiğine bağlıdır. Akers bu modele daha sonra Banduranın gözlemleyerek öğrenme ve dolaylı pekiştirme kavramlarını da dahil ederek suç/sapkın davranışın kişinin sadece etkileşim içerisine girdiği insanlar tarafından değil, daha geniş kaynaklar aracılığıyla rol model belirlemesi de ödüllendirilebileceğine dikkat çekmiştir. (Durak & Durak, 2020)

John Bowlby Bağlanma Teorisi: Çocuk ile bakım veren arasındaki duygusal ilişkiye bağlanma denir. Güvensiz bağlanma ilişkileri, çocukların duygusal düzenlemeleri, sosyal ilişkileri ve davranışları üzerinde derin etkiler yaratabilir. Bu nedenle, çocukların erken yaşlarda güvenli bağlanma ilişkileri geliştirmelerine yardımcı olmak, uzun vadede suç davranışlarını önlemek için kritik bir öneme sahiptir.

Güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerde suç işleme, anti sosyal davranışlar, düşük öz saygı, yakın ilişki kurmada güçlük, yalnızlık hissi ve utanç gibi duygular yoğun olarak yaşanmaktadır.

İnsanlardaki bağlanma duygusu ile ilgilenen önemli kuramcılardan **John Bowlby** (1973), yetişkinlerin ve yeni doğmuş bebeklerin biyolojik olarak bağıllık kurmaya meyilli olduğunu savunmuştur. Bu bağıllık ilişkisinin birçok sonucu vardır. Bowlby'den (1973) başta olmak üzere kuramcılar, bağıllık ilişkisinin oluşmasını sağlayan deneyimlerin bireye sosyal ilişkiler için *içsel çalışma modeli* denilen yaşam boyunca devam eden bir şema kazandırdığını öne sürüyor. (Gerrig & Zimbardo, 2012)

Bowlby'e göre; bağlanma, çocuk ve çocuğa bakım sağlayan birey arasında gelişen, çocuğun bakım sağlayan kişiyle bağ kurması ve hayat boyu devam eden duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Erözkan, 2011). Bowlby'nin bağlanma kuramına göre yeni doğan bebekler, yalnızca onlara bakmaya ve korumaya istekli bir yetişkinin varlığında yaşamlarını sürdürebilirler (Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011)

Bowlby, kişiliğin temellerinin atıldığı ilk beş yıl içinde aneden ayrı kalmanın çocukta suçlu kişilik yapısının gelişmesinde en önemli etken olduğunu öne sürer.

John Bowlby bebeklik ve çocukluk dönemindeki anne sevgisinin, zihinsel gelişim için gerekli olduğu kadar vitamin ve proteinler gibi fiziksel gelişim için önemli olduğunu iddia etmiştir. Bowlby, çocukluğunda zayıf bağ kuranlar ile psikiyatrik rahatsızlığı olan insanların sosyal ilişkilerinde bozukluk gösterme eğilimi arasında ilişki olduğunu savunmuştur. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki bebeklik döneminde temel güven duygusu almamış çocukların ileride ruhsal bozukluklar, aşırı korkular, aşırı kıskançlık, bencillik, sabırsızlık, saldırganlık gibi davranışlar gösterme olasılıkları oldukça fazladır (Sayar & Dinç, 2008)

Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı:

Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre bireyler, yaşamları boyunca sekiz temel gelişimsel aşamadan geçer. Her aşamada, benzersiz bir gelişimsel görev, bireyleri çözülmesi gereken bir krizle karşı karşıya getirir. Bunlar gelişimsel doğal krizlerdir ve birey bu krizleri ne kadar başarılı bir şekilde çözerse, psikososyal gelişimi o kadar sağlıklı olacaktır. Krizlerin çözülememesi durumunda bireyde gelişimsel gerilemeler görülebilir. (Şaban, 2023)

Kuramın en çok dikkat aşamalarından biri olan beşinci evre-kimliğe karşı kimlik karmaşası, ergenlik dönemine karşılık gelir. Bu dönemde bireyler, "Ben kimim?", "Hayatta ne olmak istiyorum?", "Toplum içindeki yerim ne olacak?" gibi varoluşsal sorularla yüzleşir ve gelişimini yapılandırmaya çalışırlar.

Ergenler bu süreçte mesleki, sosyal ve romantik rolleri deneyimleyerek bir kimlik oluşturma sürecine girerler. Eğer bu rolleri sağlıklı bir şekilde keşfeder ve geleceğe yönelik olumlu bir yönü belirleyebilirlerse, tutarlı ve güçlü bir kimlik geliştirirler. **Invalid source specified.**

Erikson'a göre, ebeveynlerin bu dönemdeki en önemli rolü, ergenin farklı rolleri özgürce keşfetmesine olanak tanımaktır. Katı biçimde bir kimlik dayatması, bireyin doğal keşif sürecini engelleyerek kimlik gelişimini zedeleyebilir ve kimlik karmaşasının derinleşmesine neden olabilir (Santrock, 2016). Kimlik krizinin sağlıklı biçimde çözülememesi durumunda, birey kimlik karmaşası yaşar. Bu durum genellikle iki biçimde kendini gösterir: birey ya içe kapanarak sosyal çevresinden ve ailesinden uzaklaşır ya da kimlik oluşturamadığı için kalabalıklar içinde kendini kaybeder. **Invalid source specified.**

Bu sürecin daha uç bir biçimi, Erikson'un kuramında "**kimlik dağınıklığı**" (identity diffusion) olarak tanımlanır. Kimlik dağınıklı yaşayan bireyler, karar verme süreçlerinde kararsızdır ve net bir kimlik geliştirememişlerdir. Bu bireylerde genellikle düşük özsaygı, karamsarlık ve yaşamla ilgili umutsuzluk yaygındır. **Invalid source specified.**

Ebeveyn-ergen ilişkisi, büyük ölçüde ebeveynlerin benimsediği tutumlara bağlıdır. Otoriter, demokratik ya da izin verici (liberal) yaklaşımlar, ergenin kimlik gelişimini ve sosyal uyumunu doğrudan etkileyebilir. Özellikle babanın fiziksel olarak evde olmasına rağmen duygusal olarak ilgisiz veya mesafeli olması ("psikolojik olarak yok baba" durumu), ergenlik dönemine özgü ciddi sorunların oluşmasına zemin hazırlayabilir. (Gander & Gardiner, 2004) Sonuç olarak ergenlik dönemi; aileden duygusal bağımsızlık kazanımı, cinsiyete uygun sosyal rollerin geliştirilmesi, özgün bir değerler sisteminin oluşturulması, toplumsal rollere yönelik kararların alınmasını gerektiren kritik bir evredir. Bu alanlarda kararsız yaşayan bireylerde kimlik karmaşası gelişebilir. (Yeşilyaprak, 2016)

Erikson ayrıca, bebeklik döneminin temel gelişimsel görevinin güven duygusunun gelişimi olduğunu savunur. Yaşamının ilk dönemlerinde bebek, dünyanın güvenli ve tatmin edici bir yer olup olmadığını deneyimleyerek öğrenir. Bu dönemde geliştirilen temel güven duygusu, bireyin sonraki yaşam evrelerinde kuracağı ilişkilerin temelini oluşturur (Yavuzer, 2018)

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Ahlak belirli bir topluluğun değer yargıları, normları, ilkeleri ya da topluluk içinde yaşayan kişilerin uymak zorunda olduğu tutum, davranış ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Çetin, 2019). Ahlaki gelişim psikolojisinin temel inceleme alanlarından biri, çocukların doğru ile yanlışını hangi bilişsel ve duyuşsal süreçlerden geçerek ayırt ettikleridir. Çocuklarda, davranışın nasıl şekillendiği ve ahlaki yargının nasıl geliştiği sorusu sadece bireysel gelişim açısından değil, aynı zamanda toplumsal düzenin korunması ve suç davranışlarının önlenmesi açısından da kritik bir rol oynar. Çocuklar doğru ve yanlışını nasıl öğrenir, neden bazı bireyler etik ilkelere daha bağlı olur, bazıları neden toplumsal normlara aykırı davranış sergiler. Tüm bu soruların yanıtını arayan da Kohlberg ahlak gelişim teorisini ortaya atmış, ahlaki muhakemenin gelişimsel evrelerini açıklamaya çalışmıştır.

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre, bireyler ahlaki muhakemenin itaat ve kişisel çıkar odaklılıktan toplumsal normlara bağlılığa ve nihayetinde evrensel etik ilkelerin benimsenmesine doğru evrildiği bir dizi aşamadan geçerler.

Evrensel düzeyde kabul gören Kohlberg'in ahlak gelişim teorisi, pek çok araştırmaya temel oluşturan önemli bir kuramsal çerçevedir. Teori, bireylerin ahlaki yargılarının altı evre ve üç düzey içerisinde geliştiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, adalet, eşitlik, saygı ve otorite gibi temel ahlaki kavramların tüm kültürlerde benzer biçimde kullanıldığını vurgular (Çetin, 2019).

Kohlberg, göre ahlaki gelişim, altı aşamadan ve üç düzeyden oluşmaktadır. Gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası düzey. Bu düzeyler, bireyin doğru ya da ahlaki davranışı nasıl tanımladığına göre şekillenmektedir. Her düzey bir öncekine dayanmakta ve bir sonrakine zemin hazırlamaktadır.

Her ahlaki gelişim düzeyi, bir önceki evreye dayanır ve bir sonraki evreye zemin hazırlar. Ancak birey, farklı durumlarda farklı evrelerde davranış gösterebilir. Toplumsal koşullar ise ahlaki gelişim sürecini hızlandırabilir, yavaşlatabilir ya da durdurabilir (Gürses & Kılavuz, 2016).

I. Gelenek Öncesi Düzey

1. Ceza ve İtaat Eğilimi
2. Araçsal İlişkiler Eğilimi

II. Geleneksel Düzey

3. İyi Çocuk Eğilimi
4. Kanun ve Düzen Eğilimi

III. Gelenek Sonrası Düzey

5. Sosyal Sözleşme Eğilimi
6. Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi

Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı (3 Düzey – 6 Aşama)

I. Gelenek Öncesi Düzey 1. Ceza ve İtaat Eğilimi

Davranışlar cezadan kaçınmaya yöneliktir. Doğru-yanlış, otoritenin koyduğu kurallara ve davranışın fiziksel sonuçlarına göre değerlendirilir.

2. Araçsal İlişkiler Eğilimi

Birey kendi ihtiyaçlarını ön planda tutar. Karşılıklılık ve çıkar ilişkisi temel ölçüttür

II. Geleneksel Düzey 3. Kişilerarası Uyum (İyi Çocuk) Eğilimi

İyi davranış, başkalarının beklentilerini karşılama ve onayını kazanmadır. Empati, sadakat ve aidiyet önemlidir.

4. Kanun ve Düzen Eğilimi

Toplumsal düzeni korumak, kurallara ve yasalara bağlı kalmak ahlaki davranışın temelidir.

III. Gelenek Sonrası Düzey 5. Sosyal Sözleşme Eğilimi

Kanunlar ve toplumsal normlar eleştirel olarak değerlendirilir. İnsan hakları, eşitlik ve adalet ön plana çıkar.

6. Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi

Birey, toplumun kurallarından bağımsız olarak evrensel etik ilkeleri benimser.

Geleneksel öncesi seviyede, kurallar ve sosyal beklentiler benliğin dışındadır, otorite figürleri tarafından dışarıdan empoze edilir; geleneksel seviyede, benlik bu kuralları ve sosyal beklentileri içselleştirmiştir; Geleneksel sonrası düzeyde, benlik kurallardan ve toplumsal beklentilerden ayrıştırılır ve ahlaki değerler kişinin kendi seçtiği ilkeler açısından tanımlanır (Colby ve Kohlberg, 1987)

2006 da Stams, Brugman, Deković, Van Rosmalen, Van der Laan ve Gibbs tarafından gerçekleştirilen meta-analiz çalışması, suça sürüklenen çocuk ve ergenlerin ahlaki yargı düzeylerini sistematik biçimde incelemiştir. Farklı ülkelerde yapılmış 42 araştırmanın dahil edildiği bu çalışma, 6.000'den fazla katılımcı dahil edilmiştir.. Bulgular, suça sürüklenen gençlerin suç işlemeyen akranlarına kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük ahlaki muhakeme becerisine sahip olduklarını göstermektedir. Özellikle gelenek öncesi düzeyde yoğunlaşan bu bireylerin, kararlarını çoğunlukla cezadan kaçınma ve kişisel çıkar üzerine temellendirdikleri saptanmıştır. Ayrıca suç türleri arasında da farklılık gözlenmiş; şiddet suçlarına karışan gençlerin, mülkiyet suçlarına kıyasla daha düşük ahlaki yargı düzeyi sergiledikleri belirlenmiştir.

Araştırmacılar, ahlaki muhakemedeki bu yetersizliklerin empati eksikliği, bilişsel çarpıtmalar ve olumsuz sosyal öğrenme süreçleriyle ilişkilendirilebileceğini belirtmişlerdir. Meta-analizin sonuçları, Kohlberg'in öngörüsüyle uyumlu olarak, suç davranışının ahlaki gelişim sürecindeki gerilik ve durağanlıkla yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır (Stams, ve diğerleri, 2006).

2.5.3 Sosyolojik Kuramlar

Sosyal Bağ Teorisi

Travis Hirschi, 1969 yılında geliştirdiği **Sosyal Bağ Teorisi** ile bireylerin suça yönelmesinin, toplumla olan sosyal bağlarının zayıflamasına bağlı olduğunu öne sürmüştür. Teoriye göre sosyal bağların güçlü olması, bireyleri toplumsal değerlere bağlayarak suç ve sapma davranışlarını önleyici bir işlev görmektedir. Bu bağlar; bağlılık, taahhüt, katılım ve inanç olmak üzere dört temel bileşenden oluşur. Söz konusu sosyal bağlar zayıfladığında birey, toplumdan uzaklaşır ve yalnızlaşır; bu durum da suça yönelme riskini artırır (Dolu, 2013)

Travis Hirschi'nin geliştirdiği Sosyal Bağ Teorisi (1969), bireylerin suç davranışlarını, toplumla kurdukları sosyal bağların zayıflaması ya da kopmasıyla açıklamaktadır. Bu kuram, bireyin sosyal normlara bağlı kalmasını sağlayan dört temel bileşenden oluşmaktadır: bağlılık,

taahhüt, katılım ve inanç. **Bağlılık**, bireyin ebeveynleri ve yakın çevresiyle kurduğu duygusal ilişkilere işaret ederken; **taahhüt**, bireyin uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla yasal yolları tercih etmesini ifade eder. **Katılım**, bireyin zaman ve enerjisini yasal ve toplumsal etkinliklere yönlendirmesini; **inanç** ise bireyin sosyal normlara ve değer sistemine yönelik ahlaki bağlılığını ifade etmektedir. Bu bağların zayıflaması durumunda, bireyin toplumsal normlardan uzaklaşarak antisosyal davranışlara ve suç işlemeye daha yatkın hale geldiği ileri sürülmektedir (Aslan,2017).

Genel olarak Hirschi, bireyin topluma olan sosyal bağlarının güçlendikçe suç davranışına yönelme olasılığının azaldığını ileri sürmüştür. Ebeveynlere, akranlara ve öğretmenlere güçlü bir şekilde bağlı olan; toplumun eğitim gibi geleneksel hedeflerine taahhüt gösteren; ödev ve spor gibi etkinliklere aktif biçimde katılan ve toplum tarafından kabul edilen normların geçerliliğine inanan çocukların suç davranışına yönelme eğilimi önemli ölçüde azalmaktadır (Özbay, 2008).

Gerilim Teorisi (Strain Theory)

Gerilim teorisi, bireylerin arzuladıkları hedeflere ulaşamadıklarında yaşadıkları hayal kırıklığının suçluluğa yol açtığını öne sürer. Bu alandaki en önemli teorisyenlerden biri Robert K. Merton'dur. Modern gerilim teorisinin ilk versiyonu 1938'de Robert K. Merton tarafından geliştirilmiştir. Merton, suçun açıklanmasında özellikle "**hedef tıkanıklığı**" olarak adlandırılan, bireylerin kültürel olarak belirlenmiş başarı hedeflerine ulaşamama durumuna dikkat çekmiştir. Ona göre Amerikan kültürü, tüm bireyleri maddi başarı ve toplumsal yükselme için çabalamaya teşvik eder; ancak alt sınıfa mensup bireyler bu hedeflere ulaşmak için gerekli meşru araçlardan yoksundur. Bu engellenme, bireylerde hayal kırıklığına yol açmakta ve onları uyuşturucu ticareti, hırsızlık veya fuhuş gibi gayrimeşru yollara yöneltebilmektedir (Agnew & Brezina, Juvenile Delinquency Causes and Control, 2018).

Aileler okul başarısı için gerekli beceri ve tutumları sağlayamayabilir, dezavantajlı eğitim kurumlarında öğrenim görebilir ya da yükseköğretim ve iş kurma için gerekli maddi olanaklardan yoksun olabilirler. Bu nedenle, alt sınıf bireyler daha yoğun biçimde hedefler ile bu hedeflere ulaşmak için mevcut meşru araçlar arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan gerilim yaşamaktadır (Jang & Agnew, 2015).

Merton, hedeflere ulaşmak için gerekli araçlardan (maddi kaynaklardan) yoksun oldukları için bu uyumsuzluğun en çok alt sınıflarda ortaya çıkacağını ileri sürmüştür. Alt sınıf bireyleri, geleneksel olarak başarıya ulaşma çabalarında engellenmiştir. Bu engeli aşmanın

olası yollarından biri de suç işlemektir. Bu nedenle, gerilim ile suçluluk davranışı arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir (Özbay, 2008)

Genel Gerilim Teorisi

Sosyolog Robert Agnew tarafından geliştirilen **Genel Gerilim Teorisi (GST)**, gerilimin bireysel düzeyde suç davranışına etkilerini açıklamaktadır. Agnew'ye göre stres ve gerilim yaşayan ergenlerin suç davranışına yönelme olasılıkları daha yüksektir. Teori, suçluluğu doğrudan **olumsuz duygusal durumların** -özellikle öfke, hayal kırıklığı ve yıkıcı sosyal ilişkilerden doğan duyguların- bir sonucu olarak görmektedir.

Agnew, bu olumsuz duygusal durumların çeşitli gerilim kaynaklarından doğduğunu belirtmektedir:

1. **Olumlu hedeflere ulaşmada başarısızlık:** Genç bireyler, maddi refah veya statü arzular; ancak gerekli finansal ya da eğitimsel kaynaklardan yoksun olduklarında hedeflerine ulaşamazlar.
2. **Beklentiler ile başarılar arasındaki uyumsuzluk:** Kendi durumunu daha avantajlı görünen akranlarıyla kıyaslayan genç, adaletsizlik duygusu yaşayabilir. Örneğin, iyi bir üniversiteye kabul edilmesine rağmen “prestijli” bir okula giremeyen bir genç gerilim hissedebilir.
3. **Olumlu uyarıların kaybı:** Sevilen birinin ölümü, ebeveynlerin boşanması, taşınma ya da romantik ilişkinin sona ermesi gibi kayıplar gençte gerilim yaratabilir. Bu durum, kaybı önleme, telafi etme ya da intikam alma arayışıyla suç davranışına yol açabilir.
4. **Olumsuz uyarıların varlığı:** Çocuk istismarı, ihmal, suç mağduru olma, ayrımcılık, fiziksel cezalandırma, aile içi çatışma veya okul başarısızlığı gibi olumsuz deneyimler de yoğun gerilim oluşturabilir.

Agnew'ye göre bu tür gerilimler, gençleri **olumsuz duygularla başa çıkabilmek için** suç davranışlarına yöneltebilmekte ve bu nedenle çocuk suçluluğunun temel belirleyicilerinden biri haline gelmektedir (Siegel & Welsh, 2008). Suç, kimi zaman gerilimi azaltma veya ondan kaçma yolu olarak işlev görebilir; örneğin, borcu ödemek için hırsızlık yapmak bu duruma örnektir. Bununla birlikte, her gerilim aynı ölçüde suçluluğa yol açmaz. Özellikle yüksek şiddete sahip olan, adaletsiz olarak algılanan, düşük özdenetimle ilişkili olan ve bireyleri suça yönelten baskı ya da teşvik unsurları içeren gerilimler, suç davranışına yol açma ihtimali daha yüksek olan durumlardır (Bartollas & Schmalleger, 2018).

2.6. Benzer Çalışmalar

2.6.1. Kuzey Makedonya'da Yapılan Araştırmalar

Nanev, Koshevaliska, Maksimova ve Rogleva (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde çocuk suçluluğunun cinsiyet temsili çerçevesinde fenomenolojik boyutları incelenmiştir. Bulgular, erkek çocukların suç davranışlarına karışma oranının kız çocuklara kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, sadece biyopsikolojik farklılıklardan değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin farklı şekillerde yapılandırılmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma, çocuk suçluluğunun son yıllarda hem nicel hem de nitel olarak artış gösterdiğini; suçların daha organize, yaygın ve ağır biçimlere evrildiğini ortaya koymuştur. Modern yaşamın sosyal, ekonomik ve kültürel karmaşıklığı içinde, çocukların sosyo-biyolojik özellikleri ve çevresel etkileri suç davranışını şekillendirmede önemli rol oynamaktadır. Çalışma, cinsiyet temelli farkların suç eğilimleri üzerindeki etkilerini değerlendirerek, buna uygun sosyal önleme stratejileri ve politika geliştirme gerekliliğini vurgulamaktadır (Nanev, Koshevaliska, Maksimova, & Rogleva, 2021).

Ahmedi (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Kuzey Makedonya'da 2006–2021 yılları arasındaki çocuk suçluluğu vakaları, bildirilen, suçlanan ve mahkûm edilen çocuk sayıları temelinde incelenmiştir. Bulgular, çocuklar en çok mala karşı suçlar, özellikle de hırsızlık kapsamında yer aldığını göstermektedir. Suç oranlarının yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlediği, 2016 yılına kadar belirli bir düşüş eğilimi görüldüğü ancak son yıllarda hafif bir artış eğiliminin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca, erkek çocukların suç işleme oranı kızlara kıyasla belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pavlovski ve Petkovski (2022), Kuzey Makedonya Cumhuriyetindeki çocuk suçluluğu olgusunu, özellikle risk faktörleri ve suça yol açan temel nedenler bağlamında incelemiştir. Araştırmanın temel veri kaynağını, Ohrid Çocuk Cezaevi'nde ceza infazına tabi tutulan erkek çocukların dosya kayıtları oluşturmaktadır. Çalışma yalnızca erkek çocuk suçlularla sınırlı tutulmuştur; çünkü söz konusu cezaevi kız çocuklarına yönelik olmadığı için bu gruba dair herhangi bir veri analizi gerçekleştirilememiştir.

Pavlovski ve Petkovski'nin analizleri, çocuk suçluluğunun çok faktörlü ve karmaşık bir toplumsal olgu olduğunu ve bu sorunun önlenmesi ile kontrol altına alınabilmesi için koordineli ve kapsamlı bir toplumsal müdahalenin şart olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre, cezaevindeki çocuklar günlük yaşamın zorlukları ve sorunlarıyla başa çıkmalarını sağlayacak temel sosyal becerilerden yoksundur. Bu yoksunluk, çocukların çeşitli toplumsal olarak kabul edilmeyen davranış biçimlerine yönelmelerine ve böylece mevcut ahlaki ve hukuki normlarla çatışmalarına sebep olmaktadır.

Yazarlar, bu çocukların suça sürüklenmelerinde ailelerin ve toplumun eğitici etkisinin eksikliğinin önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Pavlovski ve Petkovski'ye göre, aile ve toplum, çocukların ahlaki değerler ve sosyal normlara uygun bir kişilik geliştirmelerine katkı sunmakta yetersiz kalmıştır. Çalışma, çocuk suçluluğu ile mücadelede bireysel yaklaşımlardan ziyade, çok aktörlü ve bütüncül sosyal müdahale stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğini önermektedir (Pavlovski & Petkovski, 2022).

Ahmedi (2022), çalışmasında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde çocuk suçluluğu olgusunu hem cezalandırıcı (retributive) hem de onarıcı (restorative) adalet yaklaşımları bakımından analiz etmiştir. Araştırmanın amacı, ülkede yasa ile çatışan ve risk altındaki çocuklara yönelik uygulanan adalet politikalarını karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmektir. Çalışmada 2007-2021 yılları arasında çocuklara uygulanan cezai ve onarıcı tedbirlerin istatistiksel verileri incelenmiştir.

Araştırmada, Kuzey Makedonya çocuk adalet sisteminde cezalandırıcı yaklaşımın sınırlı kaldığı ve çoğunlukla eğitim ve rehabilitasyona yönelik tedbirlerin tercih edildiği belirlenmiştir. Yasa ile çatışan çocuklara uygulanan cezai yaptırımların %97'den fazlası eğitim tedbirlerinden oluşmakta, hapis cezası oranı %0,3 ila %3,1 arasında seyretmektedir. En yaygın tedbir türü, ebeveyn gözetiminde denetimli serbestlik ve Sosyal Hizmet Merkezi gözetimidir. Ağır cezalar ve kapatılmaya dayalı kurumsal tedbirler ise son derece istisnai olarak uygulanmaktadır.

Onarıcı adalet açısından ise çalışma, sistemin yasal çerçevede onarıcı ruhu desteklese de uygulamada arabuluculuk, uzlaşma ve yargı dışı çözüm yöntemlerinin sınırlı kaldığını ortaya koymuştur. Örneğin, 2020 yılında yalnızca 8 çocuğa arabuluculuk uygulanmış ve bunların 7'si başarılı olmuştur. Benzer şekilde, caydırıcı tedbirler ve diğer onarıcı uygulamalar yaygınlık kazanamamıştır.

Sonuç olarak Ahmedî (2022), çocuk suçluluğuna yönelik onarıcı yaklaşımların daha yaygın ve etkin biçimde uygulanmasının Kuzey Makedonya için önemli bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, yetkili kurumların bu yönde kurumsal kapasitesinin artırılması ve uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi gerektiği önerilmektedir (Ahmedî, 2022)

2.6.2. Balkan Ülkelerinde Yapılan Araştırmalar

Serbest zaman, bireyin yeniden enerji topladığı, sosyal becerilerini geliştirdiği ve kişisel ilgi alanlarına yöneldiği önemli bir yaşam alanıdır. Ancak bu zaman dilimi, özellikle yapılandırılmadığında ve sosyal denetim mekanizmalarından yoksun bırakıldığında, suçla yönelimi artıran bir risk faktörüne dönüşebilmektedir. Filip Mirić (2016), boş zamanın doğrudan bir suç nedeni olmadığını, ancak “yapılandırılmamış ve denetimsiz biçimde kullanıldığında” gençler için ciddi bir tehdit oluşturabileceğini belirtmektedir. Mirić’e göre, suç davranışının temelinde serbest zamanın kendisinden ziyade, bu zamanın ne şekilde değerlendirildiği yatmaktadır.

Boş zamanın plansız ve anlamsız kullanımı, genç bireylerde psikolojik bir boşluk yaratmakta; bu durum can sıkıntısı, yalnızlık, tatminsizlik ve aidiyet arayışı gibi duygularla birleşerek suçla sürüklenmeye zemin hazırlamaktadır. Nitekim Mirić (2016), yapılandırılmamış boş zamanın, gençlerin “hedonistik dürtülerini” tatmin etme arzusunu güçlendirdiğini ve bunun da çeşitli riskli davranışlara (alkol-madde kullanımı, şiddet, mülkiyet suçları vb.) neden olabileceğini vurgulamaktadır. Özellikle bu duygusal boşluğu doldurmak amacıyla gençlerin zararlı akran gruplarına yönelmesi, suç örgütleri tarafından kolaylıkla istismar edilebilmektedir.

Araştırmada, suç davranışının çoğunlukla boş zamanın fazla olduğu dönemlerde, yani hafta sonları ve okul tatilleri sırasında gerçekleştiği ortaya konmuştur. Mirić (2016), özellikle 16–18 yaş aralığındaki gençlerin, tatil dönemlerinde daha sık mülkiyet ve şiddet suçlarına karıştıklarını aktarmaktadır. Bu bulgu, serbest zamanın sadece miktar olarak değil, içerik olarak da yapılandırılması gerektiğini göstermektedir. Serbest zaman diliminde yalnız bırakılan ve aile denetiminden uzak olan gençlerin, suçla yönelme ihtimali artmaktadır.

Mirić ayrıca, gençlerin boş zamanlarını geçirdikleri sosyal çevrenin niteliğine de dikkat çekmektedir. Suç eğilimli akran grupları, özellikle boş zamanlarında amaçsız kalan bireyleri kolayca etkileyebilmekte ve onları çeşitli yasa dışı eylemlere teşvik edebilmektedir. Bu grupların bir parçası olmak, gençler için hem sosyal kabul hem de kimlik kazanımı anlamına

gelebilir. Özellikle “çete liderine körü körüne itaat” biçiminde tanımlanan “savunucu özdeşleşme” (defensive identification), bireyin suç örgütüyle bağını daha da güçlendirmekte ve bireysel vicdanın yerini grup normlarının almasına neden olmaktadır (Mirić, 2016).

Öte yandan, çalışmada ıslah evlerinde kalan gençler açısından da serbest zamanın önemi vurgulanmaktadır. Eğer bu kurumsal ortamlarda gençlerin serbest zamanları yeterince yapılandırılmazsa, kumar oynama, dövme yapma, şiddet içerikli grup davranışları gibi olumsuz faaliyetler artış gösterebilir. Miriç (2016), bu nedenle, ıslah kurumlarında “eğitsel, sanatsal ve sportif” etkinliklerle donatılmış bir serbest zaman programının uygulanmasının, hem bireysel gelişim hem de yeniden suça yönelimin önlenmesi açısından kritik olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak, serbest zamanın genç bireyler açısından hem bir fırsat hem de bir risk alanı olduğunu söylemek mümkündür. Bu zaman dilimi, yeterli ebeveyn denetimi, pozitif sosyal ilişkiler ve nitelikli içeriklerle desteklenmediğinde, suça sürüklenmeyi kolaylaştırabilir. Dolayısıyla, suça sürüklenen çocuklarla ilgili politikalar geliştirilirken, aile kontrolü ve yoksullukla birlikte, serbest zamanın nasıl geçirildiği de dikkate alınmalıdır (Mirić, 2016)

Karić (2021) tarafından yürütülen bu çalışmada, Sırbistan'da kamuoyunun suça sürüklenen çocuklara yönelik tutumları incelenmiştir. 1264 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada, tutumlar üç temel boyutta sınıflandırılmıştır: Fatalist bakış açısı, bireysel sorumluluk atfetme ve ailevi faktörlere yükleme. Bulgular, özellikle yaşlı, erkek, evli, ebeveyn, düşük eğitim düzeyine sahip ve kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin daha katı ve cezalandırıcı tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, suçla doğrudan teması olmayan bireylerin daha çok aileyi sorumlu tuttıkları; teması olan bireylerin ise özellikle fatalist ve cezalandırıcı tutumlarının daha belirgin olduğu görülmüştür. Bu çalışma, toplumsal tutumların demografik değişkenlerle nasıl şekillendiğini ortaya koyarak, suça sürüklenme olgusunun sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal bağlamda da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Karić, 2021).

Butorac ve Gracin (2021), Hırvatistan'da 2011–2021 yılları arasında suça sürüklenen çocuklara ilişkin eğilimleri analiz etmiş ve suç davranışının gelişiminde aile yapısı, düşük eğitim düzeyi, yapılandırılmamış serbest zaman ve yoksulluk gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, çocukların büyük çoğunluğunun parçalanmış veya çatışmalı ailelerden geldiği, eğitim sisteminden kopuk olduğu ve çoğunlukla mülkiyet veya uyuşturucu bağlantılı suçlara karıştığı belirtilmiştir. Ayrıca, cezai yaptırımlardan çok eğitici ve koruyucu

önlemlerin uygulandığı karma model bir çocuk adalet sistemi benimsenmiştir (Butorac & Gracin, 2021).

2.7. Kuzey Makedonya’da Çocuk Suçluluğu İstatistikleri

Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu’nun verilerine göre, 2024 yılında bildirilen yetişkin suçluların sayısı **%15,6**, suçlanan yetişkinlerin sayısı **%5,3**, mahkûm edilen yetişkinlerin sayısı ise **%3,5** oranında artış göstermiştir. Bu artışlar, yetişkin suç oranlarında ve adli süreçlerde bir yükseliş eğilimine işaret etmektedir. Aynı dönemde bildirilen çocuk suçluların sayısı **%12,2** oranında artarken, mahkûm edilen çocuk suçluların sayısı **%2,3** oranında azalmıştır. Bu durum, çocuk suçluluğuna ilişkin bildirilen vakalarda artış olmasına rağmen, mahkûmiyet oranlarında düşüş yaşandığını göstermektedir.

Kategori	2024 Değişim (%)
Bildirilen yetişkin suçlular	15,6
Suçlanan yetişkinler	5,3
Mahkûm edilen yetişkinler	3,5
Suç işlediği bildirilen çocuklar	12,2
Mahkûm edilen çocuklar	-2,3

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu (2025).

Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu’nun verilerine göre, 2023 yılında suç işlediği bildirilen yetişkin faillerin sayısı, 2022 yılına kıyasla **%6,9** oranında azalmıştır. Aynı dönemde, mahkûm edilen yetişkinlerin sayısı **%16**, suçlanan yetişkinlerin sayısı ise **%15,8** oranında düşüş göstermiştir. Çocuk suçluluğu açısından değerlendirildiğinde, 2023 yılında yasa ile çatışan çocukların (suç işleyen çocuklar) sayısı **%8,5** oranında azalmıştır. Ancak aynı dönemde, mahkûm edilen çocukların sayısında **%17,2** oranında artış gözlemlenmiştir.

Kategori	2022	2023	Değişim (%)
Bildirilen yetişkin suçlular	—	—	-6,9%
Suçlanan yetişkinler	—	—	-15,8%
Mahkûm edilen yetişkinler	—	—	-16,0%
Suç işlediği bildirilen çocuklar	—	—	-8,5%

Mahkûm edilen çocuklar	—	—	+17,2%

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu (2024)

Suçta karışan çocuk sayısı azalmış olsa da, yargı sistemi daha fazla çocuğu mahkûm etmiş. Bu da, ya yargı sürecinde daha sert kararlar alındığını ya da önceki yıllardan devreden dosyaların sonuçlandığını gösterebilir. Bu durum, toplam suçlamalardaki düşüşe rağmen, cezai sorumluluğun daha yoğun hale gelmesine veya mahkeme süreçlerinde daha verimliliğe doğru bir eğilimin olabileceğine işaret ediyor.

Kategori	2022	2023
Bildirilen yetişkin suçlular	1.6	-6.9
Suçlanan yetişkinler	-0.4	-15.8
Mahkûm edilen yetişkinler	1.8	-16
Suç işlediği bildirilen çocuklar	-19.7	-8.5
Mahkûm edilen çocuklar	-31.4	17.2

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu (2022)

Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 2022 yılında suç işlediği bildirilen yetişkin faillerin sayısı, 2021 yılına kıyasla %1,6 oranında artmıştır. Aynı dönemde, mahkûm edilen yetişkin bireylerin sayısı %1,8 artarken, suçlanan bireylerin sayısı %0,4 oranında azalmıştır. Çocuk suçluluğu açısından, 2022 yılında yasa ile çatışan çocukların sayısında dikkate değer bir azalma gözlemlenmiştir. Suç işlediği bildirilen çocuk sayısı %19,7, mahkûm edilen çocuk sayısı ise %31,4 oranında düşmüştür. Bu veriler, 2022 yılı itibarıyla yetişkin suç oranlarında hafif bir artış yaşanırken, çocuk suçluluğunda belirgin bir düşüş olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle çocuk mahkûmiyet oranındaki %31,4'lük azalma, adalet sisteminde çocuklara yönelik önleyici politikaların etkili olabileceğini düşündürmektedir. Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu verilerine göre, 2021 yılında bildirilen yetişkin suçluların sayısı %10,7 oranında azalmıştır, buna karşın suçlanan (%23,2 artış) ve mahkûm edilen (%20,2 artış) yetişkin sayılarında belirgin yükseliş gözlenmiştir. Bu durum, yargı sürecine aktarılan ve cezalandırılan vaka sayısında artış olduğunu

göstermektedir. Çocuk suçluluğu açısından, suç işlediği bildirilen çocuk sayısı %3,4 azalmış, ancak mahkûm edilen çocukların sayısı %9,1 artmıştır. Bu çelişki, çocuk adalet sisteminde cezalandırma eğiliminin güçlendiğine işaret edebilir. Genel olarak, 2021 yılı verileri hem yetişkin hem de çocuk suçluluğu bakımından sayısal düşüşlerle birlikte, mahkûmiyet oranlarında yükselişe dikkat çekmektedir.

Kategori	2021 Değişim (%)
Bildirilen yetişkin suçlular	-10.7
Suçlanan yetişkinler	23.2
Mahkûm edilen yetişkinler	20.2
Suç işlediği bildirilen çocuklar	-3.4
Mahkûm edilen çocuklar	9.1

Kategori	2021	2022	2023
	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)
Bildirilen yetişkin suçlular	-10.7	1.6	-6.9
Suçlanan yetişkinler	23.2	-0.4	-15.8
Mahkûm edilen yetişkinler	20.2	1.8	-16
Suç işlediği bildirilen çocuklar	-3.4	-19.7	-8.5
Mahkûm edilen çocuklar	9.1	-31.4	17.2

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu (2022)

Suç işlediği bildirilen çocukların sayısı 2020'ye göre %3,4 oranında azalmıştır. Bu, çocuk suçluluğunda nispi bir düşüşe işaret etmektedir; ancak diğer göstergelerle birlikte değerlendirilmelidir. Mahkûm edilen çocukların sayısında ise %9,1 oranında artış olmuştur. Bu çelişkili tablo, adli sürece giren çocuk sayısının azalmış olmasına rağmen, yargı sisteminde daha fazla çocuğun mahkûmiyetle sonuçlandığını göstermektedir. Bu durum, çocuklara yönelik adalet uygulamalarında cezalandırıcı eğilimlerin arttığına işaret edebilir.

Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu'nun 2020 yılı verilerine göre, yetişkin suçlularla ilgili tüm göstergelerde belirgin bir artış yaşanmıştır. Bildirilen yetişkin suçlu sayısı %11,8, suçlananlar %29,7 ve mahkûm edilenler %34,8 oranında artmıştır. Çocuk suçluluğu açısından da artış eğilimi söz konusudur; suç işlediği bildirilen çocuk sayısı %16,2, mahkûm edilen çocuk sayısı ise %15,1 oranında yükselmiştir. Bu veriler, 2020 yılında suç oranlarında genel bir yükselme eğilimi olduğunu göstermektedir.

Kategori	2020 Değişim (%)
Bildirilen yetişkin suçlular	11.8
Suçlanan yetişkinler	29.7
Mahkûm edilen yetişkinler	34.8
Suç işlediği bildirilen çocuklar	16.2
Mahkûm edilen çocuklar	15.1

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu (2021)

BÖLÜM III

3.Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Konusu

Araştırma sahası, Kuzey Makedonya'nın Tetova şehrine bağlı Volkoviya köyünde yer alan Eğitim ve Islah Kurumu'dur. Bu kurum, Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak Yaptırımların İnfazı İdaresi'nin yetki ve sorumluluğu altında faaliyet göstermektedir. Eğitim-ıslah kurumunda, çocuk mahkemeleri tarafından işledikleri suçlar nedeniyle haklarında tedbir kararı verilen çocuklar barındırılmakta; bu bağlamda kurum, hem barınma hem de yeniden sosyalleştirme işlevi görmektedir.

Araştırmanın diğer bölümü ise, Gostivar Asliye Mahkemesi tarafından haklarında “uyarı” (ukor) cezası verilen suça sürüklenmiş çocuklar üzerinde yürütülmüştür. Bu grup, mahkeme tarafından ceza yerine eğitimsel ve rehabilite edici nitelikte hafif yaptırımlara tabi tutulan çocuklardan oluşmakta olup, çalışmanın karşılaştırmalı boyutuna önemli katkı sağlamaktadır.

Bu araştırmanın konusu, ailede kontrol eksikliği, anne-baba tutumları, serbest zaman kullanımı ve yoksulluk düzeyi gibi temel sosyoekonomik ve psikososyal faktörlerin çocukların suça sürüklenme eğilimleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma, bu faktörleri yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlam içerisinde değerlendirerek çocuk suçluluğuna ilişkin çok boyutlu bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Araştırmadan elde edilecek bulguların, bilimsel temelli erken müdahale stratejileri ile koruyucu sosyal politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.”

3.2. Araştırmanın Problemi

Kuzey Makedonya'da suça sürüklenen çocuklar, yalnızca bireysel hatalarından değil, aynı zamanda aile içi kontrol mekanizmalarının zayıflığı, serbest zamanın yapılandırılmamış ve denetimsiz biçimde geçirilmesi ile yoksulluk koşulları gibi sosyoekonomik ve çevresel risk faktörlerinin etkisi altında şekillenen karmaşık bir sosyal olgunun parçasıdır. Ancak bu faktörlerin suça yönelme eğilimleri üzerindeki etkisi, özellikle **ıslah evlerinde bulunan ve “uyarı” (ukor) cezası almış çocuklar** özelinde, yeterince araştırılmamıştır.

Mevcut çocuk adalet sistemi, yasal olarak çocukların topluma yeniden kazandırılmasını hedeflese de, uygulamada bu risk faktörlerinin ne ölçüde dikkate alındığı ve etkin biçimde ele alındığı konusunda literatürde sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bu bilgi eksikliği, hem koruyucu sosyal politika geliştirme hem de bilimsel temelli erken müdahale modelleri oluşturma sürecini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, ailede kontrol eksikliği, serbest zamanın niteliği ve yoksulluk gibi etkenlerin, çocukların psikososyal gelişimi, davranış örüntüleri ve toplumsal uyum kapasiteleri üzerindeki etkilerinin çok boyutlu olarak incelenmesi, hem akademik hem de uygulamalı düzeyde önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3. Araştırma Soruları

- Ailede kontrol eksikliği, serbest zamanın verimsiz kullanımı ve yoksulluk faktörleri, çocukların suça sürüklenme eğilimleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
- Ailede kontrol eksikliği düzeyinin artması, çocukların suça yönelme olasılığını anlamlı şekilde artırmakta mıdır?
- Çocukların serbest zamanlarını yapılandırılmamış ve kontrolsüz biçimde geçirmeleri, suç eğilimlerini nasıl etkilemektedir?
- Ailenin düşük gelir düzeyi, çocukların suça sürüklenme riskini artıran belirleyici bir faktör müdür?
- Aile kontrol düzeyi ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır ve bu ilişki çocukların suça sürüklenme eğilimlerini dolaylı olarak etkiler mi?
- Anne-baba tutumları, çocukların serbest zaman kullanımına ilişkin tercih ve alışkanlıklarını anlamlı şekilde etkilemekte midir?
- Bu sorulara yanıt ararken, suça sürüklenen çocukların suça eğilimli hale gelmesindeki sosyo-ekonomik ve psikolojik faktörlerin etkileşimlerini daha iyi anlamak amaçlanmaktadır. Bu araştırma, suça sürüklenmiş çocukların rehabilitasyonu için daha etkili önlemler geliştirilmesine yönelik politika önerileri sunmayı hedeflemektedir.

3.4. Arştırmanın Modeli

Bu araştırma, **karma yöntem araştırma modeli** çerçevesinde tasarlanmıştır. Çalışmada, çocukların ailede kontrol eksikliği, serbest zaman kullanımı ve yoksulluk düzeyleri ile suça sürüklenme eğilimleri arasındaki ilişkiler nicel yöntemlerle incelenmiştir. İlk aşamada nicel verilerin analizi, ikinci aşamada ise nitel veriler (yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemler,) aracılığıyla nicel bulgular desteklenmiş ve zenginleştirilmiştir. Böylelikle, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği artırılmış, çocuk suçluluğu olgusunun çok boyutlu yapısı bütüncül bir perspektifle ele alınmıştır. Bu yönüyle araştırma, **açıklayıcı sıralı karma desen** özelliği taşımaktadır.

3.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kuzey Makedonya’da suç işlediği için haklarında adli işlem başlatılan ve “suça sürüklenen çocuk” statüsünde değerlendirilen çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise iki gruptan meydana gelmektedir:

Tetova şehrine bağlı Volkoviya köyünde bulunan Eğitim ve Islah Kurumu’nda bulunan çocuklar,

Gostivar Asliye Mahkemesi tarafından haklarında “uyarı” (ukor) cezası verilen çocuklar.

Örneklem seçiminde, ulaşılması güç gruplara erişimi kolaylaştırmak amacıyla amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu (snowball) tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada örneklem belirleme sürecinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu (snowball) tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilmesinin temel nedeni, araştırma grubunu oluşturan suça sürüklenen çocukların ulaşılması güç ve hassas bir grup olmasıdır. Etik ve lojistik kısıtlılıklar nedeniyle doğrudan tüm evrene erişim mümkün olmadığından, kartopu tekniği uygun görülmüştür. Uygulama sürecinde, ilk katılımcılar kurum yetkilileri ve mahkeme kararları aracılığıyla belirlenmiş; daha sonra bu katılımcıların yönlendirmeleriyle benzer özelliklere sahip diğer çocuklara ulaşılmıştır. Bu tekniğin en önemli avantajı, araştırmaya katılımda güven ilişkisini kolaylaştırması ve erişim imkânı sağlamasıdır. Bununla birlikte, kartopu örnekleminin sınırlılığı, temsil gücünün düşük olması ve bulguların genellenebilirliğinin sınırlı kalabilmesidir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş		
14-16	20	32.8
17-19	34	55.7
20-23	7	11.5
Cinsiyet		
Erkek	61	100.0
Etnik köken		
Makedon	9	14.8
Türk	16	26.2
Arnavut	24	39.3
Romen	12	19.7
Yaşam yeri		
Köy	25	41
Şehir	36	59.0
Eğitim durumu		
İlkokul	14	23.0
Orta Okul	30	49.2
Üniversite	2	3.3
Eğitimsiz	15	24.6
Anne Eğitim Durumu		
İlkokul	21	34.4
Orta Okul	20	32.8
Üniversite	9	14.0
Eğitimsiz	11	18.0
Anne Çalışma Durumu		
Çalışıyor	27	44.3
Çalışmıyor	34	55.7
Baba Eğitim Durumu		
İlkokul	15	24.6
Orta Okul	24	39.3
Üniversite	15	24.6
Eğitimsiz	7	11.5
Baba Çalışma Durumu		
Çalışıyor	53	86.9
Çalışmıyor	8	13.1
Aile ile yaşama durumu		
Ebeveinler ile yaşıyor	41	67.2
Anneyle yaşıyor	14	23.0
Baba ile yaşıyor	3	4.9
Diğer/Akraba	3	4.9
Aile Gelir Düzeyi		
Düşük	9	14.8
Orta	44	72.1
Yüksek	8	13.0

Araştırmaya katılan gençlerin çoğunluğu **17–19 yaş grubunda (%55,7)** yer almakta, ardından 14–16 yaş grubu (%32,8) gelmektedir. 20–23 yaş aralığı ise yalnızca %11,5 oranındadır. Bu dağılım, suç davranışlarının en sık görüldüğü **geç ergenlik dönemi** (16–19 yaş) ile literatürdeki bulgularla uyumludur. Ayrıca örneklemin tamamının **erkeklerden (n=61, %100)** oluşması, çalışmayı özellikle erkek ergen suçluluğu üzerine yoğunlaştırmaktadır. Bu durum, kız çocuk suçluluğunun dışarıda bırakıldığı bir araştırma yapısını işaret eder ve bulguların yalnızca erkek gençler üzerinden genellenebileceği metodolojik bir sınırlılık taşır.

Katılımcıların **%39,3'ü Arnavut**, %26,2'si Türk, %19,7'si Romen ve %14,8'i Makedondur. Bu dağılım, Kuzey Makedonya'nın çokkültürlü yapısını yansıtmakta, ancak etnik gruplar arasında suçluluk oranlarının farklılaşabileceğini düşündürmektedir. Yerleşim yeri açısından bakıldığında, katılımcıların **%59'u şehirde**, %41'i köyde yaşamaktadır. Bu durum, kentsel alanlarda gençlerin daha yoğun risk faktörleriyle karşı karşıya olduğunu gösteren bulgularla paraleldir.

Anne eğitimi: %34,4 ilkokul, %32,8 ortaokul, %18 eğitimsiz, %14 üniversite mezunu.

Baba eğitimi: %39,3 ortaokul, %24,6 ilkokul, %24,6 üniversite, %11,5 eğitimsiz. Bu dağılım, ebeveynlerin çoğunlukla düşük-orta eğitim seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. **Anne çalışma durumu:** %55,7 çalışmıyor. **Baba çalışma durumu:** %86,9 çalışıyor. Çocukların büyük kısmı (%67,2) **ebeveynleriyle birlikte**, %23'ü yalnızca annesiyle, %4,9'u babasıyla, %4,9'u akraba ile yaşamaktadır. Tek ebeveynli aile oranı (%28 civarı), risk faktörlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Aile gelir düzeyi açısından ise katılımcıların çoğu (%72,1) **orta gelir grubunda**, %14,8'i düşük, %13'ü yüksek gelir grubundadır. Orta gelir grubunun baskın olması, örnekleimde aşırı yoksulluk yerine daha çok **sosyoekonomik kırılganlık** faktörlerinin öne çıktığını göstermektedir.

3.5.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu, katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı

	Yaş	Etnik köken	Yaşam yeri	Eğitim durumu	Eğitim Durum Anne	Çalışma Durumu Anne	Eğitim Durumu Baba	Çalışma Durumu Baba	Yaşama Durumu	Aile gelir düzeyi
N Valid	61	61	61	61	61	61	61	61	61	61
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	4.38	2.64	1.59	2.31	2.16	1.56	2.23	1.13	1.48	1.98
Skewness	.010	-.238	-.376	-.368	.522	-.237	.346	2.241	1.843	-.019
Std. Error of Skewness	.306	.306	.306	.306	.306	.306	.306	.306	.306	.306

Tablo 2’de Araştırmaya katılan deneklerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımları verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan toplam **61 deneğin** yaş, etnik köken, yaşam yeri, eğitim durumu, anne ve baba eğitim-durumu, anne-baba çalışma durumu, aile ile yaşama durumu ve aile gelir düzeyi gibi temel sosyodemografik özelliklerini göstermektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 61 deneğin sosyodemografik dağılımları genel olarak normal dağılıma yakın olmakla birlikte, özellikle anne-baba çalışma durumunda belirgin bir pozitif çarpıklık gözlenmiştir. Bu durum, örnekleme ebeveynlerin önemli bir kısmının çalışmıyor olmasıyla açıklanabilir. Gelir düzeyi ve yaş değişkenlerinde ise dağılımın simetrik olması, elde edilen bulguların parametrik analizlere uygun olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sosyodemografik verilerin, suç davranışlarını açıklamada kullanılabilirliği metodolojik açıdan güçlüdür.

Tablo 3. Katılımcıların Etnik Kökene Dağılımı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Makedon	9	14.8	14.8	14.8
Türk	16	26.2	26.2	41.0
Arnavut	24	39.3	39.3	80.3
Romen	12	19.7	19.7	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Tablo 3te' araştırmaya katılan katılımcıların Etnik Köken Dağılımına yer verilmiştir. En yüksek katılım Arnavut kökenli çocuklardan (%39,3) gelmiştir. İkinci sırada Türk katılımcılar (%26,2) yer almaktadır. Romen kökenli katılımcılar %19,7 oranıyla önemli bir grubu temsil etmektedir. Makedon kökenli katılımcılar %14,8 ile en düşük oranda yer almıştır.

Tablo 4. Araştırmaya katılan katılımcıların Yaşam Yeri

	Frequency	Percent	Percent	Cumulative Percent
Valid				
Köy	25	41	41	41
Şehir	36	59.0	59.0	100.0
Total	61	100.0	100	

Tablo 4'te araştırmaya katılan katılımcıların Yaşam Yeri dağılımları verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%59,0) şehirde yaşamaktadır. Bu, çalışmaya dahil edilen çocukların önemli bir kısmının kentsel alanlarda büyüdüğünü göstermektedir. Köyde yaşayan katılımcılar %41,0 oranındadır. Bu oran, kırsal bölgelerde yaşayan çocukların da araştırmaya önemli ölçüde

katkıda bulunduğunu göstermektedir. Veriler, örneklemin hem kırsal hem de kentsel bölgeleri kapsadığını, dolayısıyla bulguların sosyo-coğrafi açıdan daha bütüncül yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5. . Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Eğitimsiz	15	24.6	24.6	24.6
İlkokul	14	23.0	23.0	47.5
Ortaokul	30	49.2	49.2	96.7
Üniversite	2	3.3	3.3	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Tablo 5’te Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumu dağılımına yer verilmiştir. Katılımcıların yarısına yakını (%49,2) ortaokul düzeyindedir. Katılımcıların %24,6’sı eğitimsiz olup %23,0’ı ilkokul mezunudur. Üniversite düzeyinde eğitim alan katılımcılar (%3,3) olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan katılımcıların Anne eğitim durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid İlkokul mezunu	21	34.4	34.4	34.4
Ortaokul mezunu	20	32.8	32.8	67.2
Üniversite mezunu	9	14.8	14.8	82.0
Eğitimsiz	11	18.0	18.0	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Tablo 6’ da Araştırmaya katılan katılımcıların Anne eğitim durumu dağılımına yer verilmiştir. Katılımcı anneleri’nin en büyük kısmı (%34,4) ilkokul mezunudur. %32,8’i ortaokul mezunudur. . Üniversite mezunu anneler yalnızca %14,8 oranındadır.

Tablo 7. Araştırmaya katılan katılımcı Anneleri'nin çalışma durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Calisiyor	27	44.3	44.3	44.3
Calismiyor	34	55.7	55.7	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Tabloya 7'e göre araştırmaya katılan annelerin annelerin %44,3'ü çalışmakta, %55,7'si ise çalışmamaktadır.

Tablo 8. Araştırmaya katılan katılımcı Babaları'nın eğitim durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ilkokul mezunu	15	24.6	24.6	24.6
Ortaokul mezunu	24	39.3	39.3	63.9
Universite mezunu	15	24.6	24.6	88.5
Eğitimsiz	7	11.5	11.5	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Tablo 8'da araştırmaya katılan katılımcı Babaları'nın eğitim durumuna yer verilmiştir. Tablodaki bulgular, araştırmaya katılan babaların eğitim durumlarını göstermektedir. Verilere göre babaların %24,6'sı ilkokul mezunu, %39,3'ü ortaokul mezunu, %24,6'sı üniversite mezunu, %11,5'i ise herhangi bir eğitim almamıştır.

Tablo 9. Araştırmaya katılan katılımcı Babaları'nın çalışma durumu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Çalışıyor	53	86.9	86.9	86.9
	Çalışmıyor	8	13.1	13.1	100.0
	Total	61	100.0	100.0	

Tablo 9'da araştırmaya katılan katılımcıların Babaları'nın eğitim durumuna yer verilmiştir. Araştırmaya katılan babaların %86,9'u çalışmakta, %13,1'i ise çalışmamaktadır.

Tablo 10. Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların aile ile yaşama durumu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ebeveynlerimle	41	67.2	67.2	67.2
	Yaşıyorum	14	23.0	23.0	90.2
	Annemle yaşıyorum	3	4.9	4.9	95.1
	Babamla yaşıyorum	3	4.9	4.9	100.0
	Akraba (Diğer)	61	100.0	100.0	
	Total				

Tablo 10'da araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların aile ile yaşama durumuna yer verilmiştir. Yukarıda belirtilen tabloda Araştırmaya katılan çocukların %67,2'si ebeveynleriyle, %23'ü yalnız, %4,9'u annesiyle, %4,9'u babasıyla, %0,9'u ise akrabalarıyla yaşamaktadır.

Tablo 11. Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların aile gelir düzeyi

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Dusuk	9	14.8	14.8	14.8
Orta	44	72.1	72.1	86.9
Yukse	8	13.1	13.1	100.0
Total	61	100.0	100.0	

Yukarıda belirtilen Tablo 11'e göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların %72,1'inin ailesi orta gelir düzeyine, %14,8'inin ailesi düşük gelir düzeyine, %13,1'inin ailesi ise yüksek gelir düzeyine sahiptir.

Tablo 12. İslah evinde kalan ve uyarı cezası almış fakat ıslah evine girmemiş çocukların dağılımı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
ıslah	23	37.7	37.7	37.7
sosyal	38	62.3	62.3	100.0
Total	61	100.0	100.0	

"Tablo 12'de görüldüğü üzere, araştırma grubunun %62,3'ü sosyal kurumlarda uyarı cezası almış fakat ıslah evine girmemiş çocuklar %37,7'si ise ıslah evinde bulunmaktadır.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Genel Hipotezler

H1: Ailede kontrol eksikliği düzeyi arttıkça, çocukların suça sürüklenme düzeyi anlamlı şekilde artmaktadır.

H2: Anne baba tutumları, serbest zaman ve yoksulluk düzeyi ile çocukların suça yönelme eğilimleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H3: Serbest zaman ölçeğinden düşük puan alan çocukların suça yönelme eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Ailenin gelir düzeyi düştükçe, çocukların suça sürüklenme olasılığı anlamlı şekilde artmaktadır.

H5: Anne-baba tutumları ile çocukların serbest zaman kullanımına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Çocukların suça sürüklenme düzeyleri, yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7: Anne baba tutum ölçeğinin Demokratik, Koruyucu ve Otoriter alt boyutları ile çocukların suça yönelme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Alt Hipotezler

H1 – Çocukların aile ile yaşama durumu ile anne-baba tutumlarını algılama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2- Anne baba tutumları ile serbest zaman tutum ölçeğinin duyuşsal boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Çocukların yaşadığı yerleşim yerine (köy/şehir) göre suça sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H4: Etnik köken gruplarına göre çocukların suça sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H5: Çocukların eğitim durumu ile suça sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H6: Islah evinde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri ile sosyal hizmetlerden uyarı cezası alan çocukların suça sürüklenme düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H7: Etnik köken grupları arasında anne-baba tutum algıları anlamlı farklılık göstermektedir..

3.7. Araştırmanın Ölçeği (Veri Toplama Araçları)

Araştırmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi formu, Anne Baba Tutum Ölçeği ve Serbest Zaman Tutum Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Söz konusu ölçekler, katılımcıların demografik bilgilerini, aile içi dinamiklerini ve serbest zaman etkinliklerine ilişkin tutumlarını değerlendirmek amacıyla uygulanmıştır.

3.7.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu araştırma örnekleminde yer alan katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Formda yer alan sorular aracılığıyla katılımcıların: cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, eğitim düzeyi, anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, yaşanan yerleşim yeri gibi temel sosyo-demografik değişkenler hakkında veri toplanmıştır.

Katılımcılara uygulanan bilgi formu EK-1 de verilmiştir.

Ayrıca, katılımcıların aile içi etkileşim biçimleri ve serbest zaman kullanımına ilişkin davranışları hakkında daha derinlemesine veri elde etmek amacıyla yapılandırılmış anket formları uygulanmıştır. Bu anketler, çocuk ve ergenlerin suç davranışlarıyla ilişkili olabilecek aile, zaman yönetimi ve sosyoekonomik risk faktörlerini değerlendirmeye yöneliktir.

3.7.2. Anne-Baba Tutum Ölçeği

Bu ölçek, çocukların anne ve babalarının tutumlarını nasıl algıladıklarını değerlendirmek amacıyla **Kuzgun (2005)** tarafından geliştirilmiştir. Ölçek üç boyuttan oluşmaktadır:

Demokratik tutum

Koruyucu tutum

Otoriter tutum

Ölçeğin güvenilirlik düzeyi yüksek olup, Cronbach Alfa katsayıları demokratik tutum için **0.89**, koruyucu tutum için **0.82**, otoriter tutum için ise **0.78** olarak rapor edilmiştir.

Toplamda **40 maddeden oluşan** bu ölçek, **beşli Likert tipi** puanlama sistemi ile yanıtlanmaktadır. Katılımcılardan her maddeyi 1'den 5'e kadar derecelendirmeleri istenmektedir:

1 = Hiç uygun değil

2 = Çok az uygun

3 = Kısmen uygun

4 = Oldukça uygun

5 = Tamamen uygun

Ölçekteki maddeler alt boyutlara göre aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır:

Otoriter tutum: 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40

Koruyucu tutum: 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34

Demokratik tutum: 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39

Bu ölçek, çocukların aile ortamında algıladıkları ebeveyn tutumlarının, suça yönelim üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. (Güneri, 2017).

Katılımcılara uygulanan Anne-Baba Tutum Ölçeği EK-2 de verilmiştir.

3.7.3. Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form:

Bu ölçek, bireylerin serbest zaman etkinliklerine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Levent Önal ve Fatih Bedir (2023) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, genç yetişkin ve yetişkin bireyler için uygun olup, bireylerin boş zamanlara ilişkin tutumlarını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda değerlendirmektedir.

Ölçek Yapısı ve Boyutlar:

1–6. Maddeler → Bilişsel Tutum

7–12. Maddeler → Duyuşsal Tutum

13–18. Maddeler → Davranışsal Tutum

Toplam 18 maddeden oluşan ölçek, beşli Likert tipi puanlama sistemiyle değerlendirilir. Katılımcılar her maddeyi, kendilerine ne ölçüde uygun olduğunu belirtmek üzere 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (Kesinlikle katılıyorum) arasında derecelendirir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır.

Ölçekten alınabilecek toplam puan **18 ile 90** arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, bireyin serbest zamana yönelik tutumunun daha olumlu ve güçlü olduğunu göstermektedir. Bu durum, bireyin boş zamanlarını anlamlı, planlı ve tatmin edici biçimde değerlendirme eğilimini yansıtır.

Uygulama ve Etik Bilgilendirme:

Bu çalışmada kullanılan *Serbest Zaman Tutum Ölçeği - Kısa Form*, geliştiricilerinden gerekli kullanım izni alınarak kullanılmıştır. İzin Belgeleri EK-4’te verilmiştir.

Katılımcılara uygulanan *Serbest Zaman Tutum Ölçeği - Kısa Formu* EK-3’te verilmiştir.

3.7.4. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmada veri toplama süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Kuzey Makedonya Adalet Bakanlığı ve ilgili kurumlardan etik onay ve araştırma izni başvurusu yapılmıştır. Adalet Bakanlığından alınan izin doğrultusunda, Tetovo Eğitim-İslah Kurumu yönetimiyle iş birliği yapılarak araştırmanın uygulanma planı oluşturulmuştur. Veri toplama aşamasında, araştırmaya dahil olan katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır. Gönüllü katılım esasına göre sürece dâhil olmaları sağlanmıştır. Katılımcıların gizlilik hakları korunmuş, elde edilen verilerin yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağı da belirtilmiştir. Uygulama sürecinde ise İslah Evinde bulunan katılımcılara Kişisel Bilgi Formu ile temel demografik anketleri uygulanmıştır. Ardından çocuklara Algılanan Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form araştırmacı gözetiminde uygulanmıştır. Anketlerin doldurulması ortalama 6 saat sürmüştür. Ölçeklerin uygulanmasının ardından, örneklem grubundan seçilen katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler yaklaşık 2 saat sürmüş ve katılımcıların gönüllü onayıyla ses kaydı alınarak yazılı hale getirilmiştir. Gözlem notları araştırmacı tarafından sistematik biçimde kaydedilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise Kuzey Makedonya’nın Gostivar şehrinde bulunan Sosyal Hizmet Merkezi ziyaret edilmiştir. Bu görüşme sonucunda, suça karışmış ancak ıslah evine gönderilmemiş; yalnızca mahkeme tarafından uyarı cezası almış çocuklara ilişkin bilgilere ulaşmak amacıyla resmi izinlere başvurulmuş ve sosyal hizmet birimleriyle iş birliği

sağlanmıştır. Böylece, araştırmanın yalnızca kurumsal bakım altındaki çocuklarla değil, aynı zamanda toplum temelli önlemlere tabi tutulan çocuklarla da veri çeşitliliği artırılmıştır.

Toplanan tüm veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda analiz edilmek üzere güvenli bir şekilde depolanmış ve anonimleştirilerek işlenmiştir. Böylece araştırma sürecinin etik ilkelere uygunluğu ve bilimsel güvenirliliği sağlanmıştır.

3.7.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Karma yöntem, tek bir yöntemle elde edilen verilerin sınırlılıklarını aşmak ve araştırma problemini daha bütüncül bir bakış açısıyla incelemek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılmasını ifade eder. Sosyal bilimlerde özellikle karmaşık ve çok boyutlu olguların araştırılmasında karma yöntemin tercih edildiği görülmektedir.

3.7.5.1. Nicel Yöntem

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizinde nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada ilk adım olarak, Anne-Baba Tutum Ölçeği, Serbest Zaman Tutum Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu, güvenilirlik çalışmaları yapılmış olup ölçeklerin iç tutarlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmıştır.

Araştırma hipotezlerini test edebilmek amacıyla farklı istatistiksel analizler uygulanmıştır:

Betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) ile örneklem grubunun demografik özellikleri tanımlanmıştır, korelasyon analizleri (Pearson ve Spearman rho) ile anne-baba tutumları, serbest zaman kullanımı, aile kontrolü, gelir düzeyi ve çocukların suça sürüklenme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bağımsız örneklem t-testi ile çocukların suça sürüklenme düzeylerinin farklı değişkenlere (ör. köy/şehir, kurum türü, eğitim düzeyi) göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile etnik köken grupları arasındaki suça sürüklenme düzeyleri karşılaştırılmış, anlamlı farklar bulunduğu durumda Scheffe Post-Hoc testi ile hangi gruplar arasında farklılık olduğu belirlenmiştir. Çoklu regresyon analizi ile aile kontrol eksikliği, anne-baba tutumları, serbest zaman kullanımı ve gelir düzeyi gibi bağımsız değişkenlerin, çocukların suça sürüklenme düzeylerini ne ölçüde yordadığı incelenmiştir.

Ki-kare (χ^2) analizleri ile kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler test edilmiştir (ör. yaşanan yerleşim yeri, kurum türü, etnik köken gibi değişkenlerle suça sürüklenme arasındaki ilişkiler). Lambda istatistiği ile nominal değişkenler arasındaki ilişki düzeyi ve yönü belirlenmiş, özellikle sınıflayıcı değişkenlerin suça sürüklenme eğilimini açıklamadaki gücü incelenmiştir. Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılmıştır. Tüm istatistiksel testlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

3.7.5.2. Nitel Yöntem

Araştırma konusu olan suça sürüklenen çocuklarda aile kontrol eksikliği, serbest zaman kullanımı ve yoksulluk faktörü, çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olduğundan yalnızca sayısal verilerle açıklanamayacak olup nitel yöntemlere de başvulması anlamlı görülmüştür. Nicel yöntemler, değişkenler arasındaki ilişkiler, farklılıklar ve yordama düzeyleri istatistiksel olarak ortaya koymaktadır. Ancak çocukların yaşantıları, aile içi ilişkilerin niteliği, serbest zaman faaliyetlerine dair algılar ve suç davranışının arka planındaki psikososyal süreçler, yalnızca nitel yöntemlerle (örn, gözlemler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, ve doküman analizleri) çok boyutlu açıklanabilir ve daha derinlemesine anlaşılabilir. Araştırmada, nicel yöntemler kullanılarak ölçekler aracılığıyla elde edilen veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuş, hipotezler test edilmiştir. Nitel yöntemler aracılığıyla ise çocuklarla yapılan görüşmeler ve kurumsal gözlemler sayesinde nicel bulguların arkasındaki nedenler, anlamlar ve bağlamsal etkenler açığa çıkarılmıştır. Karma yöntem kullanımı, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmanın yanı sıra, çocuk suçluluğu gibi çok boyutlu bir olguyu hem sayısal kanıtlar hem de derinlemesine betimlemelerle ortaya koyma imkânı sunmaktadır.

Nitel Veri Toplama Süreci ve Yöntemsel Çerçeve

Bu araştırmanın nitel kısmında yarı yapılandırılmış görüşmeler, (gözlemler ve doküman analizleri) temel veri toplama teknikleri olarak kullanılmıştır. Araştırma uygulaması, kurumda görev yapan üç eğitimcinin gözetiminde gerçekleştirilmiştir. Bütün katılımcılara öncelikle kişisel bilgi formu, **Anne-Baba Tutum Ölçeği** ve **Serbest Zaman Tutum Ölçeği – Kısa Form** uygulanmıştır. Anket uygulaması iki gün içerisinde iki grup halinde gerçekleştirilmiştir.

Nicel veri toplama sürecinin ardından, araştırmanın nitel boyutunu gerçekleştirmek için çocuklarla birebir yarı yapılandırılmış röportajlar gerçekleştirilmiştir. Röportajlarda, araştırmanın amaçları doğrultusunda dört ana tema altında düzenlenmiştir.

A) Aile ve Kontrol

1. Ailenizle ilişkiniz nasıldı? Evde belirli kurallar var mıydı?
2. Ailenizden biri, ne zaman eve geldiğiniz veya kimlerle vakit geçirdiğiniz gibi konularda sizi takip eder miydi?
3. Aileniz eğitim sürecinizde size destek olur muydu?

B) Serbest Zaman

4. Boş zamanlarınızı genellikle nerelerde ve kimlerle geçirirdiniz?
5. Spor, sanat ya da sosyal bir faaliyetin içinde yer aldınız mı?

C) Yoksulluk / Ekonomik Durum

6. Ailenizde ekonomik zorluklar yaşanır mıydı?
7. İhtiyacınız olan bazı şeyleri alamadığınız oldu mu? Bu durum sizi nasıl etkiledi?

D) Suça Sürüklenme Süreci

8. Sizce suça nasıl karıştınız? Bu süreçte sizi en çok etkileyen faktör neydi?
9. Olaydan sonra hayatınızda ne gibi değişiklikler oldu?

Bu görüşmelerden elde edilen veriler, araştırmanın nitel boyutunun temelini oluşturarak suça sürüklenen çocukların aile ilişkileri, serbest zaman kullanımı, ekonomik koşulları ve suç deneyimlerine ilişkin **çok boyutlu bir perspektif** sunmayı amaçlamaktadır.

3.7.6. Etik İlkeler

Bu araştırma, bilimsel çalışmalarda uyulması gereken etik ilkelere uygun olarak yürütülmüştür. Araştırma başlamadan önce, Uluslararası Vizyon Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan resmi etik onay alınmıştır. Araştırma süreci, bilimsel araştırmalarda uyulması gereken etik ilkelere uygun biçimde yürütülmüştür. Bunun yanı sıra, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'na bağlı Yaptırımların İnfazı İdaresi'nden Tetova Eğitim ve Islah Kurumu'nda araştırma yapılabilmesi için gerekli resmî izin alınmıştır. Ayrıca Gostivar Asliye Mahkemesi ve ilgili sosyal hizmet kurumları aracılığıyla da veri toplanması için gerekli izinler temin edilmiştir. Katılımcıların araştırmaya katılımı tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Ayrıca çalışmanın herhangi bir aşamasında araştırmadan çekilebilecekleri kendilerine soylenecektir.

Çocukların doğrudan onam veremeyeceği durumlarda, yasal velilerden ve ilgili kurum yetkililerinden gerekli izinler alınmış, veri toplama süreci kurumların gözetiminde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş olup veriler yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılmıştır.

Anket ve görüşme süreçlerinde araştırmaya katılan çocukların psikolojik, sosyal ve hukuki açıdan zarar görmemesi için gerekli tüm önlemler alınmıştır. Ayrıca bu araştırma, Helsinki Bildirgesi (katılımcıların gizliliğinin korunması zarar görmemesi, gönüllü olması, gibi ilkeleri içerir) ile American Psychological Association (APA, verilerin yalnızca bilimsel amaçla kullanılması,onam,gizlilik) gibi etik ilkeleri çerçevesinde yürütülmüş;

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonuçlarının çözümlenmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizlerin bulguları açıklanmış tablo ve grafik gösterimlerine yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda, ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için **Cronbach's Alpha**, değişkenler arası ilişkileri incelemek için **korelasyon analizi**, grup karşılaştırmaları için **bağımsız örneklem t-testi** ve **ANOVA**, kategorik değişkenler arası ilişkileri değerlendirmek için **ki-kare** ve **Lambda** analizleri uygulanmıştır. Ayrıca değişkenlerin yordayıcı etkilerini incelemek amacıyla **regresyon analizi** yapılmış ve katılımcıların temel özellikleri **tanımlayıcı (descriptive) analizler** ile ortaya konulmuştur.

4.1. Anne Baba Tutum Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Tablo 13. Anne Baba Tutum Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.811	.818	40

Tablo 13'te görüldüğü üzere, Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) için hesaplanan Cronbach's Alpha katsayısı .811, standartlaştırılmış maddelere dayalı Cronbach's Alpha ise .818 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda, ABTÖ'nün 40 maddeden oluşan yapısının iç tutarlılığının yüksek olduğu ve ölçeğin çocukların anne-baba tutumlarını ölçmede güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgular, ölçeğin araştırma kapsamında geçerli ve güvenilir biçimde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

4.1.1. Serbest Zaman Tutum Ölçeği- Kısa Formu Güvenirlilik Analizi

Tablo 14. Serbest Zaman Tutum Ölçeği Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.914	.922	18

Tablo 14'te görüldüğü üzere Serbest Zaman Tutum Ölçeği-Kısa Formu'nun güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri .914 olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin standartlaştırılmış maddelere göre hesaplanan Cronbach's Alpha değeri .922 olup, ölçeğin 18 maddeden oluştuğu görülmektedir.

4.2. Korelasyon Analizleri

Korelasyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu analizde değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif ya da negatif olup olmadığı ve ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı (r) ile ifade edilmektedir. Katsayı değerinin 0'a yaklaşması ilişkinin zayıf, 1'e yaklaşması ise ilişkinin güçlü olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek üzere Pearson ve Spearman korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır.

4.2.1. Ailede Kontrol Eksikliği (Ke) ile Suça Sürüklenme (Ss) Düzeyi Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi

Tablo 15. Spearman Korelasyon Analizi

		Ke	Ss
Spearman's rho	Ke	Correlation	1.000
		Coefficient	.451**
		Sig. (2-tailed)	.
	N	61	61
Ss	Ss	Correlation	.451**
		Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000
	N	61	61

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 15'te Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre, ailede kontrol eksikliği ile suça sürüklenme düzeyi arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur

($r = ,451$; $p < 0,01$). Bu bulgu, ailedeki kontrol yetersizliğinin çocukların suça yönelme riskini artırdığını göstermekte ve araştırmanın ilgili birinci hipotezini desteklemektedir.

4.2.2. Anne-Baba Tutumları (Abt), Serbest Zaman Tutumları (Szt) ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Pearson Korelasyon Analizi

Tablo 16. Anne-Baba Tutumları, Serbest Zaman ve Gelir Düzeyi Korelasyon Analizi

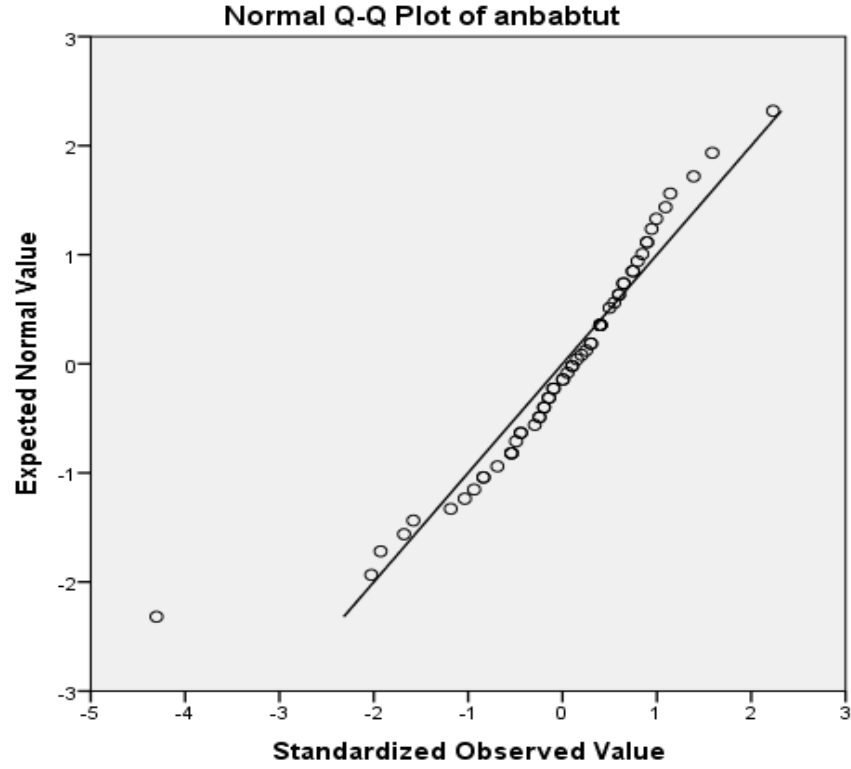
		anbabtut	Szt	Gelir duzeyi
Abt	Pearson Correlation	1	.315*	-.065
	Sig. (2-tailed)		.013	.617
	Sum of Squares and Cross-products	24483.73 8	4753.88 5	-42.066
	Covariance	408.062	79.231	-.701
	N	61	61	61
Szt	Pearson Correlation	.315*	1	.024
	Sig. (2-tailed)	.013		.852
	Sum of Squares and Cross-products	4753.885	9296.26 2	9.721
	Covariance	79.231	154.938	.162
	N	61	61	61
Gelir duzeyi	Pearson Correlation	-.065	.024	1
	Sig. (2-tailed)	.617	.852	
	Sum of Squares and Cross-products	-42.066	9.721	16.984
	Covariance	-.701	.162	.283
	N	61	61	61

***. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).**

Tablo 16’te Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları (Abt) ile serbest zaman tutumları (Szt) arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur

$r = .315$, $p < .05$). Buna karşılık, gelir düzeyi ile hem ABTÖ hem de SZT arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > .05$). Yani ikinci hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

4.2.3. Anne-Baba Tutumları (Abt) Değişkenine Ait Normal Q-Q Grafiği

Grafik 1. Anne baba tutumlari Q-Q Grafiği

Grafik 1: Grafikteki noktaların diyagonal çizgiye (referans çizgisi) yakın bir dağılım göstermesi, Anne-Baba Tutumları (Abt) değişkenine ait verilerin büyük ölçüde normal dağılım varsayımını karşıladığını göstermektedir.

4.2.4. Serbest Zaman Ölçeğinde Düşük Puan Alan Katılımcılar ile Suça Yönelim Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi

Tablo 17. Serbest Zaman Ölçeğinde Düşük Puan Alan Katılımcılar ile Suça Yönelimi Korelasyonu

	Szt	Ss
Spearman's rho SZT Correlation	1.000	.260*
Coefficient	.	.043
Sig. (2-tailed)	61	61
N		
SS Correlation		
Coefficient	.260*	1.000
Sig. (2-tailed)	.043	.
N	61	61

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

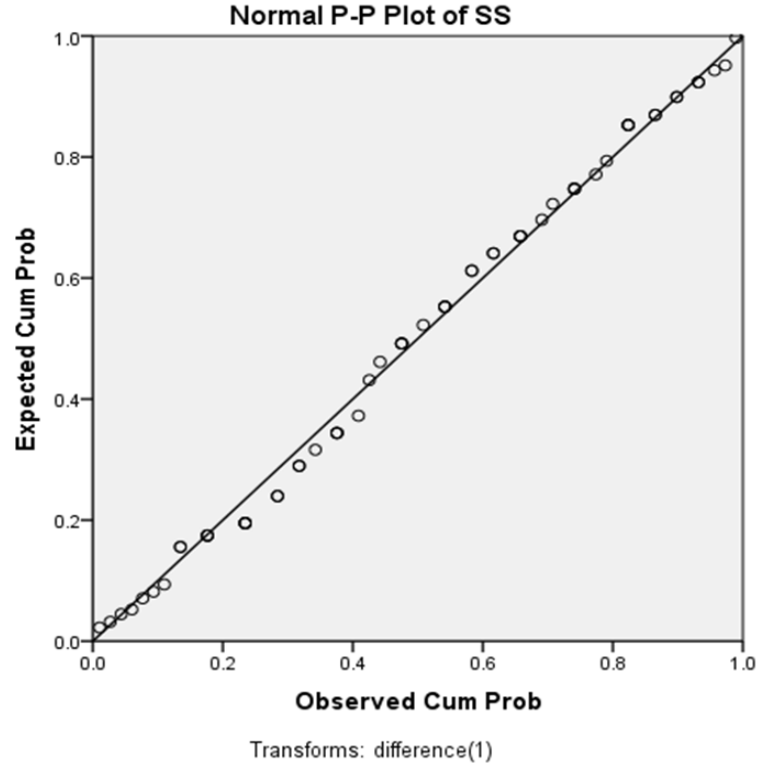
Tablo.17’de Serbest zaman tutumu ile suça yönelme eğilimi arasında **pozitif ve anlamlı bir ilişki** vardır ($r = ,260$; $p < 0,05$). Yani serbest zaman faaliyetlerine yönelik tutumlar düştükçe, öğrencilerin suça yönelme riskleri artmaktadır. Bu da üçüncü hipotezinin **desteklendiğini** göstermektedir.

4.2.5. Aile Gelir Düzeyi ile Suça Sürüklenme (Ss) Arasındaki İlişki

Tablo 18. Aile Gelir Düzeyi ile Suça Sürüklenme

		Gelir duzeyi Ss		
Spearman's rho	Ailenin gelir duzeyi	Correlation Coefficient	1.000	-.206
		Sig. (2-tailed)	.	.112
		N	61	61
		Ss	Correlation Coefficient	-.206
		Sig. (2-tailed)	.112	.
		N	61	61

Tablo 18'de Aile gelir düzeyi ile suça sürüklenme düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = -.206$). Bu sonuç, gelir düzeyi düştükçe suça sürüklenme eğiliminin artabileceğine işaret etmektedir. Ancak elde edilen bulgu istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$). Dolayısıyla, araştırmanın dördüncü hipotezi desteklenmemiştir.

Grafik 2. Normal Olasılık–Olasılık (P–P) ve Suça Sürüklenme Grafiği

Normal Olasılık–Olasılık (P–P) Grafiği incelendiğinde, Suça sürüklenme değişkenine ilişkin gözlemlerin beklenen normal dağılım çizgisi etrafında toplandığı görülmektedir. Bu durum, değişkenin normal dağılıma uyduğunu göstermekte ve parametrik istatistiksel analizlerin kullanılabilirliğini desteklemektedir.

4.2.6. Anne-Baba Tutumları (Abt) ile Serbest Zaman (Szt) Tutumları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi

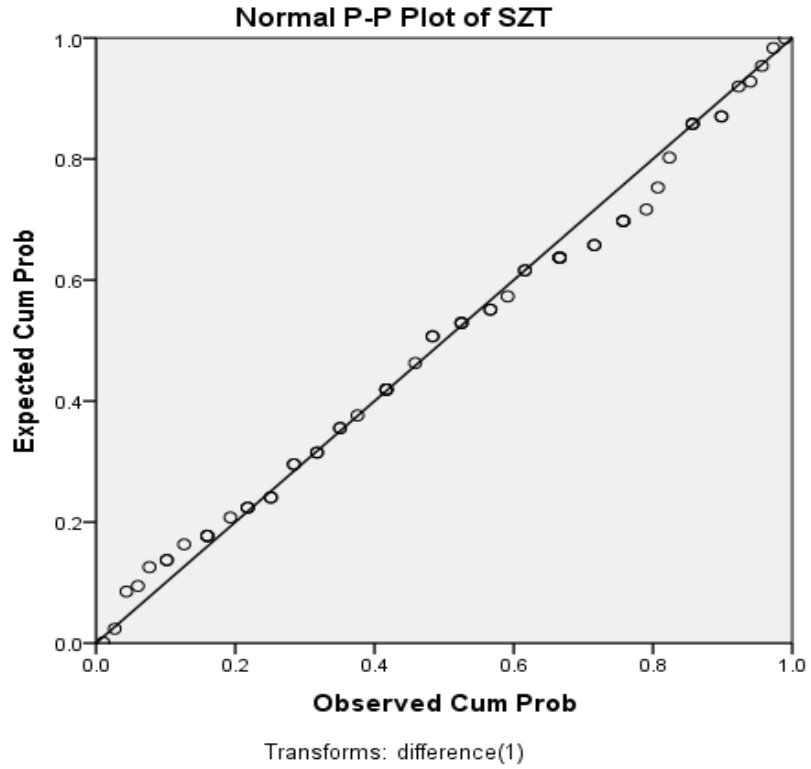
Tablo 19. Anne-Baba Tutumları (Abt) ile Serbest Zaman Korelasyon Analizi

		Abt	Szt
Spearman's rho	Abt	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.458**
		N	.000
		N	61
	Szt	Correlation Coefficient	.458**
		Sig. (2-tailed)	1.000
		N	.000
		N	61

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 19’da Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ile suça sürüklenen çocukların serbest zaman tutumları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = ,458$; $p < 0,01$). Bu bulgu, anne-baba tutumlarının suça sürüklenen çocukların serbest zaman faaliyetlerine yönelik yaklaşımlarını etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla araştırmanın beşinci hipotezi desteklenmiştir.

Grafik.3. Serbest Zaman Olasılık–Olasılık Grafiği

Grafik 3. Serbest Zaman Olasılık–Olasılık Grafiği

Normal P–P Olasılık Grafiği grafiği incelendiğinde, gözlemlenen kümülatif olasılık değerlerinin, normal dağılım altında beklenen kümülatif olasılık değerlerini temsil eden diyagonal çizgiye büyük ölçüde yakınsadığı görülmektedir. Noktaların bu çizgi etrafında yoğunlaşması, verilerin ciddi sapmalar göstermediğini ve özellikle orta değerlerde normal dağılıma güçlü bir uyum sergilediğini ortaya koymaktadır. Uç değerlerde gözlenen küçük sapmalar ise istatistiksel analizlerde doğal kabul edilen varyasyonlar kapsamında değerlendirilmektedir.

4.2.7. Ebeveynleriyle Yaşayan Çocuklar'ın Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi.

Tablo 20. Aile ile yaşama durumu Korelasyon Analizi

			Aile yaşama durumu	ile ABT
Spearman's rho	Aile ile yaşama durumu	Correlation Coefficient	1.000	.023
		Sig. (2-tailed)	.	.863
		N	61	61
	Abt	Correlation Coefficient	.023	1.000
		Sig. (2-tailed)	.863	.
		N	61	61

Tablo.20'de Spearman korelasyon analizi sonucuna göre, aile ile yaşama durumu ve anne-baba tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = ,023$; $p > 0.05$). Bu bulgu, çocukların anne-baba tutumlarını algılamalarının, kiminle yaşadıklarına bağlı olarak değişmediğini göstermektedir. Dolayısıyla ilgili birinci alt hipotez desteklenmemiştir.

4.2.8 Anne-Baba Tutum Düzeyi (Abt) ile Serbest Zaman (Szt) Duyuşsal Boyutu Arasındaki İlişki

Tablo 21. Anne-Baba Tutum Düzeyi (Abt) ,Serbest Zaman (Szt) ve Duyuşsal Boyutu Alt Boyut

			Sztd	Abt
Spearman's rho	Sztd	Correlation	1.000	.389**
		Coefficient		.002
		Sig. (2-tailed)	.	
		N	61	61
	Abt	Correlation	.389**	1.000
		Coefficient	.002	.
		Sig. (2-tailed)		
		N	61	61

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo.9' da Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ile serbest zaman duyuşsal tutum düzeyi arasında orta düzeyde, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = ,389$; $p < 0.01$). Bu bulgu, anne-baba tutumlarının suçta sürüklenen çocukların serbest zaman duyuşsal tutuö kullarımlarına ilişkin tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla araştırmanın ikinci alt hipotez desteklenmiştir.

4.2.9. Anne Baba Tutum Ölçeği'nin Demokratik, Koruyucu ve Otoriter Alt Boyutları ile Suç Sürüklenen Çocukların Arasında İlişkinin İncelenmesi.

Tablo 22. Anne Baba Tutumlarında Demokratik, Koruyucu ve Otoriter Alt Boyutları ve Suça Sürüklenme

			Koru	Dmk	Otor	Ss
Sperman's rho	Koru	Corelation	1.000	-.033	.504**	.661**
		Coeficient				
		Sig.(2-tailed)	.	.802	.000	.000
		N	61	61	61	61
	Dmk	Corelation	-.033	1.000	-.296*	-.296*
		Coeficient				
		Sig.(2-tailed)	.802	.	.021	.021
		N	61	61	61	61
	Otor	Corelation	.504**	-.296*	1.000	.902**
		Coeficient				
		Sig.(2-tailed)	.000	.021	.	.000
		N	61	61	61	61
	Ss	Corelation	.661**	-.296*	.902**	1.000
		Coeficient				
		Sig.(2-tailed)	.000	.021	.000	.
		N	61	61	61	61

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 22'de Spearman's rho korelasyon analizi sonuçlarına göre suça sürüklenme düzeyi ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; suça sürüklenme düzeyinin koruyucu ($\rho = .661, p < .01$) ve otoriter tutumlarla ($\rho = .902, p < .01$) pozitif yönde, demokratik tutumla ($\rho = -.296, p < .05$) ise negatif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği saptanmıştır. Demokratik tutum ile suça sürüklenme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -0.296, p < 0.05$). Bu bulgu, demokratik anne baba tutumunun arttıkça çocukların suça sürüklenme düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Koruyucu tutum ile suça sürüklenme arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r = 0.661$, $p < 0.01$). Bu durum, aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının çocuklarda suça yönelme riskini artırabileceğini göstermektedir. Otoriter tutum ile suça sürüklenme arasında da pozitif ve çok güçlü bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.902$, $p < 0.01$). Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin tüm alt boyutları ile çocukların suça yönelim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Ancak, bu ilişkilerin yönü ve şiddeti alt boyutlara göre farklılaşmaktadır: otoriter ve koruyucu tutumlar pozitif, demokratik tutum ise negatif ilişki göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, altıncı hipotezin genel olarak desteklendiğini göstermektedir. Ancak ilişkilerin yönü ve şiddeti alt boyutlara göre farklılık göstermektedir: koruyucu ve otoriter tutumlar çocukların suça yönelim düzeylerini artırırken, demokratik tutum suça yönelme riskini azaltmaktadır.

4.3. Değişkenler Arasında Farklar ile İlgili Bulgular.

4.3.1. Suça Sürüklenme ve Yaş Grupları Arasında Farkların Karşılaştırılması

Tablo 23. Yaş Grupları ve Suç

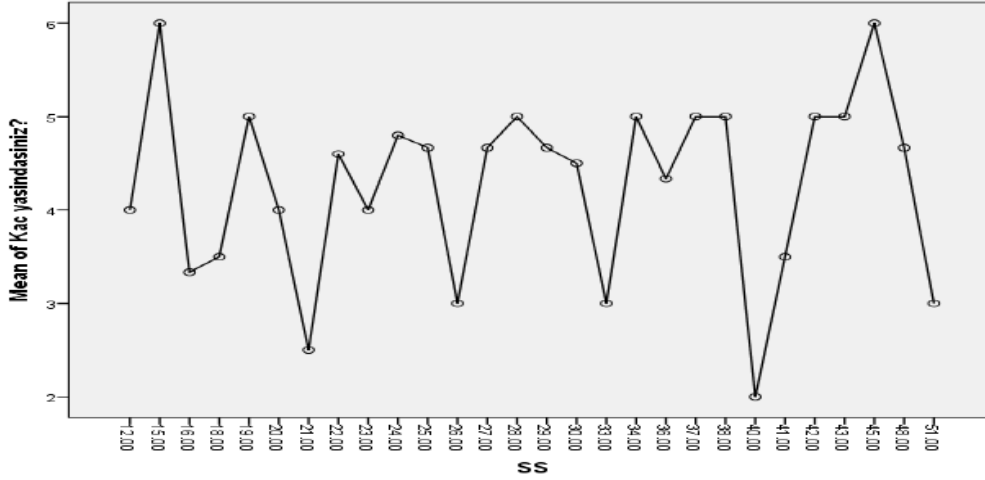
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
3.657 ^a	16	33	.001

Tablo 23'te Levene testi sonucuna göre ($F = 3.657$; $p = ,001$), suça sürüklenme düzeylerinin varyansları yaş gruplarına göre homojen değildir. Bu da farklı yaş gruplarındaki çocukların suça sürüklenme eğilimlerinde belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Tablo 24. ANOVA analizi yaş grupları

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	42.328	27	1.568	.411	.990
Within Groups	126.000	33	3.818		
Total	168.328	60			

Tablo 24'te Araştırmada 14–16, 17–19 ve 20–23 yaş gruplarındaki çocukların suça sürüklenme düzeyleri ANOVA ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F = 0.411$; $p > 0.05$). Bu bulgu, çocukların suça sürüklenme eğilimlerinin yaş değişkenine göre anlamlı biçimde değişmediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yaş grupları arasında farklılık olacağına yönelik yedinci hipotez desteklenmemiştir.

Grafik 4. Çocukların yaşlarına göre suça sürüklenme eğilimindeki dalgalanmalar

Grafik 4 incelendiğinde, yaş ortalamalarının suça sürüklenme düzeyine göre dalgalanmalar gösterdiği, ancak belirgin bir eğilim ortaya koymadığı görülmektedir. Bu bulgu, ANOVA sonucuyla uyumludur ve yaş grupları arasında suça sürüklenme düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir. Yani grafik sana yaşın suça sürüklenme üzerinde düzenli ve anlamlı bir etkisinin olmadığını görsel olarak kanıtlıyor.

4.3.2. Yaşam Yeri (Köy/Şehir) ile Çocukların Suça Sürüklenme Düzeylerinin Karşılaştırılması

Tablo 25. Yaşam yeri ve Suç

Ss	Yaşam yeri	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
		Köy	25	28.7200	8.67717
	Şehir	36	30.1111	10.28946	1.71491

Tablo 25'te elde edilen bulgulara göre, şehirde yaşayan çocukların suça sürüklenme düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 30.11$) köyde yaşayanlara ($\bar{X} = 28.72$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ek testlerin sonuçları dikkate alınmalıdır. Bu haliyle, yalnızca ortalama değerlere

bakıldığında şehirde yaşayan çocukların suça sürüklenme eğilimlerinin köyde yaşayanlara göre biraz daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 26. Bağımsız Örneklem Testi

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
SS	Equal variances assumed	.646	.425	-.553	59	.582	-1.39111	2.51649	-6.42660	3.64438
	Equal variances not assumed			-.570	56.690	.571	-1.39111	2.43981	6.27732	3.49509

Tablo 26'te Bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre köy ($\bar{X} = 28.72$, $SS = 8.67$) ve şehir ($\bar{X} = 30.11$, $SS = 10.28$) gruplarının suça sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$t(59) = -0.553$, $p > 0.05$]. Dolayısıyla, yaşam yerinin çocukların suça sürüklenme düzeylerini anlamlı şekilde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Şehirde yaşayan çocukların puanları köydekilerden biraz daha yüksek olsa da, bu fark anlamlı değildir. Dolayısıyla yaşam yerinin (köy/şehir) çocukların suça sürüklenme eğilimlerinde belirleyici bir değişken olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla üçüncü alt hipotez reddedilmiştir (desteklenmemiştir).

4.3.3. Etnik Köken ve Suça Sürüklenme Düzeyi Arasında Farkların İncelenmesi

Tablo 27. Etnik Köken ve Suç Varyanslarının Homojenliği Testi

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2.189a	16	33	.028

$F = 2.189$, $p = 0.028 < 0.05 \rightarrow$ **Varyanslar homojen değildir.** Yani grupların dağılım

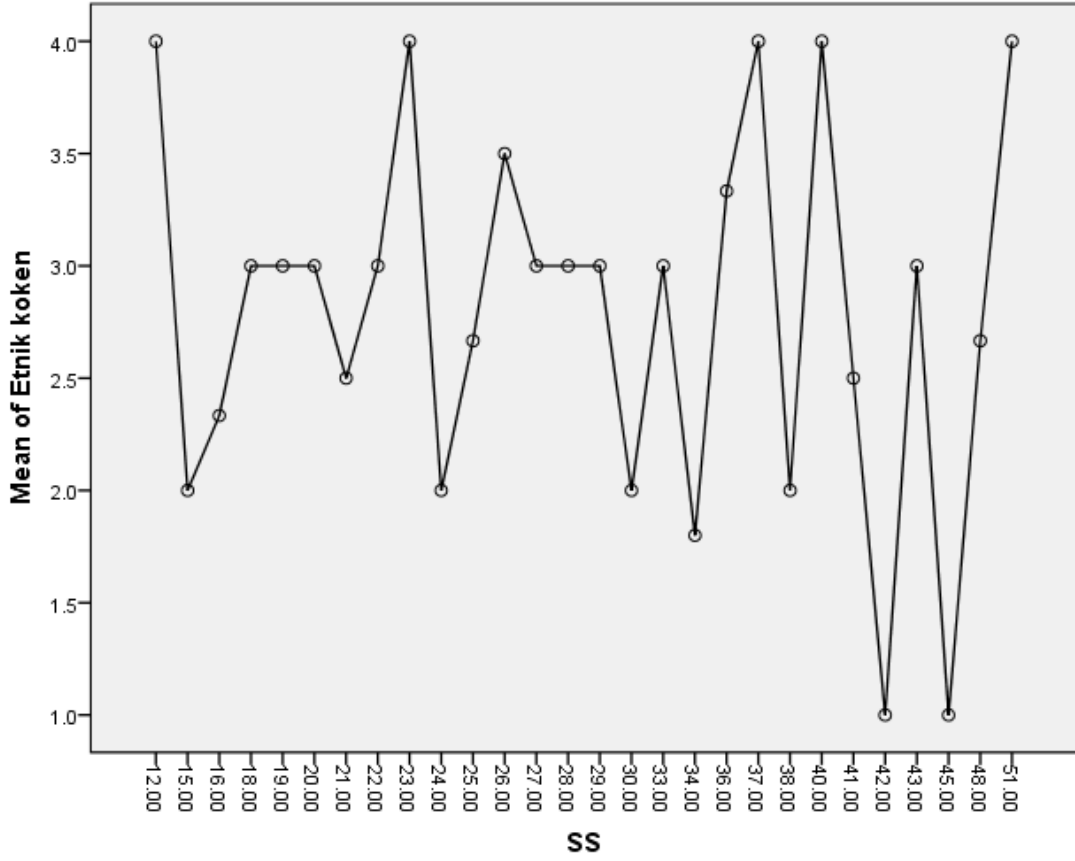
farklılıkları var.

Tablo 28. Etnik köken ve Suça Sürüklenme Anova Analizi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	31.099	27	1.152	1.522	.125
Within Groups	24.967	33	.757		
Total	56.066	60			

Tablo 28’de, ANOVA analizi sonucunda, farklı etnik köken gruplarına mensup çocukların suça sürüklenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

[F(27,33) = 1.522, p > .05]. Bu bulgu, çocukların suça yönelim düzeylerinin etnik köken değişkenine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmanın bu bölümünde ortaya konulan “etnik köken grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır” dördüncü alt hipotez desteklenmemiştir.

Grafik 5. Etnik köken değişkenine göre suça sürüklenme puanlarının dağılımı

Grafikte 5'te, etnik köken değişkenine göre suça sürüklenme puanlarının dağılımı görülmektedir. Grafikteki Çizgilerde bazı grupların ortalamalarının yükseldiği, bazılarının ise düştüğü dikkat çekmektedir. Bu dalgalanmalar, etnik köken grupları arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ancak, yapılan ANOVA analizi bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur ($F=1.522$, $p=.125 > .05$). Dolayısıyla, grafik üzerinde gözlemlenen değişkenlik, örneklem düzeyinde tesadüfi dalgalanmalardan kaynaklanmakta, anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.3.4. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

Tablo 29. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme Varyansların Homojenliği Testi

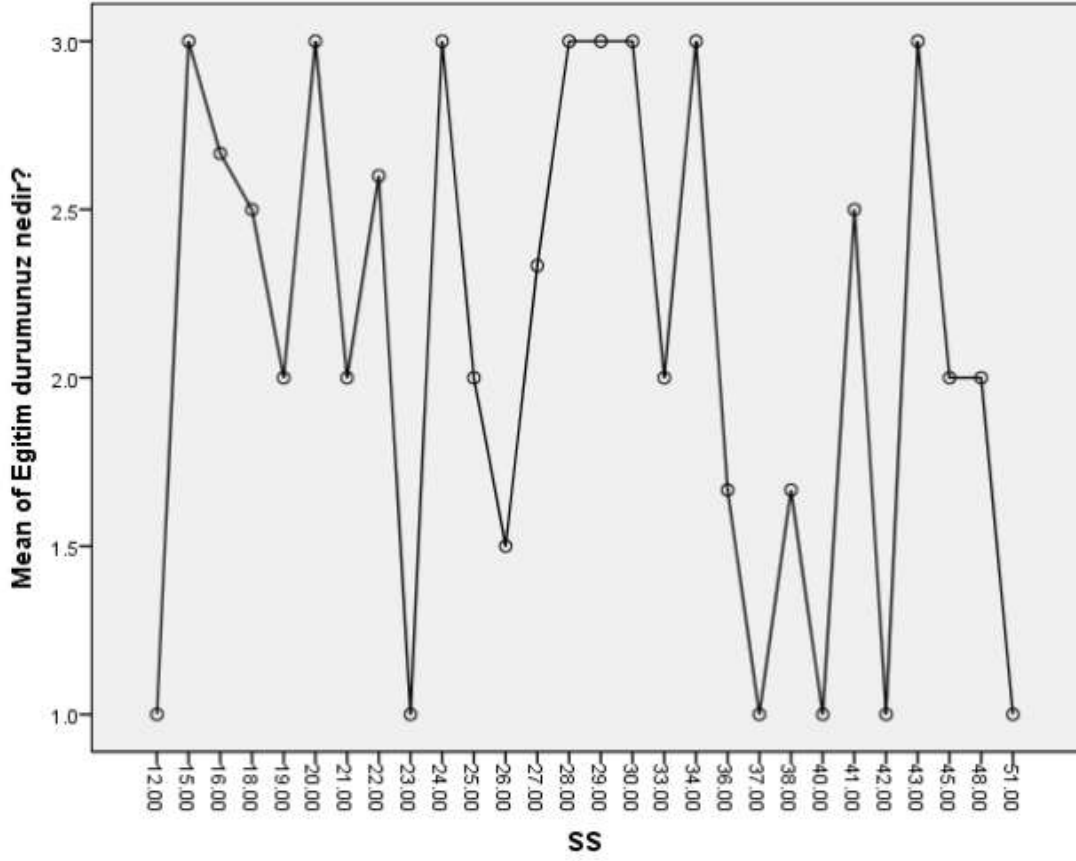
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
4.172a	16	33	.000

Tabloya 29'a göre Levene istatistiği 4.172, anlamlılık değeri ise $p = .000$ 'dır. Bu değer, .05'ten küçük olduğu için, gruplar arasında varyansların eşit olmadığı sonucuna ulaşılır. Yani varyanslar homojen değildir.

Tablo 30. Eğitim Durumu ve Suça Sürüklenme ANOVA analizi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	25.715	27	.952	1.471	.145
Within Groups	21.367	33	.647		
Total	47.082	60			

Tabloya 30'e göre $F(27,33) = 1.471$ ve $p = .145 (> .05)$, bu değerler, eğitim durumu ile suça sürüklenme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bul unmadığını göstermektedir. Eğitim durumuna göre suça sürüklenme eğilimleri arasında fark olduğu hipotezle öne sürülmüştü. Ancak yapılan ANOVA analizinde $p > .05$ olduğu için bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani beşinci alt hipotez desteklenmemiştir.

Grafik 6. Eğitim Düzeyi ile Suça Sürüklenme Arasında ilişki

Grafikte 6'da, eğitim düzeyi ile suça sürüklenme arasında doğrusal net bir ilişki görünmüyor. Bazı noktalarda eğitim düzeyi yükselmesine rağmen suça sürüklenme eğilimi düşmüyor; Hatta tam tersi şekilde dalgalandığı görülmektedir. Bu durum, ANOVA sonucuyla uyumludur: eğitim durumu ile suça sürüklenme arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = .145$). Grafıksel açıdan da bu bulgu desteklenmektedir çünkü farklı eğitim seviyelerinde suça sürüklenme değerleri birbirine yakın seyretmekte ve düzenli bir artış/azalış göstermemektedir.

4.3.5. İslah Evi ve Sosyal Hizmet Kurumları Arasındaki Suça Sürüklenme Düzeylerinin İncelenmesi

Tablo 31. Kurumlar arası Analiz

	kurum	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ss	ıslah	23	33.1304	10.90164	2.27315
	sosyal	38	27.3684	8.13873	1.32028

Tablo 31’de, İslah Evi ve Sosyal Hizmetler arasında ortalama düzeyde fark olduğunu göstermektedir. İslah evi (N=23): Ortalama suça sürüklenme düzeyi 33.13 Sosyal hizmetler (N=38): Ortalama suça sürüklenme düzeyi 27.36. Görüldüğü üzere, ıslah evinde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri ile sosyal hizmetlerden uyarı cezası alan çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır. Ancak bunun istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını söylemek için bağımsız örneklem t-testi (Independent Samples T-test) sonuçlarına bakmamız gerekiyor.

Tablo 32. Bağımsız Örneklem T-Testi

		Levene’s, Test for Equality of Variances		t-test fo Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Diff	Std. Error Diff
SS	Equal variances assumed	4.504	0.38	2.354	59	0.22	5.76201	2.44789
	Equal variances not assumed			2.192	36.85	.035	5.76201	2.62875

Tablo 32’de, bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, ıslah evinde kalan çocuklar ile sosyal hizmetlerde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t(36.85) = 2.19, p < .05$]. İslah evinde kalan çocukların ortalama puanları ($\bar{X} = 33.13, ss = 10.90$), sosyal hizmetlerde kalan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 27.36, ss = 8.13$) anlamlı düzeyde yüksektir. Ortalama fark 5.76 olup, %95 güven aralığında [.43, 11.08] arasında değişmektedir. Bu bulgu, ıslah evinde kalan çocukların

suça sürüklenme düzeylerinin sosyal hizmetlerde uyarı cezası alan çocukların kıyasla daha yüksek olduğunu göstermekte ve araştırmanın ilgili altıncı alt hipotezi desteklemektedir.

4.3.6. Etnik Köken ve Anne Baba Tutumu Arasındaki Farklar

Tablo 33. Anne Baba Tutumları ve Etnik Köken

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	820.203	3	273.401	.659	.581
Within Groups	23663.535	57	415.150		
Total	24483.738	60			

Tablo.33. ANOVA analizi sonuçlarına göre, etnik köken grupları arasında anne-baba tutumları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(3,57) = 0.659$, $p = .581 > .05$).

4.3.7. Etnik Gruplar Arasında Anne-Baba Tutumlarının Karşılaştırılması (Scheffe Testi Sonuçları)

Tablo 34. Bağımlı Değişken: Anne-Baba Tutumu – Scheffe Testi

(I) Etnik koken	(J) Etnik koken	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Makedon	Turk	5.79861	8.48968	.926	-18.6589	30.2561
	Arnavut	10.15278	7.96402	.656	-12.7904	33.0960
	Romen	3.36111	8.98463	.987	-22.5223	29.2445
Turk	Makedon	-5.79861	8.48968	.926	-30.2561	18.6589
	Arnavut	4.35417	6.57608	.932	-14.5905	23.2989
	Romen	-2.43750	7.78092	.992	-24.8532	19.9782
Arnavut	Makedon	-10.15278	7.96402	.656	-33.0960	12.7904
	Turk	-4.35417	6.57608	.932	-23.2989	14.5905
	Romen	-6.79167	7.20373	.828	-27.5446	13.9612
Romen	Makedon	-3.36111	8.98463	.987	-29.2445	22.5223
	Turk	2.43750	7.78092	.992	-19.9782	24.8532
	Arnavut	6.79167	7.20373	.828	-13.9612	27.5446

Tablo.34'te Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, Makedon, Türk, Arnavut ve Romen grupları arasında anne-baba tutumları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). Tüm grup karşılaştırmalarında anlamlılık düzeylerinin $p > .05$ 'in üzerinde olması, etnik kökenin anne-baba tutumlarını anlamlı ölçüde farklılaştırmadığını göstermektedir. Bu sonuç, anne-baba tutumlarının etnik kökenlere göre farklılaşmadığını göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre yedinci alt hipotez desteklenmemiştir.

Tablo 35. Etnik Köken Gruplarına Göre Anne-Baba Tutumu Puanlarının Scheffe Homojenlik Testi Sonuçları

Subset for alpha		
= 0.05		
Etnik köken	N	1
Arnavut	24	122.9583
Türk	16	127.3125
Romen	12	129.7500
Makedon	9	133.1111
Sig.		.647

Tablo.35'te Scheffe testiyle elde edilen homojen alt gruplar tablosuna göre, Arnavut (Ort. = 122.95), Türk (Ort. = 127.31), Romen (Ort. = 129.75) ve Makedon (Ort. = 133.11) gruplarının anne-baba tutumu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p = .647 > .05$). Bu bulgu, anne-baba tutumlarının etnik kökene göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

4.4. Regresyon Analizleri

Regresyon analizi, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama gücünü belirlemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu analiz sayesinde, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü, derecesi ve yordayıcılık düzeyi ortaya konulmaktadır.

4.4.1. Suça Sürüklenmenin Aile İçi Kontrol Eksikliğini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi

Tablo 36. Suça Sürüklenmenin Aile İçi Kontrol Eksikliğini Regresyon Analizi

Standardized Coefficients					
	Beta	Std. Error	df	F	Sig.
Ss	.722	.152	2	22.563	.000

Dependent Variable: KE

Tablo 36’da Regresyon analizi sonuçlarına göre, suça sürüklenme (SS) değişkeni ailede kontrol eksikliğini (KE) anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = .722$, $p < .001$). Modelin açıklayıcılık gücünü gösteren F değeri 22.563 olup, anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular, suça sürüklenmenin aile içi kontrol eksikliğinin güçlü bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.2. Suça Sürüklenme ile Kontrol Eksikliği Arasındaki Korelasyon ve Tolerans Değerleri

Tablo 37. Suça Sürüklenme ile Kontrol Eksikliği Korelasyonlar ve Tolerans Analizi

	Correlations				Tolerance	
	ZeroOrder	Partial	Part	Importance	After Transformation	Before Transformation
SS	.722	.722	.722	1.000	1.000	1.000

Dependent Variable: KE

Tablo 37’de Regresyon analizinde değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantıyı test etmek amacıyla tolerans değerleri incelenmiştir. Tolerans değerinin 1.00 çıkması, modelde çoklu doğrusal bağlantı sorununa rastlanmadığını göstermektedir. SS ile KE arasındaki korelasyon katsayılarının (zero-order, partial ve part) .722 çıkması, iki değişken arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Anne Baba Tutumları, Serbest Zaman Kullanımı ve Yoksulluğun kanunla ihtilafa düşen çocuklar üzerindeki etkileri sistematik olarak incelenmiştir. Bu bölümde, araştırma hedefleri doğrultusunda elde edilen bulgular, mevcut literatürdeki benzer çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılarak eleştirel bir şekilde tartışılmıştır. Ayrıca, ampirik bulgular konuyla ilgili teorik bakış açıları ve önceki akademik katkılar çerçevesinde yorumlanmıştır.

Literatürde yapılan dikkatli bir inceleme, anne baba tutumları, boş zaman uygulamaları, yoksulluk düzeyleri ve çocukların suça eğilimliliği arasındaki etkileşime kapsamlı ve bütünleştirici bir yaklaşım benimseyen araştırmaların nispeten sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışmadan elde edilen bulgular, özellikle aile dinamikleri, yapılandırılmamış boş zaman ve sosyoekonomik risk faktörleri arasındaki bağlantıya vurgu yapılarak, mevcut literatür ışığında bağlamlandırılmış ve sorgulanmıştır.

5.1. Çalışmanın Güvenirlilik Analizleri

Bu çalışmada, kullanılan ölçüm araçlarının psikometrik sağlamlığı ve iç güvenilirliği titizlikle incelenmiştir. Elde edilen Cronbach Alfa katsayıları, ölçeklerin güçlü bir iç tutarlılık ve ölçüm hassasiyetine sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle, Ebeveyn Tutum Ölçeği için Cronbach Alfa katsayısı .811 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, yaygın olarak kabul gören .70 eşiğini aştığı için, ölçeğin yeterli iç homojenliğine ve yapı güvenilirliğine işaret etmektedir. (Bkz.tablo13)

Bu bulgular, aracın yalnızca araştırma hedefleriyle uyumlu olduğunu değil, aynı zamanda metodolojik titizliği ve güvenilir veri toplamayı da sağladığını ve böylece deneysel sonuçların geçerliliğini güçlendirdiğini göstermektedir. Bu, aracın yalnızca Kuzey Makedonya'nın özgül sosyo-kültürel bağlamında güvenilir bir performans sergilemekle kalmayıp aynı zamanda uluslararası ölçüm güvenilirliği standartlarıyla da uyumlu olduğunu

göstermektedir. Bu metriğin sağlamlığı, çalışmanın ampirik bulgularının epistemik güvenilirliğini artırmakta ve sonraki istatistiksel analizlerin (korelasyonlar, regresyonlar ve grup karşılaştırmaları) güvenilir ölçüm özelliklerine dayanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, burada sergilenen metodolojik titizlik, doğası gereği karmaşık ve çok boyutlu olan ebeveyn tutumları gibi soyut yapıların sağlam bir şekilde işlevselleştirilmesini yansıtmaktadır. Güçlü bir güvenilirlik temeli oluşturarak çalışma, yerleşik psikolojik ölçeklerin kültürler arası uygulamalarına olan güveni pekiştirerek ve çocuk suçluluğuna ilişkin geçerli teorik çıkarımlar için sağlam bir temel oluşturarak literatüre katkıda bulunmaktadır.

Serbest Zaman Tutum Ölçeği-Kısa Formu'nun güvenilirlik analizi, yüksek bir iç tutarlılık derecesine işaret eden .914'lük bir Cronbach Alfa katsayısı ortaya koymuştur. Ayrıca, standartlaştırılmış maddelere dayalı olarak Cronbach Alfa değeri .922 olarak hesaplanmış ve bu da ölçeğin psikometrik sağlamlığını daha da güçlendirmiştir. Elde edilen güvenilirlik katsayıları, mevcut araştırma bağlamında yapı geçerliliğini ve psikometrik yeterliliğini vurgulamaktadır. (Bkz.tablo14)

Bu güvenilirlik, ölçüm hatasını azaltarak sonraki analizlerde güveni artırmakta ve Serbest Zaman Tututum Ölçeğini Kuzey Makedonya gibi kültürlerarası bağlamlarda uygunluğunu doğrulamaktadır. Serbest zaman tutumlarının doğrulanmış bir operasyonelleştirmesi olarak ölçek, boş zaman, aile kontrolü, yoksulluk ve suç işleme riski arasındaki bağlantıları incelemek için sağlam bir temel sunmaktadır.

5.2. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Spearman korelasyon analizi, Ebeveyn Kontrolü Eksikliği ile Çocuk Suçluluğu arasında orta düzeyde, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren $r = .451$ ($p < .01$) katsayısını ortaya koymuştur. Psikometrik açıdan bakıldığında, bu korelasyon, yetersiz ebeveyn denetimi düzeyleri arttıkça, çocuklar arasında suça eğilim eğiliminin de arttığını göstermektedir. Anlamlılık düzeyi ($p < .01$), bulgunun sağlamlığını pekiştirmekte ve gözlemlenen ilişkinin tesadüfen ortaya çıkma olasılığının düşük olduğunu ve dolayısıyla incelenen popülasyonda güvenilir bir ampirik örüntüyü yansıttığını göstermektedir. (Bkz.tablo15)

Bu sonuç, çalışmanın temel hipotezlerinden birini olan “Ailede kontrol eksikliği düzeyi arttıkça çocukların suça sürüklenme düzeyi de anlamlı şekilde artmaktadır” yönündeki

varsayımı, deneysel olarak doğrulamaktadır ve kriminolojik ve gelişimsel psikoloji çerçeveleriyle de uyumlu olduğunu göstermektedir.

Biyolojik kuramlar ise dürtüsellik ve saldırganlık gibi bireysel yatkınlıkların tek başına belirleyici olmadığını; ancak ebeveyn gözetiminin zayıfladığı ortamlarda bu eğilimlerin davranışa dönüşme olasılığın arttığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla biyolojik yatkınlıklar, aile kontrolünün niteliğine bağlı olarak ya bastırılmakta ya da suça yönelimi kolaylaştıracak biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ailede denetim zayıfsa (kontrol eksikliği yüksekse), çocukların suça bulaşma olasılığı daha fazladır. Yani, anne-babanın ilgisizliği ve kontrolsüzlüğü çocukları suça daha açık hale getirir ve ailede kontrol eksikliği arttıkça, çocukların suça sürüklenme düzeyleri de artmakta olduğu gözlenmiştir.

Türkiye’de 1923–2015 yılları arasında gerçekleştirilen 385 makale, 170 tez ve 114 kitabı kapsayan geniş ölçekli literatür taraması, çocuk suçluluğunun aile özellikleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Güneş ve Gökler (2017), “Türkiyede Suça Sürüklenen Çocukların Aile Özellikleri” çalışmalarında ebeveyn tutumlarının çocukların suça sürüklenmelerindeki rolünden bahsetmişlerdir. Ebeveyn ilgisizliği, aşırı serbestlik ya da aşırı baskıcı tutumlar, çocuğun sosyal uyumunu zayıflatarak davranışsal sorunlara zemin hazırlamaktadır. Özellikle yetersiz ebeveyn denetimi, kontrol eksikliği ve gözetimsizlik, çocukların suç davranışına yönelmesini kolaylaştıran temel risk faktörleri arasında görülmektedir. Çocukların aile ortamında ihmal deneyimleri antisosyal davranış riskini önemli ölçüde artırdığını da vurgulamışlardır. Bunun yanında, zayıf aile bağları ve iletişim eksikliği çocuğun aidiyet duygusunu zayıflatmakta; bu durum çocuğun akran gruplarına yönelmesine ve suça sürüklenme riskinin artmasına neden olmaktadır. (Güneş & Gökler, 2017)

Hoeve ve ark. (2009), yapmış oldukları araştırmada 161 yayınlanmış ve yayınlanmamış çalışmanın kapsamlı bir meta-analizinde, ebeveyn gözetimindeki eksikliklerin, psikolojik kontrol kullanımının ve reddedilme ve düşmanlık gibi olumsuz ilişki örüntülerinin suça eğilimli davranışla önemli ölçüde ilişkili olduğunu ve açıklanan varyansın %11'ine kadarını açıkladığını göstermiştir. Bu bulgular, sert veya ihmalkâr ebeveynliğin suça eğilimliliği artırdığı, ebeveyn sıcaklığının, tutarlı disiplinin ve aktif katılımın ise koruyucu faktörler olarak işlev gördüğü teorik varsayımı desteklemektedir. Genel olarak, kanıtlar, suçluluk yollarına doğru veya bu yollardan uzaklaşan yörüngelerin şekillendirilmesinde ebeveyn tutumlarının ve

aile kontrol mekanizmalarının merkeziliğini vurgulamaktadır ve bu durum, mevcut çalışmanın kavramsal çerçevesiyle yakından örtüşmektedir.

Ampirik araştırmalar, ebeveynleriyle güçlü duygusal bağlar kuramayan, davranış sorunları sergileyen ve travmatik yaşam deneyimleri geçmişı olan çocukların, zayıf kontrol ve düzenleme mekanizmaları sergileme eğiliminde olduklarını tutarlı bir şekilde göstermiştir. Bu tür çocuklar genellikle dış etkilere daha duyarlıdır, sonuçları yeterince düşünmeden kararlar alarak aşırı dürtüsellik gösterir ve sürekli bir heyecan arayışı eğilimi gösterirler. Dahası, akranları tarafından kabul görme, onaylanma ve aidiyet kazanma çabalarında, suça ve uyumsuz gelişimsel süreçlere karşı duyarlılıklarını önemli ölçüde artıran riskli davranış kalıplarına girme eğilimindedirler (Baksi, 2018). Ampirik bulgular, bu teorik varsayımları doğrularak, bu tür çocukların dış baskılardan daha kolay etkilendiğini, heyecan aramaya eğilimli olduğunu ve sonuçları yeterince düşünmeden riskli davranışlarda bulunma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

"Ailedeki kontrol eksikliği arttıkça, çocukların suç işlemeye sürüklenme olasılığı önemli ölçüde artar" hipotezi yapılan çalışmalarla benzerlik göstermekle beraber literatüründeki temel dinamiği de yansıtmaktadır. Ebeveynlerin veya velilerin ve davranışları düzenleme kapasitesi, gözetim sağlama, sınırlar koyma olarak geniş bir şekilde algılanan aile kontrolü, çocukluk ve ergenlikte en acil ve etkili sosyalleşme mekanizmalarından biri olarak görülmektedir. Bu düzenleyici işlev (ihmal, tutarsızlık, müsamahakârlık veya tamamen yokluk yoluyla) zayıfladığında, çocuk öz düzenlemenin gelişimini, normların içselleştirilmesini, ve tatmini erteleme kapasitesini kolaylaştıran temel koruyucu yapılardan mahrum kalır. Karmaşık sosyal baskılarla baş başa bırakılan çocuk, yeterli rehberlik olmadığında, özellikle sapkın davranışları normalleştiren veya teşvik eden akran grupları olmak üzere dış etkilere karşı daha savunmasız hale gelir ve suça sürüklenme olasılığı artar. Bu nedenle, ebeveyn kontrolü yalnızca özel bir aile işlevi değil, aynı zamanda toplumsal uyum ve kamu güvenliği üzerinde derin etkileri olan kritik bir gayriresmî sosyal kontrol biçimi olarak da hizmet eder.

Hirschi'nin Sosyal Bağ Teorisi'nde (1969) bağlanma, bireylerin başta ebeveynleri olmak üzere başkalarıyla kurdukları duygusal yakınlık ve psikolojik bağdır. Bu bileşen, güçlü duygusal bağların bir iç kontrol mekanizması olarak hareket ederek suç işlemeyi engellediği fikrini desteklediği görülmüştür. Çocuklar ebeveynlerinin onayına değer verdiklerinde, ebeveyn beklentilerini içselleştirir ve ebeveynlerinin temsil ettiği daha geniş sosyal normlara karşı daha duyarlı hale gelirler. Ebeveynlik açısından bakıldığında, bağlanma sürekli katılım,

sıcaklık ve iletişim yoluyla beslenir. Araştırmalar, ebeveyn sevgisi ve denetiminin güven, saygı ve ebeveynin değerleriyle özdeşleşmeyi teşvik ettiğini göstermektedir. Bu sosyalleşme süreci, çocuğun ebeveynini hayal kırıklığına uğratabilecek veya yabancılaştıracak davranışlarda bulunma olasılığını azaltır. Tersine, bağlanma zayıf olduğunda (ihmal, istismar, çatışma veya duygusal mesafe nedeniyle), çocuklar sapkın davranışlara karşı psikolojik engellerin azaldığını deneyimlerler. Ebeveynlerinin onaylamamasından daha az endişe duyar ve suça eğilimli akran grupları da dahil olmak üzere dış etkilere karşı daha duyarlı hale gelirler. Aile, özellikle ebeveyn kontrolü ve denetimi, çocuğun topluma bağlanmasında kritik bir faktördür. Eğer aile kontrolü zayıfsa, çocuğun toplumla bağı kopar ve suça yönelme ihtimali artar. Sonuç olarak, etkili ebeveyn gözetiminin eksikliği, erken aile temelli müdahalelerin gerekliliğini vurgulayarak, suç işlemenin kritik bir öncülü olarak görülebilir. Ebeveyn kontrol mekanizmalarının koruyucu veya risk azaltıcı bir faktör olarak hizmet edebileceğini ve uzunlamasına veya deneysel tasarımlarla daha fazla araştırmayı gerektirdiğini göstermektedir.

Ebeveyn tutumları, serbest zaman tutumları ve gelir düzeyleri arasında ilişki incelendiğinde korelasyon analizi bulguları, anne-baba tutumları ile serbest zaman algısı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = .315, p < .05$). Bu durum, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarının onların serbest zaman algısı ve kullanım biçimlerini doğrudan etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, anne-baba tutumları ile gelir düzeyi arasında ($r = -.065, p > .05$) ve serbest zaman ile gelir düzeyi arasında ($r = .024, p > .05$) anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. (Bkz. Tablo 16)

Yukarıda belirtilen sonuçlara göre, ebeveyn tutumlarının gençlerin serbest zaman kullanımında belirleyici bir rol oynadığını, ancak gelir düzeyinin bu ilişkide doğrudan etkili olmadığını göstermektedir. Bulgular, ekonomik koşullardan bağımsız olarak ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların, çocukların serbest zaman algısını ve yönelimlerini şekillendirmede kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, rehberlik, sıcaklık, ve disiplin tarzını kapsayan ebeveynlik tutumlarını, çocukların boş zamanlarını nasıl yapılandırdıklarını ve değerlendirdiklerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Özellikle, destekleyici ve yapılandırılmış aile ortamlarında yetişen çocukların organize, sosyal ve yapıcı boş zaman aktivitelerine katılma olasılığı daha yüksekken; ebeveyn katılımının zayıf olduğu durumlarda, çocukların daha az yapılandırılmış yada risk odaklı boş zaman kullanımına yönelmeleri olasıdır. Bu, ekonomik durumun tek başına ebeveynlik tarzını istatistiksel olarak öngörmediğini ve ebeveyn tutumlarının finansal kapasiteden ziyade psikososyal ve kültürel dinamikler tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, ebeveyn tutumlarının

ergenlerin boş zaman davranışları üzerinde gelir gibi makro düzeydeki yapısal değişkenlere kıyasla daha önemli ve yakın bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Yoksulluk ve sosyoekonomik eşitsizlikler, çocuk suçluluğu için kritik bağlamsal risk faktörleri olmaya devam ederken, çocukların boş zaman kullanımı üzerindeki etkileri, sosyal dışlanma, yapılandırılmış ders dışı fırsatlara eşitsiz erişim gibi dolaylı yollarla gerçekleşebilir. Çalışmanın ikinci hipotezi olan “Anne baba tutumları serbest zaman ve yoksulluk düzeyi ile çocukların suça yönelme eğilimleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır” kısmen desteklenmiştir.

Bu hipotez kapsamında elde edilen bulgular, anne-baba tutumları ile çocukların serbest zaman tutumları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının, çocukların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini etkilediğini göstermekte ve literatürde ebeveyn kontrolü ile serbest zaman kullanımı arasındaki bağlantıyı vurgulayan çalışmalarla uyumlu görünmektedir. Bununla birlikte, ailelerin gelir düzeyi ile ne anne-baba tutumları ne de serbest zaman tutumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Dolayısıyla, hipotez kısmen doğrulanmış; ebeveyn tutumları ve serbest zaman boyutu desteklenirken, yoksulluk değişkeni anlamlı sonuç vermemiştir.

Yoksulluk ve ebeveyn tutumları ile serbest zaman yani hipotezimizde desteklenmeyen kısma baktığımızda birkaç faktörü ele almamız gerekir. Ölçüm Sınırlılıkları olarak, birinci faktör örneklem grubundaki çocukların büyük çoğunluğunun düşük-orta gelir seviyesinden gelmesi, varyansın daralmasına yol açmış olabilir. Bu durumda, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamış,, gelir değişkeni farklılıkları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Diğer bir faktör de yoksulluğun çocuk suçluluğu üzerindeki etkisi çoğu zaman dolaylı süreçler aracılığıyla ortaya çıkması olabilir. Ebeveyn stres düzeyi, sosyal dışlanma, mahalle koşulları ve fırsat eşitsizlikleri gibi aracılık eden faktörler ölçülmediğinde, yoksulluğun doğrudan etkisi istatistiksel olarak zayıf olarak karşımıza çıkabilir.

Balkan toplumlarında, özellikle Kuzey Makedonya bağlamında, akrabalık ilişkileri geniş aile desteği, ve topluluk dayanışması, sosyo ekonomik sıkıntıların bireyler üzerindeki etkisini kısmen hafifletebilir. Bu sosyal ağların varlığı, gelir düzeyi ile çocukların serbest zaman kullanımı ya da ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi zayıflatmış olabilir. Bu sosyal sermaye unsurları, çocukların hem psikososyal gelişiminde hem de riskli davranışlardan uzak tutulmasında koruyucu bir faktör olarak rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, yoksulluğun suça yönelim üzerindeki etkisi kültürel bağlamda zayıflayarak istatistiksel açıdan daha az görünür

hale gelebilmektedir. Son olarak araştırma örneklemini, ıslah evi ve sosyal hizmetler kurumlarındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların büyük bir kısmı sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplardan gelmektedir. “Yoksulluk” değişkeni örneklem içerisinde homojenleşmiş ve farklılıkları ortaya koyabilecek varyans büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu araştırmada ebeveyn tutumları ve serbest zaman kullanımı ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamış olsa da, literatürde bazı çalışmalar ailelerin sosyoekonomik durumunun çocukların suça sürüklenme eğilimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2019 yılında, Bektaş, Çetli, Koç ve Özkoçak tarafından yapılan bir araştırmaya göre de, yoksulluk ve suç davranışı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Düşük gelirli kesimlerden gelen bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için hukuka aykırı eylemlerde bulunma olasılığı daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada, anula ihtilafa düşen çocukların çoğunun, sürekli ekonomik yoksunluk ve yetersiz ebeveyn denetimi yaşayan ailelerden geldiği görülmüştür. Hane halkının sosyoekonomik durumu, çocukların suç işlemeye yatkınlığını şekillendirmede kritik bir belirleyici olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra global boyuta da bakıldığında, yoksulluğun suç oluşturan rolü yalnızca gelişmekte olan ülkelerle sınırlı değildir; gelişmiş toplumlarda da görülmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, hem kırsal hem de kentsel alanlarda suçun temel itici güçlerinden biri olarak sürekli olarak tespit edilmiştir. Yoksulluk, suçun yapısal ve temel bir belirleyicisidir ve ampirik kanıtlar bu iki olgu arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yoksullukla mücadele stratejileri aynı zamanda suç azaltma politikaları olarak da hizmet ederek, hem sosyal adaleti hem de kamu güvenliğini teşvik etmek için bütünleşik sosyoekonomik reformların gerekliliğini vurgulamaktadır (Bektaş, Çetli , Koç, & Özkoçak, 2019).

Çalışmada, serbest zaman ölçeğinden düşük puan alan katılımcılar ile suça yönelme eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .260$; $p < .05$). (Bkz.Tablo 17)

Bu sonuç, serbest zaman tutumları azaldıkça katılımcıların suça yönelme risklerinin arttığını göstermekte ve araştırmanın ilgili “Serbest zaman ölçeğinden düşük puan alan çocukların suça yönelme eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır” araştırmanın üçüncü hipotezini desteklemektedir.

Serbest zaman tutumları ile suç işleme arasındaki ilişki, ölçeği psikometrik olarak doğrulamakla kalmayıp aynı zamanda boş zamanın ergenlik dönemi davranış sonuçlarında

kritik bir psikososyal faktör olduğunu doğrulayarak kriminolojik teoriye de katkıda bulunmaktadır.

Yukarda belirtirmiş olan sonuçlar, boş zamanlarını yapılandırmada yetersiz olan ve ölçekte düşük puan alan bireylerin suç işlemeye daha yatkın olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, boş zamanlarını üretken, sosyal ve yapıcı aktivitelerle değerlendiremeyen gençler, riskli davranışlara ve antisosyal eğilimlere daha yatkın görünmektedir. Bu nedenle, boş zaman kullanımı, ergenlerin suç davranışları açısından kritik bir koruyucu veya risk oluşturan faktör olarak kabul edilebilir. Nöropsikolojik araştırmalar ise ergenlik döneminde prefrontal korteksin henüz tam olgunlaşmaması nedeniyle dürtü kontrolünün zayıf, risk alma eğiliminin ise biyolojik olarak daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu biyolojik eğilim, yapılandırılmamış serbest zamanın getirdiği denetimsizlikle birleştiğinde suça yönelme ihtimalini daha da artırmaktadır.

Mahoney ve Stattin (2000) tarafından yapılan çalışmaya göre , ergenlerin boş zaman etkinliklerinin yapısal niteliği ve sosyal bağlamı ile antisosyal davranışlarda bulunma olasılığı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma, 14 yaşında 703 ergenle gerçekleştirilmiş olup, elde edilen bulgulara göre yapılandırılmış boş zaman etkinliklerine (örneğin ders dışı programlar, spor kulüpleri, düzenli kurslar,) katılımın antisosyal davranışla negatif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Yapılandırılmış ve denetimli boş zaman etkinliklerine katılan ergenlerin uyumsuz veya suça eğilimli olma olasılığı daha düşüktük olduğu görülmüştür. Buna karşılık, düşük yapılandırılmış etkinliklere katılımın (örneğin gençlik, eğlence merkezleri), antisosyal sonuçlarla pozitif bir ilişki göstermiştir (Mahoney & Stattin, 2000)

2021 yılında Friederike Wanka ve meslektaşları tarafından ergenlerin boş zaman etkinliklerinin kalitesinin hem psikolojik refahlarını hem de davranışsal sonuçlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığına ortaya çıkarmışlardır. 10-18 yaş arası 959 ergen ve ebeveynlerinden oluşan temsili bir örneklemin kullanıldığı araştırma, aktif ve yapılandırılmış boş zaman etkinliklerine (örneğin spor, aile etkileşimi, kültürel etkileşimler ve gönüllü çalışma) katılımın daha yüksek refah düzeyleri ve daha düşük davranış sorunları ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, pasif boş zaman etkinliklerine (örneğin uzun süreli ekran süresi, amaçsız veya yapılandırılmamış etkinlikler) katılım, azalmış refah ve artan davranışsal zorluklarla ilişkilidir. Boş zaman aktiviteleri ile refah arasındaki ilişki, aktivite türüne göre farklılık göstermiştir. Aktif boş zaman aktiviteleri (örneğin, aile zamanı, arkadaşlarla buluşma, kafe ziyaretleri, müze/sanat sergisi/sinema ziyareti, konser/opera

ziyareti, gönüllü çalışma, spor katılımı) daha iyi refah, özellikle fiziksel refah ve daha az davranışsal zorlukla ilişkilendirilmiştir. Pasif boş zaman aktiviteleri (ekran süresi, dinlenme) daha düşük refah ve daha fazla davranışsal zorlukla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, ebeveynleri de aynı aktiviteyi yapan ergenlerin, açıklanan boş zaman aktivitelerine daha sık katıldıklarını gözlemledik. Çalışmada ayrıca, ebeveynlerin boş zaman alışkanlıklarının modelleme etkisi de belirlenmiş ve ebeveynlerin boş zaman katılım modellerinin ergenlerin yapılandırılmış etkinliklere olan tercihleri ve katılımları üzerinde güçlü bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Bu bulgu, boş zaman davranışlarının kuşaklar arası aktarımını ve ailenin sosyalleşmenin birincil aracı olarak rolünü vurgulamaktadır. Serbest zaman ölçeğinde düşük puan alan çocuklar ile suça sürüklenme arasında fark vardır” hipotezi, Wanka ve arkadaşlarının (2021) bulgularıyla örtüşmektedir. Araştırma, yapılandırılmamış boş zaman etkinliklerinin düşük refah ve artan davranışsal sorunlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu durum, serbest zamanlarını verimli biçimde değerlendiremeyen çocukların riskli davranışlara ve suça daha yatkın olduklarını ortaya koymaktadır.

Agnew’in (2018) **Genel Zorlama Teorisi**, gençlerin kültürel olarak değer verilen hedeflere meşru yollarla ulaşamadıklarında zorlanma yaşadıklarını ve bu zorlanmanın öfke, hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi olumsuz duygulara yol açarak suça yönelimi artırabileceğini öne sürmektedir. Bu bakış açısı, çalışmada öne sürülen **“Serbest zaman ölçeğinde düşük puan alan çocuklar ile suça sürüklenme arasında fark vardır”** hipoteziyle örtüşmektedir. Her iki yaklaşım da, yapılandırılmamış ya da düşük kaliteli boş zamanın, ergenlerin sosyal bütünleşme ve kimlik gelişimi süreçlerini zayıflattığını, bu durumun ise riskli davranışlar ve suç eğilimini artırdığını vurgulamaktadır. Hipotez, ampirik düzeyde serbest zaman kullanımındaki eksiklik ile suç arasındaki ilişkiyi gösterirken; Agnew’in teorisi, bu ilişkinin altında yatan mekanizmayı yani zorlanma ve bunun duygusal sonuçlarını açıklamaktadır. Hipotezi, bu teorik çerçevenin ampirik bir yansıması niteliğinde olup oğençlerin serbest zamanlarını yapılandırmadaki yetersizliklerinin suç davranışına zemin hazırladığı yönündeki varsayımı somut verilerle desteklemektedir.

Araştırmanın desteklenmeyen dördüncü hipotezine bakıldığında, aile gelir düzeyi düştükçe çocukların suça sürüklenme arasında anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmış fakat arasında negatif bir korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır ($r = -0,206$). Bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p = 0,112 > 0,05$). (Bkz. Tablo 18)

Gelir düzeyi genellikle geniş kategorik veya sıralı bir değişken olarak ölçülür ve bu da genellikle kesinlikten yoksundur. Örneklemdaki kısıtlı varyans (örneğin, çoğu ailenin düşük-orta gelirli olması) korelasyonu zayıflatmış olabilir. Psikometride buna, yapılar arasındaki gerçek ilişkileri gizleyebilen bir aralık kısıtlaması etkisi denir. Aile geliri ile çocuk suçluluğu arasında gözlemlenen korelasyon, kriminolojik teoriyle uyumlu olarak negatif olsa da, istatistiksel olarak anlamlı değildi. Bu durum, yoksulluğun suç eğilimlerine katkıda bulunabileceğini, ancak bu örneklemdaki etkisinin kısıtlı varyans ve ölçülmemiş aracı mekanizmalar (örneğin, ebeveyn stresi, sosyal düzensizlik) tarafından maskelenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Psikometrik bir bakış açısından, bu çalışmadaki gelir değişkeni, tek başına güvenilir bir öngörücü olarak hizmet edecek yeterli ayırıcı geçerliliğe sahip olmayabilir.

İstatistiksel olarak anlamlı bulunmayan bu sonuç, yoksulluğun suç üretici (kriminogenik) bir faktör olma rolünü geçersiz kılmamaktadır. Aksine, ölçüm sınırlılıklarına ve bağlamsal tamponlayıcı faktörlere işaret etmektedir. Özellikle ıslah evi veya sosyal hizmet kurumlarındaki örneklem bağlamında, ekonomik dezavantajın zaten yaygın olduğu görülmektedir. Bu homojenlik (örneklem büyük çoğunluğunun düşük gelir grubundan gelmesi), gelir değişkeninin açıklayıcı gücünü zayıflatmış olabilir. Örneğin, araştırmaya katılan çocukların neredeyse tamamı düşük gelirli ailelerden geliyorsa, “gelir düzeyi” değişkeni gruplar arasında farklılık yaratmaz; çünkü zaten hepsi benzer koşullardadır. Bu durumda suç davranışını açıklayan temel değişken gelirin mutlak düzeyi değil, onun aile içi strese, ebeveyn kontrolüne ya da mahalle koşullarına yansımaları olabilir. Bu bulgu, şu anlama gelir: yoksulluk hâlâ önemli bir risk faktörüdür; fakat bu araştırmada örneklem homojenliği nedeniyle anlamlı istatistiksel ilişki görünmemiştir.

Her ne kadar bu çalışmada aile gelir düzeyi ile suça sürüklenme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış olsa da, araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda, literatürde düşük sosyoekonomik düzeyin çocuk suçluluğunu artırıcı bir risk faktörü olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma mevcuttur.

Bu çalışmalardan biri de 2021 yılında Nanev, Koshevaliska, Maksimova ve Rogleva tarafından yürütülmüş olup çalışmada, çocuk suçluluğunun son yıllarda hem niceliksel olarak arttığı hem de niteliksel açıdan daha ağır ve organize biçimlerde görüldüğü vurgulanmaktadır. Özellikle 16–18 yaş grubundaki çocukların, yetişkinlere özgü davranışlara (alkol, uyuşturucu, kumar vb.) erişim arzusuyla birlikte mülkiyet suçlarına (hırsızlık, mala zarar verme, motorlu

araç hırsızlığı) yöneldikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, aile gelir düzeyinin çocukların suça sürüklenme riskinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Gelir yoksunluğu yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmamakta, aynı zamanda ebeveynlerin çocukları denetleme ve yönlendirme kapasitelerini de zayıflatmaktadır. Bu durum çocukların serbest zamanlarını kontrolsüz biçimde geçirmelerine ve riskli akran gruplarıyla etkileşimlerine zemin hazırlamakta, suç davranışına yönelme ihtimalini artırmaktadır. Nanev, Koshevaliska, Maksimova ve Rogleva'nın (2021) Kuzey Makedonya'da yürüttükleri çalışma da bu sonucu desteklemekte; özellikle mülkiyet suçlarının ekonomik yoksullukla doğrudan ilişkili olduğunu ve uzun süreli işsizlik ile gelir eşitsizliğinin çocuk suçluluğunu besleyen yapısal faktörler arasında yer aldığını vurgulamaktadır.

Hipotezimizle paralel olarak bir başka çalışma da kalıcı/persistan yoksulluk ile kısa süreli yoksulluk arasında ayırım yaparak özellikle kalıcı yoksulluk deneyiminin çocukların suça sürüklenme olasılığını anlamlı biçimde artırdığını ortaya koymuştur. 2002 yılında Jarjoura, Triplett ve Brinker kalıcı/persistan yoksulluk ile kısa süreli yoksulluk arasında ayırım yaparak çocukluk boyunca kalıcı yoksulluk deneyiminin suça sürüklenme ihtimalini anlamlı biçimde artırdığını göstermektedir. Buna karşılık, kısa süreli yoksulluk yaşayan gençlerde bu ilişki daha zayıf bulunmuştur. Bu sonuç, yoksulluğun tek bir zaman kesitinde ölçülmesinin yanıltıcı olabileceğini, esas belirleyici faktörün yoksulluğun süresi ve yoğunluğu olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, çocukluk boyunca yoksulluğa maruz kalma oranı arttıkça suçluluğa katılımın da arttığını açık bir biçimde göstermektedir. Bu bulgu, hipotezimizde öne sürdüğümüz 'aile gelir düzeyi düştükçe çocukların suça sürüklenme olasılığı artar' yönündeki varsayımı desteklemekte ve yoksulluğun süresi ile yoğunluğunun suç davranışı üzerinde kritik bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Anne-Baba Tutumları ile Çocukların Serbest Zaman Kullanımına ilişkin Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre, tutumları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = ,458$; $p < 0,01$). (Bkz.Tablo 19)

Bu sonuç, araştırmanın ilgili hipotezini "Anne baba tutmları ile çocukların serbest zaman kullanımına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır" beşinci hipotezi doğrulamaktadır. Bu bulgu, ebeveynlik tarzlarının çocukların boş zamanlarını nasıl yorumladıkları, yapılandırdıkları ve kullandıkları konusunda önemli psikososyal belirleyiciler olarak hareket ettiğini gösteren ampirik kanıtlarla örtüşmektedir. Ergenlerin ruh sağlığı birçok faktörden etkilenir. Kişisel faktörler (örneğin biyolojik ve psikolojik özellik faktörleri) ve

çevresel faktörler (örneğin aile, okul ve akran grubu) ergen ruh sağlığını etkileyen temel faktörler olarak kabul edilir. Aile faktörünün (yani ebeveynlik tarzının) ergen ruh sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu gösterilmiştir. Ebeveynlik tarzı, ergenlerin ruh sağlığını doğrudan etkilemekle kalmaz, aynı zamanda ergenlerin kişiliğinin ve diğer psikolojik özelliklerinin gelişimi üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olduğu da gösterilmiştir.

2021’de Çinli ergen çocuklardan oluşan örnekleme temel alan çalışmada Ebeveynlik Tarzı ve Ergen Ruh Sağlığı arasındaki bağa vurgu yapılmıştır. Çalışma, Peng ve arkadaşları tarafından yürütülmüş olup, ebeveynlik tarzının ergen ruh sağlığı üzerindeki etki mekanizmasını incelemiştir. Ebeveynlik tarzlarının ergen ruh sağlığı üzerindeki belirleyici rolünü vurgulayan literatür, aslında çocukların yalnızca psikolojik iyi oluşunu değil, gündelik yaşam biçimlerini ve serbest zaman kullanımına dair tutumlarını da şekillendirdiğini göstermektedir. Demokratik ebeveyn tutumları, çocukların özsaygı gelişimini desteklediği gibi onların serbest zamanlarını daha yapılandırılmış, üretken ve sosyal açıdan faydalı etkinliklere yönlendirmelerini kolaylaştırır. Buna karşılık, otoriter veya ihmalkâr ebeveynlik tarzları psikolojik esnekliği azaltarak çocukların serbest zamanlarını riskli veya denetimsiz biçimlerde değerlendirme olasılığını artırabilir (Peng , Hu, Yu, Xiao , & Luo , 2021). Dolayısıyla, ebeveyn tutumlarının ruh sağlığı ile ilişkisine dair bu bulgular, çalışmandaki hipotezi de dolaylı biçimde desteklemektedir: Ebeveynlik tarzı, çocukların yalnızca ruhsal iyilik hâlini değil, aynı zamanda serbest zaman kullanımına ilişkin tutumlarını da anlamlı biçimde etkilemektedir.

Mendelová & Gužíková, 2021 çağdaş ebeveynlik ve serbest zaman üzerine yapılan araştırmalar da, modern toplumlarda ebeveyn tutumlarının çocukların boş zamanlarını nasıl geçirdikleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, modern toplumlarda artan ebeveyn iş yükü ve genişleyen sosyal sorumlulukların, ebeveynlerin çocuklarına ayırabilecekleri zamanı kısıtladığını ve bunun da çocukların boş zamanlarını yapılandırma ve değerlendirme becerilerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu durum, ebeveynlik tarzlarının yalnızca aile içi dinamikleri düzenlemekle kalmayıp aynı zamanda çocukların boş zaman algılarını ve davranışsal yönelimlerini de doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Ayrıca bulgular, ebeveynlerin çocuklara yeterli zaman ayıramadıklarını, bunun sonucunda çocukların serbest zamanlarını daha çok denetimsiz veya teknoloji odaklı etkinliklerle geçirdiklerini ortaya koymuştur. Otoriter ve destekleyici ebeveynlik tarzları, çocukların yapılandırılmış, sosyal ve gelişimsel olarak zenginleştirici boş zaman aktivitelerine katılımını kolaylaştırırken, ihmalkâr, kayıtsız veya otoriter ebeveynlik tarzları riskli, denetimsiz ve uyumsuz boş zaman katılımı biçimlerine zemin hazırlamaktadır.

Çalışan çiftlerin büyümesi nedeniyle ebeveynler daha yoğun iş temposunda olup, çocuklarıyla daha az zaman geçirmekte; bu da ebeveyn ilgisizliğinin düzelmesine, çocuklarda yalnızlık ve ilgi eksikliği hissine yol açmaktadır. Ortak aile okuma etkinlikleri gerilerken, bunun yerine teknoloji (akıllı telefon, tablet, bilgisayar) ve sosyal medyanın ortaya çıktığı görülüyor. Bu sonuç, çalışmanın "ebeveyn tutumları ile çocukların boş zaman tutumları arasında önemli bir ilişki olduğu" hipotezini desteklemektedir (Mendelova, 2023).

Mendelová ve Gužíková'nın (2021) bulguları, ebeveyn tutumlarının çocukların serbest zaman kullanımını doğrudan şekillendirdiğini göstermekte olup, bu sonuç 'anne-baba tutumları ile çocukların serbest zaman kullanımını arasında anlamlı bir ilişki vardır' yönündeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

Aile ile yaşama durumu ile çocukların anne-baba tutumlarını algılama düzeyleri arasında Spearman korelasyon analizi sonucuna göre, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır

($r = ,023$; $p > 0,05$). Çok düşük korelasyon katsayısı ($,023$), değişkenler arasında ilişki bulunmadığını açıkça göstermektedir. Anlamlılık düzeyi ($,863$), hipotezin desteklenmediğini istatistiksel olarak teyit etmektedir. (Bkz.Tablo 20)

Bu sonuç, aile ile yaşama durumunun, çocukların anne-baba tutumlarını algılama düzeylerini belirlemede psikometrik açıdan güçlü bir yordayıcı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, çocukların anne-baba tutumlarını algılamalarının, aile ile birlikte yaşayıp yaşamamaktan bağımsız olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, çocukların anne-baba tutumlarına ilişkin algıları, aile ile aynı haneyi paylaşma durumundan doğrudan etkilenmemektedir. Aile ile birlikte yaşama durumunun tek başına çocukların anne-baba tutumlarını algılamalarında anlamlı bir değişken olmadığı; bunun yerine ebeveynlerin çocukla kurduğu ilişki kalitesinin ve ebeveynlik tarzlarının belirleyici olduğu söylenebilir. Bu nedenle araştırmanın ilgili birinci alt hipotez desteklenmemiştir.

Bu çalışmada, çocukların aile ile birlikte yaşama durumları ile anne-baba tutumlarını algılama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmıştır. Ancak elde edilen bulgular, birlikte yaşama ile algılanan ebeveyn tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir. Bu sonuç, birlikte yaşamının tek başına ebeveyn tutumlarının çocuklar tarafından nasıl algılandığını belirlemediğini ve ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin niteliğinin nicelikten daha önemli olabileceğini düşündürmektedir.

Bağlanma Kuramı'na (Bowlby, 1969) göre aynı evde yaşamak ebeveyn-çocuk bağlarını güçlendirmekte ve güvenli bağlanmayı desteklemektedir; dolayısıyla hipotezimiz teorik olarak güçlü bir dayanağa sahiptir. Buna karşın, bulgularımız bu beklentiyle çelişmiş, birlikte yaşamının tek başına ebeveyn tutumlarının çocuklar tarafından nasıl algılandığını açıklamada yeterli olmadığını göstermiştir. Bu farklılık, Bronfenbrenner'in (1979) Ekolojik Sistemler Kuramı üzerinden değerlendirildiğinde daha anlaşılır hale gelmektedir. Zira çocuk gelişimi yalnızca aile içi dinamiklerden (mikrosistem) değil, aynı zamanda akran ilişkileri, okul iklimi, mahalle koşulları ve toplumsal stres faktörleri (mezo ve ekzosistem) tarafından da şekillendirilmektedir. Dolayısıyla, hipotezimiz ebeveynlerle aynı evde yaşamının belirleyici olacağını varsaymış olsa da, bulgular ekolojik bir perspektiften değerlendirildiğinde, birlikte yaşamın yalnızca çok boyutlu ve örtüşen etkilerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Hipotezimizin desteklenmesini ayrıca birçok faktöre de bağlayabiliriz. Çocuğun anne-baba tutumlarını algılamasında yalnızca aynı ev ortamını paylaşması belirleyici değildir. Ebeveynlerin sergilediği tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığını etkileyen asıl faktör; ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimin niteliği, ebeveynin tutarlılığı ve duygusal ilgisidir. Dolayısıyla aynı evde yaşamak, ebeveyn tutumlarının algılanması üzerinde tek başına güçlü bir etki yaratmayabilir (Steinberg, 2003).

Bu bulgular, Balkan toplumlarının kültürel özellikleri çerçevesinde değerlendirilebilir. Özellikle Kuzey Makedonya bağlamında geniş aile yapısı ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olması, çocuğun anne veya babadan ayrı yaşasa dahi büyükbaba, büyükanne ya da diğer akrabalar aracılığıyla ebeveyn tutumlarını dolaylı biçimde deneyimlemesine olanak tanımaktadır. Araştırmacının yorumu olarak bu durum, aile ile yaşama değişkeninin etkisini zayıflatabilecek kültürel bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Ergenlik dönemi, bireyin bağımsızlık arayışının ve aileden ayrışma sürecinin yoğunlaştığı bir gelişimsel evredir. Dolayısıyla, ergenler, tutum algılarını daha çok psikososyal destek düzeyi ve akran etkileri üzerinden şekillendirebilir. Bu nedenle ergenler için ebeveynlerle aynı evde yaşamak, ebeveyn tutumlarını algılamada belirleyici bir faktör olmaktan çıkabilir. Dolayısıyla, elde edilen sonuçlar aile ile yaşama durumunun tek başına ebeveyn tutumlarının algılanmasında belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu durum, ebeveyn tutumlarının algılanmasında kültürel bağlamın, iletişim kalitesinin ve ergenlik dönemine özgü gelişimsel dinamiklerin daha kritik rol oynadığını düşündürmektedir.

Ebeveyn Tutum Düzeyi ile Serbest Zaman Tutumu Duygusal Boyut - szt arasındaki Spearman korelasyon katsayısı $r = .389$, $p = .002$ (< 0.01) olarak bulunmuştur. Bu, orta

düzeyde, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Psikometrik açıdan, korelasyon büyüklüğü ($.30 \leq r < .50$), orta etki büyüklüğü aralığına girmektedir. Önemlilik düzeyi ($p < .01$) (Bkz. Tablo 21). Bu sonuca göre ebeveyn tutum düzeyi ile serbest zaman tutum ölçeğinin duyuşsal boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır ikinci alt hipotez desteklenmiştir.

İstatistiksel olarak, pozitif ve anlamlı korelasyon ($r = .389$, $p < .01$), çalışmanın hipotezini desteklemektedir. (Bkz. Tablo 21). Akademik açıdan bu bulgu, ebeveyn tutumlarının yalnızca aile ilişkilerinin merkezinde olmadığını, aynı zamanda çocukların boş zaman değerlerine de uzandığını ve bunun da suça eğilimlere karşı dayanıklılığı şekillendirmede önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Bu, ebeveyn tutumları daha olumlu hale geldikçe (örneğin, destekleyici, demokratik, katılımcı), çocukların boş zaman aktivitelerine (örneğin, keyif, ilgi, motivasyon) karşı olumlu duygusal yönelimler bildirme olasılıklarının da arttığı anlamına gelir. Boş Zaman Tutum Ölçeği'nin duygusal boyutu, bireylerin boş zaman aktivitelerine yönelik duygusal tepkilerini ve hislerini ifade eder. Bu boyut, bir kişinin keyif, mutluluk ve tatmin gibi olumlu duygular deneyimleme veya tam tersine boş zaman aktivitelerine karşı ilgisizlik, can sıkıntısı ve olumsuz duygulanım geliştirme derecesini değerlendirir.

Bu bağlamda, duygusal boyut, bireyin boş zaman aktivitelerine olan duygusal bağlılığını ve bu deneyimlerden elde edilen tatmin derecesini değerlendirir. Ebeveyn tutumlarının kalitesi, çocukların boş zaman aktivitelerinden aldıkları duygusal tatmini belirlemede önemlidir. Demokratik ve destekleyici ebeveynlik stilleri, çocukların boş zamanlarını daha keyifli ve motive edici bir şekilde geçirmelerine ve aidiyet duygularını güçlendirmelerine katkıda bulunur. Buna karşılık, otoriter veya ihmalkar ebeveynlik duygusal boyutu olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, ebeveyn tutumları ile Boş Zaman Tutum Ölçeği'nin duygusal boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların boş zamana yönelik duygusal yönelimleriyle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Sıcak, destekleyici ve demokratik ebeveynlik tarzlarına sahip ailelerin çocuklarının, yapılandırılmış boş zaman etkinliklerine (örneğin spor, kültürel etkinlikler, gönüllülük) karşı olumlu duygusal tutumlar geliştirme olasılığı daha yüksektir. Tersine, tutarsız, ihmalkâr veya otoriter ebeveynlik tarzları, çocuğun yapıcı boş zaman etkinlikleriyle sağlıklı duygusal bağlar geliştirme becerisini engelleyerek, onları yapılandırılmamış veya riskli boş zaman kullanım biçimlerine karşı daha savunmasız hale getirebilir. Bu, ebeveyn davranışlarının ve yetiştirme tarzlarının, çocukların boş zaman aktivitelerine yönelik duygusal yönelimlerini şekillendirmek

için yakın aile ortamının ötesine geçtiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, ebeveynler sıcak, destekleyici ve demokratik yaklaşımlar benimsediklerinde, çocukların yapılandırılmış ve sosyal açıdan olumlu boş zaman aktivitelerine karşı olumlu duygular geliştirme olasılığı daha yüksektir.

Elçi ve Ballı (2011) tarafından yapılan araştırma, ebeveynlerin boş zaman etkinliklerini çocuklarının kişisel gelişimi, sosyal gelişimi ve akran ilişkileri için çok önemli olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Ebeveynler, spora ve planlı boş zaman etkinliklerine katılımın obezite, düşük öz saygı ve akran reddi gibi riskleri azalttığını vurgulamıştır.

"Ebeveynlerin boş zaman aktivitelerini çocuklarının sosyo-duygusal gelişimi için gerekli olarak algıladıklarını ancak genellikle onları yeterince yönlendirmede başarısız olduklarını gösteren önceki bulgularla (Elçi ve Ballı, 2011) uyumlu olarak, mevcut çalışma, ebeveynlerin boş zamanlara yönelik tutumlarının ergenlerin boş zaman tercihlerini doğrudan etkilediğini doğrulamaktadır. Bu, düşük boş zaman tutumlarının, özellikle çocukların boş zamanları yapılandırılmamış ve gözetimsiz kaldığında, daha yüksek suç işleme riskiyle ilişkili olduğu hipotezini destekleyen dolaylı kanıtlar sunmaktadır (Elçi & Mülazımoğlu Ballı, 2014)

"Elçi ve Ballı'nın (2011) çalışması, ebeveynlerin boş zaman etkinliklerini çocuklarının kişisel ve sosyal gelişimleri açısından kritik gördüklerini ortaya koymuştur. Mevcut çalışmada elde edilen bulgular da bu görüşle örtüşmekte; ebeveyn tutumlarının, çocukların boş zamana yönelik duygusal yönelimlerini anlamlı biçimde etkilediğini göstermektedir. Böylece, ebeveynlerin serbest zamanlara ilişkin tutumları ile ergenlerin boş zaman tercihleri arasındaki bağlantıyı vurgulayan önceki araştırmalar, bu çalışmanın hipotezini destekler nitelikte görünmektedir."

Aynı şekilde, Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, çocukların ebeveynlerinden ve bakıcılarından boş zaman ve başa çıkma davranışlarını modellediğini vurgulamaktadır (Bandura, 1977). Ebeveynler yapılandırılmış ve sosyal açıdan olumlu boş zaman uygulamaları (örneğin spor, kültürel aktiviteler) sergilediklerinde, çocuklar bu davranışları içselleştirir (Bandura, 1971).

Öz-Belirleme Kuramı'na göre gerçekleştirilecek üç temel psikolojik ihtiyaç vardır: özerklik, yeterlik ve ilişki kurma. Bu ihtiyacın doyurulması, bireyin hem yaşam doyumunu hem de serbest zaman deneyimlerinin duyuşsal olarak arttırılması. Çocukların boş zamanlarını keyifli, anlamlı ve motive edici biçimde değerlendirebilmeleri, büyük ölçüde ebeveyn desteği ile bu üç ihtiyacın karşılanmasına bağlıdır. Demokratik ve ailedeki ebeveyn tutumları, çocuğun

özerkliğini güçlendirir, yeterli hislerini pekiştirir ve sosyal bağlarını güçlendirir. Bu nedenle anne-baba tutumları ile serbest zaman aralığı duyuşsal boyut arasındaki ilişkinin, Öz-Belirleme Kuramı çerçevesinde anlamlı bir biçimde açıklanabileceği göstermektedir. Bu yakın doyumlar, özerklik, yeterlik ve ilişki kurma, kelimenin tam anlamıyla insanın gelişip serpilmesinin özünü yansıtır ve iyi oluşum ile canlılığın birçok göstergesini öngörür. Üstelik SDT araştırmaları, bu doyumların psikolojik olarak desteklediği sosyal bağlamlarda insanların merakını, yaratıcılığını, üretkenliğini ve esnekliğinin en güçlü biçimde ortaya çıkacağını göstermektedir.

Alt boyut maklesıyla bakalım ne der

Self determination theory Rıchard m.Ryan and Edward L.decı 2017

Spearman'ın rho korelasyonları, ebeveyn tutumu alt boyutları (koruyucu, demokratik, otoriter) ile çocuk suçluluğu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Koruyucu (koru): Suç işlemeye pozitif korelasyon göstermektedir ($r = .661$; $p < .01$). Bu, aşırı ebeveyn korumasının daha yüksek suç işleme riskiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Aşırı koruma, özerkliği engelleyerek ergenlerin isyan etmesine veya risk alma davranışlarına yönelmesine yol açabilir. Demokratik (dmk): Suç işlemeye negatif korelasyon göstermektedir ($r = -.296$; $p < .05$). Sıcaklık, akıl yürütme ve karşılıklı saygı ile karakterize edilen demokratik tutumlar, suç işlemeye karşı tampon görevi görmektedir. Otoriter (otr): Suç işlemeye güçlü pozitif korelasyon göstermektedir ($r = .902$; $p < .01$). Yüksek kontrol ve düşük sıcaklık içeren otoriter ebeveynlik, bu örnekte suç davranışının en güçlü yordayıcısı gibi görünmektedir. Koruyucu ve otoriter stiller orta düzeyde ilişkilidir ($r = .504$; $p < .01$), bu da kavramsal örtüşmeyi göstermektedir (her ikisi de yüksek kontrol içerir). Demokratik stil, otoriter ve koruyucu stiller ile negatif ilişkilidir ve sıcaklık/duyarlılık ile kontrol/katılık arasındaki teorik karşıtlığı doğrulamaktadır. (Bkz.Tablo 22)

Araştırmada hipotezin desteklenen kısmı : Ebeveynlik tarzı, suç işlemeye önemli ölçüde ilişkilidir. Otoriter ve koruyucu tutumlar risk faktörleriyken, demokratik tutumlar koruyucudur. Otoriter tarz ve suç işleme arasındaki çok yüksek korelasyon ($r = .902$), bunun örnekleminizdeki en kritik risk faktörü olduğunu ve tartışmada daha fazla araştırma yapılmasını gerektirdiğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar “Anne baba tutum ölçeğinin demokratik, koruyucu ve otoriter alt boyutları ile çocukların suça yönelme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır” altıncı hipotez kısmen desteklemektedir:

Buliva, Maragia ve Poipoi 2019, tarafından yürütülen çalışma, otoriter ebeveynlik tarzının Kenya'nın Butere İlçesindeki ortaokul öğrencileri arasında suça eğilimli davranışların

yaygınlığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Ebeveynlik Modelleri Teorisi'ne dayanan çalışma, katı ve kontrolcü ebeveynlik uygulamalarının ergenlik dönemindeki davranış sonuçlarına nasıl katkıda bulunduğunu incelemiştir. Sonuçlar, otoriter ebeveynlik ile suça eğilimli davranışlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, daha katı ve daha az sıcak ebeveynlik gören öğrencilerin itaatsizlik, saldırganlık veya okula uyumsuzluk gibi sapkın davranışlar gösterme olasılığı daha yüksektir. Bulgular, otoriter ebeveynliğin, kötü davranışları caydırmak yerine, istemeden de olsa çocuk suçluluğunu teşvik edebileceğini vurgulayarak, daha geniş kriminoloji ve gelişim psikolojisi literatürüne katkıda bulunmaktadır. Araştırmada öne sürülen hipotez, ebeveyn tutumlarının (demokratik, koruyucu ve otoriter alt boyutları) çocukların suça yönelme düzeyleri ile ilişkili olduğu yönündedir ve kısmen desteklenmiştir. Buliva, Maragia ve Poipoi'nin (2019) Kenya örneğinde yürüttükleri çalışma da özellikle otoriter ebeveynlik ile suça eğilimli davranışlar arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Dolayısıyla, her iki çalışma da otoriter ebeveynlik tarzının ergenlerde sapkın ya da suç davranışlarını artırabileceğini ortaya koymakta; ancak mevcut araştırmada diğer alt boyutlarda (demokratik, koruyucu) beklenen ilişkinin her zaman doğrulanmamış olması, kültürel bağlam ve metodolojik farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir.

Bir başka çalışmada, Ebeveynlik Tarzının Çocukların Davranışları Üzerindeki Etkisi incelenmiştir. Araştırma Samiullah Sarwar (2016) gerçekleştirmiş olup, farklı ebeveynlik tarzlarının çocukların davranışlarını nasıl şekillendirdiğini, özellikle de suça eğilim ve akademik başarıyı nasıl etkilediğini incelemiştir. Otoriter ebeveynliğin, ebeveynlerin aşırı kontrol ve güç uygulaması nedeniyle çocuklarda asiliği ve sorunlu davranışları teşvik ettiği bulunmuştur. Ebeveynlerinden sürekli ilgi ve rehberlik alan çocuklar, daha düşük düzeyde sorunlu davranış ve daha güçlü öz düzenleme becerileri göstermektedir. Ebeveynlik stilleri yalnızca disiplini ve okul performansını şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda duygusal gelişimi, davranış düzenlemesini ve suç işlemeye yatkınlığı da derinden etkiler (Sarwar, 2016).

Sarwar' (2016) ya göre , ebeveynlik tarzı sadece disiplinle ilgili değildir; aynı zamanda çocukların boş zamanlarını nasıl kullandıklarını da (yapılandırılmış ve yapılandırılmamış boş zaman) şekillendirir. Bu, düşük ebeveyn katılımı ve olumsuz tutumların riskli boş zaman kullanımıyla bağlantılı olduğu ve bunun da suça eğilimli davranışlara aracılık ettiği hipotezimizle doğrudan bağlantılıdır. Bu bulgular, mevcut çalışmada test edilen 'ebeveyn tutumlarının (demokratik, koruyucu, otoriter) çocukların suça yönelme düzeyleri ile ilişkili

olduğu' hipoteziyle örtüşmekte ve ebeveyn kontrolü ile tutumlarının çocuk suçluluğunu açıklamada merkezi bir değişken olduğunu desteklemektedir.

Ayrıca araştırmamızda elde edilen bulgular ışığında , İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen Özgün Ceylan'ın yüksek lisans tezindeki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ceylan'ın çalışmasında, demokratik ebeveynliğin çocukların benlik saygısını artırdığı, koruyucu ebeveynliğin bağımlılığı teşvik ettiği ve otoriter ebeveynliğin duygusal eksiklikler yarattığı bulunmuştur. Benzer şekilde, bu araştırmada da demokratik tutumların koruyucu bir işlev üstlendiği, otoriter ve koruyucu tutumların ise risk faktörü oluşturduğu görülmektedir (Ceylan, 2017).

5.3. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Farkların Değerlendirilmesi

Suçta Sürüklenme ve Yaş Grupların Levene Testi sonuçları verilmiştir. Levene testi, gruplar arasındaki varyansların (dağılımların) eşit olup olmadığını ölçer. Yani farklı yaş gruplarındaki çocukların suçta sürüklenme düzeylerinin varyanslarının homojen olup olmadığını test etmektedir.

İstatistik değeri (F): 3.657, Anlamlılık düzeyi (p): 0.001, df1 = 16, df2 = 33 p değeri 0.001 < 0.05 olduğu için sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. (Bkz.Tablo 23) Bu da, farklı yaş gruplarındaki çocukların suçta sürüklenme düzeylerinin varyanslarının eşit olmadığını (homojen değil) göstermektedir. Yani yaş faktörü, çocukların suçta sürüklenme eğilimlerinde belirgin farklılıklar yaratmaktadır. Araştırmada katılımcılar yaşa göre üç grupta incelenmiş olup (14-16, 17-19 ve 20-23) yaş ve suç işleme düzeylerinin ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz, anlamlı olmayan bir sonuç ortaya koymuştur (F = 0,411, p = .990 > .05), bu da farklı yaş grupları arasında suç işleme eğilimlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Gruplar arası (1,568) ve gruplar içi (3,818) ortalama karelerdeki küçük varyansa rağmen, anlamlılık düzeyi, yaşın bağımsız bir değişken olarak, suç işleme düzeyleri bağımlı değişkeni üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığını açıkça göstermektedir. (Bkz.Tablo 24). Dolsayısıyla Çocukların Suçta Sürüklenme Düzeyleri Yaş Gruplarına Göre Anlamlı Farklılık Göstermektedir olarak kurulan yedinci hipotez desteklenmemiştir. Araştırmada Levene testi farklı yaş grupları arasında varyans eşitsizliğini göstermiş olsa da, ANOVA sonuçları yaşın tek başına suçta sürüklenme düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, yaşın bağımsız bir değişken olarak tek başına belirleyici olmayabileceğini, aile kontrolü, akran etkisi ve sosyoekonomik koşullar gibi diğer faktörlerin

yaşın etkisini gölgeleyebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca örneklem büyüklüğü ve gruplar arası homojenliğin sağlanamaması da hipotezin desteklenmemesinde rol oynamış olabilir.

Gelişim psikolojisi açısından bakıldığında, bu sonuç, örneklemdaki gençler ve genç yetişkinler arasındaki suça eğilimin yalnızca kronolojik yaşla açıklanamayacağını göstermektedir. Ergenlik, psikososyal geçişler nedeniyle genellikle suç işlemek için kritik bir risk dönemi olarak kabul edilse de mevcut bulgular, ebeveynlik tarzları, aile yapısı, sosyoekonomik kısıtlamalar ve akran etkisi gibi yaşın ötesindeki faktörlerin daha belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Psikometrik açıdan, yaş grupları arasında anlamlı bir varyansın olmaması, bir aralık kısıtlaması etkisini yansıtıyor olabilir: örneklem zaten suça eğilimli veya risk altındaki gençlerden oluştuğu için, yaş farkları istatistiksel olarak zayıflamaktadır. Bu sonuç, yaşı doğrudan suç işlemenin bir göstergesi olarak ele almak yerine, aracı değişkenleri (örneğin, ebeveyn gözetimi, bağlanma, okul katılımı) dikkate almanın önemini vurgulamaktadır. Araştırmacının değerlendirmesine göre, yaş faktörü tek başına suça eğilimi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bulgular, kronolojik yaş yerine ebeveynlik tarzları, aile yapısı, sosyoekonomik koşullar ve akran etkisi gibi değişkenlerin daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Ayrıca, örneklemin zaten risk grubundaki gençlerden oluşması, yaş farklılıklarının istatistiksel etkisini zayıflatmış olabilir.

Suçluluk düzeylerinin yaş grupları arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği hipotezi ortalama düzeyde desteklenmese de (ANOVA, $p > .05$), önemli varyans farklılıkları (Levene testi, $p < .01$) yaş grupları arasında heterojenlik olduğunu göstermektedir. Bu örüntü, suçluluk davranışları ergenliğin sonlarında zirveye ulaşmış azalan ergenlik dönemi sınırlı suçlular ile yetişkinliğe kadar istikrarlı suç işleme eğilimlerini sürdüren yaşam boyu sürekli suçlular arasında ayırım yapan Moffitt'in (1993) gelişimsel taksonomisiyle örtüşmektedir. Dolayısıyla, bulgular yaşın tek başına suçluluğu öngörmediğini; aksine, gelişimsel yolların yaş grupları içinde farklılaşarak daha geniş ekolojik ve ailevi risk faktörlerini yansıttığını vurgulamaktadır. Araştırmada yaş grupları arasında suça sürüklenme düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmaması, hipotezimizin beklenen yönde desteklenmemesine rağmen Moffitt'in teorisiyle örtüşmektedir. Zira bu teoriye göre suçluluk, yalnızca kronolojik yaşla değil, farklı gelişimsel yörüngelerle açıklanabilir; bazı gençlerde suç davranışları geçici bir ergenlik olgusu iken, bazılarında kalıcı ve yaşam boyu süren bir eğilim göstermektedir. Dolayısıyla bulgular,

yaşın tek başına belirleyici olmadığını, ailevi ve ekolojik faktörlerle birlikte ele alındığında anlam kazandığını ortaya koymaktadır

Katılımcıların yaşam yeri analizlerine göre Levene Testi (Varyansların Homojenliği) $F = 0.646, p = 0.425 > 0.05$. Bu sonuç, köy ve şehir gruplarının varyanslarının homojen olduğunu göstermektedir. Yani, her iki grubun varyansları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu nedenle, t-testinde “Equal variances assumed” satırının dikkate alınması uygundur. (Bkz.Tablo 25)

t-Testi Sonuçları $t = -0.553, df = 59, p = 0.582 > 0.05$ Bu değer, köy ve şehirde yaşayan çocukların suça sürüklenme düzeyleri (SS) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgular, yerleşim yeri (köy/şehir) değişkeninin, çocukların suça sürüklenme eğilimlerini anlamlı düzeyde etkilemediğini ortaya koymaktadır. (Bkz.Tablo.26)

Psikometrik açıdan, bu durum ölçüm aracının köy ve şehir arasında farklılık ayırt etmede güçlü bir etki ortaya koymadığını, yani yerleşim yeri değişkeninin suça sürüklenme eğilimi üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. İstatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığından, üçüncü alt hipotez Yaşam Yeri (Köy/Şehir) ile Çocukların Suça Sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklar vardır” desteklenmemiştir. Köyde veya şehirde yaşamının tek başına suça sürüklenme üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Daha güçlü etkiler, aile içi denetim, ebeveyn tutumları ve sosyo-ekonomik koşullar üzerinden şekillenmektedir.

Kübra Pelit ve Muhammet Fatih Alkan 2021 yılında yapmış oldukları “*Suçta Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi*” çalışmalarında Suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmının kentlerde yaşadığı araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur. Kentlerde oturanların daha çok suç işleminin nedenini ise bireyselleşme süreci ve çocukların benimsedikleri olumsuz yaşam tarzı olarak ifade etmektedir. Kentleşme sürecinde ilişkilerin zayıflaması ve sosyal ve ekonomik nedenlerin sonucu olarak çocuklar ihtiyaç duydukları destekten yoksun kalmaktadır ve bu desteği bulamadıklarında suça sürüklenebilmektedirler. Araştırma, özellikle hızlı ve plansız şehirleşmenin beraberinde getirdiği **gecekondulaşma, işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler** gibi sosyo-ekonomik sorunların çocukların toplumsallaşmasını olumsuz etkilediğini ve bu durumun suça yönelme riskini artırdığını ortaya koymuştur. Çalışmada ayrıca, medyada yer alan şiddet içerikli programların çocuklar üzerinde **örtük öğrenme** yoluyla olumsuz modelleme etkisi yarattığı

belirtilmiştir (Pelit & Alkan, 2022). Araştırmamızda yerleşim yeri (köy/şehir) değişkenine göre suça sürüklenme düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamış, dolayısıyla hipotezimiz desteklenmemiştir. Buna karşılık, Pelit ve Alkan'ın (2021) çalışmasında suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmının kentlerde yaşadığı ve bunun kentleşme sürecinin getirdiği bireyselleşme, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve toplumsal desteğin zayıflamasıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla, mevcut araştırma bulguları ile araştırmamız arasında tam bir paralellik bulunmamakla birlikte, sonuçlar kentleşme ve sosyal bağların zayıflığının suç riskini artırabileceğine işaret eden literatürü destekler niteliktedir.

Benzer bir çalışma da Yakup Çoşar (2005), "Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu" adlı çalışmada, hızlı ve plansız kentleşmenin çocuk suçluluğu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada, gecekondü bölgeleri, işsizlik, gelir adaletsizliği ve göç gibi faktörlerin çocukların suça sürüklenme riskini artırdığı; özellikle Doğu ve Güneydoğu'dan göç eden ailelerin çocuklarının kent merkezlerinde daha yüksek oranda suç davranışına karıştığı vurgulanmıştır. Ayrıca kentleşme süreciyle birlikte şahsa karşı suçların azalırken mala karşı suçların arttığı ve sosyal destek kurumlarının yetersizliğinin bu durumu pekiştirdiği belirtilmiştir. Sonuç olarak, Çoşar (2005), kentleşmenin getirdiği göç, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi sorunların çocuk suçluluğunun temel belirleyicileri olduğunu ve şehirlerde çocukların suça sürüklenme riskini artırdığını göstermektedir (Coşar, 2005)

Dolayısıyla, mevcut araştırmamız kent-köy karşılaştırmasında anlamlı bir fark bulmamış olsa da, literatürde özellikle kentleşme ve göç süreçlerinin çocuk suçluluğunu besleyen önemli faktörler olduğu güçlü biçimde vurgulanmaktadır. Bu durum, sonuçlarımız ile literatür arasında tam bir paralellik olmadığını; fakat farklı bağlamlarda kentleşmenin suça sürüklenme açısından kritik bir değişken olabileceğini göstermektedir.

Etnik köken grupları arasında varyansların eşitliği varsayımı Levene testiyle sınanmıştır. Sonuçlar, $F(16, 33) = 2.189$, $p = .028$ olup eş varyans varsayımının sağlanmadığını göstermektedir. Etnik köken grupları arasında suça sürüklenme (SSÇ) düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı önce varyansların eşitliği varsayımı açısından sınanmıştır. Levene testi anlamlı bulunmuştur ($F(16, 33) = 2.189$, $p = .028$), bu da gruplar arası varyansların homojen olmadığını göstermektedir. (Bkz.Tablo 27).

Klasik tek yönlü ANOVA sonuçları bilgilendirici amaçla sunulmakla birlikte, yorumlar heteroskedastik koşullara duyarlı yaklaşımla ele alınmalıdır. ANOVA, etnik köken grupları arasında SSÇ ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaşmadığını göstermektedir [$F(27, 33) =$

1.522, $p = .125$]. (Bkz.Tablo 28). Sonuç olarak, ‘Etnik Köken Grupları Arasında Anlamlı Fark Vardır’ Biçimindeki dördüncü alt hipotezi desteklenmemiştir.

Etnik köken, özcü bir açıklayıcı değil; fırsat yapıları, kurumsal erişim ve ayrımcılık deneyimleri gibi süreçleri taşıyan bir bağlamsal gösterge olarak ele alınmıştır. Bulgular, grupları damgalamadan, ölçüm adilliği ve yapısal açıklamalar ışığında yorumlanmıştır.”

Bulgularımız doğrultusunda diyebiliriz ki ırk/etnik köken ve suç, kapsamlı araştırmalara, tartışmalara ve kamuoyu söylemlerine konu olmuş hassas ve tartışmalı konular olmaya devam etmektedir. Bu tartışmaya, suçun birden fazla faktörden etkilenen karmaşık bir konu olduğu ve suç davranışını yalnızca ırka veya etnik kökene bağlamanın aşırı basitleştirme olacağı anlayışıyla yaklaşmak önemlidir. Suç oranları sosyoekonomik faktörlerle yakından ilişkilidir ve yoksulluk ile eğitim ve iş olanaklarına sınırlı erişim yaşayan topluluklarda suç oranları daha yüksek olma eğilimindedir. Tarihsel ve sistemik eşitsizlikler nedeniyle ırksal ve etnik azınlıkların ekonomik zorluklarla karşılaşma olasılığı daha yüksektir ve bu durum, bu topluluklarda daha yüksek suç oranlarına katkıda bulunabilir. Irk/etnik köken ve suç arasındaki ilişki belirli bir ülkeye özgü değildir. Farklı toplumların suç oranlarını ve örüntülerini etkileyen tarihsel ve kültürel bağlamları vardır ve bu faktörler de her analizde dikkate alınmalıdır. Irk/etnik köken ve suçla mücadele, çok yönlü ve kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Bu, sistemik ırkçılıkla mücadele etmeyi, eşit fırsatları ve kaynakları teşvik etmeyi, polislik uygulamalarını iyileştirmeyi, eğitime ve sosyal hizmetlere yatırım yapmayı ve toplum temelli müdahaleleri desteklemeyi içerir. Irk veya etnik kökenlerine bakılmaksızın tüm bireylerin onuruna ve haklarına saygı duyan adil ve hakkaniyetli bir toplum yaratmak için anlayış, empati ve açık diyalogu teşvik etmek esastır (Ramirez Thompson , 2023).

2010 yılında Makedonya’da yapılan bir araştırma, etnik aidiyet temelinde ayrımcılığın boyutlarını ortaya koymuştur. OSCE ve Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi (MCMS) tarafından yürütülen bu çalışmada, anketler, medya analizleri, mülakatlar ve vaka incelemeleri kullanılmış; Kržalovski ve ark., 2010 tarafından yürütülen araştırmada, özellikle Roman çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde dezavantajlı konumda oldukları ortaya konmuştur. Bu bulgular, doğrudan suç eğilimine dair olmasa da, etnik aidiyet temelinde yaşanan yapısal eşitsizliklerin çocukların risk faktörlerini artırabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, mevcut araştırmada istatistiksel fark ortaya çıkmamış olsa da, literatürdeki kanıtlar etnik kökenin dolaylı olarak çocukların suça sürüklenme riskini etkileyebilecek bir değişken olduğuna işaret etmektedir. (Кржаловски, и др., 2010)

2013 yılında, Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi (MCMS) tarafından yayımlanan “Водич за основи на дискриминација” (“Ayrımcılık Temelleri Rehberi”) başlıklı rapor, Romanları Makedonya’daki en kırılgan etnik grup olarak tanımlamıştır. Raporda Romanların özellikle eğitimde dışlanma ve okul terki, istihdamda ise kayıt dışı, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşma sorunları yaşadıkları belirtilmiştir. Ayrıca sağlık hizmetlerine erişimde ciddi engeller bulunduğu ve Roman kadınların etnik kimlikleri ile toplumsal cinsiyetlerinden ötürü çifte ayrımcılığa maruz kaldıkları vurgulanmıştır (Котевска, 2013)

Eğitim durumuna göre suça sürüklenme düzeylerinin karşılaştırılmasında, varyansların eşitliği varsayımı Levene testi ile reddedilmiştir ($F(16, 33)=4.172, p=.000$) (Bkz.Tablo 29)

Klasik tek yönlü ANOVA, anlamlı ortalama farkı göstermemiştir ($F(27, 33)=1.471, p=.145$), Sonuç olarak, eğitim durumuna göre SSC ortalamalarının farklılaştığına ilişkin kanıt yetersizdir.” ve “Eğitim Durumu ile Suça Sürüklenme arasında anlamlı bir fark vardır olarak ortaya koyduğumuz beşinci alt hipotez desteklenmemiştir. (Bkz. Tablo.30)

Sınıf olarak ölçülen eğitim durumu, SSC’nin nedensel belirleyeni değil, okul süreçlerinin kaba bir vekilidir. Literatür, SSC’yi esasen okul bağlılığı (Hirschi), devamsızlık/okul terki, dışlayıcı disiplin, akran deviansı ve okul iklimi/kalitesi (Agnew; Sutherland) üzerinden açıklar; sınıf/kademe bu mekanizmaları doğrudan yakalamaz. Ayrıca ters nedensellik (SSC→başarı düşüşü/ayrılma), seçim etkileri ve okullar arası heterojenlik ilişkiyi çarpıtır. Bu nedenle modellerde, eğitim düzeyinin yerine/yanına bu çok boyutlu göstergeler eklenmeli, çok düzeyli denetimler ve ölçüm değişmezliği testleri yapılarak etkiler aracılık/moderasyon çerçevesinde sınanmalıdır. Literatürde SSC’yi yordayan temel okul bileşenleri, bağlanma/aidiyet (school bonding), okula devamsızlık ve okuldan ayrılma (attendance/dropout), disiplin süreçlerinin niteliği (özellikle dışlayıcı disiplinin sıklığı ve meşruiyeti), akran iklimi ve akran sapma yoğunluğu, ile okul kalitesi ve iklimi (öğretmen-öğrenci ilişkileri, adalet algısı, kolektif etkililik) olarak kavramsallaştırılır. SSC’nin artışı çoğunlukla zayıf okul bağlılığı, yüksek devamsızlık, olumsuz/adaletsiz disiplin, sapmış akranlarla temas ve zayıf okul iklimi yollarıyla ortaya çıkar; sınıf/kademe ise bu mekanizmaları doğrudan ölçmez, en iyi ihtimalle dolaylı bir gösterge işlevi görür..

Hipotezimizle paralellik gösteren çalışmalardan biri de, Gılıç’ın (2021) çalışması, suçun bireyler ve toplum üzerindeki psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olumsuz etkilerini vurgulamakta ve özellikle suç ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Araştırmada hem ulusal hem de uluslararası literatür ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

verileri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, suç ile eğitim düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça bireylerin suça katılma oranlarının düştüğü saptanmıştır. Türkiye örneğinde ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu bireylerin suç oranlarının, okur-yazar olmayan, ilkokul terk ya da ilköğretim mezunlarına kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür.

Benzer şekilde Sezer, Kaya ve Yıldırım (2022)'da Türkiyedeki adalet istatistiklerini sosyolojik bir perspektiften değerlendirerek eğitim ile suç arasında anlamlı farklar bulunduğunun, özellikle ilkokul ve ilköğretim mezunları arasında suç oranlarının yüksek olduğunu, buna karşın üniversite ve lise mezunlarında suç oranlarının daha düşük seyrettiğini rapor etmiştir. Her iki çalışmada, eğitim düzeyi yüksek bireylerin sahip oldukları bilgi ve beceriler sayesinde yasal işlerde daha yüksek kazanç elde etme fırsatına sahip oldukları, bu nedenle de suça yönelmekten kaçındıkları ifade edilmektedir. Böylece eğitim, yalnızca bireysel gelişim değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde suç oranlarını düşürücü bir dışsallık olarak da değerlendirilmektedir. Araştırmamızda çocukların eğitim durumu ile suça sürüklenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu yönündeki hipotez desteklenmemiştir. Buna karşın, Gılıç'ın (2021) çalışması ile Sezer, Kaya ve Yıldırım'ın (2022) bulguları, eğitim düzeyi yükseldikçe suç oranlarının düştüğünü ve özellikle düşük eğitilmiş bireylerde suç oranlarının daha yüksek seyrettiğini göstermektedir. Dolayısıyla, mevcut araştırma bulgularımız literatürdeki bu sonuçlarla paralellik göstermemektedir. Bu farklılık, araştırmamızın örnekleminin zaten risk grubu olan çocuklardan oluşması ve eğitim düzeyine bağlı çeşitliliğin sınırlı olması ile açıklanabilir.

Çocukların suça sürüklenmesini açıl原因 bir başka teori de "Etiketleme Teorisi"dir. Becker'in teorisine göre, bireyler etiketlenmesinin suç davranışlarını etkilediği varsayımına dayanır. Etiketleme Teorisi (Becker), suçluluğun yalnızca eylemden değil, toplumsal tepki ve damgalamadan doğduğunu savunur. Resmî kurumlar ve önemli ötekiler (öğretmen, polis, komşu, ebeveyn) tarafından "suçlu" olarak etiketlenmek, bireyin bu kimliği içselleştirmesine ve davranışlarını buna göre sürdürmesine yol açarak ikincil sapmayı üretir. Bu bakışa göre, gençlik suçluluğunun ilk ortaya çıkışında çeşitli etkenler rol oynasa da, tekrarlayan suç üzerinde belirleyici olan, ceza adalet sisteminin yarattığı stigma/etiket ve bunun sosyal dışlanma, fırsat kaybı ve öz-kimlik dönüşümüyle pekişmesidir. Bu teoriye göre, suçlulaştırma süreci, eleştirilen bireylerin özelliklerini etiketlemeyi, dışlamayı ve pekiştirmeyi içerir. Başka bir deyişle, suç işleyerek belirli noktalarda toplumdan ayrılan suçluların, ceza adalet sisteminin "suçlu etiketlemesi" nedeniyle daha da kötüleşeceğini ve derinleşeceğini ve bunun da bu

bireylerin tekrar suç işlemesine yol açacağını öngörür. Bu teorisyenlere göre, insanlar öğretmenleri, polis, komşuları, ebeveynleri ve arkadaşları tarafından yukarıda açıklandığı gibi etiketlendikleri için "sapkın" ve "suçlu" olurlar. Bu teoriye göre, gençlik suçluluğunun başlangıcında birçok faktör rol oynar. Ancak, bu faktörler nispeten önemsizdir ve suç işlemenin tekrarlanmasındaki birincil faktör, resmen suçlu olarak etiketlenmektir. Suçlu davranışın tekrarlanması, resmi etiketlerden etkilenir, bu tür etiketler, çocuk kendini suçlu olarak görmeye ve buna uygun davranmaya başladığında ortaya komuyştur (Kamer, 2013).

Islah Evinde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri ile sosyal hizmetler (Gostivar Asliye Mahkemesi) tarafından uyarı cezası almış çocukların arasında suça sürüklenmelerinde ortalama düzeyde fark olduğunu göstermektedir. Islah evi (N=23): Ortalama suça sürüklenme düzeyi 33.13 Sosyal hizmetler (N=38): Ortalama suça sürüklenme düzeyi 27.36.(Bkz.Tablo 31)

Görüldüğü üzere, ıslah evinde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri ile sosyal hizmetlerden uyarı cezası alan çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır. Ancak bunun istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını söylemek için bağımsız örneklem t-testi (Independent Samples T-test) sonuçlarına bakmamız gerekiyor.

Bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, ıslah evinde kalan çocuklar ile sosyal hizmetlerde kalan çocukların suça sürüklenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t(36.85) = 2.19, p < .05$]. Islah evinde kalan çocukların ortalama puanları ($\bar{X} = 33.13, ss = 10.90$), sosyal hizmetlerde kalan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 27.36, ss = 8.13$) anlamlı düzeyde yüksektir. Ortalama fark 5.76 olup, %95 güven aralığında [.43, 11.08] arasında değişmektedir. (Bkz.Tablo 32)

Bu bulgu, Islah Evinde Kalan Çocukların Suça Sürüklenme Düzeylerinin Sosyal Hizmetler (Gostivar Asliye Mahkemesi) tarafından uyarı cezası almış uyarı cezası alan çocukların suça sürüklenme düzeyi arasında anlamlı bir fark vardır ve araştırmanın ilgili altıncı alt hipotezi desteklemektedir.

Islah evindeki çocukların SSC düzeylerinin uyarı cezası alanlara göre daha yüksek görünmesi yalnızca kurum etkisiyle değil, birkaç temel mekanizmayla açıklanabilir. Öncelikle, mahkemeler daha ağır ve tekrarlayan vakaları ıslah evine yönlendirdiği için bu gruplar zaten başlangıçta daha yüksek risk taşımaktadır. Ayrıca, ıslah evine giren çocuklar “suçlu” etiketiyle daha yoğun damgalanır (Becker) ve bu etiket ikincil sapmaya yol açabilir. Yüksek riskli akranlarla bir arada olmak, sapkın normların öğrenilmesini kolaylaştırır (Sutherland), aile ve

okul bağlarının kopması ise sosyal kontrolü zayıflatır (Hirschi). Kurumsal stres ve adaletsizlik algısı da (Agnew) öfke ve direnç davranışlarını artırarak yeniden suç işlemeyi besler.

Kısacası, ıslah evinde kalan çocuklarda gözlenen yüksek SSC düzeyi, seçim etkisi, damgalanma, akran bulaşması, sosyal bağların zayıflaması ve kurumsal gerilim gibi süreçlerin birleşiminden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle fark, doğrudan kurumun nedensel etkisi olarak değil, çoklu risk faktörlerinin bileşkesi olarak yorumlanmalıdır. ıslah evinde kalan ve kalmayan çocukların psikolojik iyi oluşlarını karşılaştıran bir araştırma, *ıslah Kurumlarında Kapatılmanın Uzun Dönem Etkileri (Long Term Effects of Juvenile Correctional Confinement)* başlığıyla Gina Erickson ve Shelly Schaefer tarafından 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışma, ceza adalet sistemiyle teması olan ergenlerin kapatılma sürecinden hemen sonra topluma yeniden uyum sağlama gerekliliği ile aynı anda yetişkinliğe geçişin getirdiği gelişimsel görevleri yerine getirmek zorunda kalmaları nedeniyle önemli güçlüklerle karşılaştıklarını ortaya koymuştur.

Bu çalışma, Ergen Sağlığı Ulusal Boylamsal Araştırması (Add Health) verilerini kullanarak, 18 yaşından önce kapatılmış olan gençlerle, 18 yaşından önce tutuklanmış ancak kapatılmamış olan gençleri ve ergenlikte ceza adalet sistemiyle hiç teması olmayan akranları arasında psikolojik iyi oluş ve psikososyal gelişim düzeylerini karşılaştırmak suretiyle, kapatılmanın yetişkinliğe geçiş boyunca psikososyal gelişimi nasıl bozduğunu incelemektedir. Bulgular, kapatılan gençlerin, diğer tüm gençlere kıyasla anlamlı derecede daha düşük psikolojik iyi oluş sergilediğini göstermektedir. Ergenlikte kapatılmış kadınların, genç yetişkinlikte psikolojik iyi oluş düzeylerinin özellikle düşük olduğu saptanmıştır. Devamında, kapatılan gençlerin, genç yetişkinlikte eğitim ve istihdam kazanımlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Sonuçlar, çocuk ve ergen kapatılma kurumlarında psikososyal becerileri ve iyi oluşu güçlendirmeye dönük programların kurumsal uygulamalara entegrasyonunun gerekliliğine işaret etmektedir (Erickson & Schaefer, 2020). Araştırmamızda ıslah evinde kalan çocukların suça sürüklenme düzeylerinin uyarı cezası alanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuş ve hipotezimiz desteklenmiştir. Erickson ve Schaefer'in (2020) çalışması da, kapatılmanın gençlerin psikolojik iyi oluşunu ve toplumsal uyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, her iki bulgu da kapatılmanın tek başına nedensel bir etki olmaktan ziyade, damgalanma, akran bulaşması ve sosyal bağların zayıflaması gibi çoklu risk faktörleri aracılığıyla çocukların suçluluk ve uyum sorunlarını artırabileceğine işaret etmekte; bu yönüyle hipotezimizle paralellik göstermektedir.

Etnik köken grupları arasında anne-baba tutumu düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü ANOVA ile incelenmiş, sonuç anlamlı bulunmamıştır ($F(3,57)=0.659$, $p=.581$). (Bkz. Tablo 33) Etki büyüklüğü $\eta^2 \approx .034$ olup ihmal edilebilir düzeydedir; $\omega^2 \approx 0$ 'dır.

Scheffé çoklu karşılaştırmaları tüm ikililerde anlamlı değildir ve %95 güven aralıkları 0'ı içermektedir. (Bkz. Tablo 34)

Bu bulgular, mevcut örneklem kapsamında etnik kökenlere göre anne-baba tutumlarının farklılaşmadığını göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre yedinci alt hipotez desteklenmemiştir. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramına (1979) göre çocuğun gelişimini sadece etnik köken değil; aile, okul, toplum, sosyo-ekonomik koşullar belirler. Yani etnik aidiyet tek başına ebeveyn tutumlarını açıklamakta yetersiz olabilir; mikro (aile ilişkileri), mezo (okul-aile etkileşimi) ve makro (kültürel değerler, devlet politikaları) düzeyde faktörler birlikte etkilidir. Farklı etnik gruplar, farklı kültürel değerleri (örneğin otoriteye mesafe, bireycilik/toplulukçuluk) taşıyabilir. Ancak bu değerler ebeveyn tutumlarına doğrudan değil, kültürel normlar aracılığıyla dolaylı yansır. Ebeveyn tutumlarının aktarımı daha çok model alma, gözlem ve öğrenme ile gerçekleşir. Çocuklar etnik kökenden bağımsız olarak ailede gördüklerini öğrenirler. Bu da, "etnik köken – tutum" ilişkisinin neden zayıf çıktığını açıklayabilir. Bu çalışmada etnik köken ile anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç, Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı ile açıklanabilir; çünkü ebeveyn tutumları yalnızca etnik aidiyete bağlı değildir, aynı zamanda sosyo-ekonomik koşullar, eğitim düzeyi ve toplumsal değerler tarafından şekillenmektedir.

5.4. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Regresyon Analizleri

Bu araştırmada elde edilen bulgular, suça sürüklenme düzeyi ile aile içi kontrol eksikliği arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır ($\beta = .722$, $p < .001$).

Regresyon analizi sonucunda ulaşılan bu katsayı, suça sürüklenme davranışının aile içi kontrol mekanizmalarındaki zayıflığı yüksek düzeyde yordadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, çocukların aile tarafından denetlenmemesi, sınırların belirsiz olması ve ebeveyn kontrolünün düşük düzeyde seyretmesi, onların suça yönelme riskini anlamlı biçimde artırmaktadır. (Bkz Tablo.36)

Bu sonuç, sosyal kontrol kuramı (Hirschi, 1969) ile doğrudan örtüşmektedir. Hirschi'ye göre, bireylerin aileye, okula ve topluma bağları zayıfladığında, norm dışı davranışlara

yönelme olasılığı artar. Bulgular aynı zamanda Erikson'un psikososyal gelişim kuramı ile de ilişkilendirilebilir; çünkü kimlik karmaşası yaşayan ve yeterli ebeveyn yönlendirmesinden yoksun çocuklar, aidiyetlerini sapkın gruplar veya suç alt kültürleri üzerinden inşa etme eğilimine girebilmektedir.

2020 sonrası literatür de bu bulguları destekler niteliktedir. Örneğin, Murray ve Farrington (2022) tarafından yürütülen uzunlamasına çalışmalar, ebeveyn kontrol eksikliğinin çocukluk ve ergenlik döneminde suç davranışlarının en güçlü yordayıcılarından biri olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Hoeve ve arkadaşları (2021) ebeveyn denetimi düşük ailelerde yetişen ergenlerin, akran baskısı ve riskli serbest zaman etkinlikleri aracılığıyla suç davranışlarına daha hızlı adapte olduklarını vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, bu ilişkinin tek yönlü yorumlanmaması gerektiğini de belirtmek gerekir. Literatürde bazı araştırmalar (örn. *Agnew, 2020; Raine, 2021*) suça sürüklenme davranışının da ebeveyn-çocuk ilişkilerini olumsuz etkilediğini, yani karşılıklı bir etkileşim (bidirectional relationship) olabileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, aile içi kontrol eksikliği yalnızca suçun nedeni değil, aynı zamanda suç davranışı tarafından da pekiştirilen dinamik bir süreçtir.

Bu bulgular, özellikle önleyici politikalar açısından kritik önem taşımaktadır. Aile temelli müdahaleler, ebeveynlere çocuk denetimi ve sınır koyma konusunda destek sağlayacak programlar, suça sürüklenmenin azaltılmasında etkili olabilir. Avrupa'da uygulanan "parental training programs" (Sanders & Kirby, 2021) gibi girişimlerin benzeri, Kuzey Makedonya gibi çokkültürlü toplumlarda da uyarlanabilir.

Regresyon analizi suça sürüklenme ile ailenin kontrol eksikliği görülen bulgular, suça sürüklenme ile aile içi kontrol eksikliği arasında güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır ($r = .722$). Korelasyon katsayılarının zero-order, partial ve part değerlerinde aynı düzeyde (.722) çıkması, bu ilişkinin tek yönlü bir nedensel varsayımdan ziyade, değişkenler arasında oldukça kararlı ve istikrarlı bir bağlantıyı yansıttığını göstermektedir. (Bkz.Tablo 37)

Bunun yanında, tolerans değerinin 1.00 olması, modelde **çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity)** sorununun bulunmadığını göstermektedir. Bu metodolojik bulgu önemlidir; zira analiz edilen değişkenlerin birbirini yapay biçimde yükseltmeden, bağımsız katkılar sunduğu anlaşılmaktadır. Böylece, SS ile KE arasındaki ilişkinin gerçekten anlamlı bir yapısal bağa işaret ettiği söylenebilir. Kuramsal düzeyde bu sonuç, **sosyal kontrol teorisi**

(Hirschi, 1969) ile doğrudan ilişkilidir. Çocukların ebeveynleri tarafından yeterince denetlenmemesi, sınırların belirgin olmaması ve gözetim eksikliği, norm dışı davranışlara yönelme riskini artırmaktadır. Bulgular aynı zamanda **Agnew'in Genel Gerilim Teorisi** (2020) ile de örtüşmektedir; çünkü ebeveyn denetiminin eksikliği, gençlerde gerilimi artırmakta ve bu gerilim, suça sürüklenme davranışıyla dışavurum bulmaktadır. Öte yandan literatürde, bu ilişkinin **karşılıklı** olabileceği de vurgulanmaktadır. Örneğin, Raine (2021) ebeveyn kontrol eksikliğinin çocukları suça yönelttiğini, ancak aynı zamanda suç davranışının da ebeveynlerde çaresizlik, geri çekilme ve kontrol kaybı yaratarak döngüsel bir etki oluşturduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, bulgular tek yönlü nedensellikten ziyade, aile-çocuk etkileşiminin dinamik doğasına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma SS ile KE arasındaki güçlü korelasyonu ortaya koyarken, aile içi kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesinin suça sürüklenmenin önlenmesi açısından merkezi bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, ailelere yönelik ebeveyn eğitim programlarının (Sanders & Kirby, 2021) Balkan ülkeleri bağlamında uygulanmasının, çocuk suçluluğunun önlenmesinde etkili bir politika aracı olabileceğini düşündürmektedir.

Nicel bulgular ışığında ortaya çıkan sonuçların, nitel verilerden elde edilen görüşlerle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Özellikle, çocukların suç davranışına yönelimlerinde aile, serbest zaman, yoksulluk ve akran etkisinin belirleyici olduğunu katılımcıların nitel ifadelerinde de kendini göstermiştir.

Katılımcıların büyük kısmı ailelerinde güçlü duygusal bağların olmadığını, kuralların ya hiç bulunmadığını ya da uygulanmadığını ifade etmiştir. Bu durum, ebeveyn desteğinin zayıflığı ile sınır koyma ve sosyal normları içselleştirme süreçlerinin aksadığını ortaya koymaktadır.

Boş zaman kullanımı ise çoğunlukla sokakta, denetimsiz ve akranlarla geçirilmiş; bu süreçte madde kullanımı ve küçük suçlara yönelim sıkça dile getirilmiştir. Yapılandırılmış sosyal veya sportif faaliyetlerin yokluğu, riskli davranışların sıradanlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Temel ihtiyaçların karşılanamaması, çocuklarda dışlanma ve yetersizlik duygularını artırmış; bu durum bazı çocukların hırsızlık ya da benzeri suçları bir çıkış yolu olarak görmelerine neden olmuştur. Ekonomik yetersizlikler, çocukların en sık vurguladığı faktörlerden biri olmakla birlikte, gelir düzeyi ile suça sürüklenme düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r = -.206$). Ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı

bulunmamıştır ($p > .05$) (Bkz.Tablo 18). Dolayısıyla, gelir düzeyi değişkenine ilişkin hipotez desteklenmemiştir. Bu bulgu, yoksulluk olgusunun tek başına belirleyici olmaktan ziyade, aile işlevselliği ve serbest zamanın kullanımını gibi faktörlerle etkileşim içinde rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Suça sürüklenme sürecinde akran etkisi güçlü biçimde öne çıkmıştır. Aileden alınamayan destek, çoğu zaman arkadaş gruplarında bulunmuş; ancak bu aidiyet, suç davranışını modelleyen çevreler aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Son olarak, suç sonrası dönemde çocuklar pişmanlık duygusuyla birlikte damgalanma, aile bağlarının zayıflaması ve toplumdaki dışlanma korkusunu dile getirmiştir. Bu bulgu, suç deneyiminin yalnızca geçmişteki davranışlarla sınırlı kalmadığını, geleceğe dair kimlik inşasında da belirleyici olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu doktora tezi, Kuzey Makedonya'daki çocuk suçluluğu literatürüne önemli ve metodolojik olarak sağlam bir katkı sunmaktadır. Çalışmanın en belirgin gücü, ebeveyn tutumları ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi güçlü ampirik kanıtlarla ortaya koyması ve bu ilişkinin istatistiksel olarak ne denli belirleyici olduğunu göstermesidir. Nicel analizlerin titizliği, kullanılan ölçeklerin yüksek güvenilirliği ve karma yöntem deseninin sağladığı bütüncül bakış açısı, tezin bilimsel değerini yükselten temel unsurlardır. Araştırmanın temel bulguları, incelenen üç risk faktörünün çocuk suçluluğunu yordamada güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu araştırma, Kuzey Makedonya'daki çocuk suçluluğunun yalnızca tekil faktörler üzerinden açıklanamayacağını; aksine, aile içi denetim mekanizmaları, serbest zamanın kullanımı ve sosyoekonomik bağlamın birbiriyle ilişkili boyutları çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın en temel argumanı, çocukların suça yöneliminin bireysel patolojilerinden ziyade içinde büyüdükleri ailevi, sosyla ve ekonomik bağlamın bir yansıması olduğudur. Bu çerçevede araştırma hem Islah kurumunda bulunan hem de mahkeme tarafından uyarı tedbiri ile denetim altına alınan çocukları kapsayan karşılaştırmalı bir yaklaşımla çocuk suçluluğunun çok katmanlı ve yapısal dinamiklerine ışık tutmayı amaçlamıştır.

Araştırmada nicel ölçek (anket) ve nitel veri toplama teknikleri (görüşmeler ve gözlemler) bir arada kullanılarak karma yöntem deseni benimsenmiştir. Araştırmada kullanılan karma yöntem yaklaşımı, yalnızca istatistiksel ilişkileri değil, aynı zamanda çocukların öznel deneyimlerini ve sosyal bağlamlarını da görünür kılmıştır.

Bulgular, çocuk suçluluğunun yalnızca bireysel tercihlerden kaynaklanmadığını; aksine, ailevi, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Aile içi denetim mekanizmalarının zayıflığı, çocukların serbest zamanlarını riskli biçimlerde geçirmeleri ve ekonomik yoksunluk, çocuk suçluluğunun en güçlü belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Tezin ampirik analizleri, çocuk suçluluğunun anlaşılmasında aile içi süreçlerin önceliğine işaret eden bir dizi kritik bulgu ortaya koymuştur:

Aile Kontrolü ve Ebeveyn Tutumları: Araştırmanın en güçlü bulgusu, aile içi kontrol eksikliğinin suça sürüklenmenin güçlü bir yordayıcısı olduğudur. Özellikle otoriter ($r=0.902$) ve aşırı koruyucu ($r=0.661$) ebeveyn tutumları, suç davranışı ile pozitif yönde ve çok yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Buna karşılık, demokratik ebeveyn tutumunun ($r=-0.296$) suça

karşı koruyucu bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamının niteliğinin, suça yönelimde birincil derecede rol oynadığını göstermektedir.

Serbest Zaman ve Yoksulluk: Yapılandırılmamış ve denetimsiz serbest zaman kullanımı da suça sürüklenme ile anlamlı bir ilişki göstermiştir. Ancak, çalışmanın en dikkat çekici bulgularından biri, yoksulluk ile suç davranışı arasında doğrudan ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamış olmasıdır.

Bu bulgular ışığında, tezin en temel katkısı, incelenen örneklem özelinde, suça sürüklenmeyi açıklamada yakın çevresel faktörlerin (aile içi süreçler ve ebeveynlik pratikleri) uzak yapısal koşullara (sosyoekonomik durum) kıyasla daha güçlü bir açıklayıcı güce sahip olduğunu ampirik olarak göstermesidir. Çalışma, yoksulluğun etkisinin muhtemelen ebeveyn stresi ve kontrol mekanizmalarının zayıflaması gibi dolaylı yollarla ortaya çıktığını ima ederek, aile süreçlerinin aracı rolüne dikkat çekmektedir.

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri, **ebeveyn tutumlarının alt boyutlarına** ilişkin analizden elde edilmiştir (H7). Özellikle, **otoriter ebeveynlik ile suça sürüklenme arasındaki $r = 0.902$ düzeyindeki son derece yüksek pozitif korelasyon**, bu ebeveynlik tarzının neredeyse tek başına suç davranışını yordayabilecek güçte olduğunu göstermektedir. Araştırmadan temel risk faktörlerinden biri de, katı, cezalandırıcı ve düşük sıcaklık içeren aile ortamlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, **aşırı koruyucu ebeveynlik tarzının da suça yönelimi artırması**, çocuğun özerklik gelişimini engelleyen ebeveynlik pratiklerinin uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurduğuna işaret etmektedir. Buna karşılık, **demokratik ebeveynlik tarzının koruyucu bir faktör olarak öne çıkması**, bulguların bütüncül bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu noktada tezin en önemli katkılarından biri belirginleşmektedir: **Aile süreci, yani ebeveynlerin çocuklarına nasıl davrandığı, aile konumundan (örneğin, gelir düzeyi) daha güçlü bir yordayıcıdır.** Nitekim dördüncü hipotez, yoksulluk ile suç arasında doğrudan anlamlı bir ilişki ortaya koymamıştır. İlk bakışta kriminoloji literatürünün belirli bir kısmıyla çelişkili gibi görünen bu durum, aslında daha derin bir mekanizmaya işaret etmektedir. Yoksulluk, tek başına suç davranışını açıklayan bağımsız bir faktör olmaktan ziyade, aile içi stresi artıran, ebeveynlerin psikososyal ve ekonomik kaynaklarını tüketen ve onları daha katı, tutarsız ya da ihmalkâr (yani otoriter) ebeveynlik pratiklerine yönelten bir bağlam oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, bu tezdeki nicel bulgular, **yoksulluğun etkisinin ebeveyn tutumları aracılığıyla dolaylı biçimde ortaya çıktığı bir aracı (mediational) modelin** varlığına işaret etmektedir. Bu yaklaşım, araştırmanın en özgün teorik katkılarından biri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, tartışma bölümünde bu mekanizmanın daha derinlemesine ele alınması, çocuk suçluluğuna dair nedensel zincirin anlaşılması açısından önemli bir geliştirme alanı sunmaktadır.

Araştırmada ve kuramsal yaklaşımlara ve ilgili literatüre bakıldığında Biyolojik Kuramlar, Psikolojik Kuramlar (Psikanalitik Yaklaşım, Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı) ve Sosyolojik Kuramlar (Hirschi'nin Sosyal Bağ Kuramı, Agnew'in Gerilim Kuramı) gibi geniş bir teorik yelpazeyi karşımıza çıkarmaktadır. Biyolojik ve psikolojik kuramlar bireysel yatkınlıkları açıklamaya odaklansa da, bu yatkınlıkların anlam kazandığı zemin esasen sosyal bağ (ağıle) ve çevresel etkileşimdir. Bu teorik çeşitlilik, araştırmada disiplinlerarası bilgi birikimini ve literatür hakimiyetini göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir. Her bir kuram, kendi tarihsel ve kavramsal bağlamı içinde yeterli düzeyde açıklanmıştır.

Bu araştırmayı güçlü kılan yönlerinden biri de Kuzey Makedonya Çocuk Adalet Yasası'na, "Tetova Eğitim İslah Kurumu İç Yönetmeliği"ne ve hatta "Megjashi/Üsküp" gibi yerel sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına detaylı bir şekilde yer vererek, konuyu soyut teorik tartışmaların ötesine taşımaktadır.

Ampirik bulguların daha anlamlı ve bağlama duyarlı bir biçimde yorumlanabilmesi için, çocuk adalet sisteminin yasal çerçevesi, bölgesel suç istatistikleri ve ıslah kurumlarının işleyişine ilişkin düzenlemeler gibi somut verilerin analize dahil edilmesi önemli bir katkı sağlamaktadır.

Çalışmada benimsenen **açıklayıcı sıralı karma desen**, çocuk suçluluğu gibi çok boyutlu bir olgunun incelenmesinde güçlü bir yöntemsel çerçeve sunmuştur. Nicel veriler aracılığıyla aile kontrolü, serbest zaman ve yoksulluk değişkenler ve suç davranışı arasındaki ilişkiler ve istatistiksel örüntüler ortaya koymuş, nitel veriler ise bu örüntülerin arkasındaki süreçleri, bağlamsal dinamikleri ve çocukların kendi yaşam deneyimlerini ortaya çıkarmıştır.

Nicel bulgular bakıldığında, genellenebilir sonuçlar üretmiş; buna karşın nitel bulgular ise aile kontrol eksikliğinin gündelik hayatta nasıl deneyimlendiğini, serbest zamanın çocuklar için ne anlam ifade ettiğini ve yoksulluğun aile içi ilişkiler üzerindeki etkilerini derinlemesine açıklamıştır.

Dolayısıyla, bu desenin tercih edilmesi çocuk suçluluğunu tek boyutlu açıklamalardan öte yalnızca istatistiksel düzeyde değil, aynı zamanda bağlamsal ve psikososyal düzeyde de anlamlı bir bütünlük sağlamıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, araştırmanın en önemli katkılarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, çalışmanın bazı önemli sınırlılıkları da bulunmaktadır. Özellikle, yoksulluk ile suç davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir doğrudan ilişki saptanamamış olması, literatürdeki genel eğilimlerle bir çelişki yaratmakta ve bu bulgunun daha derinlemesine tartışılmasını gerektirmektedir. Ayrıca, kullanılan kartopu örnekleme tekniği ve örneklemin yalnızca erkek çocuklardan oluşması, bulguların Kuzey Makedonya'daki tüm suça sürüklenmiş çocuk popülasyonuna genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Bu sınırlılıklara rağmen, tez, özellikle aile dinamiklerinin suç davranışını şekillendirmedeki merkezi rolünü vurgulayarak, hem bölgesel kriminoloji literatürüne hem de sosyal politika geliştirme süreçlerine değerli veriler sunmaktadır.

ÖNERİLER

Bu bulgular ışığında geliştirilen öneriler, hem akademik literatüre hem de sosyal politika üretim süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Elde edilen veriler ışığında, özellikle aile destek programlarının güçlendirilmesi, serbest zaman olanaklarının artırılması ve ıslah sonrası rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesi yönünde politika önerileri gündeme gelmektedir.

İlk olarak, aile politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Demokratik ebeveyn tutumlarını teşvik eden, ebeveynlere rehberlik ve eğitim sağlayan programlar, çocukların sağlıklı kişilik gelişimi için kritik bir rol oynayacaktır. İkinci olarak, çocukların serbest zamanlarının yapılandırılması önem taşımaktadır. Spor, sanat, kültür ve mesleki gelişim alanlarında erişilebilir programların oluşturulması, çocukların riskli davranışlardan uzaklaşmasını sağlayacak ve sosyal uyumlarını destekleyecektir. Üçüncü olarak, yoksullukla mücadele stratejilerinin sosyal politika gündeminde merkezi bir yere oturtulması gerekmektedir. Gelir desteği, sosyal yardımlar, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması gibi önlemler, çocukların suç davranışlarına sürüklenmesini önleyici etkiler yaratacaktır.

Bununla birlikte, çocuk adalet sisteminin de rehabilitasyon odaklı bir anlayışla yeniden yapılandırılması büyük önem taşımaktadır. Suça sürüklenen çocukların yalnızca fail değil, aynı zamanda sosyal dışlanma ve yapısal eşitsizliklerin mağduru olduğu dikkate alınarak, erken müdahale ve resosyalizasyon programlarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Islah evleri ve sosyal hizmet kurumlarının işleyişi, çocukların yeniden topluma kazandırılmasını önceleyen, psikososyal destek ve eğitim odaklı modellerle desteklenmelidir.

Elde edilen bulgular ışığında, politika reformu için yol haritası olarak, çocukların Islah evinde kaldıkları süre içinde **eğitim haklarının güvence altına alınması ve çocuklara örgün eğitim müfredatının geliştirilmesi**, diploma ve sertifika almaları garanti edilmelidir. Islah kurumunda **Milli Eğitim Bakanlığı ile bağlantılı sınıflar** kurulmalı; çocukların eğitime devamı yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir. Eğitim hakkı, yalnızca akademik değil aynı zamanda **psikososyal gelişim ve topluma uyumun temel aracı** olarak görülmelidir.

Aynı şekilde. Mesleki Eğitim ve İşgücü Piyasasına Geçiş sağlanmalı ve Islah kurumlarında piyasa odaklı mesleki eğitim atölyeleri (marangozluk, bilişim, açıcılık, otomotiv, tarım vb.) kurulmalıdır. Bu eğitimler ulusal düzeyde **akredite edilmeli** ve serbest

birakılan çocuklara iş başvurularında geçerli belgeler verilmelidir. Bu da çocuklar serbes kalıp topluma karıştıklarında suçta sürüklenme risklerini de minimuma indirecektir. Kamu ve özel sektör iş birliğiyle, serbest bırakılan gençlerin istihdam edilmesini teşvik eden **kota ve vergi indirim sistemi** de geliştirilmelidir. Arıştırmada Islah kurumundan alınan bilgiler ışığında temel eksikliklerden bir de Islah sonrası talip mekanizmalarının olmaması olmuştur. Bu doğrultuda, **Islah Sonrası Takip Mekanizmalarının Oluşturulması ve Serbest bırakılan çocukların eğitim, istihdam ve barınma süreçlerini izlemek için “çocuk destek birimleri”** kurulmalıdır. Aynı şekilde uyarı cezası almış olan çocuklar için de sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla çocukların düzenli olarak takip edilmesi, yeniden suç sarmalına girmeyi önleyecektir. Çocuklara yönelik **mentorluk programları** geliştirilerek, olumlu rol modeller aracılığıyla topluma entegrasyonları desteklenmelidir. Islah kurumlarında ve sonrasında, çocuklara yönelik **psikolojik danışmanlık ve travma sonrası destek** programları sunulmalıdır. Toplumsal damgalamayı azaltmak için medya, okul ve yerel yönetimler aracılığıyla **“ikinci şans hakkı”** temalı farkındalık kampanyaları yürütülmelidir. Onarıcı adalet (restorative justice) yaklaşımı benimsenerek, çocukların toplumla yeniden bağ kurması sağlanmalıdır. Yerel yönetimler bünyesinde de **gençlik merkezleri** kurulmalı, spor, sanat ve kültürel faaliyetlere erişim artırılmalıdır.

Aynı şekilde Uyarı cezası almış olan çocukları için de risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılması bu çocukların suçta yeniden sürüklenme potansiyeli, bilimsel ölçekler ve bireysel değerlendirmelerle sistematik olarak ölçülmelidir (ör. aile ilişkileri, okul başarısı, serbest zaman kullanımı, arkadaş çevresi). Risk gruplarının erken belirlenmesi, uygun yönlendirmeyi kolaylaştıracaktır. Uyarı cezası alan çocukların aileleri, ebeveynlik becerilerini güçlendirmeye yönelik ebeveyn danışmanlığı programlarına dahil edilmelidir yani aile temelli müdahalelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Aile içi iletişim, disiplin ve gözetim becerilerini artıran müdahaleler, tekrar suç işleme riskini azaltır. Aynı şekilde okullarda erken müdahale için rehberlik servisleri aracılığıyla ebeveynlere çocuk yetiştirme stilleri, sınır koyma, teknoloji ve serbest zaman yönetimi gibi konuları içeren seminerler düzenlenmelidir. Okul sonrası spor, sanat, müzik ve bilim kulüplerinin geliştirilmesiyle çocukların enerjilerini yapıcı etkinliklere yönlendirmesi sağlanmalıdır. Bu programlar çocukların aidiyet duygusunu sağlıklı sosyal çevrelerde geliştirmesine katkı verir. Bu çocukların okula devamı teşvik edilmeli, ders dışı destek programlarına katılımları sağlanmalıdır.

Uyarı cezası alan çocuklara yönelik bireysel psikososyal destek, psikolojik danışmanlık ve sosyal beceri eğitimleri (öfke kontrolü, problem çözme, karar verme) düzenlenmelidir. Böylece suç davranışını tetikleyen duygusal ve davranışsal risk faktörleri azaltılabilir.

Uyarı cezası sonrası çocuklar sistemden tamamen “serbest” bırakılmamalı, sosyal hizmet uzmanları veya denetimli serbestlik birimleri tarafından belli aralıklarla takip edilmelidir. Bu takip süreci, çocuğun yeniden suça karışma ihtimalini azaltacak caydırıcı ve destekleyici bir rol oynar. Uyarı cezası alan çocuklar için, yalnızca cezalandırıcı değil, erken uyarı ve destek mekanizmalarını içeren programlar gereklidir. Böylece bu çocukların ıslah evine düşmeden, eğitim, aile ve toplum bağlarını güçlendirerek topluma kazandırılması mümkündür.

Çocuk suçluluğunu önlemede yoksulluğun doğrudan azaltılması kadar, yoksulluğun aile yapısı, ebeveynlik stilleri ve çocukların sosyal fırsatlara erişimi üzerindeki dolaylı etkilerini azaltmaya yönelik bütüncül bir sosyal politika yaklaşımı geliştirilmelidir.

Belediyeler ve sivil kuruluşları tarafından ailelere maddi ve sosyal destek programları uygulanmalı. Suça sürüklenme riskinin yüksek olduğu **dezavantajlı mahallelerde gençlik merkezleri, spor sahaları ve kültürel faaliyet alanları** kurulmalıdır. Yoksulluk içindeki çocukların eğitime erişimini artırmak amacıyla **ücretsiz okul kitapları, öğle yemekleri, ulaşım desteği ve burs sistemleri** sağlanmalıdır.

Yoksul ailelerde ebeveynlerin işsizlik oranı yüksektir. **Mesleki eğitim, iş bulma destekleri ve kamu-özel sektör işbirlikleriyle istihdam fırsatları** artırılmalıdır. Özellikle düşük gelirli ailelerde gençlerin eğitimden koparak erken yaşta işgücüne katılmasının önüne geçilmelidir.

Bu yol haritası, çocuk suçluluğu ile mücadelede **önleyici, koruyucu ve rehabilite edici** boyutların bir bütün olarak ele alınmasını önermektedir. Kuzey Makedonya’da mevcut en büyük eksiklikler, eğitim hakkının garanti altına alınmaması, mesleki hazırlık programlarının olmaması, ıslah sonrası takip mekanizmalarının bulunmaması ve devlet politikalarının yalnızca kurum içi süreçle sınırlı kalmasıdır. Bu eksikliklerin giderilmesi için uluslararası iyi uygulamalardan yararlanarak **çocuk merkezli, hak temelli ve çok boyutlu bir çocuk adalet sistemi** inşa edilmelidir.

Sonuç olarak, bu tez, Kuzey Makedonya özelinde yürütülmüş olsa da, benzer sosyoekonomik koşullara sahip Balkan ülkeleri için de karşılaştırmalı çıkarımlar sunabilecek niteliktedir. Araştırma, hem akademik düzeyde çok faktörlü bir analiz sağlamış hem de politika

yapıcılara uygulanabilir öneriler geliştirmiştir. Bu yönüyle çalışma, çocuk suçluluğunu yalnızca bireysel bir sapma olarak değil, sosyal adalet, eşitlik ve çocuk hakları perspektifinden ele alınması gereken toplumsal bir sorun olarak yeniden tanımlamaktadır. Kuzey Makedonya'nın çokkültürlü yapısı dikkate alınarak, çocuk adaletinde kültürel çeşitliliğe duyarlı politikalar benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- Abhishek, R., & Balamurugan, J. (2024). The impact of social responsible for Juvenile delinquency-A literature review. *Journal of Education and Health and Promotion*. doi:doi: 10.4103/jehp.jehp_786_23
- Acar, G., Demir, A., Görmez, D., & Keser, İ. (2015). Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health and Science Journal*.
- Ağaoğlu, Y. S., & Boyacı, M. (2013). Serbest Zaman Eğitimi. *Spor Yönetimi Ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*.
- Agnew, R. (2006). *Pressured into Crime: An Overview of General Strain Theory*. USA: Oxford University Press.
- Agnew, R., & Brezina, T. (2018). *Juvenile Delinquency Causes and Control*. New York: Oxford University Press.
- Ahmedi, B. (2022). Retributive versus restorative approach to child delinquency: The case of North Macedonia. . *Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Annual, XLVI(1)*.
- Ahmedi, B. (2022). Retributive versus restorative approach to child delinquency: The case of North Macedonia. I. *Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Annual, XLV*.
- Ahmedi, B. (2022). The phenomenology of child delinquency in the Republic of North Macedonia: 2006–2021. State Statistical Office of North Macedonia. *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*.
- Akarşlan, M. (1988). *Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı*. Ankara: Alfa Yayınları.
- Akyüz, E. (2024). *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Anderson, G. S. (2007). *Biological Influences on Criminal Behavior*. Simon Fraser University Publications.

- Andrejić , D. (2024). Degraded family as a cause of juvenile delinquency. *Facta Universitatis: Series Law and Politics*.
- Apaydın, C. (2015). *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*. Legal Yayıncılık.
- Arabacı, L. B., & Taş, G. (2017). Çocuklarda Suça Sürükleyen Faktörler,Ruhsal Problemler ve Hemşirelik Bakımı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 110–117.
- Aral, N., & Kadan, G. (2018). Sosyal Gelişim. N. Aral, & Z. F. Temel içinde, *Çocuk Gelişimi* (s. 248). Ankara: Hedef Yayıncılık ve Mühendislik.
- Arı, R. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arıcı, A. F. (2016). Erken Çocukluk Dil Gelişiminde Ailenin Rolü. *Türkiye Eğitim Dergisi*.
- Aslan, S. (2017). Sosyal Dışlanma ve Genç Suçluluğu. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 5-28.
- Aslan, S. (2017). Sosyal Dışlanma ve Genç Suçluluğu. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*.
- Aslan, Y. (2021). Suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan yayınların incelenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*.
- Atrey, I., & Singh, B. (2024). Impact of Socio-Economic Factors on Juvenile Delinquency: An Explorative Study in Rajasthan. *European Economic Letters (EEL)*, 45-62.
- Bağış, R. C. (2019). Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ Ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas*, 203-221.
- Baksi, Y. (2018). *Suçta Sürüklenen Çocuklarda Bağlanma, Davranış Problemleri Ve Çocukluk Çağı Travmatik Yaşatılarının Sosyal Hizmet Disiplini Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Tekirdağ Çocuk Mahkemesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi) Yök Tez Merkezi*. İstanbul.
- Bal, H. (2004). *Çocuk Suçluluğu*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Barber, B. K. (2002). *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K., Stolz, E. H., Olsen, A. J., Collins, W. A., & Burchinal, M. (2005). Parental Support, Psychological Control, and Behavioral Control: Assessing Relevance across

Time,Culture,and Method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*.

Bartollas, C., & Schmallegger, F. (2018). *Juvenile Delinquency*. NY: Pearson.

Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Bektaş, İ., Çetli , E., Koç, F., & Özkoçak, V. (2019). The Relationship Between Poverty and Crime. *Eurasian Art and Humanities Journal*.

Berk, L. E. (2018). *Development Through The Lifespan*. Pearson Education.

Blakemore, S. J. (2012). Development of the social brain in adolescence. *Journal of the Royal Society Interface*.

Bozdoğan, B. Y., & Avcı, M. (2020). Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun Ortak Değişkenleri Üzerine Bir Derleme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*.

Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationship adolescence. R. M. Lerner, & L. D. Steinberg içinde, *Handbook of Adolescent Psychology*. New Jersey: Wiley.

Büküşoğlu, N., & Bayturan, A. F. (2005). Serbest Zaman Etkinliklerinin Gençlerin Psiko-Sosyal Durumlarına İlişkin Algısı Üzerindeki Rolü. *Ege Tıp Dergisi*, 173 - 177.

Butorac, K., & Gracin, D. (2021). Phenomenology of juvenile crime in Croatia. *In Proceedings of the XII International Scientific Conference. Police University College, Zagreb*.

Çabuk, G. (2022). Çocuk suçluluğu bağlamında çocuğu suça iten nedenler. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 129-143.

Casey, B. J., Jones, R. M., & Somerville, L. H. (2008). Braking and Accelerating of the Adolescent Brain. *Journal of Research on Adolescence*.

Centers for Disease Control and Prevention. (tarih yok). *Youth violence*. U.S. Department of Health & Human Services: <https://www.cdc.gov/youth-violence/prevention/index.html> adresinden alındı

Çetin, H. (2019). Lawrence Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişim Kuramı Ve Dinlerin Hedeflediği İdeal İnsan. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 129-162.

- Ceylan, Ö. (2017). *Anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişki: Okul öncesi örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İstanbul.
- Çiftçi, İ. (2022). Serbest Zaman ve Spor. H. Akdeniz, & O. Yılmaz içinde, *Her Yönüyle Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları* (s. 85-95). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Çırak, A. (2020). Jan Ámos Komenský'nin Eğitim Sisteminin Özellikleri Üzerine: Bir Eğitim Tarihi. *Journal of Universal History Studies*, 39-52.
- Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. *TBB Dergisi*.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dağ, M., & Öymen, H. R. (1974). *İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Darçın, E. S., & Darçın, M. (2021). *Suç Sebeplendirme Davranışları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demir, C., & Demir, N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*.
- Demirbaş, T. (2020). *Kriminoloji (Gözden Geçirilmiş 7.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, O. (2013). Suç ve Sapma Teorileri. A. Geleri içinde, *Suç Sosyolojisi* (s. 8). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dönmezer, S. (1984). *Kriminoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Durak, E. Ş., & Durak, M. (2020). *Adli Psikoloji*. Ankara: Nobel.
- Elçi, G., & Mülazımoğlu Ballı, Ö. (2014). Ebeveynlerin Çocuklarının Serbest Zaman Aktiviteleri ve Spora Katılımlarıyla İlgili Görüş ve Beklentileri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*.
- Encyclopaedia Britannica. (tarih yok). *Reformatory*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/reformatory> adresinden alındı
- Ereş, F. (2009). Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi. *Aile ve Toplum*.

- Erickson, G., & Schaefer, S. (2020). *Criminology and Post-Mortem Studies - Analyzing Criminal Behaviour and Making Medical Decisions*. IntechOpen.
- Eryalçın , M., & Duyan, V. (2016). *Suçta Sürüklenen Çocuk ve Gençler*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2007). *Saving Children from a Life of Crime: Early Risk Factors and Effective Interventions*. Oxford University Press.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Geçtan, E. (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam*. (G. Sart, Çev.) İstanbul: Nobel Akademi.
- Gılıç, F. (2021). Eğitim ve suç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası İnovatif Eğitim Araştırmacısı*.
- Gökkaya, V. B. (2022). Suça Sürüklenen Çocuk ve Aile Faktörü. *Faculty of Letters Journal of Social Sciences*, 193-204.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar:Eleştirel Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-Social Science*.
- Görgülü, T. (2021). Suç ve Suçlu Davranışına Kuramsal Bir Bakış:Psikolojik Bakış Açısıyla Adli Sistemde Psikolojik Değerlendirme ve Uygulamaları. *Akademik Açı*.
- Gottfredson , M. R., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford University Press.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1990).. Stanford University Press*. Stanford University Press.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocuğun sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları. *Sosyoloji Dergisi*.
- Güler, M. (2010). Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi. *TBB Dergisi* .

- Günaydın, D., & Vatanel, C. (2024). Yoksulluk ile Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişki: Tekirdağ/Süleymanpaşa Örneğinden Ampirik Bulgular. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 765-785.
- Güneri, E. (2017). *Psikolojide Kullanılan Ölçekler*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Güneş, D. K., & Gökler, R. (2017). Türkiyede Suça Sürüklenen Çocukların Aile Özellikleri. *International Journal of Human Sciences*.
- Gürses, İ., & Kılavuz, M. (2016). Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Gürsoy, F., & Özaslan, H. (2018). Çocuk Gelişimine Giriş. N. Aral içinde, *Çocuk Gelişimi* (s. 17). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: a meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 749-775. doi:<https://doi.org/10.1007/s10802-009-9310-8>
- Humanium. (tarih yok). *Declaration of the rights of the child (1959)*. Humanium: <https://www.humanium.org/en/text-2/> adresinden alındı
- Humanium. (tarih yok). *Geneva declaration on the rights of the child*. <https://www.humanium.org/en/geneva-declaration/> adresinden alındı
- İçli, T. G. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- İçli, T. G. (2009). *Çocuk Suç ve Sokak*. Ankara.
- İskender, A., & Güçer, E. (2018). Boş Zamanda Sıkılma Algısı ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Turizm Akademik Dergisi*, 86-97.
- Jang, S. J., & Agnew, R. (2015). Strain Theories and Crime. J. D. Wright içinde, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier.
- Justia. (tarih yok). *Reformatory – Legal definition*. Justia dictionary: <https://dictionary.justia.com/reformatory> adresinden alındı

- Juvenile Justice Information Exchange. (tarih yok). *Juvenile Justice Information Exchange*.
JJIE: <https://jjie.org/> adresinden alındı
- Kamer, V. K. (2013). Çocukların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Faktörler İle Sosyolojik Teoriler. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*.
- Kandemir, H. S. (2025). Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı ve Uygulama Üzerine. *Topkapı Journal of Social Science vol. 4, .*
- Kaner, S. (1992). Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve Çocukluk” Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*.
- Karataş, K., Akbaş, G. E., & Orhan, M. G. (2020). Ankarada Çocuk Suçluluğu: Emniyet Çocuk Şubeye Gelen Olgular Üzerinden Bir Değerlendirme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Karataş, Z., & Mavili, A. (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* .
- Karic, T. (2021). Attitudes Towards Juvenile Offenders In Serbia – An Exploratory Study. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*.
- Kor, K. (2013). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Konusundaki Görüşlerinin Belirlenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Korkmaz, M. N., & Erden, G. (2010). Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 76-87.
- Korkmaz, M. N., & Erden, G. (2010). Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*.
- Koru, N. B., & Gündüz, M. (2022). Pedagojik bir araştırma olgusu olarak çocukluk. *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi*.

- Krjalovski, A. (2011). *Дискриминацијата во Македонија по основа на етничка припадност, Истражувачки извештај*. Македонски центар за меѓународна соработка.
- Kurumu", ". D. (2018). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lakušić, M., Lolić, S., & Račić, J. (2022). Maloletnička Delinkvencija Kao Problem Savremenog Društva. *Megatrend revija ~ Megatrend Review*.
- Mahoney, J. L., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*.
- Mendelova, E. (2023). Current Parents and Children's Leisure Time. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*.
- Merey, Z. (2020). *Farklı Perspektiflerde Çocuk Eğitimi- Doğu ve Batı Düşünürlerinin Eğitime Yaklaşım Biçimleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miric, F. (2016). Leisure time and juvenile delinquency. *Facta Universitatis, Series: Law and Politics*.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*.
- Mudassar, J., Azhar, Z., Anwar, H. N., & Sohail, M. M. (2012). Socio-economic factors affecting to juvenile delinquency: A study conducted at Borstal jails of Punjab. *Asian Journal of Empirical Research*, 183-197.
- Mwangangi, R. K. (2019). The Role of Family in Dealing with Juvenile Delinquency. *Open Journal of Social Sciences*.
- Nanev, L., Koshevaliska, O., Maksimova, E., & Rogleva, A. (2021). Juvenile Delinquency In The Republic of North Macedonia Through The Prism of Gender Representation. *8th International Scientific Conference "Social Changes in the Global World"* .
- Nanev, L., Koshevaliska, O., Maksimova, E., & Rogleva, A. (2021). Juvenile Delinquency in the Republic of North Macedonia Through The Prism of Gender Representation . *8th International Scientific Conference "Social Changes in the Global World"* .
- National Institute of Justice. (2018). *Juvenile delinquency prevention programs: A review of what works*. U.S. Department of Justice. adresinden alındı

- Office of Justice Programs. (2009). *Defining juvenile detention*. National Criminal Justice Reference Services (NCJRS): <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/defining-juvenile-detention> adresinden alındı
- Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. (2017). *Girls and juvenile justice: A review of recent research*. U.S. Department of Justice. adresinden alındı
- Ögel, K. (2014). *Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileşme*. Ankara.
- Öter, A. (2018). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*.
- Özbay, Ö. (2008). Strain, Social Bonding Theories And Delinquency. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Özsan, M. (1990). *Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü, Aile Yazıları Birey, Kişilik ve Toplum*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Pavlovski, D., & Petkovski, A. (2022). An Analysis of Risk Factors for Juvenile Delinquency: Case Study The Republic of North Macedonia. *International Journal of Sciences Basic and Applied Research (IJSBAR)*.
- Peker, H. (1994). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Pelit, K., & Alkan, M. F. (2022). Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*.
- Peng , B., Hu, N., Yu, H., Xiao , H., & Luo , J. (2021). Parenting Style and Adolescent Mental Health: The Chain Mediating Effects of Self-Esteem and Psychological Inflexibility. *National Library of Medicine*.
- Polat, E., & Yıldız, K. (2019). Genç Yetişkinlerin Serbest Zaman Yönetimi Ve Tatmin Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *II. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı*. İzmir: Kongre Yayın Kurulu.
- Raine, A. (2002). Biosocial studies of antisocial and violent behavior in children and adults: A review. *Journal of Abnormal Child Psychology*.
- Ramirez Thompson , E. (2023). *Criminology: Foundations and Modern Applications*.
- Ranga, A., & Kumari, K. (2021). Psychological and Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency. *Indian Journal of Psychological Science*.

- Republika Severna Makedonija. (1996). *Kriviçen zakonik [Criminal code]*. Kriviçen Sлужбен весник на РСМ бр. 37/1996, со измени и дополнувања: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Krivicen-zakonik.pdf> adresinden alındı
- Republika Severna Makedonija. (2013). *Zakon za pravda za deçata [Law on justice for children]*. Службен весник на РСМ бр. 148/2013. : <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-pravda-za-decata.pdf> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (2004). *5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237, Kabul Tarihi: 26 Eylül 2004)*. T.C. Resmî Gazete, 25611: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (2005). *5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (Kanun No. 5395, Kabul Tarihi: 3 Temmuz 2005)*. T.C. Resmî Gazete, 25876.: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf> adresinden alındı
- Ristanović, V. N., & Vilić, S. K. (2018). *Kriminologija*. Beograd: Prometej.
- Şaban, H. (2023). *Psikolojiye Giriş*. Skopje: Print Factory Dooel .
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life*. Harvard University Press.
- Santrock, J. W. (2016). *Children*. New York: McGraw-Hill Education.
- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam Boyu Gelişim*. (G. Yüksel, Dü.) Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Sarwar, S. (2016). Influence of Parenting Style on Children’s Behaviour. *Journal of Education and Educational Development*.
- Sayar, K., & Dinç, M. (2008). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Schroeder, R. D., & Mowen, T. J. (2012). Parenting styles transitions and delinquency. *Sage Journal*, 161-190. doi:<https://doi.org/10.1177/0044118X12469041>
- Şenol, D., & Taş, S. (2020). Çocukluğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması. *Ekev Akademi Dergisi*.
- Sezer, S., Kahya, O., & Yıldırım, K. (2022). Eğitim ve Suç Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Analizi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi* .

- Siegel, L. J., & Welsh, B. C. (2008). *Juvenile Delinquency Theory Practice and Law*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Şirin, S. (2019). *Yetişin Çocuklar, Bebeklikten Ergenliğe Çocuk Yetiştirme Kılavuzu*. İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık.
- Slater, A., & Bremner, J. G. (2017). *An Introduction to Developmental Psychology, 3rd Edition*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Smetana, J. G. (2011). *Adolescents, Families, and Social Development: How Teens Construct Their Worlds*. UK: Wiley-Blackwell.
- Šobot, V., Ivanović-Kovačević, S., Marković, J., Srdanović- Maraš, J., & Mišić-Pavkov, G. (2010). Maloletnicka Delikvencija. *Engrami*.
- Stams, G. J., Brugman, D., Dekovic, M., van Rosmalen, L., van der Laan, P., & Gibbs, J. C. (2006). The Moral Judgment of Juvenile Delinquents: A Meta-Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*.
- Stanković, N. (2017). *Kriminologija*. Brcko: Evropski Univerzitet Bbrcko District.
- Steinberg, L. (2003). We Know Some Things: Parent–Adolescent Relationships in Retrospect and Prospect. *Journal of Research on Adolescence*.
- Steinberg, L. (2020). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Steinberg, L., Blatt-Eisengart, I., & Cauffman, E. (2006). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Homes: A Replication in a Sample of Serious Juvenile Offenders. *Journal of Research on Adolescence*.
- Takıl, N. B., & Sönmez, E. (2021). *21. Yüzyılda Çocuk ve Eğitim Gelişimsel Aşamalarla*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tamkan, M. (2022). Okul Öncesi Eğitimdeki Çocukların Hakları ve Etik Yaklaşımlar. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 33-48.
- Tapia, M., Alarid, L. F., & Clare, C. (2018). Parenting Styles and Juvenile Delinquency: Exploring Gendered Relationships. *Juvenile and Family Court Journal*. doi:<https://doi.org/10.1111/jfcj.12110>

- Temel, F., & Aksoy, A. B. (2005). *Ergen ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Trpevska, E. M., & Lazetic, G. (2021). Prisons in the Republic of North Macedonia. *L'Altro Diritto.Rivista*.
- Trudeau, L., Mason, W. A., Randall, G. K., Spoth, R., & Ralston, E. (2012). Effects of Parenting and Deviant Peers on Early to Mid-Adolescent Conduct Problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1249-1264. doi:<https://doi.org/10.1007/s10802-012-9648-1>
- Türk Dil Kurumu. (tarih yok). *Çocuk*. Güncel Türkçe Sözlük: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Tüver, A. (2021). *Dijital oyun oynama motivasyonu ve serbest zaman fiziksel aktivite kısıtlayıcıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)*. YÖK Ulusal Tez Merkezi.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>. Mersin.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Bizim Büro, Ankara*. Ankara: Bizim Büro.
- UNICEF. (2024). The new Law on Justice for Children promises to further advance children's rights to justice and protection.
- UNICEF. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş.
- UNICEF. (tarih yok). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. UNICEF TURKIYE: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden alındı
- Vural, T., & Yıldızlar, K. (2023). Suça Sürüklenen Çocuk ve Risk Faktörleri. *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler*.
- Walters, G. D. (2017). Mediating the Relationship Between Parental Control/Support and Offspring Delinquency: Self- Efficacy for a Conventional Lifestyle Versus Self-Efficacy for Deviance. *Sage Journal*. doi:<https://doi.org/10.1177/0011128716686357>
- Wanka, F., Vogel, M., Grafe, N., Aßmann,, M., Kiess , W., & Poulain , T. (2025). Leisure activities of adolescents—associations with demographic characteristics, well-being and parental leisure engagement. *Pediatric Research*.

- Welsh, B. C., Greene, J. R., & Jenkins, P. H. (2011). *Crime Prevention and Public Policy*. New York: Routledge.
- World Health Organization, Regional Office for Africa. (tarih yok). *Poverty*. World Health Organization (WHO): <https://www.afro.who.int/health-topics/poverty> adresinden alındı
- Yavuzer, H. (1981). Türk ıslah evleri. . *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Dergi Park*.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2018). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2021). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2016). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. (2014). Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği . *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.
- Yıldırım, A. D., & Ağar, M. (2024). Parenting attitudes in different cultures and cultural integration of midwives' parenting care. *Journal of Umraniye Pediatrics*.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, M. (2017). Klasik Suç Kuramları. F. Güllüpinar içinde, *Suç Sosyolojisi* (s. 15). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yüksel, T. K. (2024). Suç Sürüklenen Çocuklara Yönelik Değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. doi:DOI: 10.62124/kluhfd.1360506.
- Котевска, Б. (2013). *Водич за основи за дискриминација*. Скопје: ОБСЕ.
- Кржаловски, А., Андреевска, Е., Љатифи, В., Чупи, Р. А., Камбери, М., & Мисев, В. (2010). *Дискриминација по основ на етничка припадност, Извештај од истражување*. Скопје: ОБСЕ.
- Република Северна Македонија. (2024). *Закон за правда за деца [Law on justice for children] (Çocuklar için Adalet Yasası, Makedoncadan Türkçeye çevrilmiştir)*. . Скопје: Службен весник на Република С. Македонија бр. 66. adresinden alındı
- Република Северна Македонија, Воспитно–поправен дом Тетово. (2025). *Програма за работа на поправниот дом Тетово [Program for the work of Tetovo correctional facility]*. .

EKLER

Ek 1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu form, bilimsel bir araştırma kapsamında hazırlanmıştır. Formda yer alan sorular, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek ve araştırma verilerini desteklemek amacıyla düzenlenmiştir. Vereceğiniz bilgiler gizli tutulacak, yalnızca akademik amaçlarla kullanılacaktır. Lütfen her soruyu dikkatle okuyarak size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

1. Cinsiyetiniz:

- Kız
 Erkek

2. Yaşınız:

- 14
 15
 16
 17
 18

3. Etnik Kökeniniz:

- Makedon
 Türk
 Arnavut
 Romen
 Diğer: _____

4. Yaşadığınız Yer:

- Köy
 Şehir

5. Eğitim Durumunuz:

- İlkokul mezunu
 Ortaokul
 Diğer: _____

6. Annenizin Eğitim Durumu:

- İlkokul mezunu
 Ortaokul
 Üniversite
 Diğer: _____

7. Annenizin Çalışma Durumu:

- Çalışıyor
 Çalışmıyor
 Diğer: _____

8. Babanızın Eğitim Durumu:

- İlkokul mezunu
 Ortaokul
 Üniversite
 Diğer: _____

9. Babanızın Çalışma Durumu:

- Çalışıyor
 Çalışmıyor
 Diğer: _____

10. Aile Durumunuz:

- Anne-baba ile yaşıyorum
 Tek ebeveyn ile yaşıyorum
 Diğer: _____

11. Ailenizin Gelir Düzeyi:

- Düşük
- Orta
- Yüksek

Ek 2**ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ**

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra, anne ve babanızın size karşı sergiledikleri tutumu değerlendirmeniz gerekmektedir. Lütfen her bir ifadeye ilişkin, anne ve babanızın sizinle olan ilişkilerini en iyi şekilde yansıtan seçeneği işaretleyin.	Hiç uygun değil	Çok uygun	Kısmen Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
1) Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir					
2) Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3) Her yaptığım isin olumlu yanlarını değil kusurlarımı görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4) Her zaman basıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5)Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir					
6) Arkadaşlarımı eve çağırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı					
7) Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.					

8) Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi					
9) Bana hükmetmeye çalışır.					
10) Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister					
11) Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranmıştır.					
13) Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14) Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar					
15) Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.					
16) Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					
17) Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.					
18) Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					

19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür evde yalnız kalmamdan kaygılanır.					
20) Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21) Küçük yaşından itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur					
22) Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır parka sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi					
23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum					
24) Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı					
25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır					

27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği Inancındadır					
29) Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.					
30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını Aşlamıştır					
31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler					
33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler					
35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem					

36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister					
37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

Ek 3

En çok tercih ettiğiniz serbest zaman etkinlikleri	Sosyal Etkinlikler (Arkadaşlar, akraba gezisi)() Kültürel Etkinlikler (Geziler, tarihi yerler vs.) () Fiziksel Etkinlikler (Yürüyüş, spor vs.) ()

SERBEST ZAMAN TUTUM ÖLÇEĞİ – KISA FORM		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Serbest zaman aktiviteleri ile meşgul olmak zamanı akıllıca kullanmaktır.					
2	Serbest zaman aktiviteleri bireyler ve toplum için faydalıdır.					
3	Serbest zaman aktiviteleri sağlığa katkı sağlar.					
4	Serbest zaman aktiviteleri mutluluğu artırır.					
5	Serbest zaman aktiviteleri enerjiyi yenilemeye yardımcı olur.					
6	Serbest zaman aktiviteleri bireylerin rahatlamasına yardımcı olur.					
7	Serbest zaman aktivitelerim bana keyif veriyor.					
8	Serbest zamanın benim için iyi olduğunu hissediyorum.					
9	Serbest zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum.					
10	Serbest zaman aktivitelerim canlandırıcıdır.					
11	Serbest zaman aktiviteleri için harcadığım zamanın boşa geçmediğini hissediyorum.					
12	Serbest zaman aktivitelerimden hoşlanıyorum.					

13	Serbest zaman aktivitelerimde daha yeterli olabilmek için önemli derecede zaman ve efor harcarım.					
14	Serbest zaman aktivitelerini daha iyi yapabilmek için bir seminer ya da kursa katılabilirim.					
15	Serbest zaman aktiviteleri ile meşgul olmak için boş zamanımın artması gerektiğini düşünüyorum					
16	Meşgulken bile boş zaman aktivitelerine katılırım.					
17	Serbest zaman aktivitelerine yönelik eğitim ve ön hazırlık için zaman harcayabilirim.					
18	Diğer aktiviteler arasında boş zamanıma yüksek öncelik tanırım.					

Ek 4

İZİN BELGELERİ

Република Северна Македонија
Министерство за правда
Управа за извршување на санкциите

Бр. 08-1199/2
Датум: 03.07.2025 година

ДО
ЈАСЕМИН ШАБАНИ

ПРЕДМЕТ: Дозвола за научно истражување

Во врска со барањето за посета на воспитно-поправната установа ВПД Тетово, од страна на лицето Јасемин Шабани, докторанд на Факултетот за општествени науки при Меѓународен Универзитет „Визион“ Гостивар и спроведување на научно истражување како докторска дисертација поврзана со малолетните сторители на кривични дела, Управата за извршување на санкциите дава одобрение за посета и спроведување на научното истражување.

Истражувањето во установата, односно собирањето на податоците, би одело преку анкетни прашалници или формулари доброволно пополнети од малолетните лица, но за истото Ве известуваме дека согласно законските одредби, анкетен прашалник со лицата можете да направите само со нивна претходна согласност.

Управата за извршување на санкциите напоменува дека податоците кои ќе бидат собрани во текот на увидот задолжително треба да се чуваат во тајност и ќе се користат исклучиво за научно-истражувачки цели, а притоа во целост да се обезбеди целосна заштита на личните податоци на осудените лица согласно постоечката законска регулатива.

За условите, деновите и начинот на кој ќе се реализираат барањите активности, посетата на установата и спроведување на истражувањето, потребно е претходно да остварите контакт со директорот на воспитно-поправниот дом Тетово, Г-дин Бране Стојчевски.

Телефон за контакт со установата е 042/311-661.

Со почит,

Подготвил/Марина Равањоски

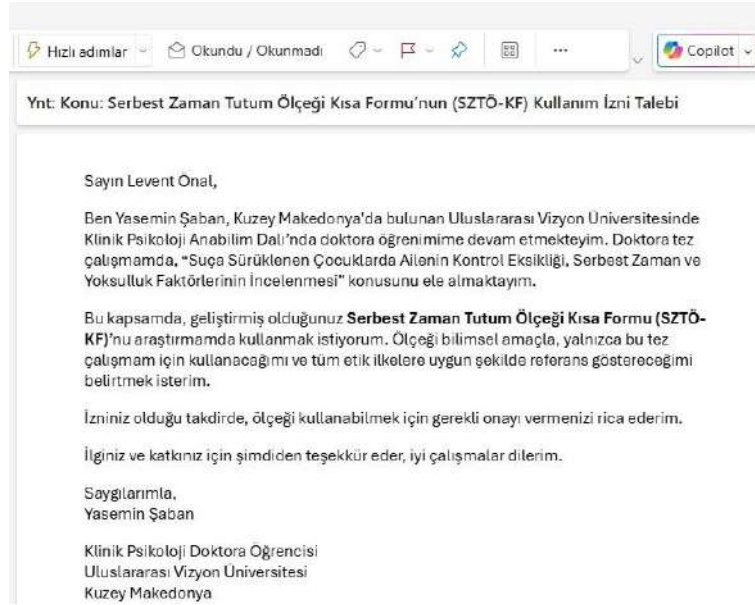
ДИРЕКТОР НА УПРАВАТА ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА САНКЦИИТЕ
Александар Пандов

1 | Министерство за правда - Управа за извршување на санкциите | Ул. „Димитар Вулевски“ бр. 10 Скопје | Република Северна Македонија | +389 2 328059 | www.pzsd.gov.mk

Adalet Bakanlığı onay belgesi

Sosyal Hizmet Merkezi onay belgesi

Serbest Zaman Tutum Ölçeği-Kısa Formu Kullanım İzin Onayı